

NATIONALØKONOMISK TIDSSKRIFT

FOR

SAMFUNDSSPØRGSMÅL
ØKONOMI OG HANDEL

1920

UDGIVET AF

NATIONALØKONOMISK FORENINGS BESTYRELSE

MAX BALLIN · CLARA BLACK · MICHAEL KOEFOED · N. NEERGAARD
F. NØRGAARD · H. ROSENKRANTZ · JENS WARMING

REDAKTØR

EINAR COHN

58

OTTE OG HALVTREDSINDSTYVENDE BIND

KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
1920

TREDIE RÆKKES OTTE OG TYVENDE BIND

INDHOLD

Forfatterliste:

	Side
<i>Birck, L. V.</i> : Cisen og Konsumtionen	82
<i>Bramsnæs, C. V.</i> : Boligkommissionen af 1918	296
<i>Cohn, Einar</i> : Valutakurserne	175
<i>Davidsohn, Joseph</i> : Det nye tyske Skattelovskompleks	373
<i>Hassing Jørgensen, J.</i> : Danmarks Finanser gennem Krigsaarene	329
<i>Kofoed, O. B.</i> : Indkomst- og Formueskatteoven	65
<i>Korst, Knud</i> : Merindførselen og Valutaen	352
<i>Kristensen, K. J.</i> : Grundskyld og Grundvurdering	230
<i>Kruse, Vinding</i> : Trustlovgivning	1
<i>Toftegaard, Jens</i> : Landbokommissionen af 1911	389
<i>Thorsen, Chr.</i> : Forsikringsforetagender i Flensborg og Altona i det 18. Aarh.	40
<i>Ussing, Alf</i> : Bytteværdi — Magtindtægt — Udbytning	269
<i>Warming, Jens</i> : Indtægtskontrol eller Priskontrol	113
<i>Westergaard, Harald</i> : Studentermatriklen	217
<i>Zeuthen, F.</i> : J. Kr. Lindbergs Magtteori	154

Bog anmeldelser:

Berg, R.: Det danske Haandværks Historie (<i>Johs. Dalhoff</i>)	200
Bosse, E.: Norwegens Volkswirtschaft (<i>L. V. Birck</i>)	311
Cassel, G.: Världens penningproblem (<i>Einar Cohn</i>)	424
Danmarks Land og Folk (<i>E. C.</i>)	207
Debes, Inge: Social Nyorientering (<i>S. Røgend</i>)	211
Festskrift til Prof. D. Davidson (<i>E. Marstrand</i>)	303
Fjærli, F.: Nationaløkonomi. De offentlige Finanser (<i>L. V. Birck</i>)	317

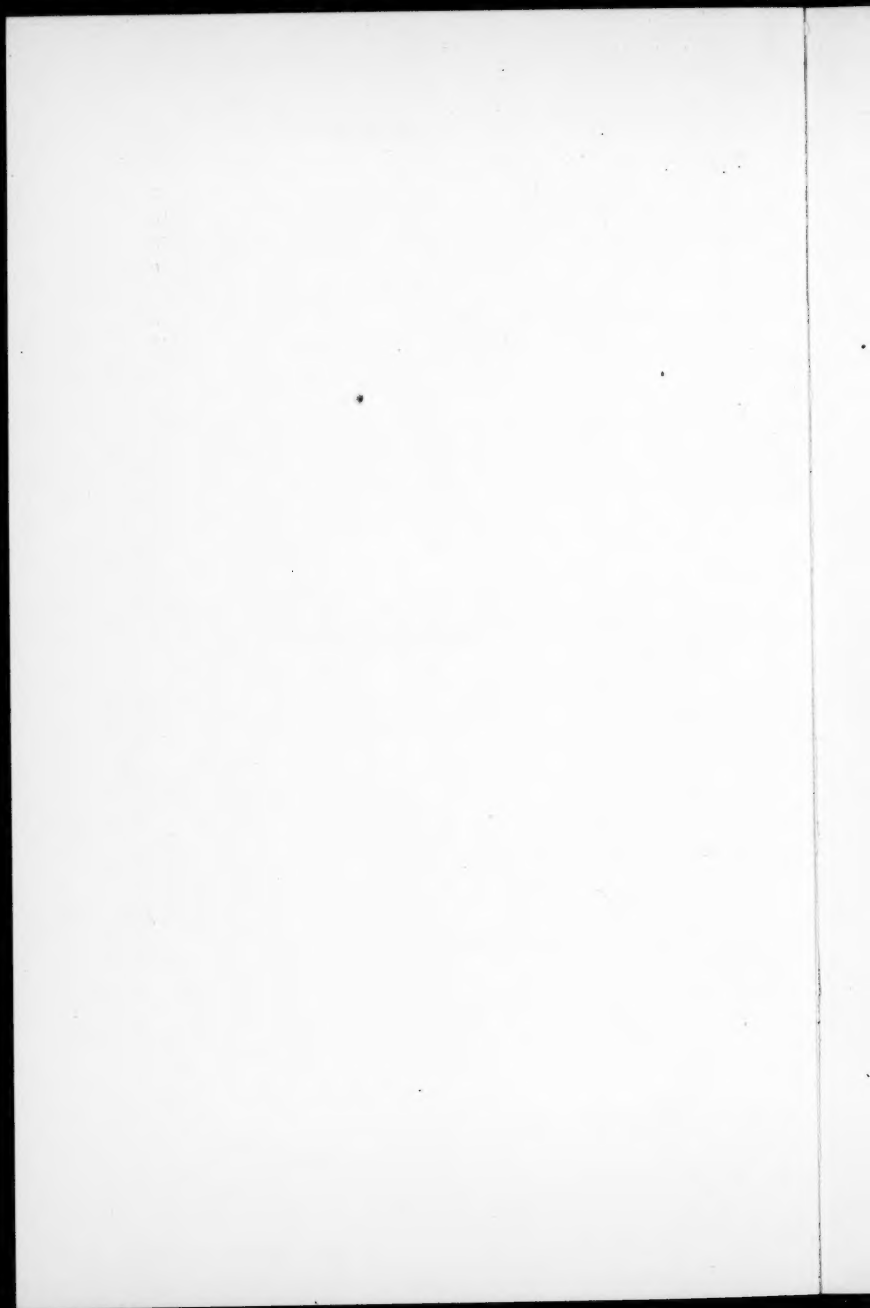
650011

	Side
Gierløff, C.: Social Fred —? (<i>S. Røgend</i>)	211
Green, H.: Krigen og Kurserne (<i>E. C.</i>)	208
Haarup, G.: Sociologi (<i>J. Davidsohn</i>)	414
Harms, B.: Verkehrsfreiheit in Friedenszeiten (<i>Alf Ussing</i>)	213
Hobson, J. A.: Work and wealth (<i>L. V. Birck</i>)	432
Jahn, G.: Statistikkens Teknik og Metode (<i>H. Cl. Nybølle</i>)	403
Jantzen, J.: Driftsregnskaber og Produktionspriser (<i>L. V. Birck</i>)	415
Jensen, Adolph og M. Koefoed: Befolkningsforholdene i det 19. Aarh. (<i>E. C.</i>)	203
Keynes, J. M.: The economic consequences of the peace (<i>E. C.</i>)	318
Landbrugets Driftsforhold (<i>K. J. Kristensen</i>)	107
Landbrugets Ordbog (<i>O. Himmelstrup</i>)	204
Marshall, A.: Industry and trade (<i>L. V. Birck</i>)	399
Marstrand, V.: Prisberegning af Bogtrykkerarbejde (<i>L. V. Birck</i>)	415
Meyer, T.: Forandringer i Pengenes Værdi (<i>J. C. Jacobsen</i>)	308
Reventlow, Chr.: Folkenes Forbund (<i>E. C.</i>)	321
Rygg, N.: Norges Banks Historie (<i>A. Rubow</i>)	209
Silverstolpe, G.: Kapitalbildning (<i>E. Marstrand</i>)	420
Sindballe, K.: Risikooplysninger (<i>G. E. Riemann</i>)	105
Stangeland: Pre-Malthus doctrines (<i>L. V. Birck</i>)	316
Thorsen, Chr.: Forsikringsmonopol (<i>O. B. Kofoed</i>)	310
Ussing, C.: Økonomisk ABC (<i>E. C.</i>)	306
Vissering, G.: International economic problems (<i>E. C.</i>)	321
Ørne, A.: Kooperativ samhællssyn (<i>S. Røgend</i>)	211

Notitser:

Ørstedeske Prismedaille 19 ²⁰ / ₂₁	111
Travers-Borgstroemske Prisopgave	112
Den engelske Arbejdsløshedsforsikring (<i>C. B.</i>)	325
Det nordiske Nationaløkonomiske Møde i Stockholm 1920	327
Diskontoen i 1919	437
Engros-Pristallet for 1919 og Storbritanniens Vareomsætning med Udlandet	438
Skatterne paa den ny engelske Finanslov	439

	Side
Nationaløkonomisk Forening:	
Foredrag om Trustlovgivning.....	1
Foredrag om Indtægts- eller Priskontrol.....	113
Foredrag om Valutakurserne	175
Foredrag om Grundskyld og Grundvurdering.....	230
Foredrag om Danmarks Finanser gennem Krigsaarene.....	329
Medlemsliste, December 1920	445
Generalforsamlingen den 19. Oktober 1920.....	442
Meddelelse til Abonnenterne paa Nationaløkonomisk Tidsskrift..	456
Emneliste	456

TRUSTLOVGIVNING

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 11. Novbr. 1919

Af

Professor, Dr. juris **Vinding Kruse.**

Naar Bestyrelsen for Nationaløkonomisk Forening har rettet en Opfordring til mig om at holde Foredrag i Foreningen om Trustlovgivning, har jeg opfattet det saaledes, at Meningen med, at man henvendte sig til mig, var, at man vilde have ikke en ensidig, men en ganske kølig, objektiv Behandling af dette Spørgsmaal. Der er jo over dette Spørgsmaal, om jeg saa maa sige, en Mistænksomhedens Luft, som bevirker, at man finder det fornødent, naar man taler om dette Spørgsmaal paa en Tid som den nuværende, at fremhæve, at de særlige Grunde, der ellers kunde være, til at føle en vis Mistænksomhed for Ensidighed, i nærværende Tilfælde ikke er til Stede. Jeg vil da gerne betone, at jeg ikke tilhører nogen Art af politisk Parti, ligesaa lidt Højre som Socialdemokratiet. Jeg vil endvidere gerne forudskikke den Bemærkning, at jeg ikke i nogensomhelst Maade er knyttet til nogen Art af Kapitalistforetagende, der har nogensomhelst direkte

eller indirekte Interesse i denne Sag. Jeg ser altsaa paa dette Spørgsmaal ganske køligt, udelukkende som Videnskabsmand og som juridisk Praktiker, idet min juridiske Praksis mange Gange har bragt mig i Berøring med de Spørgsmaal, dette Emne rummer.

Naar man betragter de Lovforslag, der i den senere Tid er fremkommet herhjemme om denne Sag, kan man ikke nægte, at der er en vis Dristighed hos danske Lovgivere paa dette Omraade. De giver sig dristig i Lag med de største og vanskeligste Problemer af social Art. Der foreligger i Øjeblikket danske Lovforslag, der har til Hensigt at indføre en meget omfattende Kontrol med Erhvervslivet, en Kontrol, om jeg saa maa sige, baade fra oven og fra neden, Lovforslag, som, naar man ser paa selve deres Paragraffers Form og Indhold, ikke kan andet end give den menige Mand det Indtryk, at naar vi faar en saa mægtig Socialisering — for at bruge Tidens Slagord — en saa omfattende Kontrol med Erhvervslivet, maa Danmark blive et rent Lykkeland m. H. t. Godernes rette sociale Fordeling.

Der er først en Kontrol fra oven. Der er af Indenrigsministeren forelagt et Lovforslag, som vil indføre en meget omfattende Kontrol med alle Erhvervsvirksomheder indenfor Produktionen — maa jeg indskyde, at jeg i det følgende udtrykkelig bruger Lovforslagenes egne Ord for ikke i nogen Maade at gøre Uret — „indenfor Produktion og Omsætning ... som er i Stand til at udøve en bestemmende Indflydelse paa Pris og Omsætningsforhold“, altsaa af formentlig mere eller mindre monopoltenderende Karakter. Lovforslaget indfører et stort Tilsynsraad paa 14 Medlem-

mer, hvoraf de fire vælges af Rigsdagen, altsaa politisk. Dette Tilsynsraad skal aabenbart have en vis Hast over sig. Erhvervslivet skal hurtigt bringes under Kontrol. Tempoet sættes straks op. I § 5 staar der, at Raadet skal give Indberetninger til Indenrigsministeren, og at „Indberetningerne fremsendes snarest muligt, efterhaanden som Raadets Undersøgelser skridder frem“. Ifølge samme Paragraf skal Tilsynsraadet navnlig kaste sig over at undersøge Virksomhedernes Fortjeneste. Hvis denne formenes at være for høj, skal der ske Indstilling til Indenrigsministeren om „Foranstaltninger til Sikring af Forbrugernes Interesser“. Og vel at mærke, blot fire Medlemmer af Raadet kan ifølge samme Paragraf kræve, at en saadan Indstilling skal fremmes. Nu erindrer man Bestemmelsen i § 2 om, at der er fire politiske Medlemmer i Raadet. Endvidere skal to Medlemmer vælges af de samvirkende Fagforbund og to af andre Organisationer. Man vil altsaa se, at naar blot 2 af de politiske Medlemmer og to af Organisationernes Mænd — tilhørende samme politiske Tendens — er enige, saa kan disse 4 forlange en Indstilling fremskyndet om indgribende Foranstaltninger overfor Erhvervslivet. Hvad dette betyder, naar øjeblikkelige Vælgerhensyn kræver hastig Aktion, til Uro for Erhvervslivet, behøver ingen Forklaring.

Endnu videre gaar et af Socialdemokratiet udarbejdet Lovforslag. Det indfører et stort „Erhvervsraad“ paa 16 Medlemmer. Dette Forslag til Lov er, tør man sige, ikke bange. Dette Raad skal føre Opsyn, Kontrol med hele Erhvervslivet. Jeg nævner Lovforslagets Ord, nøjagtigt som de er: „Raadets Opgave er

at følge Erhvervslivets Udvikling“. Blandt herhenhørende Opgaver nævnes i samme Paragraf — § 2 —: „regelmæssigt Tilsyn“ med Virksomheder. Hvilke Virksomheder? „Virksomheder, som formodes at give et større Overskud end rimeligt er“. Og § 5 siger, at naar dette Erhvervsraad er indført, og det formener, „at visse Virksomheder beregner sig for høj Fortjeneste“, skal Raadet „indstille til Indenrigsministeren, at der fastsættes Maksimalpriser eller træffes andre Foranstaltninger til Begrænsning af Fortjenesten“.

Disse Lovforslag handler altsaa om Kontrol fra oven.

Dernæst foreslaas der indført en Kontrol fra neden, om jeg saa maa sige. Dette omhandles i det andet Lovforslag, der er udarbejdet af vort Socialdemokrati, og hvis Titel er: „Forslag til Lov om Arbejdernes Deltagelse i Ledelsen af Erhvervsvirksomheder“. I dets § 1 siges udtrykkeligt, at der skal i Virksomheder, „som beskæftiger flere end 5 voksne Arbejdere, gives Arbejderne Adgang til Delagtighed i Virksomhedens Ledelse“, og i § 3 gives der oven i Købet en aldeles bestemt Opregning af denne Delagtigheds Former, idet der nemlig foruden „Kontrol med Overholdelsen af indgaaede Arbejdsoverenskomster og Arbejderbeskyttelseslovgivningens Bestemmelser“ — hvad der er en ganske naturlig Ting — nævnes det meget vigtige Punkt: „Antagelse og Afskedigelse af Virksomhedens Arbejdere og disses nærmeste Arbejdsledere“ og „Affattelse af Virksomhedens Aarsregnskaber“. Nu erindrer man fra det Lovforslag, jeg nævnte før, at der skal være et stort Kontrolraad: et Kontrolraad fra oven. Dette Raad skal kunne forlange

en bestemt Affattelse af Regnskabet — at „Regnskabsformen ændres efter Raadets Bestemmelse“, se § 3, b. Det vil altsaa ses, at baade Kontrolraadet fra oven og Kontrolraadet fra neden skal kunne stille Krav om Affattelsen af Regnskaberne. Det bliver herefter ikke ganske let for Virksomhederne, naar der saaledes baade fra Kontrolraadet fra oven og fra neden stilles bestemte Krav om Affattelsen af Regnskaberne; og selv om man maaske efter de processuelle Paataleregler (jfr. § 7) maa formode, at det øverste Erhvervsraad vel nok maa have den afgørende Stemme, vil det ikke altid blive let at skulle bringe Overensstemmelse til Veje mellem de Krav, der stilles i saa Henseende. Det er ingenlunde givet, at de Krav, der af Kontrollen fra neden, Arbejderne, stilles om Regnskabets Affattelse i det enkelte Tilfælde, falder sammen med de Krav, der stilles af Kontrollen fra oven. Arbejdernes økonomiske Interesser i Bedriften kan jo meget vel tænkes kollidere med de Interesser, Trustlovgivningen tilsigter at varetage.

Naar man saaledes ved disse omfattende Lovforslag tilsigter at indføre Kontrol med Erhvervslivet fra oven og fra neden, vil jeg gerne tillade mig at spørge: har man egenlig alvorligt tænkt over Virkningerne heraf? Hvilke Lovmotive findes der, hvilken omhyggelig Forberedelse af disse Lovforslag er der gaaet forud? Vi Jurister følger altid, naar vi udarbejder Lovforslag, der berører Erhvervslivet, det Princip, at vore udførlige Motiver, som antager Karakter af Afhandlinger, meget indgaaende drøfter navnlig den Side af Sagen: hvilke Virkninger vil nu disse Lovbestemmelser have for Erhvervslivet? Og vi føler os

ikke betryggede, før vi har gennemgaaet Udlandets Lovgivninger og navnlig undersøgt disses Virkninger paa det praktiske Erhvervsliv derude. Uden at have gjort dette mener vi, som rent sagligt, uden politiske Motiver beskæftiger os med Lovgivningsspørgsmaal, ikke, at man samvittighedsfuldt kan lovgive. Vi kan forøvrigt, naar vi finder et eller andet Misgreb i Erhvervslivet, ofte gruble i aarevis over, om ikke en vis Indgriben fra Statens Side vilde være rigtig og heldig, og naar vi saa har grublet længe over dette, kommer vi maaske til det Resultat: alt vel overvejet, naar vi tager samtlige Samfundshensyn i Betragtning, saa er det dog det klogeste: ikke at gribe ind. Jeg kunde ønske stærkt at henstille til vore Lovgivere at anstille saadanne omhyggelige Overvejelser og Undersøgelser, forinden de lovgiver paa de forskellige Omraader. Der staar hos vore gamle Lovforfattere ofte følgende Udtryk — jeg mindes det navnlig fra vor store Lovgiver Ørsted, der bruger det Gang paa Gang: „efter samtlige Forholds nøje Overvejelse“. Men til de samtlige Forholds nøje Overvejelse hører først og fremmest dette, at undersøge Virkningerne i det praktiske Liv af hver enkelt Bestemmelse. Ved disse Lovforslag vil De imidlertid forgæves lede efter omhyggelige Lovmotiver, der indgaaende, sagligt, fra alle Sider, med Henblik paa Udlandets Lovgivning og dens Virkninger paa Erhvervslivet, drøfter dette for dansk Erhvervsliv dog meget vigtige, ja vitale Spørgsmaal: hvilke vil disse Lovforslags Virkninger være i det praktiske Liv? Der er desuden en Grundregel for al Lovgivning paa Erhvervslivets Omraade — en Grundregel, som altfor ofte glemmes — nemlig den, at man

skal være varsom med, man skal vogte sig for at gribe stærkt ind i Erhvervslivet, naar dette befinder sig i en abnorm Periode. Jeg tænker naturligvis ikke paa saadanne Forhold som, at der under Krig kan komme en Tilstand af stansede eller begrænsede Tilførsler, saa at man maa gribe ind med midlertidige Lovforanstaltninger som Vareaagerlove og lignende. Men jeg tænker paa saadanne Foranstaltninger, som omfattende Tilsyn med Erhvervslivet og indgribende Kontrol fra oven og fra neden, der er bestemt til at være varig, og det paa en Tid, da vi befinder os i en abnorm Periode, en Krisetilstand som den, vi endnu er i, og som i alt Fald vil vare nogen Tid endnu. Denne Betragtning hører med til de Overvejelser, der bør gaa forud for en saadan Lovgivning som denne.

Men dernæst er der en anden Betragtning, som hører med til „samtlige Forholds nøje Overvejelse“. Det er denne, at man ikke bør stille dansk Industri i nogen Maade ugunstigere eller ufriere, end fremmede Landes Industrier stilles. Derfor bliver det dobbelt paakrævet netop i dette Tilfælde at undersøge de fremmede Lovgivningers Stilling paa dette Omraade, at undersøge meget omhyggeligt: hvor stærkt griber fremmede Landes Love ind paa dette Omraade? Hvorledes stiller Udlandets Lovgivninger sig til saadanne Foranstaltninger som en Kontrol som den paatænkte, fra oven fra et Trustudvalg, og Kontrol fra neden, der i de bestemte Retninger, jeg har nævnt, betyder Arbejdernes Deltagelse og Medbestemmelsesret i Ledelsen? I Motiverne findes intet som helst oplyst herom. Man synes overhovedet ikke at have tænkt sig, at

dette var en første og meget vigtig Opgave for et Lovforslag at gøre Rede for.

Men selv om man nu ikke havde gjort det til en Pligt at undersøge Forholdene i Udlandet og fremmede Lovgivningers Stilling til Spørgsmaalene, saa synes jeg dog, at alene Udtalelser af fremmede Statsmænd maatte have vakt disse Lovgiveres Mistænksomhed. De maatte dog ved at høre dem have faaet en vis Skepsis overfor Hensigtsmæssigheden af de omfattende Lovforslag, de stillede. De behøvede blot at følge med i fremmede Blade, ja, det gengives maaske endogsaa i hjemlige Blade, hvad fremmede Statsmænd mener om disse Ting. Ganske særlig maatte det være af Interesse for disse Mennesker at se, hvad de særlig udprægede radikale og socialistiske Statsmænd i andre Lande maatte udtale. Jeg skal blot i denne Forbindelse nævne Mr. Lloyd George. Der findes vel næppe nogen Statsmand i England, der saa ofte har faaet det Skældsord „Socialist“ efter sig — for i England er det eller har mærkværdigvis i lang Tid været et Skældsord. Hver Gang han traadte op, fik han fra Højreblades Side at høre Ordet Socialist. Der er ingen, man har anset for en mere radikal Mand til at gaa løs paa Kapitalen end netop Mr. Lloyd George. Jeg husker fra dengang jeg var i England, da han forelagde det store radikale Finanslovforslag med de indgribende nye Skatter, at da gik der et Skrig af Raseri gennem de konservative Blade overfor denne Mand, der vilde omstyrte hele Samfundet. Jeg husker, at han engang paa et Vælgermøde ironiserede over disse Højremænd med deres store Frygt for de nye Skatter, og at han da sagde

til Arbejderne: Disse rige Kapitalister er aabenbart i stor Knibe for Tiden; jeg har indført en Skat paa Indtægt, langt større end nogen har vovet før i England, og en Arveafgift, som har langt dybere Virkninger end nogen Arveafgift, nogen før mig har indført; paa Grund af disse Forslag er den rige Mand blevet søvnløs, han befinder sig overhovedet i en betænkelig Tilstand af Nervøsitet, thi: „he dare not live on account of the income tax, and he dare not die on account of the death duty“. Og jeg husker engang, at en Forretningsmand sagde om Lloyd George, da han ved en Skat paa Værdistigning af Jord gjorde et nyt Indgreb i Kapitalen: „You know, that new tax could no real English gentleman find out, and not even a Scotchman, no, that could only that devil of a Welshman, Mr. Lloyd George, find out“. Hvad siger nu denne social-radikale Mand og Kapitalistæder om de Spørgsmaal, her foreligger? For ganske kort Tid siden talte han derom. Efter en lille indledende Bemærkning om, at nu maatte det snart være klart for alle fornuftige Mennesker, at enhver Art af Socialisering vilde blive forvist til de absurde Ideers Rige, gik han over til at tale om Arbejdernes Deltagelse i Ledelsen af Virksomhederne. Jeg beder Dem lægge Mærke til, at det er en Mand, som er meget elsket af den engelske Arbejderbefolkning; der er ingen, der som Lloyd George kan faa den engelske Arbejder i Tale. Og denne Mand sagde ganske ligefrem: Arbejderne bør overhovedet ikke befatte sig med Omsorgen for en Bedrifts Ledelse — det var den ene Side af Sagen, Kontrollen fra neden. Og om den anden Side, Kontrollen fra oven, sagde han: Staten

kan overhovedet aldrig lede en Virksomhed saa godt som den private Forretningsmand. Sagen er jo den, at Mr. Lloyd George ved Siden af at være Radikaler er en Mand, der har Kontakt med det praktiske Liv. Han har haft denne Kontakt fra sin tidligste Ungdom; han er nemlig oprindelig solicitor og har altsaa som praktisk Jurist uafbrudt været i Berøring med Forretningslivet, og fra denne Forbindelse med det praktiske Liv har han det sunde Skøn. Han ser, at det er Fantasterier at komme ind paa slige Forslag om en saadan Deltagelse i Ledelsen fra neden, og han har en sund Englænders Skepsis overfor megen Kontrol fra oven. Han er iøvrigt samtidig en Mand, der ikke faar Kuldegysninger, fordi han hører om Bolshevisme eller Syndikalisme, men som tager haandfast paa Tingene, naar det kræves. Og hvis vore Lovgivere var gaaet videre og havde lyttet til andre Udtalelser fra Udlandet, vilde de have faaet det Indtryk bekræftet, som disse Lloyd Georges Udtalelser giver os. Der er fornylig kommet en Betænkning fra en af den engelske Regering nedsat Kommission, en meget grundig Betænkning, den saakaldte Whitley Report, netop om Spørgsmaalet: Arbejdernes Deltagelse i Fabriksvirksomheders Ledelse. Den Kommission, der har afgivet den, kan sandelig ikke siges at være ensidig sammensat, thi baade de mest radikale Arbejderrepræsentanter og udprægede Arbejdsgiverrepræsentanter havde Sæde i den, den var saa alsidigt sammensat som tænkeligt. Hvad foreslaar da denne Whitley-Kommission det engelske Parlament? Noget i Retning af det, som her tænkes paa fra det socialdemokratiske Forslags Side, at man vil paatvinge Erhvervene en bestemt Ordning

fra oven, en Lovforanstaltning, hvorved der indføres det iør nævnte kontrollerende Erhvervsraad? Aldeles ikke. Whitley-reporten og den engelske Arbejdsminister har udtrykkeligt taget Afstand fra enhver Ordning, der paatvinger Erhvervene disse Arbejderraad. Kommissionen gaar udtrykkeligt ud fra, at nogen Lovforanstaltning kan der ikke være Tale om. Den tager bestemt Afstand fra enhver Art af statslig Indgriben i dette Forhold, fordi Kommissionen betragter enhver Art af Statsindgriben i dette Forhold som kun værende af det onde. Men dernæst er, hvad jeg senere skal komme til, ogsaa paa andre Punkter de Slutninger, Whitley-Kommissionens Report kommer til, fundamentalt forskellige fra, hvad man tænker paa herhjemme.

Vi behøver imidlertid ikke at indskrænke os til England. Andre fremmede Lovgivninger om Trustspørgsmaal og Kontrol med Erhvervsvirksomheden vil vise os det samme, nemlig Forstaaelsen af, at man maa være varsom med at gribe ind i Erhvervslivet, ikke for Kapitalismens Skyld, men for Samfundets egen Skyld. Jeg skal her, saa vidt Tiden tillader det, give en Oversigt over de fremmede Lovgivninger paa dette Omraade.

Hvorledes er nu Stillingen i Tyskland m. H. t. Trustspørgsmaalet? Den er den, at man ikke har nogen særlig Trustlovgivning. Man har ganske vist en enkelt Bestemmelse i den almindelige borgerlige Lovbog, B. G. B. § 138 om, at visse Kontrakter — derunder ogsaa Trustkontrakter — kan tilsidesættes som ugyldige, naar de strider mod „gute Sitten“. Det Spørgsmaal har været oppe, om ikke Domstolene

skulde kunne anvende denne Bestemmelse paa Karteller og Truster. I Almindelighed har Domstolene vel vogtet sig for at gribe ind. De tyske Domstole med Højesteret i Spidsen har i de Afgørelser, der berører dette Omraade, vist en overordenlig Varsomhed med overhovedet at gribe ind lige overfor disse Sammenslutninger, og der kan ikke være Tvivl om, at denne varsomme Holdning fra Domstolenes og Lovgivningens Side i det hele taget har bidraget sit til, at Kartelformen, den løsere og mindre kraftige Form for Sammenslutning, er blevet saa stærkt udbredt netop i Tyskland. I Frankrig har man heller ikke dristet sig til nogen særlig Art af Trustlovgivning. Man har i Code pénal Art. 419 og 420 nogle gamle Bestemmelser, oprindelige Markedsregler, om, at visse Sammenslutninger med det Formaal at indvirke paa Prisene kan straffes. Men disse Bestemmelser har de franske Domstole — paa samme Maade som de tyske — i nyere Tid været meget varsomme med at anvende. Gaar jeg nu over til England, saa vil vi se, at man fra gammel Tid i Common Law — den gamle engelske Sædvaneret — har en Regel om, at visse Kontrakter, som virker in restraint of trade — til Erhvervsvirksomhedens Indskrænkning — derunder Sammenslutninger af trustagtig Karakter, er privatretlig ugyldige; saadanne Kontrakter kan ikke gennemtvinges ved Domstolene. Hvis en enkelt Deltager i en Kartel- eller Trustkontrakt bryder ud, kan han ikke tvinges ved Domstolene til at efterkomme sine Forpligtelser. Her har vi efter min Mening et af de interessanteste Eksempler paa, hvorledes selv lempelig Indgriben i Erhvervslivet kan være skadelig. Som jeg

allerede har paavist i en Afhandling i 1913, har denne Regel i Virkeligheden foraarsaget, at Kartellerne — den overvejende Form for disse Sammenslutninger i Størstedelen af 19. Aarhundrede — da de ikke ad retslig Vej kunde tvinge deres Deltagere til at overholde de vedtagne Betingelser, lidt efter lidt saa sig tvungne til at gaa over til den for Forbrugernes Interesser langt farligere Form, nemlig selve Trustsammenslutningen under Aktieselskabsformen. Altsaa, selv denne lempelige Indgriben — thi det er en meget lempelig Indgriben blot at erklære saadanne Kontrakter for uforbindende, blot at sige: vi gennemtvinger dem ikke, det er vel den lempeligste Form for Indgriben, man kan tænke sig — selv denne lempelige Indgriben har haft en uheldig Indflydelse. Det har interesseret mig at se denne min Opfattelse fra 1913 bekræftet af den engelske Trustkommissions fornylig afgivne Betænkning: den privatretlige Ugyldighed har bidraget til Kartellernes Koncentration i Truster.

Ganske det samme vil vi se, naar vi gaa over til Amerika, hvor man kan hente Eksempler paa den kraftigst mulige Indgriben overfor Truster. Ogsaa der var Reglen til at begynde med alene den, at Kartelkontrakten var uforbindende, ugyldig; og der skete da nøjagtig det samme som i England. Da Kartellerne ikke kunde holde sammen paa sine Medlemmer, ikke kunde faa dem til at overholde Betingelserne, blev de tvungne ind i Aktieselskabsformen. Saaledes var den store Standard Oil Trust oprindelig en ret løs Sammenslutning. Den var et oprindelig i 1872 indgaaet Petroleumskartel. Men da Deltagerne ikke kunde faa Domstolene til at anerkende denne løse Kontraktform,

blev de tvungne over i Standard Oil Company, altsaa Aktieselskabsformen. Da man nu saa, at denne Form var farligere, at den havde Ulemper paa forskellig Vis, som navnlig viste sig i Hensynsløshed i Brugen af visse Midler, som forøvrig er særlig amerikanske, saa gik man over til at give en særlig Lov, af 2. Juli 1890, ved hvilken man ramte alle Sammenslutninger in restraint of trade, alle Sammenslutninger baade paa det ene og paa det andet Omraade af Erhvervslivet. Det er iøvrigt ikke ganske korrekt, naar man siger, at Loven af 2. Juli er en Antitrustlov, thi den rammer alle Arter af Sammenslutning indenfor Erhvervslivet, der medfører en Indskrænkning i Erhvervsfriheden. Den rammer ogsaa Fagforeningerne. Denne Lov har saaledes ramt de samvirkende amerikanske Fagforeninger — General federation of labour — idet Højesteret i de Forenede Stater overfor et vidt spredt Boycottsystem fra de samvirkende Fagforeningers Side har grebet ind paa lignende kraftig Maade, som den har grebet ind overfor Trusterne. Denne Lov af 1890 bevirkede, at man efter nogle Aars Vaklen indledede en kraftig Retsforfølgning til Opløsning af Trusterne i deres Bestanddele. Man anlagde den ene Sag efter den anden, og Højesteret i de Forenede Stater dømte snart baade Tobakstrusten og Petroleumstrusten til at opløse sig i de Firmaer, hvoraaf de var opstaaet. Standard Oil Trusten opløstes saaledes i de 38 Aktieselskaber, hvoraaf den tidligere var opstaaet. Hvad er Følgen blevet? Den er blevet den, at de Overenskomster, man før havde over Jorden, aabenlyst, mere kontrollabelt for den offentlige Mening, nu indgaas under Jorden. Derved er man ofte gaaet glip

af de gavnlige Virkninger, som Trusterne havde, da de virkede aabenlyst over Jorden. Her har vi et typisk Eksempel paa, hvad Statsindgriben betyder. Først driver man altsaa, ved at nægte Sammenslutningerne i den løsere Kartelform retslig Beskyttelse, disse Sammenslutninger over i den snævrere Trustkoncentration, og bagefter, da denne frembringer visse Misbrug, opløser man igen gennem disse Domme denne Koncentration, man selv ved sin egen uforsigtige Indgriben har skabt. Man kan vanskelig tænke sig et bedre Eksempel paa uheldige Virkninger af Indgriben fra Statens Side i Erhvervslivet. Man blev ogsaa efterhaanden klar over, at man fra Lovgivningens Side maatte slaa ind paa en helt ny Kurs. Den slog man ind paa ved Lovgivningen af 1914, lige før Krigen brød ud. Lad os betragte denne, den mest moderne Trustlovgivning — ikke den gamle klodsede, om jeg saa maa sige — men denne teknisk udviklede amerikanske Lovgivning paa dette Omraade. Her har vi dog en Lovgivning, som bygger paa mange Aars sørgelige Erfaringer, og som har kunnet drage Næring deraf. Hvad giver nu denne moderne amerikanske Trustlovgivning? Er der her Tale om, saaledes som i det Forslag, jeg før nævnte, en Kommission, der, naar den formoder, at en Virksomhed har større Fortjeneste end rimeligt, skal indstille til Indenrigsministeren, at der fastsættes Maksimalpriser og træffes andre Foranstaltninger til Begrænsning af Fortjenesten, eller om en Kommission, der skal gøre hurtig Indstilling til Indenrigsministeren om Indgriben overfor Erhvervssammenslutninger? Aldeles ikke! Hvad er

det da, den nyeste amerikanske Trustlovgivning vil ramme?

Clayton Acten, som er den ene af disse Love af 1914, rammer kun aldeles bestemte Kontrakttyper. Den rammer først og fremmest de saakaldte discriminations, det vil sige Aftaler, hvorved man gør Forskel mellem Købere eller idethele Forretningsforbindelser. Altsaa, naar en Sammenslutning siger til sine Købere: I faar kun det og det, hvis I blot handler med os, eller naar en Sammenslutning siger: Kun I faar disse Rabatter, de andre faar dem ikke — Fremgangsmaader, hvorved de store Sammenslutningers Magt gør sig særlig gældende — saa er disse Boycottkontrakter ulovlige. Her er man altsaa blevet klog af Skade. Man vil kun ramme ganske særlige Arter af Misbrug, særlige Boycottformer. Dernæst er der den anden Trustlov af 1914, General trade commission act, som opretter en Kommission paa dette Omraade. Hvad er denne Kommissions Opgave? Er det at kontrollere eller at prisregulere, i det hele noget lignende som det, der tænkes paa herhjemme? Aldeles ikke! Dens Opgave er at føre Tilsyn med illoyal Konkurrence, med, at Erhvervsvirksomhederne ikke begaar visse Former for illoyal Konkurrence indbyrdes. Kommissionen kan iøvrigt udarbejde Betænkninger over Trusternes Virksomhed; og disse Betænkninger kan offentliggøres.

Det kan altsaa ikke nægtes, at den moderne amerikanske Trustlovgivning i sin eneste Fase har været overordenlig varsom med at gribe ind overfor Trusterne. Den har indskrænket sig til at ramme visse Boycottkontrakter og visse illoyale Konkurrencehand-

linger. Hvad er nu den kompetente Mening om Virkningen af selv denne begrænsede Indgriben. Fagmænd, der har Erfaring i disse Forhold, omtaler, at vel er Tiden, der er gaaet siden 1914, kort, men saa meget drister de sig dog til at sige, at selv denne begrænsede Indgriben overfor bestemte Arter af Boycottkontrakter og overfor illoyale Konkurrencehandlinger fra Trusternes Side har vist sig „værre end unyttig“ — „worse than futile“. Den har „produced endless litigation which have for the most led nowhere“¹⁾.

Saaledes er altsaa Stillingen faktisk i de vigtigste Lande Verden over: hvor man overhovedet har grebet ind paa dette Omraade, hvad enten det har været med skrappe eller med lempelige Midler, har man kun høstet triste Erfaringer. Det var disse triste Erfaringer om den rent praktiske Virkning i Erhvervslivet af den gældende Trustlovgivning Landene over, man kunde have ønsket oplyst i Motiverne, i udførlige Motiver til de danske Lovforslag paa dette Omraade. Nu kunde man sige: Ja, det er jo kun den eksisterende Lovgivning, der her har været Tale om; men forberedes der ikke rundt omkring i Verden nye Lovforslag om Truststerne? Jeg skal nævne de to Lovforslag af denne Art, der hidtil er kommet frem, nemlig et engelsk Forslag, som nylig er kommet fra den Kommission, der har været nedsat af Regeringen om Trustspørgsmaal, og et norsk Forslag, som ogsaa er fremkommet fra en særlig Kommission. Den engelske Kommission giver en meget udførlig Redegørelse for dette Spørgsmaal,

¹⁾ Engelsk Report of Committee on trusts, 1919, S. 23 ff.
 Nationaløkonomisk Tidsskrift. LVIII.

undersøger, hvorledes Virkningerne i den engelske Ret har været, og hvilke Virkninger den hidtidige Indgriben overfor Trusterne har haft, og den kommer til det Resultat, at det nytter ikke at ramme disse Sammenslutninger, være sig med privatretlig Ugyldighed eller med Straffe, men det gaar heller ikke an, fremhæver Kommissionens Betænkning, at give sig ind paa nogen Censur af disse Sammenslutningers Magtmidler, thi kan man i visse Tilfælde opnaa gavnlige Virkninger, viser Virkningerne sig, alt vel overvejet, i de fleste Tilfælde at være uheldige. Det nytter heller ikke, fremhæver Betænkningen, at indlade sig paa nogen Art Prisregulering, Pristfastsættelse, Indførelse af Maksimalpriser eller lignende. Den opsummerer alle Erfaringer under Krigen ved Indførelse af Maksimalpris og Pristfastsættelse i England. Denne Prisregulering har til Evidens godtgjort, at alle slige Forsøg er ganske naive. De Erfaringer, vi har gjort om Pristfastsættelse og Prisregulering under Krigen, skal sandelig „ikke give noget vidtspredt Ønske — saaledes udtrykker Kommissionen sig — om en Fortsættelse af dette System“. Den afviser først al grovere Prisregulering som f. Eks. the cost of production — plus — ten — per — cent — principle som naiv. Men selv mere forfinede Systemer, som Fastsættelse af en average profit, har vist sig at være som saa mange andre Former „not a matter of calculation but of political pressure“. Naar man læser i det danske Lovforslag først Bestemmelsen om, at Tilsynskommissionen skal have et politisk Moment, idet fire af dens Medlemmer skal vælges politisk, og dernæst Bestemmelsen om, at fire — blot fire — Medlemmer vil være i Stand

til at fremkalde og fremskynde en Indgriben i Erhvervs-
livet, kan man ikke andet end komme til at tænke
paa dette Udtryk i den engelske Betænkning, at slige
Indgreb bliver ikke a matter of calculation but of po-
litical pressure. Desuden, tilføjer den ganske prak-
tisk, vil det Inkquisitionssystem, som slige Prisregule-
ringer vil medføre, koste mere, end der kunde indvin-
des derved, idet det vilde skabe en Kohorte af Em-
bedsmænd, af Posekiggere i de mange forskellige Pris-
forhold, som ikke er Umagen værd, naar man skal se
paa den Gevinst, der kunde være Genstand for For-
følgning. Der vil utvivlsomt være bedre Anvendelse
for disse Kræfter end til dette Inkquisitionssystem.

Her kommer man til at stille sig det lille nøgterne
Spørgsmaal: hvor meget drejer det hele sig om, det,
som Regeringsforslaget og det socialdemokratiske For-
slag ved hele sin Opregning i sin § 5 giver en vis
Art Løfte om? Hvor meget drejer dette store Udbytte,
denne rene Gevinst, som man skal kontrollere saa
skarpt baade fra oven og fra neden, sig om? Man
kunde med Rette rent praktisk med den engelske
Kommission spørge: er det Umagen værd? Ja, man
ser jo ofte, det kender vi jo alle godt — man ser
ofte i visse Blade, der har særlig Udbredelse i den
bredere Befolkning, at hver Gang et Aktieselskab giver
et meget stort Udbytte — 20—30—40 % — til Aktio-
nærerne, saa stilles dette Aktieselskab op som et af-
skrækkende Eksempel: Her har man et typisk Udslag
af Kapitalistudbytning. Med andre Ord, disse mange
Procent gøres typiske for danske Aktionærers Til-
værelse. Disse Meddelelser i Bladene kunde man af
saglige Grunde ikke noksom ønske udeladt, Thi naar

man i slige Meddelser stiller et saadant Aktieselskab op og særligt fremhæver overfor Læsere af den brede Almenhed dette Aars store Udbytte, saa vil jeg kalde denne Virkning — paa den Kres af Læsere — af det enkelte umiddelbare Sanseindtryk for sjælelig Vold. Det er Vold, naar man pludselig tager et isoleret Faktum, der er revet ud af Livets Sammenhæng, og kaster det lige i Hovedet paa et troende ukritisk Publikum. For at faa det rette Forhold frem skulde man selvfølgelig ogsaa have en Række andre Indtryks umiddelbare Magt paa Sindet. Naar der i Bladene tales om Dampskibsselskabernes store Udbytte i de senere Aar, skulde de samme Blade meddele lidt om de danske Dampskibsselskabers sørgelige Historie før Krigen. Vi, der har været i Kontakt med disse Spørgsmaal i det praktiske Liv, husker dog alle, at vore Dampskibsselskaber ingenlunde altid har været Guldgruber. Vi husker de sørgelige Tilstande i mange Aar i disse Selskaber i Amaliegadekvarteret, vi husker de Aktionærer, som gik og raabte paa blot $\frac{1}{2}$ eller 1 eller $1\frac{1}{2}$ % af deres Penge. Tilsidst gik en Række af disse Selskaber fallit, og Bankerne maatte overtage Skibene som Haandpant i gammelt Jærn. Men selv vore fineste og største Aktieselskaber har haft en meget omskiftelig Tilværelse. Den danske Aktionær kan jo huske, da selv vore Sukkerfabrikkers Aktier var nede i en Kurs af 53 — det var i 1887 — og i 1895 var de nede i 68. Hvis man havde en samlet Oversigt over de Udbytter, der er uddelt til danske Aktionærer gennem en længere Aarrække og i samtlige Selskaber, saa vilde man visselig ikke faa dette umiddelbare overvældende Indtryk, som disse Bladmedde-

lelser giver. Det samme kan vises ved Eksempler fra andre Lande. Vi kan tage en Statistik fra Tyskland, som angaar de største Jærn-, Staal- og Maskinfabriksaktieselskaber i Vesttyskland, Selskaber, som man i Almindelighed har bebrejdet et særligt Moment af Kapitalistudbytning. Disse Jærn, Staal- og Maskinfabriksaktieselskaber i Vesttyskland gav i Aarene 1907—17 gennemsnitligt et Udbytte af 10 %. Hvis man skulde tænke sig noget af denne Gevinst inddraget, vilde man i alt Fald paa Forhaand maatte indrømme Kapitalen 5 %. Jeg skal lade det lille Spørgsmaal ligge, hvorledes man fremtidig vilde kunne lokke Kapitalen til ny Virksomhed med denne Rente; 5 % er jo, hvad man nu kan faa i Rente af Kreditforeningsobligationer og Statsobligationer. Men tager vi de tiloversblivende 5 %, saa vil det hele Beløb, hvis det deles ud — jeg taler ikke om Virkningen paa Priserne, for den vilde være forsvindende — men hvis det skulde deles ud umiddelbart til Arbejderne som Deltagere, saa vilde det udgøre saa stor en Sum som ca. 100—130 Kr. om Aaret til hver. Det er den Slags Ting, som ikke nævneværdigt kan forøge nogens Lykke ved Tilværelsen. Og tager man den gennemsnitlige Dividende for 66 Selskaber af alle Erhvervsgrene i de sidste 10 Aar, vil der af Restbeløbet, hvis vi tager 5 % til Kapitalen, blive 100—120 Kr. til hver Arbejder om Aaret. Jeg ser bort fra de mange andre svage Sider ved dette System: Andel i Udbyttet for Arbejdernes Vedkommende, navnlig Vanskeligheden ved at vurdere, hvad Arbejdet er værd i Sammenligning med det, der ydes af de andre Bærere af Virksomheden, blandt andre den Mand, der kaldes den merkantile Disponent,

som handler paa Aktieselskabets Vegne, ikke blot paa det indenlandske, men ogsaa paa det udenlandske Marked, og som ofte tjener mange Gange mere ind ved sin egen Dygtighed, Initiativ og Dristighed end det Udbytte, som Arbejdernes umiddelbare Deltagelse i Fabrikken giver. Men vi har forøvrigt et typisk og ganske særligt slaaende Eksempel paa, hvilken Rolle Profitten, den saakaldte Kapitalprofit, spiller i den anden Retning, altsaa ved Prisdannelsen. Vi har faaet det grundigt undersøgt i alle Leder og Kanter. Det er et konkret Eksempel fra England fra den seneste Tid. Den engelske Minister Sir Auckland Geddes, maatte i Juli d. A. bekendtgøre, at man desværre var nødsaget til fra Mineindustriens Side at sætte Prisen pr. Ton Kul op med 6 shillings. Da han skulde forklare i Underhuset Grunden til denne mægtige Stigning, som vilde have følelig Indflydelse paa baade Hjemlandets og Udlandets Stilling til Kulspørgsmaalet, gav han en fortrinlig samlet Redegørelse for denne Prisdannelse. Ikke en enkelt, men et helt Komplex af Aarsager laa i Virkeligheden bag denne Prisdannelse. For det første var Jærnbaneltrafikens Nedgang et Moment i dette Komplex af Aarsager. Man havde indført 8 Timers Arbejdsdag. Det tog derfor længere Tid at faa Vogne ud til Bestemmelsesstederne ved Minerne. Som Følge af denne Indskrænkning i Arbejdstiden blev selvfølgelig Transporten langt omstændeligere og kostbarere. Endvidere var der de forhøjede Fragter paa Kystfarten. Hvad skyldtes disse Fragtforhøjelser? De skyldtes, som han paaviste indtil de mindste Enkeltheder, den højere Arbejds løn og det mindre Arbejde, der ydedes. Som et andet Moment i Aarsagernes Sammenhæng nævnte han, at naar

der gøres mindre Arbejde i en enkelt Industri, forplanter dette sine Virkninger til samtlige andre. Der prækes ofte i Arbejderkredse den farlige Lære, fremhæver han meget rigtigt, at naar en Mand arbejder mindre, bliver der mere at bestille for de andre. Men Sandheden er lige det omvendte. Hver Gang en Gruppe Arbejdere i en enkelt Industri arbejder mindre, bliver der mindre at bestille for de andre; thi det, at der præsteres mindre Arbejde, forplanter gennem mange Forkædninger sine Virkninger til andre Industrier, som dette Tilfælde klart viste. Der var endvidere Vanskelighed ved at faa Staalskinner og Maskiner frem til Minerne, fordi der ydedes mindre Arbejde og gaves højere Arbejdsløn i Staalindustrien; og endelig betaltes der i Minerne selv højere Arbejdsløn, men samtidig med den højere Arbejdsløn ydedes der mindre Arbejde. Han viste gennem en Statistik Arbejdernes Fraværelse fra Minerne i forskellige Øjemed, Fraværelsesprocenten androg i 1913 10.7 %, men i 1919 13 %. Produktionen pr. Tidsenhed var i 1913 19.8 Tons, men i 1919 17.1 Tons. Samler man saa dette Kompleks af Aarsager fra Industri til Industri, fra Hjelpeindustri, der støtter Mineindustrien, til denne selv, for der ud fra at bedømme dette Kompleks's Indflydelse paa Prisdannelsen, hvad Resultat kommer man da til? Prisen pr. solgt Ton var i 1913 11 sh., men i 1919 29 sh. $3\frac{1}{2}$ d., og af disse 29 sh. $3\frac{1}{2}$ d. udgør Arbejdslønnen 21 sh. $3\frac{1}{2}$ d., medens Arbejdslønnen i 1913 var 6 sh. $10\frac{1}{2}$ d. Og hvad var den berygtede Driftsherregævinst, den Profit, som skulde have saa væsenlig bestemmende Indflydelse paa Prisdannelsen — hvad var den? Jo, af de 29 sh. $3\frac{1}{2}$ d. udgjorde den berygtede Avance

1 sh. 11 d. nu i 1919, og 2 sh. $\frac{1}{2}$ d. i 1913. Her er ovenikøbet et Tilfælde, hvor Arbejdsgiverne, Kapitalisterne, i Samfundets Interesse gik ind paa at begrænse deres Avance saa stærkt som muligt. Og disse 1 sh. 11 d. er vel at mærke ikke blot Gevinsten til Mineejerne, men tillige Afgift for de saakaldte Mine-rettigheder, the royalties. Arbejdsgiverne gik ind paa Begrænsningen af Avancen til denne 1 sh. 11 d. Men hvad betød de Par Pence mere eller mindre, det her drejer sig om, i det Hav, der hedder Salgsprisen, de 29 sh. $3\frac{1}{2}$ d., hvoraf alene Arbejdslønnen udgør 21 sh. $3\frac{1}{2}$ d. Arbejdslønnen udgør med andre Ord 75 % af Salgsprisen, medens den berygtede Driftsherrevinst udgjorde ca. 5 %. Sjældent er en Industri blevet lagt blot i alle Kroge og Enkeltheder som denne i sin Tid saa berygtede Industri, denne som en ganske særlig Kapitalistindustri ansete Mineindustri. Efter at være blevet endt og vendt fra alle Sider er disse Tal altsaa Resultatet. Man kan da forstaa, at den engelske Trustkommission efter disse og lignende Eksempler ikke har følt nogen udpræget Trang til at gribe ind i Erhvervslivet med stærk Kontrol fra oven og fra neden overfor Trusterne. Hvad gaar da det af den engelske Trustkommission udarbejdede Forslag ud paa? Læg Mærke til, at det er kommet for kort Tid siden, og at det udtrykker engelske Regeringskreses Opfattelse af, hvad der kan gennemføres. Hvad gaar det ud paa? Gaar det ud paa at nedsætte en stor Kommission, hvori Politikere skal have Sæde, og ved given Lejlighed benytte dette til political pressure? Nej, aldeles ikke. Nej, man begynder ganske beskedent, med ganske simpelt at indrette under Handelsministe-

riet — Board of Trade — et Kontor, hvor der skal samles Oplysninger om alle de Sammenslutningsformer, der findes i England, være sig af den løsere Kartelform eller af den stærkere Trustform, og dette Kontor skal samle sine Oplysninger ganske sagligt, altsaa i Fred og Ro, uden at noget politiske Kollegium pludselig kan lægge Pres paa Undersøgelsen, fordi den nu skal bruges i politisk Øjemed. Dette Kontor skal dernæst regelmæssigt hvert Aar afgive og offentliggøre en Rapport over de Resultater, det er kommet til.

Med andre Ord, man begynder her i England med det, man fra Lovgivningens Side altid klogelig bør begynde med, naar man ikke føler sig sikker i det vigtige Spørgsmaal om en Lovgivningsforanstaltningens Indgriben i Erhvervslivet. Man begynder med i al Beskedenhed, men grundig og systematisk, at undersøge Sagen, og man opretter derfor et Undersøgelingsdepartement. Og hvis man saa ser, at man kommer til et Punkt, hvor man ikke kan komme videre — det kunde tænkes, at vedkommende Sammenslutning ikke vil eller ikke mener at kunne Oplysning om visse vanskelige Punkter — saa henviser man Spørgsmaalet til en Domstol og søger derigennem disse Forhold klargjort. Men det drejer sig altsaa kun om en rent oplysende, konstaterende Undersøgelse. Naturligvis kan Ministeriet paa Grundlag af Domstolens Undersøgelse foreslaa, at der overfor et vist Misgreb gribes ind ved en Foranstaltning fra Statens Side. Men Domstolen og Undersøgelsen idethele har kun de to Opgaver: at skaffe Oplysninger og offentliggøre disse. Og selv for Ministeriet er Adgangen til at stille Forslag om Foranstaltninger paa Grundlag af Domstolens

Materiale kun nævnt i anden Række, ja allersidst og uden nogetsomhelst Pres, nærmest som en Selvfølgelighed, hvad den ogsaa er, da et Ministerium jo altid paa Grund af Domstolenes Undersøgelser kan foreslaa Lovgivningsmagten Statsforanstaltninger mod de af Domstolene konstaterede Misbrug, som den gældende Lovgivning ikke maatte have noget Værn imod.

Det her nævnte engelske Forslag vilde altsaa, overført paa danske Forhold, svare til, at der under Handelsministeriet indrettedes et Kontor, der søgte Oplysninger om disse Forhold, og som, hvis det ikke selv kunde fremskaffe Oplysninger, i Nødstilfælde gennem Undersøgelse ved Sø- og Handelsretten søgte Forholdet klargjort. Et lignende Forslag er fremkommet i Norge, hvor der ogsaa foreslaas oprettet et særligt Kontor, der skal indsamle Oplysninger om disse Forhold.

Det var altsaa Kontrollen fra oven.

Og nu Kontrollen fra neden. Atter her viser der sig en fundamental Forskel paa det engelske Forslag desangaaende og det danske socialdemokratiske Forslag. For det første er der det lovgivningsmæssigt set sunde i den engelske Whitley-Kommissions Forslag om Arbejdernes Medvirken i Bedriftens Forvaltning, at man her — som jeg begyndte med at fremhæve og som man ikke noksom kan gentage — aldeles ikke tænker paa nogensomhelst Art af Lovgivningsforanstaltning, overhovedet ikke indfører Arbejdsraad ved nogen Art Indgreb fra Statens Side. Man betoner — det gør Ministeren udtrykkelig i sin Følgeskrivelse til Erhvervene — man betoner bestemt, at hele denne Ordning med Arbejderraad skal ske

ganske frivilligt. Oprettelsen af disse Arbejderraad skal ske ved frivillig Overenskomst mellem Arbejdsgivernes og Arbejdernes Organisationer, men man forvarer sig udtrykkelig imod at ville indføre nogen Art af Tvangssystem. Grunden til, at man ikke foreslaar noget Statsindgreb, er — som Kommissionen og Ministeren fremhæver — den, at Forholdene i de forskellige Industrier er saa forskellige og sammensatte, at man ingenlunde paa Forhaand kan fastslaa og tvinge dem ind under et saadant almindeligt System og saadanne almindelige Regler, som en Lovforanstaltning vilde betyde. Med andre Ord, det, som oftest er den bærende Betragtning i engelsk Lovgivning, er den rent praktiske, at det, der skal komme, skal vokse op af Livet selv; disse Arbejderraad skal ikke fremkaldes ved Statsindgriben, de skal i den enkelte Industrigren vokse op ganske af sig selv og, hvis de har Livskraft, selv vise deres nærmere praktiske Brugbarhed. Men dernæst er der en anden fundamental Forskel mellem dette engelske Forslag om Arbejderraad og det danske Forslag, at medens dette, som jeg viste, fremhæver en Række bestemte, paa Forhaand fastslaaede Opgaver, nemlig Indflydelse paa Affattelse af Regnskaberne, paa Spørgsmaalet om Afskedigelse og Antagelse af Arbejdere o. s. v., viser den engelske Kommission ganske denne Angivelse af bestemte Opgaver fra sig. Den siger udtrykkelig: vi drister os ikke til at nævne de særlige, bestemte Opgaver, et saadant Arbejderraad kan faa; hvilke Opgaver saadanne Raad kan faa, maa Livet selv angive. Ved den daglige Virken af disse Raad i de enkelte Industrier vil det vise sig, hvilke Opgaver der naturligt ligger for

dem, og hvilke ikke. Det er betegnende, at naar Kommissionen endelig skal nævne noget, som den kunde tænke sig at paapege, betoner den ikke alene Rettighedssiden, som dette Lovforslag fra dansk Side gør, nemlig Indflydelse paa Affattelse af Regnskaber, paa Antagelse og Afskedigelse af Arbejdere o. s. v. Nej, den nævner en videre Delagtighed og Nyttiggørelse af Arbejdernes praktiske Erfaring til Driftens Vel. Man kan spørge Arbejderne: er det og det nu praktisk indrettet, er den Ordning af Arbejdsforhold, den Fordeling af Maskinerne i disse Lokaler praktisk; eller man kan spørge dem til Raads om sundere Indretning af Arbejdsrummene, om Ventilation, Indretning af Marketenderi og lignende. Eller man tænker sig Arbejdernes Deltagelse i en mere praktisk Ordning af Akkordarbejde. Saadanne og lignende Opgaver nævner man som noget, man kunde tænke sig som Genstand for et Arbejderraads Virksomhed og som enkelte Bedrifter allerede har indført, men man drister sig ikke til ved Regler bestemt at specialisere, hvilke Opgaver disse Arbejderraad skal have.

Sluttelig vil jeg, som et af de Resultater, som Studiet af udenlandsk og hjemlig Lovgivning paa dette Omraade ogsaa har ført mig til, gerne betone, at et af de værste Misgreb fra Lovgivningens Side opstaar ved Uklarhed, ved, at man ikke skelner skarpt mellem de forskellige Opgaver. 1) Der er her for det første Tale om Misbrug, som der er ganske særlig Trang til i dette Øjeblik, under den ved Krigen skabte abnorme Tilstand at gribe ind overfor. 2) Endvidere er der Tale om Foranstaltninger af mere varig Karakter, paa længere Sigt. 3) Og endelig er der Mis-

brug, som aldeles ikke er Trustmisbrug, men som sammenblandes med Trustmisbrug, uagtet de i Virkeligheden hører andetsteds hen.

Under de ved 1) angivne Misbrug kommer vi til de Fænomener, der kaldes Vareaager og Kædehandel. Det er under en Periode af stansede eller begrænsede Tilførsler selvfølgelig en Opgave for Loven midlertidig at gribe regulerende ind i disse Forhold, og det har man da ogsaa gjort i England som andetsteds. Men det er interessant at sammenligne den Maade, hvorpaa man i England har behandlet saadanne Æmner som Kædehandel og Vareaager, med den Maade, hvorpaa man gaar frem i Danmark. Betragter vi den sidste engelske Vareaagerlov — the Profiteering act af 19. August 1919, 9 og 10 Geo. 5 Ch. 66 — vil vi forgæves i den lede efter de berømte danske Kædehandelled: Importør—Grossist, Grossist—Detaillist, Detaillist—Forbruger. Jeg skal ikke her komme ind paa at kritisere de Afgørelser, der her i Landet fra Domstolenes Side er fældet i disse Sager. En Kritik af dem vilde alene af den Grund være urigtig, at Domstolene selvfølgelig maa hævde de Regler, Loven giver. Det er altsaa mod Systemet, som de danske Lov- og Anordningsregler opstiller, man maa rette sin Kritik. Og noget saadant System træffer vi altsaa ikke i England. Derimod siges der i den engelske Lov, at Board of Trade og de af Board of Trade nedsatte Komiteer kan undersøge enten efter Klage fra Private eller paa eget Initiativ, om en given Købmand i et givet Tilfælde skulde have taget en for høj Profit — „a profit which in view of all the circumstances is unreasonable“, Lovens § 1, 2. Stk. Med andre Ord,

der tillægges ikke de nævnte kunstige Led eller andre kunstige Momenter nogen Betydning, men man opstiller det Spørgsmaal: er den Profit, du som Købmand under denne kritiske Situation af standsede eller begrænsede Tilførsler har taget, urimelig stor eller ikke?

Dernæst er der en anden vigtig Side af den engelske Lovgivning, som har Interesse for os. Jeg finder ikke, man hos os har haft nogen heldig Haand, da man i sin Tid henlagde disse Sager til Kriminalretten. Jeg skal som sagt ikke her komme ind paa en Kritik af de Afgørelser, der er truffet; men det kan aldeles ikke bestrides, at hele den danske Købmandsstand vilde have set med ganske anderledes Tillid hen til de Afgørelser, der maatte blive truffet, hvis det ikke havde været Kriminalretten, men Sø- og Handelsretten, der havde været Domstol i Kædehandel- og Vareaagersager. Det er betegnende, at de Committees, som i England er Aktionsmyndighed i disse Sager, for det første er udnævnte af Handelsministeriet, og dernæst i Loven forudsættes at have et merkantilt Element, jfr. anførte Lovs § 2, 2. Stk. b.

Dernæst er der en anden Egenskab ved denne engelske Lov, som er værd at fremhæve, nemlig den, at den er en rent forbigaaende Lovgivning. Loven af 19. Aug. 1919's Varighed er udtrykkelig fastsat til 6 Maaneder. Parlamentet har ikke paa ubestemt Tid givet nogen Myndighed i disse Sager fra sig. Foranstaltningens hele midlertidige Karakter er dermed stærkt betonet.

Vi kommer derefter til de Misbrug paa dette Om-

raade, som er af en mere varig Karakter, men som ligesaa lidt som de nysnævnte har noget med Truster og Trustmisbrug at gøre. Men de sammenblandes ofte i socialøkonomisk Literatur med Trustmisbrug, og i den endnu mere uklare populære Opfattelse angives de ofte som særlige Grunde til at gribe ind overfor Trustssammenslutninger, en Uklarhed, som sociale Agitatorer yderligere efter bedste Evne forøger og vader rundt i med belærende Foredrag til fuldstændig Begrebsforvirring for Befolkningen. I Virkeligheden har vi her at gøre med Misbrug, som aldeles ikke er særlige for Truster og ikke har noget med monopolagtige Sammenslutninger at gøre, men som kan findes lige saa vel hos et hvilket som helst almindeligt Aktieselskab. Et saadant Misbrug er f. Eks. det ganske utilbørlige Forhold, at udefra kommende Spekulantgrupper som Fribyttere gaar paa Jagt fra det ene Selskab til det andet for at presse den størst mulige Profit ud af det paagældende Selskab. Jeg behøver her ikke at komme ind paa Enkeltheder; De ved, hvad jeg sigter til. Snart er det en Bank paa Frederiksberg, snart er det et Dampskibsselskab, snart er det et af vore største og fineste Selskaber, Sukkerfabrikkerne, efter hvilket disse Fribyttere gaar paa Rov, og overfor hvilket de stiller Krav om — som i det sidste Tilfælde — ikke mindre end en halv Friaktie, en halv Udvidelse til Pari og 15 % Bonus. Og paa hvilket Grundlag forlanger man disse Krav opfyldte? Man kaster sig fra disse Oppositionsgruppers Side over de forsigtige og nøgterne Værdiansættelser i Regnskabet; man siger, at Selskabets Aktiver i Regnskabet er altfor lavt vurderede; de er sat til 27 Mill.;

det er meningsløst lavt; selvom man gaar tilbage til Priserne i 1914 og efter dem skulde bygge ganske fra nyt, Fabrikker og lignende, saa vilde de koste ca. 36 Mill.; og skulde de bygges fra nyt i 1919, vilde de koste 81 Mill.; men vil man mene, at det er at tage Munden for fuld, kunde man sige 64 Mill. Kr. Paa saadanne Kalkulationer presser man Friaktie og Bonus o. s. v. ud af disse Selskaber. Det er et Misbrug, som der er god Grund for Offentligheden til at tage Forargelse af. Vi har uheldigvis ikke nogen særlig stærk offentlig Mening her i Danmark. Vi trænger til en kraftig offentlig Mening, som kunde stemple sligt som utilbørligt og derved kraftig støtte de ansete gamle Selskabers Ledelse i Kampen mod disse Fribyttere. Men dette har aldeles intet med Trustmisbrug at gøre, thi det finder Sted med monopolagtige og ikke-monopolagtige Virksomheder i Flæng. Det finder Sted i alle mulige Arter af Aktieselskaber, og det er ikke de fra selve Industrien kommende Kræfter, her er paa Spil. Det er udefra kommende Spekulantgrupper, der her virker. De ved selv, hvorledes den gode, legitime Industri — selv de mest trustagtige af dem — med alle mulige Midler søger at værgе sig mod disse Udbyttere. De ved, hvorledes man i den senere Tid er kommet ind paa i Vedtægterne for Selskaberne at bestemme, at man skal være tre eller seks Maaneder Aktionær for at have Stemmeret paa Selskabets Generalforsamling. Men der vil være god Grund til at komme disse Industrieselskabers Ledelse, Industrierne selv, til Hjælp mod disse udefra kommende Spekulanter, der kommer og forlanger Friaktie eller Bonus paa Grundlag af de

abnorme Værdiforhold, vi nu er inde i, som om der ikke kom en Dag efter denne, og som om ikke Selskaberne, hvis man udvandede Aktiekapitalerne i saa stor Udstrækning, som her foreslaas, vilde komme i Vanskeligheder senere, baade i Forholdet til Forretningsforbindelserne og i Forholdet til Arbejderne. Jeg kan ikke nægte, at overfor dette Misbrug kunde man ønske en Indgriben fra Erhvervslivet selv. Det er mig ufatteligt, at de, der staar i Ledelsen for vort Erhvervsliv, vore største Bankforetagender i Forbindelse med vore største Handelsforetagender og Industriforetagender, ikke slutter sig sammen om at danne, om jeg saa maa sige, en Velfærdskomité, som hver Gang slige Fribyttere gaar paa Togt, kan slaa dem ubarmhæjrtig ned. Det vilde bidrage til at rense vort offentlige Liv, og det vilde hindre, at der sættes meget ondt Blod i Arbejderkrese, hvad slige Rovforetagender med god Grund nu gør. Der er en anden Form for Misbrug, som heller intet har at gøre med Trustmisbrug, men som ogsaa sammenblandes dermed, og som heller ikke kan afværges ved nogen Art Trustlovgivning. Det er et Forhold, som jeg allerede for nogen Tid siden i et juridisk Fagskrift har haft Lejlighed til at beskæftige mig med, nemlig Direktørers Spekulation i eget Selskabs Aktier. Det er en Forretningspraktik, som desværre efterhaanden er blevet saa almindelig, at Godtfolk i sin Samvittighed affinder sig med den; Begreberne sløves, selv bedre Elementer glider ud; derfor skal man ikke dømme haardt. Det er en Slags Karaktersvagthed, der driver en Mand ud i dette, og han stiver sig af med, at „det gør jo saa mange“. Men ikke desto mindre maa denne Direktørspekulation

engang for alle stemples som en Utilbørlighed, som alle hæderlige Forretningsmænd helt maa afholde sig fra. Jeg ser bort fra det sjælelig usunde, der er i, at en Mand, der staar som Driftsleder af en Virksomhed, og som med hele sit Hjærte burde være med i Bedriften, samtidig kølig, udefra, betragter det samme Selskabs Aktier og deres Kursbevægelser og med Begærighed griber den Chance, som aabner sig til at skaffe sig Udbytte, være sig af Nedgang eller Opgang. Men det er ikke blot usundt. Det er dernæst en Svig, og det er en Svig overfor det Erhvervsliv, hvis Interesser han vil tjene. Jeg har andetsteds paavist, at denne Svig formentlig kan rammes af den bestaaende Lovgivning. Vi har fornylig faaet en fælles nordisk Aftalelov, og jeg mener, at Direktør-Spekulation i egne Aktier kan rammes af denne Lovs § 30, idet den Slags Køb og Salg i vidt Omfang vil kunne stemples som privatretlig ugyldige.

Naar jeg til Slut skal sammenfatte Resultatet af mine Bemærkninger, saa vil jeg sige, at to Ting er nødvendige for at lovgive paa dette Omraade. For det første, at man skelner skarpt mellem forskellige Ting, som intet som helst har med hinanden at gøre, ikke blander Ting sammen, som ikke hører sammen, og derved fremkalder Forvirring i Erhvervslivet ved uklart Lovmageri. Den anden Ting er, at man nøje overvejer Virkningerne af det, man vil gøre. At skelne skarpt mellem forskellige Ting fører til følgende:

1) Der er intet som helst i Vejen for under den nuværende stadig unormale Situation med begrænsede Tilførsler at fortsætte her som i England med en sær-

lig Vareaagerlov, gældende midlertidig for 6 Maaneder ell. lign., naar vi vel at mærke henlægger Sager, der rejses i Henhold til denne Lov, til det rette Form, Sø- og Handelsretten eller en lignende Ret med et merkantilt Element. Det maa erindres, at den Dom over en Forretningsmand, der er fældet af hans egne Standsfæller, virker mange Gange stærkere i Erhvervslivet til Undgaaelse af utilbørlig Profit end den Dom, der fældes af en Domstol, i hvilken det merkantile Element ikke er tilstede.

2) Men foruden Vareaageren er der dernæst som før nævnt ogsaa et andet Misbrug, som man maa holde ude fra Trustmisbrug, fordi det intet særligt har med Trustomraadet at gøre. Det er den omtalte Spekulation, der gaar paa Rov i vort legitime Erhvervsliv, overrumpler dets Selskaber og forstyrrer disses rolige Tilværelse. Kontrollen i denne Henseende maa, som jeg før har antydnet, helst komme fra Erhvervslivet selv. Mulig kunde man gennem Aktieselskabsloven fastsætte en Tid, i hvilken man skulde have været Aktionær for at være stemmeberettiget i Selskabets Anliggender, f. Eks. 1 Aar, altsaa fortsætte ad den Vej, Aktieselskabernes Vedtægter selv i den senere Tid er slaaet ind paa. Men bedst vilde det være, om man kunde undgaa slige Lovregler, om Erhvervslivets egne Institutioner vilde tage Sagen i sin Haand og selv holde Justits.

3) Tilbage er der endelig det særlige Trustomraade. Her maa det først og fremmest overfor Lovgivere fremhæves: Hvis man vil handle forudseende, hvis man vil varetage alle Hensyn til dansk Erhvervsliv paa rette Maade og ikke lade sig bestemme i nogen

Maade af noget som helst andet og uvedkommende Hensyn, saa staar man sig ved — det lærer Erfaringen Verden over — fra Lovgivningsmagtens Side at være varsom i sin Indgriben paa dette Omraade. Dansk Industri staar nu rimeligvis overfor en vanskelig Periode. Den trues i den kommende Tid af stærk Konkurrence udefra, og den trues indefra af den stigende Andelsindustri. Det kunde til syvende og sidst hænde, at Forholdene i den kommende Tid blev saaledes, at der slet intet blev at lovgive om paa dette Omraade, at der slet ingen mægtige Fortjenester blev at undersøge. Men under alle Omstændigheder, hvorledes det nu end maatte gaa, Varsomhed maa der her vises, og en vis Lovgiver-Beskedenhed, en vis Indrømmelse af, at vi her ikke føler os sikre paa Virkningerne, og at vi derfor først og fremmest fra Lovgivningens Side skal sørge for gennem et rent sagligt Arbejde, som intet agitatorisk Element har i sig, at samle saa fyldige Oplysninger om de faktiske Forhold som muligt. Først og fremmest trænger vi til at lære noget paa dette Omraade. Vi maa lære, inden vi kan lovgive. Vi maa altsaa foreløbig indskrænke os til gennem et sagligt Kontor at undersøge og at offentliggøre med regelmæssige Mellemrum Betænkninger over Undersøgelser, naturligvis med Udeladelse af Person-omtale, Forretningshemmeligheder o. l. Man maa her huske — hvad den engelske Kommission har fremhævet —: i selve den rent saglige Offentliggørelse med regelmæssige Mellemrum af disse Undersøgelseres Resultater ligger der et antiseptisk Middel. De Erhvervsvirksomheder eller Erhvervsgrene, der maatte være tilbøjelige til Misbrug, vil kvie sig ved at udføre

dem, i det Øjeblik de ved, at Virksomheden i nogen Grad er underkastet offentlig Kontrol.

4) Ogsaa m. H. t. Kontrollen fra neden maa Lovgiveren vise Beherskelse og Tilbageholdenhed. Sagen egner sig ikke til stærk Indgriben fra Statens Side. Klogest er det „efter samtlige Forholds nøje Overvejelse“ at lade Reglerne vokse op af Livet selv. Den enkelte Bedrift, dens Ledere og Arbejdere maa her selv vise Vejen, selv finde, hvad der tjener den bedst. Vi bør altsaa her følge det engelske Samfunds Eksempel, og ikke nogen tysk Bedriftsraadslov.

Men lad os ikke blot skelne skarpt mellem de forskellige Opgaver og Omraader; lad os først og sidst, paa hvilket Omraade vi end bevæger os, skelne skarpt mellem de forskellige Kræfter i det økonomiske Liv, mellem de golde Spekulationsgrupper og de virkelig værdiskabende Kræfter i Erhvervslivet, og lad os, hvor haardt vi end søger at ramme de golde Kræfter — være sig gennem den offentlige Mening, gennem Erhvervslivets egne Institutioner eller gennem Loven — lad os ikke af den Grund lade os voldføre af det umiddelbare Indtryk af disse Kræfters Rovlyst og derved forlede til at lægge nogensomhelst Hindringer i Vejen for den legitime Industri og Handel. Lad os ikke overfor denne vise nogen Art af Smaalighed. Det danske Samfund vil staa sig ved i den kommende Tid ikke at vise nogen Art af smaatskaaren Mistillid, ikke at indlade sig paa naive Opgaver som Prisregulering eller Posekiggeri i Regnskaberne, være sig fra oven eller fra neden. Lad os først og fremmest tænke paa de unge Kræfter i vort Erhvervsliv. Folk, der har blot det mindste Kendskab til det praktiske Liv, ved

meget vel, at de ægte merkantile Disponentevner, de industrielle Organisatorer, er oftest meget stilfærdige Mennesker, der sjældent findes omtalt i Bladene; men det er dem, der bærer og driver fremad; de er som Ørne, der bestandig spejder ud i den store Verden og søger nye Veje, nye Chancer for dansk Erhvervsliv, for dansk Industri og Handel; men hvis det danske Samfund smaalig vil hæmme og kontrollere disse Kræfter, vil vi ikke fra dem faa at høre højtlydende Protester og Fraser; nej, lige saa stilfærdig som de virker, vil de forlade os. Disse unge Ørne bør vi ikke lægge nogen Art Hindringer i Vejen for, dem bør vi ikke hæmme ved mistænksom Kontrol. Stække dem kan vi ikke; de flyver af Reden, og saa kan vi sidde tilbage, statskontrollerede, prisregulerede — men fattige.

Jeg kommer her til at tænke paa en gammel Beretning fra det romerske Statsliv. Den store Feltherre Publius Cornelius Scipio vendte hjem fra en stor Krig i Østen, hvor han havde udrettet meget for Rom, baade politisk og økonomisk; men da han nu kom hjem fra denne Bedrift, var der Skumlere, der antydede, at han og hans Broder mulig havde gjort sig ulovlige Fordele og derfor krævede Gennemgang af hans Regnskaber. Da Scipio traadte frem for den Folkeforsamling, der tilsidst skulde afgøre Sagen, lod han Spørgsmaalet om Regnskaberne ligge; med samme Værdighed som den, hvormed han bar sin Toga, overlod han sine Modstandere sligt. Men han sagde til Folket: Det er idag Aarsdagen for den Dag, da jeg slog Hannibal ved Zama; lad os gaa til Kapitolium og takke de evige Guder. Og saa staar der ganske jævnt

fortalt: Og Folket fulgte ham. Det Folks Instinkt var sundt. Vi maa ønske, at der vil blive vist de unge bærende Kræfter i dansk Erhvervsliv samme Tillid. Lad os ikke indlade os paa nogen smaalig Vejen og Maalen af Profitten, lad os saa længe som mulig søge at undgaa den nøjeregnende Kontrol, fra oven saavel som fra neden. Jeg kunde ønske, at man ikke vilde se paa de Par Øre mere pr. Ton, som det her drejer sig om, selv om de skulde koncentrere sig i flere Hundred Tusind Kroner. Det spiller samfundsmæssigt ingen som helst Rolle. Men lad os i Stedet for glæde os over den store Indsats, af Evner og Kapital; lad os prise os lykkelige over de Erobringer og Sejre, som hine unge Kræfter vinder for Danmark og dets Erhverv i den store Verdens Kampe.

PROJEKTEREDE OG VIRKELIGGJORTE FORSIKRINGSFORETAGENDER I FLENS- BORG OG ALTONA I SLUTNINGEN AF DET 18. AARHUNDREDE

Af

Cand. polit **Chr. Thorsen.**

Det i 1726 oprettede kgl. oktr. Sø-Assurance-Compagni — vort ældste Forsikringsselskab —, der ved sin Oprettelse som bekendt blev monopoliseret (i hvert Fald som Kompagni), fik ikke i saa overvættets mange Aar Lov til at leve uden Angreb paa dets Privilegium. Bl. a. søgte københavnske saakaldte private Assurandører, d. v. s. Købmænd, som enkeltvis overtog Forsikringsrisiko, allerede tidligt — i hvert Fald fra Midten af det 18. Aarh. — at paaføre Kompagniet Konkurrence, hvilket efter Kompagniets Mening var i Strid med Oktrojen, men denne Konkurrence fra de „particulieres“ Side og det hermed i Forbindelse staaende Spørgsmaal om Rækkevidden af Kompagniets Monopol skal ikke her nærmere behandles; de kræver et Kapitel for sig. Her skal derimod omtales et Forsøg, der i 1774 fra nogle Flensborgerkøbmænds Side

gjordes paa at skyde Breche i Kompagniets Monopol, samt nogle Tilløb til at skaffe dansk Forsikringsvirksomhed Indpas i Udlandet og gøre den mere konkurrencedygtig, navnlig overfor Hamburgassurandører, ved i Altona at oprette Indtegningskontorer for det kgl. octr. Sø-Assurance-Kompagni.

Under 21. Februar 1774 indsendte 10 Købmænd i Flensborg til Kongen en Ansøgning¹⁾ om, at de maatte erholde Koncession paa Oprettelsen af et Sø-Assurance-Kompagni i Flensborg. Ansøgningen giver værdifulde Bidrag til Belysning af de Vilkaar, hvorunder Søforsikringen dreves herhjemme i det 18. Aarh., og adskillige af Ansøgningens Ræsonnementer viser, hvor indgroede de merkantilistiske Synspunkter var hos Datidens Handlende. Den paa Tysk skrevne Ansøgning indledes med at fremhæve, at et lokalt Sø-assurancekompagni vilde være en af de nyttigste Institutioner, der kunde tænkes oprettet til Fremme af Byens Handel, og Ansøgerne hævder, at Flensborgs Skibsfart er af et saadant Omfang, at Kompagniet vilde kunne florere, selv om ikke en eneste fremmed, men kun Flensborgerne selv, lod forsikre ved det (!). Og for straks at imødegaa de Indvendinger mod et nyt Forsikringsselskabs Oprettelse, der ganske sikkert kunde ventes fra det kgl. octr. Sø-Assurance-Kompagni, fremhæves det, hvor ringe en Del af de flensborgske Forsikringer — ikke en Hundrededel af dem der tegnes i Hamburg — der gaar til København, som saaledes ikke vilde lide noget betydeligt Tab, medens Hamburg ganske sikkert vilde blive berøvet den flensborgske Forretning.

¹⁾ Indlæg til Commercekollegiets danske Journal Nr. 75. Rigsarkivet.

Naar Hamburg i den flensborgske Forsikringsforretning havde en saa stor Overvægt over København, havde det sin Grund ikke alene i, at Postgangen over Belterne navnlig i Foraars- og Efteraarstiden var meget besværlig, men ogsaa deri, at Præmierne i København næsten altid var meget højere end i Hamburg. Som Bevis herpaa anføres i Ansøgningen et Eksempel, hvorefter to Venner paa samme Tid og for Varer med samme Skib lod tegne Forsikringer, den ene i Hamburg og den anden i København, førstnævnte Sted var Præmien 4 %, sidstnævnte derimod 7 %. Da derfor næsten alle Flensborgere søger til Hamburg om Assurance, bliver Følgen, at store Summer gaar ud af Landet; hvis imidlertid Flensborg fik sit eget Assurance-Kompagni, vilde ikke alene disse Summer, der dog nok har været overvurderede, blive i Landet, men et saadant Kompagni forudsættes ogsaa at kunne trække Penge til sig fra Udlandet ved at overtage Forsikringer derfra.

Endvidere vilde enhver Flensborgkøbmand, naar han kunde tegne Forsikring ved et lokalt Kompagni, kunne spare mindst $\frac{3}{4}$ %, idet man nu til Kommissionær og Mægler i Hamburg maa betale henholdsvis $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ %, og denne Besparelse, der vel forholdsvis er af ringe Betydning ved de høje Præmiesatser paa 8 à 10 % — d. v. s. for de farefulde, lange Rejser — vejer tungt til ved de lavere Præmiesatser paa 1 à $1\frac{1}{2}$ % — d. v. s. for de kortere Rejser i de hjemlige Farvande —, hvor da mange er tilbøjelige til med denne Ekstraudgift at undlade Forsikring. Falder Kommissionærgebyret imidlertid bort, vil mange flere Forsikringer, navnlig af dem til de lavere Præ-

mier, blive tegnet end forhen, og, som det med helt moderne Forsikringstankegang hedder senere i Ansøgningen: „ingen burde løbe sin egen Risiko“, da Bankerot ellers altid truer. Men ikke alene Kommissionær- og Mæglergebyr afholder adskillige fra at forsikre; mange forsømmer Postdagene, og den megen Korrespondance frem og tilbage generer Forsikringsforretningen, som den nu ligger, d. v. s. paa fremmede Pladser. Og har man endelig faaet forsikret, og Skade indtræffer, sker det hyppigt, at der maa procederes om Erstatningen; mange lader da hellere deres Krav falde, end de fører Proces paa fremmede Steder, f. Eks. Hamburg, da dette ikke kan ske uden store Omkostninger.

Desuden fremhæves et særligt Moment til Fordel for et lokalt Kompagni — et Moment, som fra et præmieteknisk Synspunkt er ganske betydningsfuldt paa et Tidspunkt, hvor man endnu ikke drømte om de for den moderne Søforsikring saa vigtige Skibsklassificeringsbureauer. Ansøgerne peger nemlig paa, at et lokalt Assurance-Kompagni ganske anderledes nøjagtigt end de udenbys vilde kunne bestemme Præmierne for de hjemlige Skibe, ikke blot efter Farvandenens forskellige Farlighed og de forskellige Aarstider, men ogsaa efter Skibenes Bonitet, som man kender ud og ind. Naar man nu tegner Forsikring i Hamburg, København eller andet Steds, maa man, da Assurandørerne der ikke kender Skibenes Bonitet, give den samme Præmie for gode som for daarlige Skibe — paa hvilke sidste det ikke mangler! —, men naar det projekterede Selskab paa Grund af sit indgaaende Lokalkendskab til Skibene vægrede sig ved at tegne

Assurancer paa de daarlige Skibe, vilde disse heller ikke kunne faa Forsikring i Hamburg, København eller paa andre Steder. Enhver Reder maatte saaledes beflitte sig paa at holde sine Skibe i saa god Stand, at Assurance ikke kunde nægtes, og naar Skibene blev bedre, vilde der ogsaa fremkomme færre beskadigede Varer end hidtil. Det ses af denne Udvikling, at den opdragende Betydning, det risikoforbedrende Moment, som i den moderne Forsikring i mangfoldige Tilfælde kan paavises, allerede i 1774 har foresvævet de ansøgende Flensborgerkøbmænd.

Paa Grund af alle de fremhævede Omstændigheder vilde det da være overmaade ønskeligt, om der kunde faas Koncession paa Oprettelsen af et Sø-Assurance-Kompagni i Flensborg, og man tvivler da heller ikke paa, at Kongen vil give Koncessionen, idet man tillige gaar ud fra, at det projekterede Kompagni faar Monopol for Hertugdømmerne, at, som det hedder i Ansøgningen: „diese Compagnie dahin privilegiert seyn müste, dasz ihr zum Präjudice keine neben ihr in den Herzogthümern Schleswig-Holstein errichtet werden könnte“.

Efter at denne Ansøgning paa sin Vej gennem Regeringskontorerne var naaet til „General-Landets Oeconomie og Commerce Collegium“, retter dette Collegium under 28. Marts 1774 en Opfordring til det kgl. octr. Sø-Assurance-Kompagni om at afgive Betænkning i Sagen. Som man kunde vente det, var der ikke i Kompagniet nogen som helst Begejstring for Planen; i deres første Svarskrivelse af 11. April 1774 til Kollegiet¹⁾ fremhæver Kompagniets „Depute-

¹⁾ Rigsarkivet l. c.

rede og Committerede" (Bestyrelsen) først, at de kun har Fuldmagt til at afslutte Forsikringer, afgøre Tvistigheder mellem de forsikrede og Selskabet, modtage og opbevare Interessenternes Deposita o. s. v., men at ingen af dem har Fuldmagt til „enten separate eller samlede at transigere om Compagniets Jura eller paa samme at renunciere“, derfor maa Interessenterne i Kompagniet først sammenkaldes til en Generalforsamling, for at deres Resolution kan indhentes, og dette skal ske saa snart som muligt, da man selvfølgelig paa ingen Maade vil hindre et Værk, som formenes at kunne blive til Statens Fordel, men man tværtimod af alle Kræfter vil søge at fremme samme. Paa Forhaand vil de Deputerede dog gøre Kollegiet opmærksom paa, at „det icke er at formode, at Interessenterne vil afstaa fra det Privilegio, som de næsten i et halvt Sæculum har været i Possession af“, med mindre de bliver overbeviste om de derfor fremførte Grundes Rigtighed, hvorfor man udbeder sig nærmere Bevisligheder for Flensborgernes Paastande, og med mindre „mand igien kunde forsikre dem om andre Fordeele, der nogenlunde kunde erstatte den Afgang og Tab, de maatte liide ved at indvillige i det mand propo- nerede dem“. Derfor vilde det sikkert lette Sagens Gen- nemførelse, hvis det kgl. General Landets Oeconomie- og Commerce Collegium kunde sikre Interessenterne, „at de private Assurancer, hvad enten de skeede af enkelte Persohner, eller i Selskaber, som desuden er mod Octroyen, skulle for Eftertiden aldeles være for- budne“.

Bestyrelsen har aabenbart for sit Vedkom- mende ikke været helt utilbøjelig til at give Afkald

paa Kompagniets Monopol i Hertugdømmerne, hvilket heller næppe vilde have betydet saa overmaade meget, men den vil øjensynlig benytte Lejligheden til det langt vigtigere, nemlig at komme dem til Livs, der i selve København havde vovet at paaføre det monopoliserede Kompagni Konkurrence. At saadan Konkurrence vedvarende kunde bestaa, havde sin Grund i, at Oktroyen — mod Kompagniets Protest — var bleven fortolket saaledes, at den kun forbød nye Selskabers Oprettelse, men derimod ikke hindrede enkelte Personer i at overtage Assurancer.

Og da Bestyrelsen først er kommet ind paa Yndlingstemaet: de private Assurandører, gentager den ikke blot, hvad den allerede tidligere i talrige Skrivelser til Regeringen havde fremhævet for at faa nedlagt Forbud mod de privates Virksomhed, nemlig at ved et saadant Forbud „Hans Majestets Stemplede Papiirs Intrader ville forøges“, da det ikke er vanskeligt at bevise, at de private Assurandører ofte ikke udfærdiger deres Policer paa stemplet Papir og i hvert Fald aldrig paa den rette Sort efter Assurancens Størrelse, men ogsaa at det lader sig bevise, at en Del af de private Assurandører „ickun ere blodte Commissonnairs for Fremmede, som de mod een ringe Provision laane deres Navne under Policen“, hvorved Præmien jo for den største Dels Vedkommende gaar ud af Landet.

Som det af den sidst citerede Passus vil fremgaa, har udenlandske Forsikrere allerede paa et saa tidligt Tidspunkt som det her omhandlede haft Agenturer — om end skjulte — her i Landet. Dette var vel ogsaa tilladeligt for udenlandske Enkeltfor-

sikreres Vedkommende, da Oktrojen jo ikke var nogen Hindring for, at Forsikringer kunde tegnes i Udlandet, men for udenlandske Kompagniers Vedkommende var det utvivlsomt ulovligt.

Bestyrelsen slutter sin Svarskrivelse med en Bemærkning om, at den vil afvente Kollegiets Resolution paa, hvorvidt en Fordel som den foran omtalte kan opnaas, og derefter skal den uopholdelig foranstalte indkaldt en Generalforsamling, hvor Interessenterne i Kompagniet da skal tage Stilling til Flensborgprojektet.

Uvist af hvilken Grund dør Sagen imidlertid hen; der ses ikke nogen Sinde at være indløbet Svar paa Kompagniets Skrivelse til Kommercekollegiet, den bebudede Generalforsamling er næppe bleven afholdt — i hvert Fald findes der intet bemærket om den i Kompagniets Generalforsamlingsprotokol, der ellers er ret omhyggelig ført —, og en Kendsgerning er det, at det projekterede Flensborgkompagni aldrig blev til noget.

Bevidstheden om, at Hamburg drog den aldeles overvejende Del af Hertugdømmernes Forsikringsforretning til sig — og vel ogsaa Haabet om at tage Grunden bort under mulige fremtidige lignende Forslag som det foran omhandlede fra de 10 Flensborgkøbmænd — vakte imidlertid ganske naturligt hos det kgl. octr. Sø-Assurance-Kompagnis Mænd Tanken om at føre Konkurrencekampen med Hamburgassurandørerne ind paa disse Konkurrenters eget Gebet: Hamburgerbørsen, og til Realisering af Tanken oprettede Kompagniet i 1777 et „Bie-Contoir“, en Filial, i Altona. Motiveringen er bl. a. den, at et saadant Kontor „ei alleene vilde tilvinde Compagniet de Premier, der igiennem Jylland, Slesvig og Holsteen trækkes til

Hamborg, men endog mueligen drage Fordeelen for samme fra det Tydske Rige og Hamborgerne Selv.“ Som Leder af Filialens daglige Forretning skulde ansættes en Mand, der flittig skulde frekventere Børsen i Hamburg for der at modtage „de sig frembydende Assurancer“. Selv om nu dette utvivlsomt første danske Forsøg paa at faa Del i den internationale Forsikringsforretning ikke fik noget særlig gunstigt Forløb og efter nogle Aars Forløb blev opgivet, fortjener det dog altid gennem en kort Omtale at blive reddet fra Forglemmelse.

Det afgørende Stød til Filialens Oprettelse synes Regeringsmyndighederne at have givet¹⁾. En Skrivelse af 18. Februar 1777 fra General Landets Oeconomie- og Commerce-Collegium til Sø-Assurance-Kompagniet anmoder nemlig om Kompagniets Betænkning og „Forslag om og hvorledes samme vilde og kunde oprette i Altona et med sig forbundet enten Neben-Compagnie eller Contoir“. Denne Skrivelse forelægges af Kompagniets Ledelse paa en Generalforsamling den 9. April 1777, og Ledelsen anbefaler Filialens Oprettelse og foreslaar i den Anledning al „Augmentere Compagniets Actier“ og at vælge „3de brave Mænd til Directeurer“ for Kontoret i Altona, hvis daglige Forretninger iøvrigt skulde ledes af „Een duelig Betient“ og, hedder det, „saadant et duelig Subjectum kunde muelig komme til at koste Compagniet 4 à 500 Rdr. aarlig“. Filialen skulde vel have Fuldmagt til at tegne de forekommende Assurancer, men forsigtig

¹⁾ Jfr. Deliberationsprotokol for den ekstraordinære Commission af
^{29/10} 1772 (1772—1784). S. 22. Rigsarkivet.

skulde man herved gaa til Værks; der maatte ikke antages nogen „Critiske, eller saadanne, hvorved over almindelige Fare kunde befrygtes, i det mindste maatte saadanne indskrænkes til een meget liden Summa i Forhold til hvad som ellers for Compagniet paa een Kiøl maa antages“. Efter Bestyrelsens Mening vil Havariernes Afgøretse „ventelig“ ske efter Hamburgs Assurance-Ordning, d. v. s. efter den ved Assurance-kammeret der gældende Kutyme, og Bestyrelsen foreslaar, at Kompagniet lige som Hamburgerne skal kunne give indtil tre Maaneders Kredit paa Præmierne, da dette vil lette og favorisere Operationerne. Endelig foreslaar den, at Assurancerne skal kunne antages i „Banco Courant, Louis d'or og andre gangbare Myndt Sorter, og Premierne efter samme beregnes og imodtages, med meere“.

Generalforsamlingen akcepterer glat Bestyrelsens Forslag; Filialen i Altona besluttet altsaa oprettet, men Generalforsamlingen vedtager tillige — i god Overensstemmelse med Tidens økonomiske Ideer —, at Bestyrelsen paa Kompagniets Vegne skal andrage General Landets Oeconomie og Commerce Collegium om, at der til Hjælp ved Filialens Oprettelse maatte tilstaas Kompagniet et Laan paa 20 000 Rdr. Banco rentefrit i 10 Aar, og afdragsfrit i 2 Aar, hvorefter det skulde tilbagebetales med 2 000 Rdr. aarlig. I Henhold til denne Bestemmelse indsendtes allerede den 16. April en Ansøgning¹⁾ om Laanet, der bevilges under 5. Maj, mod at Kompagniet afgiver en Obligation

¹⁾ Indlæg til Commercekollegiets danske Journal Nr. 338. Rigsarkivet. Nationaløkonomisk Tidsskrift. LVIII

for Laanet¹⁾. Denne Obligation indsendes den 24. Juni²⁾, og da var Filialen allerede i Virksomhed.

Man har sikkert oprindeligt lovet sig meget af den nye Virksomhed; thi man var overmaade ekspedit med at faa Filialen i Gang, og Forretningsgangen udmærkede sig jo ellers ikke ved Hurtighed. Allerede i et Direktionsmøde i Kompagniet den 13. Juni meddeles der om Altonakontorets Virksomhed, at der er indkommet to Assurance-Lister, af hvilke det ses, at Præmierne er „meget ringe og ulige“, og at der er tegnet Forsikring paa den „imaginaire Gevinst“; dette sidste var imidlertid stridende mod Kompagniets første Konvention, og paa det nævnte Direktionsmøde vedtoges det derfor ogsaa „paa een venlig Maade“ at foreholde Filialkontorets Ledelse; „at Compagniets Octroy og Convention maatte lægges til Grund for Handlingerne“.

De Forhaabninger, man havde næret til Filialen, skuffedes imidlertid i første Omgang. Paa Generalforsamlingen den 25. Marts 1778 behandles bl. a. ogsaa de Resultater, Kontoret i Altona havde opnaaet i sit første Virksomhedsaar, d. v. s. til Udgangen af 1777. Det ses heraf, at man ved Kontoret ultimo December havde en løbende Risiko af 212 950 Rdr. Cour., at Kassebeholdningen samtidig var 19 792 Rdr. Cour., medens de opgjorte men endnu ikke betalte Skader beløb sig til 30 621 Rdr. Cour. — „foruden hvad som maatte udfordres til afbetaling af de bekiendte indfaldne og endnu icke adjustede Haverier“. Man „considererer og overvejer“ nu paa Generalforsamlingen vidt og

¹⁾ Indlæg til Commercekollegiets danske Journal Nr. 413. Rigsarkivet.

²⁾ — — — Nr. 652. —

breddt disse „fatale Omstændigheder“, til hvilke man fornemmelig finder Aarsagen i „det hæftige Stormende Veirig, som i særdeleshed udi afvigte Høst Maaneder indfaldt, og som næsten haver truffen alle Asseura-deurs“. Skulde man nu imidlertid straks opgive Æv-red, eller skulde man fortsætte Virksomheden i Altona i Haab om bedre Tider? Til sidst bestemte man sig for en Fortsættelse, om end med den meget knebne Majoritet af 25 Stemmer mod 24.

Det daarlige Resultat skyldtes næppe en slet Ledelse af Kontoret i Altona. Tværtimod har Ledelsen der, saa vidt man kan skønne, været i Besiddelse af en ikke ringe Forretningsdygtighed. Herpaa tyder bl. a. et Forslag, som den fremkom med i 1778. Sagen var den, at de 20 000 Rdr., som Sø-Assurance-Kompagniet ved Filialens Oprettelse havde modtaget som rentefrit Laan af Staten, var bleven deponerede i Banken i Altona som et Slags Sikkerhedsfond for Filialen; men saadanne Deposita gav ingen Rente, og dette er falden Filialledelsen for Brystet; den foreslaar derfor, at den faar Lov til at arbejde med de 20 000 Rdr. ved at diskontere „sickere Vexelbreve, da Compagniet derved skulle kunde erlange een sikker fordeel“. Direktionen i København er imidlertid bange for at indlade sig paa Pengenes Anvendelse til Vekseldiskontering „allerhelst saadan operation alle tider er forbunden med megen risico, omend og yderligst Forsigtighed iagttages“. Der blev altsaa foreløbig ikke noget af den Plan.

Paa Generalforsamlingen i 1779 lyder Beretningen om Filialkontorets Virksomhed bedre. Udsigterne tegner sig nu langt lysere end forrige Aar. Kassebehold-

ningen overstiger de indtrufne Skader med ca. 7 000 Rdr. Generalforsamlingen var derfor ogsaa „fornøyet“ med Tilstanden i Altona, hvorfra der forøvrigt var fremkommet et interessant Forslag om, at der ved Filialen „skal Asseureres for Molest og opbringelse til og fra de i Krig begrebne Lande og stæder, paa Neutrale Skibe og Gods, der icke ere Contrabande“. Med Hensyn til dette Forslag resolverede Generalforsamlingen, „at der ved Contoiret lige som her ved Compagniet kunde tegnes deslige Assurancer saa vel paa Danske, som andre Neutrale Nationers Skibe og Gods, der icke ere Contrabande, dog til højere Premie for Fremmede end Danske Skibe“.

Optagelsen af Krigsforsikringen har den Gang som i vore Dage formentlig været økonomisk fordelagtig. I hvert Fald meddeles det i 1780, at Kontoret i Altona i det forløbne Aar har kunnet remittere 8 000 Rdr. til Hovedkontoret i København, og dog var der ultimo December 1779, da den løbende Risiko var over 300 000 Rdr., naar de bekendtgjorte indtrufne Skaders Beløb blev trukket fra Kassebeholdningen, et lille Overskud. I 1781 er Forholdet imidlertid ændret saaledes, at Skaderne nu overstiger Beholdningerne med et Beløb af 23 613 Rdr., og straks kommer da Spørgsmaalet om Filialens Nedlæggelse eller Opretholdelse atter frem, men Generalforsamlingen bestemmer dog med 38 Stemmer mod 28, at der skal fortsættes foreløbig endnu i et Aar. Filialledelsen er nu igen fremme med sit Forslag om at benytte det foran omtalte Depositum paa 20 000 Rdr. til Vekseldiskontering, og Lokaldirektørerne tilbyder nu, „at ifald Compagniet icke vilde løbe nogen hazard eller risico,

samt svare Courtage ved ovenmeldte Discontering, de da vilde paatage sig samme, imod at nyde hvad som overstiger 3 pro Cto. af de Capitaler som dertil tid efter anden kunde vorde brugt*. Generalforsamlingen gaar nu — forsøgsvis for et Aar — ind paa Forslaget, „imod at Directionen i Altona Een for alle og alle for een reserverer og Forpligter sig at holde Compagniet Skadesløs og til alle tider at være Compagniet ansvarlig til Capitalen“.

I 1782 er der stadig et Misforhold mellem Skader og Beholdninger, om end ikke saa slemt som i det foregaaende Aar, og atter stemmer man da om, hvorvidt der skal fortsættes, eller man skal ophøre. For Fortsættelsen fremfører Direktionen egentlig kun det Forhold, at en Ophævelse nu vilde betyde et sikkert Tab — et Tab, der muligvis kunde undgaas, hvis man ventede. Imod Fortsættelse taler derimod, „at mand i Concurrence med 6 Assurance-Compagnier i Hamborg og 4 Compagnier i Bremen, der alle antager Søe-risiquer til yderlig ringe Premier, neppe kand vente sig nogen Fordeel, og at Compagniets Fuldmægtige, for dog at faae nogle Asseurancer, hidindtil have været nødsaget at tegne ved den Hamborger Børs, og at underkaste sig den Hamborger Asseurantzordning; hvilken Fremmet Lov i enkelte Begivenheder har været vort Selskab til Skade“. Ikke destomindre vedtoges det dog med 38 Stemmer mod 18 at opretholde Kontoret i Altona endnu et Aar.

Endelig i 1783 er Direktionen kommen til det Resultat, at man hellere maa ophæve Filialen, hvilket nu menes at kunne ske med et endeligt Tab af 11 378 Rdr., thi, siges der, man kan nu næppe vente sig

nogen Fordel af at fortsætte, „saa meget mindre som Europa nu har Freden, og icke saa mange Premier for eftertiden kand ventes“. Generalforsamlingen resolverer herefter kort og godt: „Assurance Compagniets Contoir i Altona skal ophæves“.

Hermed er man dog ingenlunde helt færdig med Altonafilialen, da der her stadig var en Del uafgjorte Skader. Paa Generalforsamlingen i 1784, 1785, 1786 — de uafgjorte Havarier anslaaes i det sidstnævnte Aar til at beløbe sig til 4 à 5 000 Rdr. — 1787, 1788 og 1789 berettes der i ganske enslydende Vendinger om, at det stadig ikke er gørligt at meddele det endelige Tab ved Kontoret i Altona. I 1790 meddeltes det, at „den 10ende eller sidste Termin af de til Altonakontorets Oprettelse af Hans Majestæts Kasse bevilgede 20 000 Rdr. er i afvigte Aar bleven betalt med 2 000 Rdr.“, og Kompagniets i 1777 udstedte Obligation for det laante Beløb er derefter bleven extraderet. Endelig i 1792 kan der meddeles en Slutopgørelse for Filialkontoret, og denne Opgørelse gaar ud paa, at Kompagniets Tab har ialt været 36 984 Rdr.

At der imidlertid i Datiden maa have været en ret stærk Trang til et dansk Assurancekontor i Altona fremgaar deraf, at nye Forslag til Oprettelsen af et saadant Kontor stadig kommer frem. Allerede i 1786 fremkommer der — denne Gang fra den kgl. Kanal-Kommission — Opfordring til det kgl. octr. Sø-Assurance-Kompagni om paa ny at indrette en Filial i Altona. Sagen var nemlig den, at der — endnu før den i 1785 fuldførte saakaldte Eiderkanal, der forbandt Keilerfjord med Eideren, var helt færdig — var dannet et Handelskompagni, det kongelig danske, norske,

slesvigske og holstenske forenede Handels- og Canal-Compagni, kort kaldet Kanal-Kompagniet, der bl. a. skulde sørge for Fragtfartens Vedligeholdelse gennem Kanalen. Straks efter Kanalens Aabning for Skibsfarten klagede det nævnte Kompagnis Direktion i Altona over¹⁾, at der var bleven udspredd Rygter om, at der med Sejladsen gennem Kanalen var forbunden en særlig Risiko, hvorfor Assurandørerne i Hamburg havde nægtet at overtage Forsikringen af Forsendelser gennem Kanalen. Dette vilde nu for den forventede livlige Kanalfart kunne faa meget uheldige Følger, idet Købmændene, naar de ikke kunde erholde Forsikring, ikke vilde lade deres Varer dirigere gennem Kanalen, og for da at slaa de verserende Rygter ned, mente Kanalkompagniets Direktion i Altona, at der burde andrages om, at Risikoen ved Kanalfarten maatte blive forsikret for „Hans Maytt. Kongens Regning“ — at der altsaa for dette specielle Tilfældes Vedkommende indrettedes en Art Statsforsikring. Et lykkeligt Udfald af denne Statsforsikring vilde nemlig snart overbevise de nu afvisende Assurandører om, at de udbredte Rygter var grundløse, og derefter vilde de da sikkert vise sig villige til at overtage Risikoen ved Kanalfarten. Og for Statens Finanser vilde der ikke være nogen Fare ved at overtage Forsikringen, tværtimod vilde den eventuelle Præmie sikkert blive en ren Fortjeneste, hvis Hans Majestæt ikke foretrak helt at give Afkald paa Præmie, „hvilket sidste vi troe at stemme mere med Statens Ære og at ville gjøre endnu et kraftigere

¹⁾ Det forenede Handels- og Canal Compagni 1784—1797. Copie-Bog for Directionens udgaaende Breve. Ltr. B. S. 123. Nr. 141 Rigsarkivet.

Indtryk“. I en Skrivelse til Canal-Commissionen anbefaler Kanal-Kompagniets Hoveddirektion dette Forslag og fremhæver, at det sikkert vilde have de fordelagtigste Følger, om det „allernaadigst maatte behage Hans Maytt. at lade erklære saavel de private Asseuradeurer som Assurance Compagniet her i Staden: at Hans Maytt for egen allerhøieste Regning vilde paatage sig Forsikringerne for den med Canal Farten forbundne Fare fra Tønningen indtil Kiel og modsat, i alle Tilfælde hvor Assuradeurerne maatte finde betænkeligt at paatage sig den“.

I Sammenhæng med dette Forslag er det, at Kanal-Kommissionen retter sin foran nævnte Opfordring til Sø-Assurance-Kompagniet. Kommissionens Skrivelse er ikke bevaret, men af Assurance-Kompagniets Generalforsamlingsprotokol kan det ses, at denne Skrivelse foruden Opfordringen til Oprettelsen af et nyt Altona-kontor, der selvfølgelig har været ønsket for at lette de Handlende Adgangen til Assurancer, naar Hamburgs Assurandører ikke vilde overtage saadanne, tillige har indeholdt Beklagelser over Nægtelsen af at tegne Assurancer for Kanalfarten og Løfte om en „Opmuntring“, hvis saadanne Assurancer blev overtagne til billige Præmier. Assurance-Kompagniets Svar gaar nemlig ud paa, at ingen, der ved Kompagniet har forlangt Forsikring for Farten gennem Kanalen, er bleven nægtet saadan Forsikring, tværtimod er adskillige tegnede til billige Præmier, og naar Assurancer fremtidig tegnes, vil Præmierne blive beregnede saa lave som muligt, saa Kompagniet tør paa Forhaand smigre sig med, „at see den i den høye Commissions Skrivelse ommeldte Opmuntring os tildelt og bevilget“. Men

hvad iøvrigt Hovedsagen angik, maatte Kompagniet meddele, at „paa at oprette et Contoir i Altona, kunde Kompagniet ikke indlade sig, da det visse Tab, efter den Erfaring Kompagniet har haft, ingenlunde kan sættes i Ligning med den forventede Fordeel“.

Kanal-Kommissionen har efter Modtagelsen af Assurance-Kompagniets Afslag paa Opfordringen til at aabne et Kontor i Altona rettet en ny Henvendelse til Kompagniet, men i denne Henvendelse, der heller ikke er bevaret, har man aabenbart stemt Fordringerne stærkt ned, idet man nu nøjes med at opfordre Kompagniet til i hvert Fald at bekendtgøre i Hamburg og Altona, at Forsikringer for Kanalfarten kunde tegnes i Sø-Assurance-Kompagniet. Ogsaa synes man at have opfordret Kompagniet til at lade sig repræsentere i Hamburg ved en vis Agent Donner. Dette fremgaar af en Tilførsel, der under $\frac{8}{4}$ 1786 er sket i Kompagniets Generalforsamlingsprotokol, og som fastslaar Hovedpunkterne i Kompagniets Svar til Kanal-Kommissionen. Det hedder nemlig her:

1) „Kompagniet vil efter Anmodning lade bekendtgøre i Hamburg og Altona, at Assurancer for Farten igiennem den holstenske Canal, her kan blive effectueret til billige Premier, efter Aarets Tider og øvrige Omstændigheder.

2) Med Agent Donner kan Kompagniet ikke directe indlade sig, men Vedkommende maatte her paa Stedet udsøge sig en Købmand, der kunde paatage sig Commissionen, som baade hastigere ville befordre Assurancernes antagelse, og desuden tilvende Kiøbmændene her den Fordeel, som billig ikke bør frages dem“.

Sø-Assurance-Kompagniets afvisende Holdning overfor Spørgsmaalet om Oprettelsen af et Assurance-kontor i Altona tog vel ikke endeligt Livet af Planerne om at skaffe Hertugdømmernes Købmænd lettere Adgang til dansk Forsikring, men hæmmede dog for en Tid den officielle Fremkomst af saadanne Planer. I 1796 kommer imidlertid et nyt Forslag officielt frem; det er denne Gang en Købmand Jan Beil i Altona, der paa egne og nogle Handlendes Vegne andrager Regeringen om Tilladelse til at oprette et Sø-Assurance-Kompagni i Altona. Beil foreslaar i sin Ansøgning — vel sagtens for at bryde det kgl. oktr. Sø-Assurance-Kompagnis paa Forhaand ventede Modstand mod Planen —, at „det kgl. oktr.“ skulde participere i det projekterede Kompagni enten med et vist Antal Aktier eller ogsaa med 5, 10 eller flere pCt. paa enhver Police, som tegnedes af det nye Altonakompagni. Som man vil forstaa, vil Beil altsaa have, at „det kgl. oktr.“ enten skal nøjes med som almindelig Aktionær at faa forholdsmæssig Andel i den forventede Forretnings Nettoudbytte, eller mere direkte skal deltage i de enkelte Forsikringsforretninger gennem en Slags Reassurance, (der den Gang endnu ikke var almindelig anvendt), eller maaske rigtigere gennem den Forretningsdeling, som man i den moderne Forsikring betegner som Coassurance. Beils Forslag har en ganske speciel Interesse derved, at det viser, at man allerede paa et saa tidligt Tidspunkt som i Slutningen af det 18. Aarhundrede var inde paa Tanker, der meget minder om dem, der er realiseret i de moderne obligatoriske Kvotekontrakter.

Beils Ansøgning blev af Kommercekollegiet sendt

til det kgl. oktr. Sø-Assurance-Kompagni til Betænkning. Kollegiet anbefaler i sin Følgeskrivelse¹⁾ ret energisk „kgl. oktr.“ at give Samtykke til det paa-tænkte Altonakompagnis Oprettelse. Tonen i denne Skrivelse er i det hele taget en kendelig Grad myndigere overfor Kompagniet, end Tilfældet var i de tidligere lignende Henvendelser. Kollegiet skriver bl. a., at det ikke kan indse, at det „kgl. oktr.“s Interessenter kan have nogen Betænkelighed ved at give det ønskede Samtykke, thi for det første har Kompagniet selv Forsikringer nok (!), og for det andet tegnes der som bekendt Assurancer af en Del private Købmænd i København, og denne Konkurrence har ikke i nogen Maade haft nogen skadelig Indflydelse for Kompagniet, men har blot opmuntret „fleere Handlende baade her i Byen og fra Provindserne til at søge Assurantzen for deres Skibe her, i stæden for at en heel Deel af dem forhen søgte den hos fremmede og især i Hamborg“. Endelig henviser Kollegiet til, at det efter Oktrojen lige saa lidt staar i „det kgl. oktr.“s Magt at gøre Indsigelse mod de private Assurancer som mod de Assurancer, der søges hos fremmede, og „iblandt de danske Undersaatter, som søger deres Assurantzer hos Fremmede, maae man fornemmeligen regne de Handlende i Hertugdømmerne, hvilke for-medelst deres Beliggenhed og Posternes meere visse gang paa det tyske Land end over Bælterne, næsten altid vil præferere den Assurantz som hastigst kan erholdes, og naar man derved tager Hensyn til Stedet,

¹⁾ Deutsches Protokoll 1796. General Landets Oeconomie & Commerce-Collegium Copiebog. Nr. 226. Rigsarkivet.

hvor disse Assurantzer hidtil fornemmeligen ere blevne søgte, nemlig Hamborg, saa kan det projekterede Ass.-Comp. i Altona, naar det erholder Fremgang, blive en Anledning til, at betydelige Summer, hvilke udi Assurantz Premier hidtil er blevne fremmede til deel, herefter kan komme Landets egne Undersaatter til gode uden mindste Indgreb eller Afbræk paa den Fordeel, hvilken Ass.-Comp. her i Kiøbenhavn nyder og kan nyde af den samme allernaadigst meddeelte Octroy“.

Var Tonen i Kollegiets Skrivelse ikke overdreven venlig, saa blev Kompagniets Svarskrivelse til Gengæld ikke særlig ydmyg, saa lidt som Svaret paa nogen Maade blev imødekommende. Det er som om de gode Aar, Kompagniet havde haft i Aarhundredets sidste Decennier, havde styrket dets Selvfølelse; givet er det i hvert Fald, at man har opgivet de yderst underdanige Former, som man ellers almindeligt havde anvendt i Skrivelser til Regeringen, og nu udtrykker sig i værdigere Vendinger.

I den paagældende Svarskrivelse fra „det kgl. oktr.“s Direktion hævdes det først meget bestemt, at Kompagniet i Kraft af Oktrojen har en ubetinget Ret til at modsætte sig Oprettelsen af et nyt Sø-Assurance-Kompagni hvorsomhelst i Kongens Riger og Lande, og for det andet hævdes det lige saa bestemt, at Oprettelsen af et nyt Kompagni „maatte være og blive det Kiøbenhavnske til Skade: endog under de i Ansøgningen foreslagne Betingelser“. Den første Paastands Rigtighed søges bevist gennem en vidtløftig Citering og Fortolkning af Oktrojens i denne Forbindelse betydende Bestemmelser, der ikke lader nogen Tvivl tilbage om, „at det er overladt til Compagniet

selv at bedømme, hvorvidt det anseer flere Compagniers Indretning at være sig til Skade. Compagniets jus contradicendi kan altsaa ikke svækkes ved det Foregivende, at et nyt Compagni ikke skulde være hiint til Skade". Og at et nyt Kompagnis Oprettelse i Altona virkelig vilde blive „det kgl. oktr.“ til Skade, indser man let, naar man erindrer, at „i en lang Periode maae Afgang i Assurance nødvendigst medføre et forholdsmæssigt Tab. Thi er den calculus probabilitium, hvorefter Assurancer beregnes, rigtig, maae og Afgang i Assurancer med Tiden have til Følge en forholdsmæssig Afgang i Fordelen eller et lucrum cessans, som er det samme som virkeligt Tab“.

Hvis derfor det projekterede Kompagni ikke skulde blive til Tab og Skade for „det kgl. oktr.“, maatte man forudsætte, at dette sidste dog ikke vilde faa nogen af de Assurancer, som vilde blive tegnet hos det nye Kompagni. Men selv om det ny Kompagni kun fik Tilgang fra Altona, vilde dette dog betyde et Tab for „kgl. oktr.“, der vitterligen, som dets Bøger udviser, for Tiden tegner adskillige Assurancer der; imidlertid kan man ikke tvivle om, at et nyt Kompagni vil bestræbe sig for at udvide sine Forbindelser saa meget som muligt, hvorved Tabet for „kgl. oktr.“ vil blive sikrere end Gevinsten for det ny Kompagni; „saaledes har visseligen det Bremenske og flere gjort det Kiøbenhavnske Skade uden at kunne selv bestaa“. Ogsaa kan man henvise til „kgl. oktr.“s eget uheldige Forsøg med Oprettelsen af en Filial i Altona, der kun gav Tab og maatte ophæves, og — hedder det i Forbindelse hermed —: „Uden at ville prognosticere det projekterede Compagnie samme Skiebne, dersom det

kom i Stand :| hvilket dog i Mangel af det Kiøbenhavnske Compagnies Samtykke bliver juridice umueligt :| maae vi erklære, at vi, endog i saa Tilfælde ej kunne finde det Tilbud, som Ansøgerne have gjort det Kiøbenhavnske Compagnie om at tage Deel i det Altonaiske at være et antageligt Vederlag for det Privilegium, som det Kiøbenhavnske da maatte afstaae“.

Og hvad angaar Kollegiets Paastand om, at de private Assurandører i København ikke har været til Skade for „kgl. octr.“, og at et Kompagni i Altona antagelig heller ikke vil blive det, saa „maa vi gandske formeligen imodsige“ denne Paastand. De private Assurandører har gjort og gøre vedblivende „kgl. octr.“ stor Skade, der under de vekslende Konjunkturer har været mere eller mindre følelig, „men da Octroyen ikke Bogstaveligen forbyder nogen enkelt Mand at tegne Assurance, men ikkun flere Societeters, eller Compagniers Oprettelse, har det octroyerede Compagnie ikke troet sig berettiget til at forhindre privat Assurance“. Denne sidste Vending viser en ændret Opfattelse hos Kompagniet, der netop i en Aarrække, men ganske vist uden Held, havde søgt at hindre privat Assurance som formentlig stridende mod Oktrojen.

Det Argument for Oprettelsen af et Kompagni i Altona, der gik ud paa, at de handlende der i Mangel af et indenbys Kompagni maa søge til Hamburg om Assurance, kan „kgl. octr.“ heller ikke tillægge nogen Betydning. Det er nemlig ikke nødvendig for disse handlende at henvende sig til Hamburgerne, da „Posten gaar 2 Gange om Ugen fra Altona til Kiøbenhavn“. Langt snarere kunde da de Handelsstæder i Kongens

Riger og Lande klage, der ligger længere borte fra København, og hvorfra Postgangen er sjældnere, f. Eks. de norske.

Endelig hedder det i Direktionens Svarskrivelse med ikke ringe Selvfølelse: „Vi maae endnu anmærke, at aldrig har det Kiøbenhavnske Compagnies Forfatning været bedre, end nu, da det har over 4 Tønder Guld udsatte paa Rente. Der kan altsaa ingen Grund hentes fra Compagnies Afmagt til at anmode det om at søge Understøttelse ved at tage Lod eller Actier i et andet Compagni, og saaledes at betroe en Deel af dets Velfærd i fremmede Hænder“, og videre hedder det: „Vel kunde det synes, at en større Concurrence af Asseurandeurs, hvorved Præmierne nedtvinges, maatte være til Fordeel for Handelen og Søefarten i Almindelighed, men overspændes saadanne Speculationer :| hvortil Rivalitet letteligen frister i en Sag, hvor Udfaldet saameget beroer paa en Lykketref |: maae dog befrygtes, at Misforhold imellem Præmier og Risiko vil i Tidens Længde sætte Asseurandeurerne ud af Stand til at opfylde deres Engagements, hvilket da falder ud til Tab for de Asseurerede, og følgelig til Skade for Handelen og Søefarten“. Det er ganske interessant at lægge Mærke til, at hele denne sidste Udvikling efter sit Indhold er af saa aktuel Natur, at man næsten Ord til andet vil kunne genfinde den i talrige af de sidste Tidens Indlæg i Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af de mange under Krigen oprettede Forsikringsselskaber.

Til Slut gør Direktionen i sin Skrivelse opmærksom paa, at den ikke har nogen Fuldmagt „til at forandre Selskabets Grundlove eller bortgive dets Rettig-

heder“, og at den derfor ikke kan give noget endeligt afgørende Svar paa Kommercekollegiets Forespørgsel, men den skal ikke undlade i næste Generalforsamling — den har altsaa ikke fundet det formaalstjenligt straks at sammenkalde en saadan alene til det foreliggende Spørgsmaals Afgørelse — at forelægge Sagen for Interessenterne, som den da vil tilkendegive sin, Direktionens Mening, og saa snart da Generalforsamlingens Resolution foreligger, skal Kommercekollegiet faa Meddelelse om denne. Direktionen holdt ogsaa sit saaledes afgivne Løfte, og paa Generalforsamlingen den 23. Februar 1797 resolveres, efter at Direktionen havde forelæst Kommercekollegiets Skrivelse og dens egen Svarskrivelse: „Selskabet bifalder Directionens Mening og opdrager samme i Overensstemmelse dermed at meddele General Landets Oeconomie og Commerce Collegio et endeligt Svar“. Og derefter hører man saa ikke videre om det projekterede Altonakompagni.

INDKOMST- OG FORMUESKATTELOVEN

Af

Fuldmægtig i Statistisk Departement **O. B. Kofoed.**

I Anledning af Indførelsen af Ratebeskatningen ved Lov Nr. 534 af 4. Okt. 1919 skal der i det følgende kortelig foretages en Sammenstilling med de tidligere Skattelove og anføres nogle Betragtninger af skatteteknisk Natur til Belysning af de nye Beskatningsregler.

Beskatningsprocenterne efter de tidligere Skattelove fremgaar af følgende Oversigt, forsaavidt den ordinære Beskatning for Personer angaar. Lovens Dato er anført foroven og i Parantes herunder de Skatteaar, hvori den har været gældende. (Se Tabellen S. 66).

Den første Indkomstskat udskreves med fra 1.3 % af de laveste til 2.5 % af de højeste Indtægter. I 1909 forøgedes Progressionen i Anledning af Forsvarslovens Vedtagelse til 4.0 % og i 1912 og 1915 yderligere til 5.0 % og 6.0 %. For de tre Skatteaar 1917/18—1919/20 er der som midlertidig Foranstaltning sket nogen Lempelse for de mindste Indtægter, medens de i Loven af 1903 fastsatte Skattesatser er bevaret uændrede. Indtægtsgruppernes, Skattesatsernes Antal er blevet lidt større, selv om et Par Delinger, der indførtes i 1912, er opgivet i 1915.

Formueskatten, der begyndte med en enkelt Promille-Nationalekonomisk Tidsskrift. LVIII.

		13. Oktbr. 1917 (1918/19—1919/20)	14. Maj 1917 (1917/18)	10. Maj 1915 (1915/16—1916/17)	8. Juni 1912 (1912/13—1913/14)	30. Sept. 1909 (1909/10—1910/11)	15. Maj 1903 (1903/04—1904/05)
		o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o
Af Indtægt							
under 1 000 Kr.		0.5	0.5	1.4	1.4		
paa 1 000 Kr.— 1 500 Kr.		1.0				1.3	1.3
- 1 500 - — 2 000 -		1.5	1.5	1.5	1.5		
- 2 000 - — 3 000 -		1.6	1.6	1.6	1.6	1.4	1.4
- 3 000 - — 4 000 -		2.1	2.1	2.1	2.1	1.8	1.5
- 4 000 - — 5 000 -		2.8	2.8	2.8	2.8		
- 5 000 - — 6 000 -		2.4	2.4	2.4	2.4	2.0	1.6
- 6 000 - — 8 000 -		2.7	2.7	2.7	2.6	2.2	1.7
- 8 000 - — 10 000 -		3.0	3.0	3.0	2.9	2.4	1.8
- 10 000 - — 15 000 -		3.3	3.3	3.3	3.1	2.6	1.9
- 15 000 - — 20 000 -		3.7	3.7	3.7	3.4	2.8	2.0
- 20 000 - — 30 000 -		4.1	4.1	4.1	3.6	3.0	2.1
- 30 000 - — 40 000 -		4.5	4.5	4.5	3.8	3.2	2.2
- 40 000 - — 50 000 -		5.0	5.0	5.0	4.1	3.4	2.3
- 50 000 - — 75 000 - }					{ 4.5 }		
- 75 000 - — 100 000 - }		5.5	5.5	5.5	{ 4.6 }	3.7	2.4
- 100 000 - — 200 000 - }					{ 4.9 }		
- 200 000 - og derover }		6.0	6.0	6.0	{ 5.0 }	4.0	2.5
Af Formue		p. m.	p. m.	p. m.	p. m.	p. m.	p. m.
under 15 000 Kr.		0.65	0.65	0.65	0.65	0.60	
paa 15 000 Kr.— 30 000 Kr.		0.90	0.90	0.90	0.90	0.80	
- 30 000 - — 50 000 -		1.25	1.25	1.25			
- 50 000 - — 100 000 -		1.40	1.40	1.40	1.15		
- 100 000 - — 200 000 -		1.60	1.60	1.60	1.20		
- 200 000 - — 500 000 -		1.85	1.85	1.85		1.00	
- 500 000 - — 1 000 000 -		2.15	2.15	2.15	1.35		
- 1 000 000 - og derover ...		2.50	2.50	2.50			0.60

sats af 0.60, er ved Lovene af 1909, 1912 og 1915 vokset til at omfatte 8 Formuegrupper, der beskattes med fra 0.60 til 2.50 p. m.

Foruden den ordinære Skat er der i de sidste Aar ogsaa opkrævet en Tillægsskat, og i omstaaende Oversigt er dels anført denne Tillægsskats Satser, dels oplyst, hvor mange Procent og Promille, der er betalt i ordinær Skat og Tillægsskat tilsammen. (Se Tabellen S. 68).

For de to Skatteaar 1917/18 og 1918/19 betragtedes Tillægsskatten paa Indkomst og Formue som udgørende én Skat, og denne betaltes af den enkelte Skatteyder kun, hvis den var større end hans Merindkomstskat. For Skatteaaret 1919/20 løsgjordes Tillægsskatten paa Formuen for dette Baand, saaledes at denne skulde erlægges uden Hensyn til Merindkomstskatten og kun Tillægsskatten paa Indkomsten skulde bortfalde, hvis den var mindre end Merindkomstskatten. For Tillægsformueskat kunde man kun slippe, naar Formuen var under 100 000 Kr. og Indkomsten ved de tre Skatteaar var under henholdsvis 2 000, 2 500 og 3 000 Kr. Foruden de nævnte Skatter opkræves i Skatteaaret 1919/20 tillige Ekstraskatten „det femte Kvartal“ efter Lov 4. Okt. 1919, en Skat, som der iøvrigt her skal bortses fra paa Grund af dens ganske ekstraordinære Karakter.

Vender vi herefter tilbage til foranstaaende Oversigt, ses det, at der, for at faa de paakrævede Millioner ind, har været nødvendigt at gaa op til meget høje Skattesatser for de største Indtægter og Formuer, og en Følge heraf har det igen været, at man for ikke at faa Springene fra Gruppe til Gruppe for store, har været nødt til at indføre flere Grupper, flere Satser, hvad der særlig for Indkomstskattens Vedkommende naturligvis ogsaa er fremskyndet ved det stærkt stigende Antal store Ansættelser.

Denne Forøgelse af Skattesatsernes Antal har dog ikke været tilstrækkelig til at sikre en blot nogenlunde jævn Progression. Hvad enten vi ser paa Tillægsskatten alene (i

			Tillægsskat			Ordinær Skat + Tillægsskat i Skatteaarene		
			21. Decbr. 1918 (1918/20)	13. Oktbr. 1917 (1918/19)	14. Maj 1917 (1917/18)	1918/20	1918/19	1917/18
Af Indtægt			o/o	o/o	o/o	o/o	o/o	o/o
under 1 000 Kr.			0.00	0.00	0.00	0.5	0.5	0.5
paa	1 000 Kr. —	1 500 Kr.	0.00	0.00	0.00	1.0	1.0	1.5
-	1 500 - —	2 000 -	0.00	0.00	0.00	1.5	1.5	
-	2 000 - —	3 000 -	0.00	0.00	0.00	1.6	1.6	1.6
-	3 000 - —	4 000 -	0.00	0.00	0.00	2.1	2.1	2.1
-	4 000 - —	5 000 -	0.00	0.00	0.00	2.3	2.3	2.3
-	5 000 - —	6 000 -	0.00	0.00	0.00	2.4	2.4	2.4
-	6 000 - —	8 000 -	0.25	0.25	0.00	2.95	2.95	2.7
-	8 000 - —	10 000 -	0.40	0.40	0.10	3.40	3.4	3.1
-	10 000 - —	15 000 -	0.80	0.80	0.15	4.1	4.1	3.45
-	15 000 - —	20 000 -	1.20	1.20	0.30	4.9	4.9	4.0
-	20 000 - —	30 000 -	1.40	1.50	0.60	5.6	5.6	4.7
-	30 000 - —	40 000 -	2.00	2.00	1.50	6.5	6.5	6.0
-	40 000 - —	50 000 -	2.50	2.50	2.00	7.5	7.5	7.0
-	50 000 - —	75 000 -	3.50	3.50	3.50	9.0	9.0	9.0
-	75 000 - —	100 000 -	4.50	4.50		10.0	10.0	
-	100 000 - —	200 000 -	5.50	5.50	4.50	11.5	11.5	10.5
-	200 000 - —	500 000 -	6.50	6.50		12.5	12.5	
-	500 000 - —	1 000 000 -	7.50	7.50		13.5	13.5	
-	1 000 000 - og derover ...		8.50	8.50		14.5	14.5	
Af Formuer			p. m.	p. m.	p. m.	p. m.	p. m.	p. m.
under 15 000 Kr.			0.00	0.00	0.00	0.65	0.65	0.65
paa	15 000 —	20 000 Kr.	0.00	0.00	0.00	0.90	0.90	0.90
-	20 000 —	24 000 -	0.00	0.25	0.00	0.90	1.15	0.90
-	24 000 —	25 000 -	0.00	0.25	0.10	0.90	1.15	1.00
-	25 000 —	30 000 -	0.35	0.25		1.25	1.15	1.00
-	30 000 —	50 000 -	1.00	0.80	0.20	2.25	2.05	1.15
-	50 000 —	100 000 -	2.5	1.80		3.9	2.7	1.60
-	100 000 —	200 000 -	4.0	1.70	0.40	5.6	3.8	2.00
-	200 000 —	500 000 -	6.0	2.20	0.60	7.85	4.05	2.45
-	500 000 —	1 000 000 -	8.0	2.70	0.85	10.15	4.85	3.00
-	1 000 000 —	5 000 000 -	10.0	3.20	1.25	12.5	5.70	3.75
-	5 000 000 —	10 000 000 -	12.0			14.5		
-	10 000 000 —	20 000 000 -	15.0			17.5		
-	20 000 000 Kr. og derover		20.0			22.5		

Skatteaaret 19^{19/20} fra 0.25 % til 8.50 % for Indtægten og fra 0.35 p. m. til 20.0 p. m. for Formuen) eller paa denne Skat i Forening med den ordinære Skat (fra 0.5 % til 14.5 % for Indtægten og fra 0.65 p. m. til 22.5 p. m. for Formuen), ses der fra en Skattesats til den næste at være Spring paa indtil 5.0 p. m. for Formuen, og for Indkomstskatten springer Satserne op med 1 % for Tillægsskatten og 1.5 % for Tillægsskat og ordinær Skat tilsammen. Dette vil eksempelvis igen sige, at den ærlige Skatteyder, hvis Regnskab for Kalenderaaret 1918 viser en Indtægt af 100 000 Kr., vilde spare henved 1500 i Skat, hvis han blot havde røgtet en enkelt lille Forretning med lidt mindre Dygtighed, saaledes at hans Indkomst havde holdt sig lige under 100 000 Kr., og tænker man sig at en lignende Difference bringer en Skatteyder med 1 Mill. Kr. i Indkomst og 20 Mill. Kr. i Formue lige ned under begge disse Tal, vil han spare henved 10 000 Kr. i Indkomstskat og henved 100 000 Kr. i Formueskat i det paagældende Aar, ligesom den, der har tjent mest, faar mindst til sig selv, hvis det drejer sig om to forskellige Skatteydere. Selv om man bortser fra et konstrueret Tilfælde som det sidste, vil det i Praksis meget hyppig dreje sig om betydelige Summer, ganske aabenbare Urimeligheder afdækkes, og Umoraliteten opmuntres.

Man kunde tage Brodden af Urimelighederne ved at fordoble Satsernes Antal en eller flere Gange — en Vej, der var farbar, da det her er lige saa let at finde Procentsatsen blandt 10 som blandt 20 Indtægtsgrupper — men man har villet over i et mere rationelt System, og de nævnte Forhold har da ført til, at Indkomst- og Formueskatteoven for Skatteaaret 19^{20/21} af 4. Oktober 1919 er gaaet over til for Personbeskatningen at anvende nedestaaende Skala efter Ratesystemet.

Indtægt.

Hvor den skattepligtige Del af Indtægten ikke er over 500 Kr., svares 0.4 %.

over 500 Kr., men ikke over 1 000 Kr., svares 2 Kr. af de 500 Kr., 1 % af Resten.

over 1 000 Kr., men ikke over 2 000 Kr., svares 7 Kr. af de 1 000 Kr., 2 % af Resten.

over 2 000 Kr., men ikke over 3 000 Kr., svares 27 Kr. af de 2 000 Kr., 3 % af Resten.

over 3 000 Kr., men ikke over 4 000 Kr., svares 57 Kr. af de 3 000 Kr., 4 % af Resten.

over 4 000 Kr., men ikke over 5 000 Kr., svares 97 Kr. af de 4 000 Kr., 4 $\frac{1}{2}$ % af Resten.

over 5 000 Kr., men ikke over 6 000 Kr., svares 142 Kr. af de 5 000 Kr., 5 % af Resten.

over 6 000 Kr., men ikke over 7 000 Kr., svares 192 Kr. af de 6 000 Kr., 5 $\frac{1}{2}$ % af Resten.

over 7 000 Kr., men ikke over 8 000 Kr., svares 247 Kr. af de 7 000 Kr., 6 % af Resten.

over 8 000 Kr., men ikke over 10 000 Kr., svares 307 Kr. af de 8 000 Kr., 7 % af Resten.

over 10 000 Kr., men ikke over 15 000 Kr., svares 447 Kr. af de 10 000 Kr., 8 % af Resten.

over 15 000 Kr., men ikke over 20 000 Kr., svares 847 Kr. af de 15 000 Kr., 9 % af Resten.

over 20 000 Kr., men ikke over 30 000 Kr., svares 1 297 Kr. af de 20 000 Kr., 10 % af Resten.

over 30 000 Kr., men ikke over 40 000 Kr., svares 2 297 Kr. af de 30 000 Kr., 11 % af Resten.

over 40 000 Kr., men ikke over 50 000 Kr., svares 3 397 Kr. af de 40 000 Kr., 13 % af Resten.

over 50 000 Kr., men ikke over 75 000 Kr., svares 4 697 Kr. af de 50 000 Kr., 15 % af Resten.

over 75 000 Kr., men ikke over 100 000 Kr., svares 8 447 Kr. af de 75 000 Kr., 17 % af Resten.

over 100 000 Kr., men ikke over 200 000 Kr., svares 12 697 Kr. af de 100 000 Kr., 19 % af Resten.

over 200 000 Kr., men ikke over 500 000 Kr., svares 31 697 Kr. af de 200 000 Kr., 21 % af Resten.

over 500 000 Kr., men ikke over 1 000 000 Kr., svares 94 697 Kr. af de 500 000 Kr., 23 % af Resten.

over 1 000 000 Kr. svares 209 697 Kr. af de 1 000 000 Kr., 25 % af Resten.

Formue.

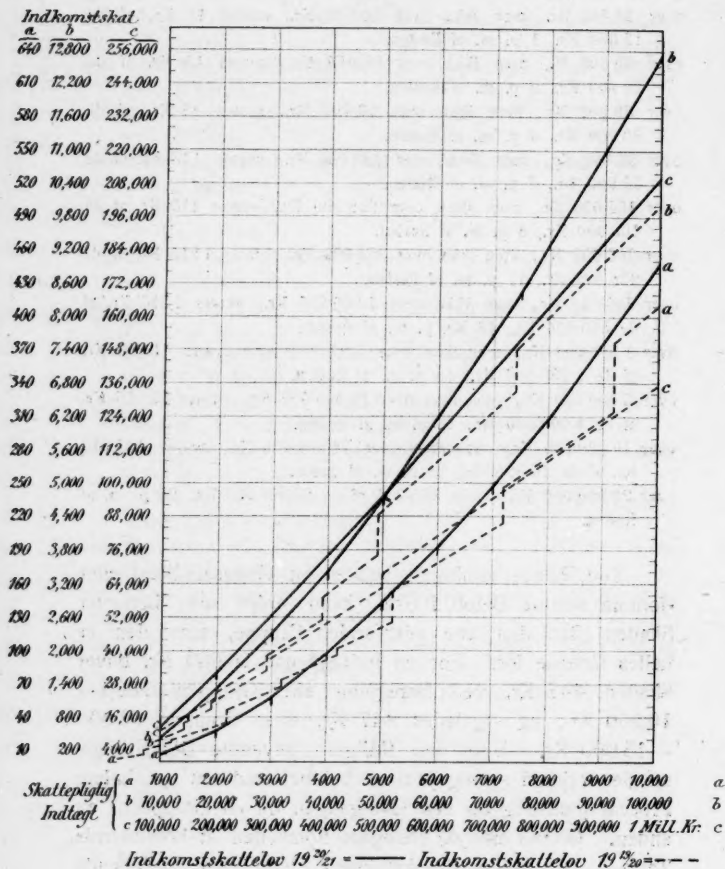
Af Formuer paa ikke over 15 000 Kr. svares 0.05 p. m.

Af Formuer:

- over 15 000 Kr., men ikke over 20 000 Kr., svares 10 Kr. af de 15 000 Kr., 1 p. m. af Resten.
- over 20 000 Kr., men ikke over 30 000 Kr., svares 15 Kr. af de 20 000 Kr., 2 p. m. af Resten.
- over 30 000 Kr., men ikke over 50 000 Kr., svares 35 Kr. af de 30 000 Kr., 4 p. m. af Resten.
- over 50 000 Kr., men ikke over 100 000 Kr., svares 115 Kr. af de 50 000 Kr., 6 p. m. af Resten.
- over 100 000 Kr., men ikke over 200 000 Kr., svares 415 Kr. af de 100 000 Kr., 8 p. m. af Resten.
- over 200 000 Kr., men ikke over 500 000 Kr., svares 1 215 Kr. af de 200 000 Kr., 11 p. m. af Resten.
- over 500 000 Kr., men ikke over 1 000 000 Kr., svares 4 515 Kr. af de 500 000 Kr., 13 Kr. p. m. af Resten.
- over 1 000 000 Kr., men ikke over 5 000 000 Kr., svares 11 015 Kr. af de 1 000 000 Kr., 16 p. m. af Resten.
- over 5 000 000 Kr., men ikke over 10 000 000 Kr., svares 75 015 Kr. af de 5 000 000 Kr., 18 p. m. af Resten.
- over 10 000 000 Kr., men ikke over 20 000 000 Kr., svares 165 015 Kr. af de 10 000 000, 21 p. m. af Resten.
- over 20 000 000 Kr. svares 375 015 af de 20 000 000 Kr., 25 p. m. af Resten.

Ved Ratebeskatningen betaler en Grænseindtægt eller -formue samme Beløb i Skat, hvad enten man beregner Skatten efter den ene eller anden Gruppe, som den er fælles Grænse for. For en Indtægt paa 10 000 Kr. bliver Skatten 447 Kr. ved Beregning efter Gruppen 8 000—10 000 Kr., og ligeledes 447 Kr. efter Gruppen 10 000—15 000 Kr. Ved den tidligere anvendte Beskatningsmaade derimod sprang jo Skattebeløbet med den nye højere Procent pludselig op ved Overgangen fra en Gruppe til en anden. Grafisk udtrykt fremgaar Forskellen af hosstaaende Tavle 1 for Indkomstbeskatningen, hvor den fortløbende Linje angiver det absolute Skattebeløb efter den nye Ratebeskatning for Skatteaaret 19^{20/21}, medens den brudte punkterede Linje angiver Skattebeløbet for Skatteaaret 19^{19/20}

Tavle 1

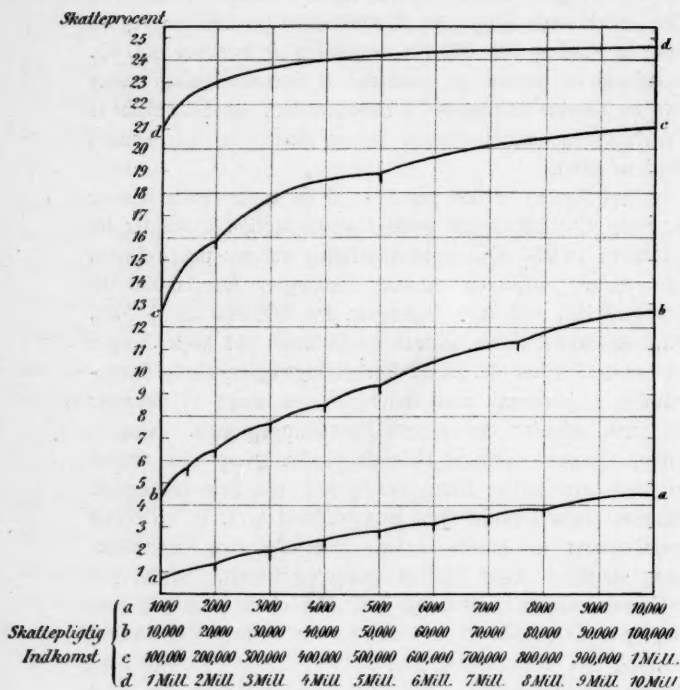

efter den ordinære Skattelov i Forbindelse med Tillægs-skatten. Maalestokken for Skatten er anbragt i Tavlens venstre Side, Maalestokken for Indtægten forneden. Indtægten er i den nye Lov at forstaa som den virkelige Indtægt, efter at de legale Fradrag er sket for Eksistens-minimum og for Børn. Under Hensyn hertil er der ved den punkterede Linje for Skattebeløbet i 19^{19/20} regnet med et Fradrag paa 800 Kr. — Linjen er forskudt 800 Kr. i Indtægt til venstre — saaledes at Sammenligning passer paa en barnløs Skatteyder i Hovedstaden, en Skatteyder i Provinsbyerne med et Barn og en Skatteyder paa Landet med to Børn.

Paa Tavlen er der paa hver af de to Love tre Kurver *a*, *b* og *c*. Den første gælder skattepligtige Indtægter fra 1 000 til 10 000 Kr., og Skattebeløbet aflæses paa *a*-Søjlen til venstre; *b*-Kurven omfatter Indtægter fra 10 000 til 100 000 Kr., *c*-Kurven Indtægter fra 100 000 til 1 Mill. Kr., og Skattebeløbet aflæses henholdsvis paa Søjle *b* og *c* til venstre. Efter de gamle Beskatningsregler stiger Skattebeløbet proportionalt med Indtægten, saalænge vi bevæger os frem indenfor den samme Beskatningsgruppe. Naar vi en ny Gruppe, springer Beløbet pludselig op paa Grund af den nye højere Sats, der virker paa hele Indtægten, derefter stiger Beløbet igen proportionalt o. s. fr. Derved fremkommer de brudte Linjer. Efter den nye Ratebeskatning derimod stiger Skatten jævnt og fortsat. Ser vi paa *a*-Kurven, stiger Skatten fra 7 Kr. for en skattepligtig Indtægt paa 1 000 Kr. til 447 Kr. for en Indtægt paa 10 000 Kr., og paa Vejen herop til er Kurven drejet opad for hver ny Beskatningsgruppe. Paa tilsvarende Maade forholder det sig med *b*-Kurven for Indtægter fra 10 000 til 100 000 Kr. og med *c*-Kurven for Indtægter fra 100 000 til 1 Mill. Kr.

Sammenligner man Ratebeskatningens Satser med den gamle Beskatning, ses den nye at være lavere for Indtægter under 3 800 Kr., men højere for de større Indtægter,

Tavle 2.

naar lige undtages enkelte Indtægter ved 5 200 Kr., der paa Grund af den gamle Beskatnings Ujævnhed endnu naar at slippe lidt billigere end eller lige saa billigt som før.

Hvis der er Tale om en Beskatning med en for alle Indtægtsstørrelser fælles Skatteprocent, og denne tænkes indtegnet paa Tavlen, vil den danne en ret Linje, der stiger proportionalt med Indtægten. Indføres Progression ved at benytte flere Procenter, faar man den brudte Linje som ved den gamle Beskatning paa Tavlen. Ratesystemet forbinder disse Systemer, saaledes at man faar Progression med Bibeholdelse af den ubrudte Linje. Tænkes en Kopskat afsat paa Tavlen, vil den selvfølgelig danne en vandret Linje.

Undersøger man — ikke det absolute Skattebeløb — men hvor mange Procent de enkelte Indtægtsstørrelser betaler i Skat, faar man for det nye Ratesystem det grafiske Resultat, der er fremstillet i Tavle 2, hvis Opbygning er som i Tavle 1, kun at Søjlerne for de absolute Skattebeløb er erstattet med en Procentkolonne og forneden er Indtægter fra 1 til 10 Mill. Kr. tilføjet.

En Indtægt f. Eks. paa 20 000 Kr. findes paa *b*-Kurven og ses efter den nye Lov at betale lidt under $6\frac{1}{2}\%$ i Skat (1 297 Kr.). Skrider vi nu frem henimod Indtægter paa 30 000 Kr., betales der foruden de 1 297 Kr. yderligere 10% af det, Indtægten er større end 20 000 Kr. Denne højere Procent faar straks Procentkurven til at stige, men efterhaanden som de $6\frac{1}{2}\%$ faar mindre Betydning, fordi en stedse stigende Del bliver beskattet med 10% , bliver Procentkurvens Stigning mindre stærk og derved fremkommer de Buer, der forbinder de Punkter, hvor Beskatningsreglerne skifter. Deles en Gruppe i to lige store Beskatningsgrupper, trækkes Buen ned i Midten, og der dannes to Buer.

Et Ideal var naaet, hvis man kunde erstatte Buerne med rette Linjer, saaledes at Beskatningsprocenten midt i en Gruppe laa lige langt fra Beskatningsprocenterne for

Buens Endepunkter. Selv om dette kunde realiseres ved Hjælp af en eller anden matematisk Funktion, vilde den sikkert være uanvendelig i Praxis, og yderligere vilde det næppe være Umagen værd. Til Bedømmelse af, hvor meget det betyder, at Procentkurven gaar i Buer i Stedet for rette Linjer, skal anføres nedenstaaende Oversigt for Indtægter fra 20 000 til 30 000 Kr., hvor Kol. 2 angiver Skatten efter Loven, Kol. 3 Skatten i % af Indtægten, Kol. 4 Skatteprocenten efter en ret Linje, og den sidste Kolonne endelig Forskellen mellem de to forudgaaende Procenter.

Indtægt Kr.	Skat Kr.	Skat i % af Indtægt	Jævn Skatte- procent	Forskels- procent
20 000	1 297	6.485	6.485	0.000
21 000	1 397	6.652	6.602	0.050
22 000	1 497	6.805	6.719	0.086
23 000	1 597	6.948	6.836	0.107
24 000	1 697	7.071	6.953	0.118
25 000	1 797	7.188	7.071	0.117
26 000	1 897	7.296	7.188	0.108
27 000	1 997	7.396	7.305	0.091
28 000	2 097	7.489	7.422	0.067
29 000	2 197	7.576	7.540	0.036
30 000	2 297	7.657	7.657	0.000

Som det vil ses af Oversigtens sidste Kolonne, naas den største Afvigelse fra den rette Linje noget inden Midten af Gruppen og andrager hér under 0.2 %, en Afvigelse, der paa Baggrund af de tidligere Beskatningsregler synes ret ubetydelig, og Afvigelsen indtræder ikke pludselig, men er jævnt stigende og derefter endnu jævner aftagende. Største Afvigelse kan gøres mindre ved Indførelse af flere Indtægtsgrupper, men denne Fremgangsmaade kan saa langt fra tilraades, som det tværtimod sna-

rest maa hævdes, at den nye Skattelov opererer med for mange Grupper. Netop ved Hjælp af Ratesystemets Evne til at give Uregelmæssighederne jævne Overgange, kan det tillades at benytte færre Indtægtsgrupper end ellers, men den nye Lov har 21 mod 20 for den gamle Skattelov i Forbindelse med Tillægsskatteloven. Regner man paa den anden Side med Nødvendigheden af at have Indtægter paa 20 000—30 000 Kr. som en Gruppe, bliver Konsekvensen den, at man ogsaa maa have en Indtægtsgruppe fra 200 000—300 000 Kr., men her har Skatteloven kun Gruppen 200 000—500 000 Kr., maaske under Hensyn til at de her saa meget færre Skatteydere maa taale en mere summarisk Behandling.

Ved Udarbejdelsen af en Ratebeskatning kunde man dernæst mene at burde stræbe efter (uden at benytte altfor brudte Procenter) at faa hele Kurven for Beskatningsprocenterne saa ret som muligt. Paa samme Maade som en Indtægt paa 25 000 Kr. skulde betale en Procent, der laa lige midt mellem Procenterne for en Indtægt paa 20 000 Kr. og 30 000 Kr, skulde enhver Indtægt i Skat betale en Procent, der laa omtrent midt mellem Procenterne for alle de Indtægter, fra hvilke den var lige langt fjærnet i Indtægtsstørrelse. Efter den vedtagne Lov betaler en Indtægt paa 1 000 Kr. 7 Kr. i Skat eller 0.7 % og en Indtægt paa 1 Mill. Kr. 209 697 Kr. eller 21 %; en Indtægt paa 500 000 Kr. skulde da betale godt 10 % i Skat. I saa Tilfælde var man, for at faa et forud angivet større Beløb ind i samlet Skat, nødt til at hæve den næsten rette Beskatningskurve lodret op i sin Helhed eller i den ene eller anden Ende. En saadan doktrinær Stræben efter den rette Linje vil imidlertid vistnok ikke være paa sin Plads. Selvom man for de mindste Indtægter tillige kan regulere Skattebyrden ved Fastsættelsen af de fradragsberettigede Beløb, vil det kunne være nødvendigt at lade Skattekurven knække i Vejret, naar en vis Indtægt er naaet, og rent teknisk vilde det vel nok være et for stærkt Baand paa

den hittidige Frihed til at manøvrere, som man synes rigtigt, for at faa det nødvendige Antal Millioner ind ved Skatten. I alle Tilfælde har Skatteloven ikke taget Hensyn hertil, idet en Indtægt paa 500 000 Kr. ikke betaler 10 % men 19 % i Skat. Opgaven har aabenbart været bunden, ikke alene forsaavidt angaar Skattens Totalbeløb, men ogsaa forsaavidt angaar Skalaens Begyndelse og Slutning, og man har derfor været nødt til at beskatte de højere Mellemindtægter temmelig stærkt.

Det skal endelig anføres, at tænker man sig de gamle Beskatningsprocenter afsat paa Tavle 2, vil de danne vanderette Linjer i forskellige Højder, ligesaa selvfølgelig som en Kopskat vil give en Kurve, der falder fra de smaa mod de store Indtægter.

For Formueskatten kan tilsvarende Betragtninger og Fremstillinger gøres som for Indtægten, men da de saaledes i Princippet er de samme, skal de her ikke gentages. Kun skal det i denne Forbindelse anføres, at Spørgsmaalet om, hvor højt en Gruppering i Skattesatser skal gaa, maa afgøres væsentligst under praktisk Hensyn til, hvor mange saadanne store Skatteydere der er, og Skatteloven synes her at være gaaet for vidt, naar den særlig beskatter Formuer paa 20 Mill. Kr. og derover, da denne Sats ikke har omfattet mere end en enkelt Skatteyder, og da Loven kun gælder for et enkelt Aar. Falder den paagældende Skatteyder bort, vil Gruppen ialtfald let komme til at minde om en Skueret.

Endvidere skal det nævnes, at den nye Lov, som de tidligere, indeholder Læmpelser for Formuer under 100 000 Kr., naar Indtægten er under 3 000 Kr., og disse Formuer beskattes ikke efter Ratesystemet, men efter de iøvrigt i Personbeskatningen forladede Principper. Ved Læmpelserne har man ad en fremkommelig Omvej antagelig villet skaane mere eller mindre erhvervsudygtige Formueskatteydere.

Selskabsskatten betales efter nedenstaaende Skala:

Naar Skatteindtægten udgør¹⁾

under 6 % af den indbetalte Aktiekapital m. v.....	5 %
6 % eller derover, men under 10 %.....	8 —
10 — — — — — 15 —.....	12 —
15 — — — — — 30 —.....	16 —
30 — — — — — 50 —.....	20 —
50 — — — — — 75 —.....	25 —
75 — — — — — 100 —.....	30 —
100 — — — — —	35 —

Som det vil ses, har man ikke her turdet anvende Ratesystemet, og det skal indrømmes, at det her er noget vanskeligere anvendeligt, da Satsen ikke alene afhænger af Indtægtens Størrelse, men ogsaa af dennes Forhold til Aktiekapitalen. Det er i og for sig beklageligt, for Urimelighederne kan her blive meget store. Tænker vi os f. Eks. to Rederier, begge med 10 Mill. Kr. i Aktiekapital, hvoraf det ene har tjent lige 5 Mill. Kr., det andet lidt under, ses det, at det første betaler $1\frac{1}{4}$ Mill. Kr. i Skat, medens det sidste slipper henved 250 000 Kr. billigere. Det kan saaledes rigelig give 2 % mere i Dividende, skønt det med samme Kapital har tjent mindre end det andet Selskab. Man kunde uden at gøre det mere indviklet bøde

¹⁾ Ved „Skatteindtægten“ forstaas „Indkomsten“ og ikke, som man skulde tro, Indtægten efter Fradrag af den skattefri Del af Indtægten, og der er Højesteretsdom for denne Fortolkning af det samme Udtryk i den gamle ordinære Skattelov. Imidlertid har den nye Skattelov forladt den ordinære Skattelovs Beskatningsmaade og er gaaet over til at anvende Fremgangsmaaden efter Tillægsskatte-loven, og her staar: „Naar Indkomsten udgør“. Efter Ordene alene er det næsten tvingende at slutte, at „Skatteindtægten“ saa maa betyde noget andet end „Indkomsten“, og hertil kommer, at et af Argumenterne for Højesteretsdommen var det, at Henførelse til Beskatningsgruppe maatte finde Sted inden Fradrag, fordi det var saaledes ved Personbeskatningen, men i den nye Lov er dette Forhold for Personbeskatningens Vedkommende ændret til det modsatte. Forhandlingerne viser dog, at det ikke har været Meningen at gøre nogen Ændring, og dette kan maaske forventes at blive respekteret.

paa dette Misforhold ved at have 1 Gruppe for hver Procent, Skatten stiger med, hvis man ikke ogsaa her vilde indføre Ratebeskatning, hvad der i og for sig sig vel er muligt, naar Personbeskatningens absolute Skattebeløb, hvormed hver Gruppe begynder, erstattes med en Procentsats. Skalaen vil da se ud som følgende tilfældige Eksempel:

Naar den skattepligtige Indtægt i Forhold til Aktiekapitalen udgør indtil 2 % svares Skatten med 5 %

2—6 % med 5 % af de første 2 % og 10 % af Resten.

6—10 % med $8\frac{1}{3}$ % af de første 6 % og 15 % af Resten.

o. s. fr.

Til Slut skal der gøres opmærksom paa en mindre betydende formentlig upraktisk Udtryksmaade ved Formuleringen af de nye Beskatningsregler. Vi saa i det foregaaende, at Fordelen ved Ratebeskatningen bestaar deri, at en Grænseindtægt betaler ens, hvilken af de to Grupper man end beregner Skatten efter, og at det derfor er unødvendigt nærmere at bestemme, efter hvilke Grupper man ønsker en Grænseindtægt skatteberegnet, men denne Fordel er ikke udnyttet af Loven, hvis Udtryk er som foran Side 70 anført, eksempelvis „over 20 000 Kr., men ikke over 30 000 Kr. svares 1 297 Kr. af de 20 000 Kr., 10 % af Resten“. Selv Lovtidendes brede Format formaar ikke at rumme Angivelsen i en Linje, og yderligere søger man at tvinge de skattelignende Myndigheder til i disse Tilfælde at foretage en hel Beregning, skønt Skattebeløbet staar anført som Begyndelsesbeløb for den følgende Gruppe. Den rigtige Udtryksmaade vil formentlig være blot at skrive: 20 000—30 000 Kr. o. s. v.

CISEN OG KONSUMPTIONEN

Af

Prof. Dr. L. V. Birck.

Cise af fremmede Varer: I Accisens Ansættelse spiller det social-politiske, det finansielle og det protektionistiske ind i samme Grad: man vil indskrænke Forbruget af Luksusvarer, beskatte en profitabel Næring og støtte dansk Vareproduktion; hurtigere end ved Tolden forstaar man, at Cisen er en Forbrugsafgift. Den tilhører i Reglen Byerne forsaavidt Afskibningerne er begrænset til disse. Men Byerne blev tvunget til at give Kongen en voksende Del af Cisen, idet han truede med Udskrivning og Indkvartering, hvis han ikke fik den ønskede Bevilling. Stændermøderne og Rigsraadet er bange for denne Handel mellem Konge og By, og naar et Rigsmøde 1283 forbyder Indførsel af tysk Øl, er det ikke blot et interessant Eksempel paa Luksuslovgivning fra Stændernes Side, men ogsaa en konstitutionel Afgørelse, fordi der her indirekte udtales, at det ikke er Kongen der skal lægge Forbud, saa lidt som han har Ret til mod Betaling at give Dispensationer fra Forbudet. Vi har

ogsaa Eksempler paa Haandfæstninger, der kræver, at ingen skal betale Cise uden eget Samtykke; men desuagtet danner der sig en Hævd for, at „gammel Cice“ ikke er en Bevillingssag, men en Art Regale. Kongen forsøger at forhøje Cisen, men med en daarlig Samvittighed, hvad man kan se af Christian II's berømte Brev til sin Dronning: „Formener I, de knurrer over den Cice, saa giver dem til Svar, at I vil lægge den af.“

Accisen omfatter Øl, Vin, Brændevin og somme-tider Mjød, Eddike og Most. Den første Cise er faktisk en Indførselstold, nemlig Tysk-Ølafgiften; Accisen paa Vin og Brændevin stammer fra Kongens Ret til af hver 30te tilført Fustage at tage en; men efterhaanden faar den udenlandske Cise faste Takster, der kan stige fra en Femtedel til en Trediedel af Varens Værdi. Afgiften er forskellig for de forskellige Drikkevarer, højst for Muskatvin (efter Christian II's verdslige Lov f. Eks. 1 Gylden pr. Pot), lavere for lette Vine; saa kommer Øllet, hvor Skatten atter er forskellig for de forskellige Sorter. Kongen vogter skinsygt paa sin Cise, ingen maa udskibe tysk Øl, inden den er bleven „opskrevet hos vor Tolder“. Skibe, der indeholder cisepligtige Varer, maa først losses efter Angivelse og Cisens Erlæggelse. Da man senere faar Portaccise, opkræves denne af udenlandske Drikkevarer sammen med den egentlige Accise, som efterhaanden bliver en Del af den almindelige Told.

Næringsafgift: Cisen paa fremmede Varer faar sit tilsvarende i en indenlandsk Afgift, der oprindelig begrundes med, at Kongen taber Indtægt, naar den fremmede Vares Indførsel forbydes, og at han derfor

maa tage Afgift af den tilsvarende indenlandske Vare. Dette gælder baade i Middelalderen og i Adelstiden: Christian IV begrundet Maltafgiftens Nødvendighed ved Forbudet mod Indførsel af tysk Øl, „for at ikke Kronen sin tilbørlige Told herved skal betages.“

Den indenlandske Afgift er dels en Nærings- dels en Forbrugsafgift; den første bestaar fra Arilds Tid i en Licensafgift for Bryggere, Brændere og Tappere; jvfr. Københavns Stadsret af 1254, der kræver en Salgslicens af 1 Øre Sølv halvaarlig, jvfr. ogsaa Skanør-Reglen om Afgift for Tappere, Krugerske og Ølkoner. Til Licensen slutter sig den saakaldte Ohmgæld, som bestaar i en Udskækningsafgift, der varierer med Salgets Mængde og ogsaa efter Kvaliteten, jfr. f. Eks. Reglen af 1650 „3 Penninge pr. Pot godt Øl“, det halve paa Øl af anden Klasse: det simpleste Bryg var fri, men Udskænkningen af en Pot dansk Brændevin krævede 30 Penninge = $2\frac{1}{2}$ Skilling; denne Taxt afløste en Afgift af 1623, der for Drik, der skænkedes Potte- eller Kandevis, var f. Ex. for Mjød 1 Daler, for Brændevin $1\frac{1}{2}$ Daler pr. Td.

Disse Næringsafgifter er opstaaede i Kraft af Grundherrens Ret: de er oprindelig en Del af Middelalderens Stade-, Bode- og Toftpenge; de har tilsvarende i Færgeafgifter, i Valdemars Slagtepenge, Christoffer II's Saltgæld og en Række andre Afgifter, der betales af Borgerne til Byens Herre (Kongen eller Bispen) for Falbydelse af Varer som Kød, Sko, Klæde osv. Hvor vi har en varierende Næringsafgift, som Udskækningsafgifter, Slagtepengene — f. Ex. i det 15. Sekel 20 Sk. for Oxe — eller en Salgsafgift som de 2 Skilling, der i det 16. Sekel erlagdes af Heste, der

solgtes paa et Marked — har Kongen ofte sat Priser, hvori Afgiften er indregnet, og som Sælger ej maa overskride: f. Ex. naar Tolder skal paasee, ej blot at Færgemanden paa Rødby-Femern Routen erlægger ret Afgift, men ogsaa holder de fastsatte Taxtpriser.

Indenlandsk Cise: En Produktionsafgift, der erlægges af Bryggere og Tappere, slutter sig til Næringslicensen; allerede i det 13. Aarhundrede har vi formentlig en Afgift paa Øllets Raastof (Malten). Den mest berømte Maltafgift er den af 1621. 1527 har vi i Kjøbenhavn en Afgift af det færdige Produkt, af hvilken Kongen faar 2 og Byen 1 Del; ved Salg til Private sattes Afgiften højere end ved Salg til Næringsdrivende, der jo skal betale Udsækkningsafgift (1611); den indenlandske Afgift svares i Reglen som Maltskat, men vi har altsaa Eksempler paa, at den ligesom den udenlandske svares af det færdige Produkt. Ligeledes har vi i Middelalderen Exempler paa Afgift af Humle, der føres til en Købstad.

Cise-Taxterne. Som Exempel paa Skattens Højde under Adelsvælden, hidsættes den S. 86—87 meddelte Oversigt over Cisen fra 1560—1650.

Cisefrihed. For den udenlandske Accise var Adelen, Højgejstligheden og senere Universitetet fri for den indenlandske Cice, Adelen, i den katolske Tid Kirken samt oprindelig alle, der kun brygger og brænder til eget Brug. Da Maltafgiften kommer frem, faar Kongen med Held trods Hovedreglen denne Afgift ogsaa af Bonde og Borger. Frihed fører til Misbrug; naar Adelige købte hos Købmænd, udstedte han til Sælger et Bevis for Salg til skattefri, som Købmanden ved næste Indførsel brugte som Betalingsmiddel; men Adelen var fristet til at købe til andre

end til sig selv, og vi hører Kongen klage: „Ingen Adelig maa understaa sig til at udgive Cicesedler paa mere end deres eget Behov, efterdi Vi have erfaret det store Misbrug, vore Undersaatter af Adel vover at udgive Cicesedler paa adskillige mange Læster tysk Øl og dog befindes, at de ville den mindste Part bruge til eget Husets Behov“.

Ogsaa Borgmester og Raad er cisefri, ja de fik Andel i den af andre Borgere erlagte Cise; af en kongelig Udtalelse af 1578 om: „hvad de skal nøjes med at opkræve“, ser vi at de tog højere Cise end lovlig; en Cisemester i hver By skal paase at Kongen faar sin Ret.

Fra Cise til Konsumption. Finansnøden under Frederik III og Forstaaelsen af at Landskatterne tyngede den arme Bonde for stærkt, fik Kongen til at forhøje Tolden og Accisen. 1657 indførtes Stempel-skatten og Portkonsumptionen mod Borgerskabets Protest; Skatterne stred mod deres Privilegier. 1660 fremlagde Regeringen et uspecificeret Forslag om Accise; Adelen var villig til at bevilge en rigelig Accise paa Kød, Malt, formalet Korn, Vin og Sko samt en Afgift af Kvæg, der græssede, en Copulations (Bryllups-)skat og en Stempelafgift, men nægtede for sit eget Vedkommende at opgive sin Cisefrihed for sig selv og sine Ugedagsbønder; den tilbød istedetfor en Gave en Gang for alle; ogsaa Universitetet fastholdt sin Skattefrihed. Men nu enedes Byernes og Kirkens Repræsentanter om at deponere deres Skattefrihed; Adelen anede Uraad og foreslog midlertidig at ville opgive deres Cisefrihed bl. a. paa Øl og Vin, men ikke paa Mel, Malt og Kvæg; den stillede samtidig fornuftige Krav om Udgifternes Indskrænkning og

	1563 Marts	1563 Oktober	1565	1567	1577	1611
1 Td. Rostocker Øl	1 Mark					
1 „ Hamborger Øl	1 $\frac{1}{2}$ „	} 8 Sk.	} 12 Sk.	} 1 $\frac{1}{2}$ Dl.	} 1 Mark	} 3 Or
1 „ Lübecker Øl	1 $\frac{1}{2}$ „					
1 „ andet tysk Øl	1 „					
1 „ andet fremmed Øl ..	1 $\frac{1}{2}$ „					
Af hver Skp. Malt				1 Hvid ¹⁾		
„ 1 Td dansk Øl over 70 Sk.'s Værdi						6 Sk.
„ 1 Td. dansk Øl 60—70 Sk.'s Værdi						4 „
„ 1 Td. dansk Øl under 60 Sk.'s Værdi						
„ 1 Td. Mjød		iflg. „gamle Rulle“: 4 Sk.				1 $\frac{1}{3}$ Dl.
„ 1 Fad Pryssing		iflg. „gamle Rulle“: 1 $\frac{1}{2}$ Ort				1 „
„ 1 Alume Rhinskvin						
„ 1 „ Spanskvin						
„ 1 „ Franskvin						
„ 1 „ Vineddike						
„ 1 „ udenlandsk Brændevin				1 Bh. + Told		5 $\frac{0}{6}$
„ 1 Td. indenlandsk Bræn- devin						
„ 1 Td. Malt til Brændevin						

¹⁾ Kun i Kjøbenhavn.

Ciste 1560—1650.

1611	1615	1621	1623	1627	1628	1632	1633	1646	1650
	3 Ort + 1 Mark 3 Ort 1/2 Sk. 4 " 12 Sk. 2 " 10 " 1 " 9 " 1 Specie 4 Rgsd. 3 Rgsd. ²⁾ 5 0/0 (?) 4 Sk.								

²⁾ pr. Oxehoved.

Hærens Reduktion — og endte med for sent at give efter. Den 26. September vedtoges Konsumptionsforordningen; Byerne fik i Opkrævning 10 % af Tolden og Accisen.

Skattekoblet bestod af en Kopulationsafgift, en Afgift paa Vognmænd, en Stempelafgift paa Sko, Græsningspenge, Slagtningspenge, Formalingsafgift og Næringsafgift paa Udsækning og Tapning samt endelig for et Aar en Portkonsumption.

Stempelafgiften af 1657 blev ikke fornyet, da Københavns Magistrat nægtede at registrere den.

Formalingsafgiften: Denne sættes til 1 Mark dansk for Rug og Gryn, $\frac{1}{2}$ Gang mere for Hvede og Malt; den skulde ogsaa erlægges paa Landet. Bonden fik Lov til at beholde sine Haandkværne for at kunne skraa Kornet, ogsaa Borgerne fik Lov til at have Haandkværne og Hestemøller, men Skattesnyderier tvang Regeringen til at fratage dem denne Ret. For Kontrollens Skyld skulde Borgernes Kornforraad optegnes af Accisebetjenten, ligesom Græsningskvæget og Oldensvinene. Ingen maatte føre til Mølle uden at medbringe Cisekvittering.

Drikkevareafgiften: For fremmede Vines Vedkommende var Afgiften en Fortsættelse af Accisen; den beregnedes forskellig efter som Drikken solgtes til Forbrugere eller „ud i grot“; thi heraf betales jo senere Udsækkningspenge; de Handlende har Kredit paa Drikkeaccisen, der afregnes i 4 Terminer; de skal angive hvad de sælger, og Vin skal oplægges paa „sin sær Sted“, medens Fransk- og Rhinskinvin ikke maa oplægges i samme Kælder, fordi Afgiften er forskellig. Krofolk betaler Aftapningsafgift, der varierer med Værdi

og solgt Mængde. Til at skænke fremmede Drikke hører særlig Bevilling.

De der brygger til eget Brug betaler Maltafgift 16 Skilling pr. Tønde, men Brygger og Brænder betaler af alt det Raastof, han bruger.

De andre Afgifter. Græsningspenge, der ogsaa betales af Byerne, erlægges én Gang aarlig med 8 Skilling for en Ko eller Hest og 1 Skilling for et Svin eller Faar; den er at betragte som en Hartkornsskatten supplerende Afgift af Landbrugets mobile Formue.

Slagteskatten i Byerne er 1 Dalef pr. Okse, $\frac{2}{3}$ Daler pr. Ko, 1 Rigsort pr. Kalv og 8 Skilling pr. Faar. Slagteren, som sælger Kødet, betaler en lignende Næringsafgift. For at Kongen ikke skal miste sin Skat, maa intet fersk Kød indføres til Byen, men vel saltet Kød i Tønder, af hvilket der skal erlægges Portafgift. I hver By skal der være et Slagterlaug, som er ansvarlig for Afgiftens Erlæggelse og skal sætte rimelig Slagtetakst.

Vognmænd maa for hver Mil, de ager med Vogn og 2 Heste, kræve 2 Mark og 12 Sk., hvoraf 4 Sk. skal tilfalde Kongen; ogsaa Vognmændene skal danne et Laug; de skal registrere, og Afgiftens rette Erlæggelse kontrolleres med Passersedler.

Kopulationsafgiften erlægges ved Bryllupper; Ægteskabet skal deklareres hos Cisemesteren; Afgiften er for adelige 50 Daler, for højere Gejstlige 20, for Borgere 4, for Præster og Haandværkere 2, for Daglejere $\frac{1}{2}$, for Fogder og Forpagter 3 og for Bønder 1 Daler. Bøder for Lovovertrædelser deles mellem Kongen, Byen, Toldbetjente og de Fattige; paa Landet faar Herskabet dog Del i Bøden.

En fornøjelig Afgift opkrævedes ved Stemplet paa Skosaalen, 1 Sk. for hver Mark, Salgsprisen udgjorde. Ogsaa paa Spillekort var der Stempelafgift (16 Sk. dansk).

Portkonsumptionen. Forsaavidt som By-skatten jo erlagdes i det ved Byporten liggende Toldhus, er Portafigt ældgammel. Men det er først 1657, at vi faar en statlig Portafigt af de til Byen førte indenlandske Varer, som imidlertid strax mødte Modstand hos Borgerstanden; tre Aar efter fandt man sig uden Modstand i en Portaccise, hvis Tarif var: en Stegegris, 1 Gaas, 1 Par Høns, Duer eller Ænder, og et Lispund Ost 2 Sk., 1 Par Kalkuner 1 Mark, 1 Læs Hø 4 Sk., 1 Læs Ved eller Tørv 1 Sk., 1 Otting Smør 8 Sk. og 1 Kop Smør $\frac{1}{2}$ Sk.

Paa Landet erlagdes Konsumptionen i en Cisebod hver Tingdag; i Byerne erlagdes den af indførte Varer i Porten, Formalings- og Næringsafgifterne paa Ciceboden, medens Vin- og den udenlandske Ølaccise svares sammen med Tolden.

Af samtlige Acciseafgifter fik paa Landet i Opkrævningsgebyr Herskabet 5 $\frac{0}{100}$, i Byerne fik Kæmnerkassen 5 $\frac{0}{100}$ og Magistraten 5 $\frac{0}{100}$.

1661 ophæver man allerede Portkonsumptionen, der tyngede de ubemidlede; den resterende Del af Konsumptionen skulde, henlagt som den var til „den almindelige Landsens Defension“, ogsaa være midlertidig (med Undtagelse af Maltaccisen), og falder ogsaa bort udenfor Kjøbenhavn i 1662, da Matrikuls-katten indføres, men vedbliver i Kjøbenhavn efter at Portafigten er skaaret fra.

1671 tvinger Rustninger Kongen til paa Landet at

forhøje Matrikulskatten og i Byerne at genindføre Portaccisen, og denne Gang for flere Varer og mere graderet efter deres Værdi end i 1660; Accisen skal kun ramme Forbruget: „kun een Gang skal man cise“; genudførte Varer faar Cisen og Portkonsumptionen refunderet. Bønder, der lod male inden for Bygrænsen, fik Formalingsafgiften refunderet, naar Melet førtes bort fra Byen; ofte anvendte man et System af Til- og Fraskrivning, der muliggjorde Afgiftens Udsættelse; Markederne blev af Hensyn til, at fraførte Varer ikke skulde skatte, afholdt uden for Byporten.

Selve Konsumptionen strider mod Københavns Byprivilegier af 1448 og 1658, men ikke mod de Privilegier, Enevælden havde givet Byen, idet man deri havde udeladt Byernes Tilslutning som Betingelse for Told og Cise. De rige Borgere vilde hellere have Konsumption end Grundskat og Ligningsbidrag og akcepterede derfor Konsumptionsskattens Karakter af en permanent Skat og var ganske enig med Christian V's Regering i, at ingen Skat er saa lidet besværlig for de uformuende.

Regeringen søgte at hindre Overvæltning paa Forbruger ved at sætte en Række Priser paa konsumptionspligtige Varer, et interessant Forsøg, der kan sammenlignes med Forholdsregler, der fra tysk finansvidenskabelig Side forsvares den Dag i Dag. I samme Grad som man med Acciseskatter ønsker at tilegne sig en Del af den særlige Profit, som gunstigstillede Virksomheder har, kan det være rigtigt, naar man paa lægger en saadan Skat, da at benytte Truselen om yderligere Forhøjelse til at tvinge vedkommende Producent til at bære en Del af Skatten. Ved Ølskat-

forhøjelsen af 1912 burde utvivlsomt Finansministeren være gaaet denne Vej.

Som et Led i Konsumptionsskatten havde man indført en Folkeskat paa afhængige Personer (fra 4 Daler til 1 Mark), snart efter suppleret af en Familieskat; Folke- og Familieskatten samt Kroafgiften fik Fællesnavnet Landkonsumptionen.

Forpagtning: Som Cisen før 1650 var bortforlenet f. Eks. til Bymagistrater, blev de indenlandske Afgifter efter 1650 Genstand for Forpagtning, for Københavns Vedkommende til en Hofslagter, hvad der stod i Forbindelse med, at Slagtepengene var en betydelig Del af Accisen. Forpagtningssystemet demoraliserede Borgerne; Forpagterne klager over, at Folk med store Husholdninger ikke tager Ciseseddel paa Korn at male, endda de baade bagede og bryggede; man paalagde dem derfor mindst at betale 4 Daler pr. Person i Husholdningen (!). Paa Landet gik Afgifterne kun slet ind; for at skrue Forpagtningssummerne op, udstykkede man Skatteforpagtningerne; fra 1671—75 faa Staten i Indtægt af Konsumptionen Malt-skat og Brændevinslicens over 200 000 Daler aarlig, 70 000 fra København, 80 000 fra Købstæderne og 50 000 fra Landet. 1692—95 havde en vis Kruse forpagtet Tolden i Danmark, Fredericias og Nyborgs Strømtold, Lastepengene, Vragretten, Konsumptionen i København samt Konsumptionen af Vin, Salt og Tobak i hele Landet; han betalte Kongen 310 000 Daler, og Kongen fik Del i, hvad Forpagtningen gav ud over 340 000 Daler.

Forpagtningerne bortauktioneredes; jfr. f. Ex. nedenstaaende Forordning af 1672:

... „haver Vi hermed betimeligen enhver villet tilkiendegive, at hvo som nogen Stads Consumption vil forpagte for tilkommende Aar, at angive fra Nytaarsdag 1673, enten stökviis, som hvis der mahles, Port-Tolden, Tienneste-Folkes Skat eller andet, et hver slags for sig selv, elter altsammen skal møde, eller sin skriftlige tilbud i Vores Skat-Kammer indskikke, hvad hand höyst give vil; hvilke Seddeler skulle forseigled forblive, indtil den Höystbydende strax tilslaaes imod nöyagtig Forsikring, og ingen efter den Dag at nyde det Aars Forpagtning, i hvor höyt hand og byde vil, og skal deres Navne, som mindre haver buden, ey blive aabenbared Iligemaader skal det enhver hvem hand være maa, være tilladt paa overskrevne Maade at forpagte, Ampts- eller Herrits-viis, den paabudne Consumption og Tienneste-Folkes Skat paa Landet og ville Vi samme Forpagtere imod alle og enhver i deres retmæssige Forretninger handthæve, mens endog den person, om hand er Borgere i en Kiøbstad, fri holde i hans Forpagtnings-Aar for Matricul-Skatten, og skal hand derforuden ikke paalægges samme Aar, nogen nye Formynderskab, eller anden Byens Bestiliing“

Forpagteren havde en Generaldirektørs Myndighed, men ikke Anseelse. 1706 forpagter en Franskmand Tolden og Konsumptionen af Tobak. I visse Provinsbyer ser vi — f. Ex. i Aalborg — Magistraten som Afgiftsforpagter.

Det uheldige, men for Kronen nemme Forpagtningssystem bortfaldt i det 18de Sekel, sidst i Norge (1780).

Konsumptionen faldt tungest paa København, hvor-

fra i Gennemsnit $\frac{2}{3}$ af Provenuet kommer. Naar den i 1730 indbringer 350 000 Daler, forstaar vi, at Kongen henrykt taler om denne Skat som en „Kraftens og Velstandens Barometer“.

En Forordning: Forordningen af 8. Novbr. 1672 forklarer, at „eftersom disse Tiders Vanskeligheder udfordrer store Udgifter, og vi ingen lideligere og billigere Middel for Vores kiære og troe Undersaatter finde, end ved Consumptionen“ saa befales

.

I. Amptmænd, Ampts-Betiente og andre Forvaltere (betaler) aarlig til fire Qvartaler for hver Person 3 Mark pr. Qvartal; og paa hver Familie som Heste haver, at regnes een Rigsdaler til Consumption deraf, enten de haver faa eller mange Heste.

.

II. Hvis Vahre, som föris igiennem en eller anden Kiöbstæd, og ikke der forbliver, deraf skal ingen Consumption fordres

Af alle Vahre, som til Lands er indkomne og siden udskibes, skal Tolden betales, og imod Toldernes Beviis, enhver sine Consumptions-Penge igien af Accise-Mesteren annamme

III og IV (om Kvæghold i Byerne).

V (Forbud mod Brændevinsbrænding og Ølbrygning paa Landet til mere end Husbehov).

VI. Alle de som nogle Vahre, som i efterfølgende Rulle benævnes, til Kiöbstæderne före, skulde hermed være fri tilladt, enten at holde deres Vahre fall uden

for Portene, eller og at betale i hvilken Port dennem lyster, Consumptionen og hvis Penge nogen i saa maade i Portene udlagt haver, skal hand igien annamme af de, som enten med ham kiöbe

VII. (Reglement for Betjentene).

VIII. . . . hvis som ikke expresse er benævnt i denne Rulle, deraf skal intet gives

(saa kommer Rullen)

.

IX. Maalingen angaaende, da skal herefter gives af efterskrevne Species förend de males, nemlig af hver Tönde Hvede fire Mark

. . . . alle Heste-Möller og Hand-Qverne, som findes i Bryggernes og andres Huuse, bliver inden Nyt-Aars-Dag förstkommende afskaffet, og derimod saa mange publiques Heste-Möller og Hand-Qverne til Gryn paa visse Stæder indrettet, som i hver By fornöden eragtes, dog hvor Vand- eller Veyer-Möller er skal det derved forblive

Hvis nogen Mölle- eller Hand-Qvern findes i Vore Casteler eller Festninger, de skulle alle af Consumption-Annammere forsegles og ingenlunde bruges, hermed skal ikke være meent smaa Sinop-Qverne

X—XIII omhandler og forhøjer Græsningspengene i Købstæderne, Vognmandsafgiften, Kortstemplet og Kopulationspengene.

XIV. Belangende Paalegget, som de Personer hvilke i Tieneste hos andre ere give skulle, dermed skal saaledes forholdes, nemlig at hver Hosbond skal for alle Tienstefolk Aarligen give som følger, og det i enhvers Lön eller i andre maader korte, og

for den Aarsag ingen højere Løn gives eller tages ...
(skulle det ogsaa svares af Bondens egne Børn).

.....

Og skal enhver Præst over alle Personer i sine Sogne, som Consumptionen og Tienstefolkes Skat give skulle, et rigtig Mandtal under sin Haand forfatte ... specificere i samme Mandtal alle Folkenes Navne ... samt hostegne, hvilke saa gamle og svage ere, at de intet kand fortjene, og derfor intet give skulle.“

.....

Regeringen fritog iøvrig Adelige, der sad paa ufri Jord for Konsumption; Folkeafgiften sattes for Haandværkere til 2 Daler, for ledige Kvinder til 3 Mark.

Man gik efterhaanden videre med at forhøje Afgifterne og drog f. Eks. udtappede Varer ind under Portafgiften, som mere og mere kom til at ligne Tolden baade i Tarifens Bygning og Opkrævningsteknik; man udvidede en Art Kreditoplag med Kvartalsopgørelser for de portpasserende Varer.

Som et vigtigt Led i Konsumptionen skiller sig de saakaldte 4 Species ud, Afgiften paa Salt, Tobak, Vin og anden Spiritus, der ofte bortforpagtedes for sig selv.

Konsumptionsforordningen af 1700 forøger de skattepligtige Varers Tal, den har følgende Indhold:

I. (Visse Personers Fritagelse, herunder de oversøiske Handelskompagnier).

II. (Skat paa Personer og Hestetold og III om Tyendeskate paa Landet og Mandtal).

IV. 1. ... skulle alle Kroe-Mænd paa Landet ... tiltænkte være, at tage deres Øl og Brændevin i de nærmeste og enhver best til Pas kommende Kiøb-

stæder dog hermed ikke at være meent de Værtshuse og andre, som paa alfare Veje holdes, hvilke det skal være tilladt selv at brygge Øl og brænde Brændevin, efter deres der paa forhvervede Privilegier.

2. ej nogen paa Landet herefter maa understaae sig noget Øl eller drikkende Vare til nogen enten i lidet eller stort Træ at sælge.

V. Fri Transitering og om drawback ved Reexport.
(Taxten).

.
VI. 1. Maalingen angaaende, de skal herefter gives af efterskrevne Species förend de males, nemlig af

En Tönde Hvede, som males til Meel, eller Meel, som indføres 5 Mark.

En Tönde Hvede, som skraaes til Brændevin, 5 Mark.

2 og 3 om forbudte Artikler i Forordn. 1763.

4. Alle Møllere, som nogen Kiöbstad-Maling forestaae skulle af hver Stæds Borgemester og Raad tages i Eed

6. Ingen Möller maa brygge Øll, eller brænde Brændeviin

7. Herhos anbefaler alvorligen alle og enhver, at de rigtig angive alt hvis de ville lade maale paa de forordnede Stæder og saa snart Maalningen er forrettet, da at forbrygge, forbage eller forbrænde Varerne inden tre Dages Forløb

8. Og som ved de hidindtil anordnede stemplede Sække befindes stoer Undersleb at være begaaet, saa ville Vi samme hermed have afskaffede, saa at det maa være lige meget, enten Sækkene ere store eller liden

9. Og i hvorvel de forrige Allernaadigst udgangne Forordninger alvorlig have befalet alle Haand-Qværne at afskaffe, saa maa Vi dog ugieerne forneme, at deraf en Deel baade udi de Nyboder i Kiöbenhavn og andenstæds Tiid efter anden blive befundne Consumption-Betienterne derefter flittig lader inquisere

10. Saa maa heller ikke paa nogen Vejer-Mölle enten inden eller uden for Staden Kiöbenhavn maales eller skraaes Malt, som i Byen skal consumeris

18. Ingen Möller her uden for Byen boende maa antage noget Slags Korn-Vare af Udenbyes Folk til Formaling

VII. Om Græs-Penge og de andre Afgifter (Vognmænd, Folkeskat og Kopulation).

XI. Om Viin, Brændevin, Salt og Tobak.

1. For Tobak, som her i Riget er spunden, og til fremmede Stæder igien udføres, gotgiøres ved Udførselen ved Skaalpundet tre Skilling af de fire Skilling, som ved Indførselen givet er.

4. Alt det Salt, som bruges ved Fiskerierne paa Limfjorden i Jylland den fulde Consumption skal betales, og naar de Sild, som med samme Salt ere saltede, udføres, skulde for Told at betale aldeles være fri og forskaanede

5. (Om kontrollerede Oplag af Vin og Salt i København).

6. Af Vin, Salt og Tobak, som fra Kiöbenhavn føres, skal Consumptionen ved Udførselen i Kiöbenhavn erlægges, hvorefter det siden i den Kiöbstæd fri ind passerer

8. (Om Smugleriet ved Langeland og ved „andre smaae Øer“).

Formalingskattens Teknik: Efter den store Toldforordning §§ 304—377 gengives her Fremgangsmaaden ved Formalingsafgiftens Erlæggelse:

„Al formaling etc. af consumptionspligtige varer skal ske på til offentlig maling berettigede møller. Andre maleværker etc. er forbudt, undtagen forhåndenværende reservekverne i fæstninger. . . . -

Oprettelse af ny Mølle kræver Bevilling. I Kbhvn. maa Malt kun behandles paa de derværende Mølmøller. Enhver, der vil lade Korn male etc., skal anmelde Kvantiteten og Øjemedet. Intet gruttet eller skraaet Korn maa indføres til Stæderne. Som Bevis for erlagt Afgift følger med Kornet en Consumptionsseddel. Anmeldelsen kan frit ske efter Maal eller efter Vægt (af Hensyn til Kvalitet). Dog skal Betjentenes Undersøgelser (Mølle, Port), ske efter Vægt i et bestemt Forhold for de forskellige Varer. Samme Dag, som Consumptionssedlen er taget, skal Varen føres til Mølle. Ellers skal Sedlen fornyes. Paa Møllen skal der til alt Korn forefindes Cons.-Sedler. Ved Frakørselen skal Sedlen medfølge og af Betjenten makuleres. Alt Korn, der males til Brændere, skal inden 3 Dage være sat i Maskning, eller til andet, angivet Brug. Indtil Anvendelsen skal Sedlerne gemmes til Forevisning.

Herefter en Række Straffebestemmelser. I visse tilfælde kan Mølleren eller Kusken ifalde Straf paa Ejerens Vegne.

Lader udenbys, ikke consumptionspligtige Folk male i Købstad, skal Kornet anmeldes.“

Med Hensyn til Brænderier gælder lignende Reg-

§ 377: Formalingstarif.

Rastof	Kvantum	Mel m m.	Gryn og Foder	Øl	Eddike	Brændevin
Hvede.....	1 Td. — 14 Lpd.	80 β	— β	— β	— β	2 Rd. 48 β 1 — 64 "
Rug.....	— 13 —	32 "	32 "	2 — 30 " 1 — 42 "
Byg eller Blandsæd....	— $\left\{ \begin{smallmatrix} 11 \\ 10 \end{smallmatrix} \right\}$ —	32 "	24 "
Have.....	— 9 —	16 "	16 "
Æfter etc.	— 14 —	32 "	32 "
Boghvede.....	— 10 —	16 "
Malt.....	— 9 $\frac{1}{2}$ —	88 β 72 "	1—48— 80—	2 — 32 " 1 — 48 "
Klid	—	80—
Sukkervand	— 136 Potter	32—
Sukkerskum	1 Balle — 102 —	20—
Sirup	100 \mathfrak{z}	80— 50—
Melasse	1 Balle — 102 Potter	4 — —
Rasukker.....	200 \mathfrak{z}	2 — 42 —

Hvor to Takster er sammenholdt ved en Brøksstreg, gælder Tælleren for Hovedstaden, Nævneren for Købstæderne.
Taksten for Norge er enten den samme eller lavere.

ler som for Møllere; ingen andre maa brænde end de, der har taget Brændevinsborgerskab samt Korn-Købmænd uden for København. Møller maa hverken brygge eller brænde.

Texten er saaledes højst forskellig efter Varens Bestemmelse; for Hvede 3 Gange saa høj (80—240), for Havre endog indtil 14 Gange saa høj (16—224), naar det er bestemt til Brændevin, som naar det skal bruges til Mel, Stivelse, Gryn eller Foder, ligesom Texten endelig kan være forskellig i de forskellige Købstæder. Det ser ud som om Afgifterne er sportelfrie.

Portaccisen for 1797: Medens Toldskatten alt i 1768 i Omstændelighed og Glubskhed har passeret Zenith, er endnu ved Aarhundredets Udgang Portaccisen i fuld Udvikiing. I 1797 naar den Toppen m. H. t. Satsernes Tal (150), men først i 1837 m. H. t. deres Drabelighed; Forordn. af 1837 har kun 65 Tarifnumre.

Den store Told- og Consumptionsforordning af 1797 ophæver med faa Undtagelser alle de tidligere udstedte. Den indeholder c. 150 Positioner; Ubenævnte Varer er fri. Afgifterne er i Forhold til Tolden overordentlig lave, som naturligt er; derfor har det ogsaa her været af mindre Vigtighed at faa dem saa nøje afpasset efter Kameralistikens Principer, mere efter Hensynet til det rent praktiske, Sædvaner og det psykologiske Moment.

1803 udkommer en Forordning ang. et Skatkammerfond, indrettet m. H. t. Statens Forsvar og Sikkerhed. Til Indtægt for dette bestemmes det aarlige Beløb af Forhøjelser paa visse Afgifter, herunder bl. a. Consumptionen, hvortil der extra lægges $12\frac{1}{2}$ ‰,

som i 1806 forhøjes med yderligere $12\frac{1}{2}\%$, for-
medelst de overordentlige Udgifter, saaledes at
der for hver Daler betales en Tillægsafgift paa i alt 24 Sk.

I Forordningen af 1811, hvorved Kiøbstad-
Consumtions-Afgifterne nærmere bestemmes,
siges: „Da Kongen finder Sig foranlediget til at for-
andre og tildels forhøie Kbst.-Cons-Afg., saa befales
følgende: Tarifen gælder kun for København; for de
andre Byer sættes Afgiften for { Akvavit 1 Pot 6 Sk. }
{ Eddike 1 Td. 1 Rd. }
medens iøvrigt Tarifen af 1797 vedbliver at gælde.
Brændevinsafgiften forhøjes (i København i 1812). Tax-
terne, som i Forvejen paa flere Punkter var en Del
højere i Hovedstaden, bliver nu skruet op over hele
Linien, ofte flere Hundrede $\%$ i Vejret. Positionen
„ubenævnte Varer“ findes ikke, men maa antages at
være fri.

Consumtionen af indenlandsk Brændevin bliver
som følger pr. Pot:

	Kjøbenhavn	Provinsbyerne
1811	6—9 Sk.	(se 1—2—1787)
1812	22—33 Sk.	14—28 Sk.
1814	$6\frac{1}{2}$ — $9\frac{3}{4}$ Rbsk. S. V.	$4\frac{1}{2}$ — $6\frac{3}{4}$ Rbsk. S. V.

I det 19. Sekel udstedes en Del Forordninger, bl.a.
i Anledning af de Forandringer, Jernbanen medfører.
Foruden den af 1837 skal nævnes en Forordning af
1840, hvorved Brændevinsafgiften nedsættes c. 25% ,
kun Eddikeafgiften forhøjes.

I 1850 kommer foreløbig Lov om Consumptionens Ophør uden for København „til yderligere Lettelse af Samfærdselen og Befæstelse af Forbindelsen mellem Landsdelene

Indførsels- og Consumtionsafgifterne samt Personalconsumtionen ophæves overalt med Undtagelse af København. Der bebudes en Omordning i Hovedstaden.

Ordningen sættes definitivt i Kraft ved Lov af 7. Februar 1851. Tallet er indskrænket til det mindst mulige (knap 50 Numre) og Taxterne er ofte nedsat, intet Sted forhøjet. Mange tidligere højtansatte Varer er saaledes nu fri. Indtil 1. April 1852 vedbliver den landværts Consumption til København efter Tarifen, men bortfalder derpaa. Den søværts Indførselsconsumtion vedbliver derimod indtil den i 1879 ved Lov om Havneafgift til København, bringes til Ophør fra 1. April 1882.

Til Slut nogle Satser til Sammenligning fra 1700 til 1851. (Se Tabellen S. 104).

Consumtionen paa Varer fra Hertugdømmerne eller Norge er undertiden forskellig fra den indenrigske Afgift; søværtskommende Varer har ofte en billigere Takst end de, der kommer landværts. Hvor der i ovenstaaende Tabel i Stedet for et helt Tal staar en Brøk, betyder Tælleren Skatten i Hovedstaden, Nævneren i Provinsen.

Alle de under Konsumtionen hørende Afgifter indbragte omkring 1725: 1 Mill. Kr., der i 1846 var vokset til $3\frac{1}{2}$ Mill. Den betød i det 18de Sekel fiskalt mere end Tolden. Indenfor Konsumtionen var Portaccisen den vigtigste; den gav før sin Ophævelse 1 Mill. Kr. netto. Af Portaccisen gav Kødets 40 %.

Portafgiftens Satsler.

Antal Positioner	1700	1797 c. 150	1811 c. 150	1837 c. 65	1851 c. 50
Æbler og Perer	1 Td. 4 β	1 Lispund	Sk. 4	Sk. 4/-	Sk. 4
Akvavlt	1 Td. 4 "	1 Pot	5/3 $\frac{1}{2}$	7 $\frac{1}{2}$	39—
Brænde	1 Læs 2 "	1 Læs	2	15/6	"
Brændevin	1 Anker 6 Mk.	1 Pot	4-5/2 $\frac{1}{2}$ s. 3 $\frac{1}{2}$ s	7/8	"
Brod, Hvæde, blødt	$\frac{1}{4}$ Td. { 1 Mk. 4 β } — 8 β }	1 Lispund	6	16	"
—, Rug	1 Td. 3 m.	—	4	5	"
Begryn	1 Td. 3 m.	1 Td.	48	60	"
Edelke	— 4 m.	—	64	96	"
Æg	1 Snes 1 β	1 Snes	1	2	"
Faar, Geder etc.	1 Sk. 12/8 β	1 Sk.	15/8	24	24
Fedt, Køkken-	1 Ottling 4 β	1 Td.	32	80	"
Gaas, levende eller slagtet	1 Sk. 3 β	1 Sk.	3	12	12
Gris, — — —	— 2 "	—	2	12	12
Hasselknøder	1 Skp. 4 "	1 Td.	32	1 Skæppe 6	"
Havre	1 Td. 2 "	—	4	8	8
Havregryn	— 3 m.	—	48	60	"
Hjorte	1 Sk. 9/6 m.	1 Sk.	48	96	1 16
Kød, ferskt.	1 Td. 8/6 m.	1 Lispund	9/4	9	9
Malk	1 Td. 4 β	1 Td.	4	8	8
Øl	1 Td. 4 m	—	44/56	64	"
Østers	?	—	12	72	2 32
Radder, Gul-, m. m.	1 Td. 2 β	—	3	16	16
Sild, saltede etc.	— 8 "	—	8	28	"
Smør	1 Ottling 8 β	—	64	1 64	2 —
Svin, levende eller slagtet	1 Sk. 12 β	1 Sk.	12	18	18
Tørv	1 Læs 2 "	1 Læs	2	4	7
Tran	1 Td. 10 β	1 Td.	10	32	"
Vox	1 Lispund 8 β	1 Skippund	1 64	6 64	"

Hvor der staar en Brøk, er Tallene Hovedstadens laveste Købstadsats.

Reglerne om Tilbagebetaling ved Genudførsel fra Byen havde stor Betydning, hvad man kan se af, at der var Aar, hvor op mod $\frac{1}{3}$ af Provenuet refunderedes. Refusioner af Formalingsafgiften gav Anledning til en Art indenlandsk Eksportpræmie, idet man gik ud fra et legalt Rendement, der var mindre end det virkelige.

Vel er det, vi har opgivet den i Opkrævningen kostbare og paa et jævnt Forbrug tungt hvilende Portaccise; Erfaringen andetsteds fra tyder paa, at, var vi ikke da blevet fri for den, havde dens fiskale Betydning gjort, at vi maaske den Dag i Dag havde slæbt paa den. Nogle vil kalde den Kødkontrolafgift, der opkræves af danske Kommuner, som Betaling for Veterinærkontrol og Brug af Slagtehus for en Accise og ikke et Gebyr.

Spillekort: Som et Led i Konsumtionen af 1660 indførtes en indenlandsk Afgift af 8 Sk. pr. Spil. 1756 fik Frederiks Hospital et Monopol paa at lave Spillekort og Ret til at opkræve en Stempelafgift af 6 Sk. pr. Spil. Alle, der i Danmark vilde bruge Spillekort, skulde købe hos Kortforvalteren. Ved Privilegiets Ikrafttræden var det bestemt, at alle før forfærdigede Spil skulde indsamles til Efterstempling. Der anmeldtes kun faa Spil, og Hospitalet havde den Tort, at man fra Holland indsmuglede Kort med efterlavet Stempel, og man maatte forbyde Anvendelsen af et Substitut i Form af et Billedlotteri. I sidste Fjerdedel af det 18de Sekel var der to Fabrikanten, der lavede c. 1000 Gros aarlig. Omkring 1800 fik en Franskmand en Ret, der, senere overdraget til Grosserer Holmblad, for denne fra 1824—47 var en Eneret paa Fabrikationen. Pligten til at søge Bevilling som Fa-

brikant hos Generaltoldkammer og Commercekollegiet
bortfaldt 1857.

Skatten var				for Spillekort			
for Børnekort				Told + Eksempel			
Told				for Spil 3 Sk. + 8 Sk. pr. Spil			
1844	pr. kg	12 $\frac{1}{4}$	Sk.	—	2	—	—
1863	—	16	—	—	2	—	—
1908	—	30	Øre	pr. kg	40 Øre	+25 Øre	—

Den sidste Forhøjelse har ført til, at mange anvender stempelfri Legetøjskort, og Generaltolddirektoratet har da ved Resolution reduceret den Størrelsesgrænse, der skiller Børns Legekort fra de voxnes Spillekort.

BOGANMELDELSER

Det landøkonomiske Driftsbureau: Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold II. Regnskabsresultater fra danske Landbrug i Aaret 1917—18 ved O. H. LARSEN og IVAR DOKKEN. 122 S.

Efter den lovende Begyndelse med Fremlæggelsen af Regnskabsresultater fra Aaret 1916—17 maatte man med Forventning imødesee Driftsbureauets fremtidige Beretninger, der kunde bygge paa et bredere og mere veltilrettelagt Grundlag. Og det skal straks siges, at man ikke bliver skuffet ved Læsningen af den nu foreliggende Undersøgelse af Regnskaber fra 1917—18. Den giver et endnu stærkere Indtryk af, hvor overordenlig frugtbart Bureauets Arbejde kan blive.

Undersøgelsen omfatter ialt 235 Landbrug, hvoraf de 53 ogsaa har afgivet Materiale for det foregaaende Regnskabsaar. Det mere omfattende Materiale i Forbindelse med dets større Anvendelighed har tilladt en langt mere dybtgaaende og detailleret Undersøgelse end for det foregaaende Aar, samtidig med at de udvundne Resultater bygger paa et betydeligt solidere Grundlag. Medens der saaledes i Fjor ikke kunde gives Resultater særskilt, hverken for Husmandsbrug eller for de meget store Gaarde, har disse kunnet opføres som særlige Grupper i denne Undersøgelse. De Undersøgelser, der samler sig om Landbrugets Kapitalforhold og det samlede Landbrugs Økonomi

og hvorpaa Hovedvægten er lagt, er dels ført dybere ned, dels gjort mere omfattende, end der sidste Aar kunde være Tale om.

Det skal nævnes, at man ved Opgørelsen af den faste Landbrugskapital har gennemført en Sondring mellem Jord og Bygninger og til Gennemførelse af en Sammenligning mellem de Vurderingspriser, som Regnskaberne arbejder med, og de virkelige Handelspriser har ladet foretage Vurdering af mere end Halvdelen af de undersøgte Ejendomme.

Af ganske særlig Interesse er de Undersøgelser, der angaar de forskellige Driftsforholds Indflydelse paa Driftsresultatet. Det er Undersøgelser, der for Fagmanden, for dem, der skal raade og vejlede det arbejdende Landbrug, maa have i høj Grad praktisk Interesse. De Resultater, som forskellige af disse Undersøgelser viser, er tillige saa karakteristiske, at de umiddelbart giver et Indtryk af, at der her er en frugtbar Mark for Undersøgelser.

Ogsaa de enkelte Driftsgrenes Økonomi belyses, man vil her kunne finde en Del Materiale f. Eks. til Bedømmelse af de forskellige Prisreguleringsforanstaltningers Indvirkning paa Landbrugets Driftsform. Endelig er der givet en lille Oversigt over Husholdningsudgifterne, der navnlig tjener til at belyse Prisen pr. Kostdag for en voksen Arbejder i de forskellige Landsdele og i de forskellige Brugsstørrelser.

K. J. Kristensen.

K. SINDBALLE: **Forsikringssøgendes Pligt til at give Risikooplysninger.** Kbhvn. 1919. 69 Sider.

Den foreliggende Studie, der fremtræder som første Hefte af „Forsikringsretlige Studier“ behandler Emner, der netop for Tiden i særlig Grad har Aktualitetens Interesse,

idet som bekendt en skandinavisk Kommission er beskæftiget med at udarbejde fælles nordiske Lovregler om Forsikringskontrakten. Af de mange Spørgsmaal, som saadanne Lovregler vil berøre, er det i den foreliggende Undersøgelse navnlig Spørgsmaalet om Oplysningspligtens Omfang, der gøres til Genstand for Behandling, og Behandlingen foretages ud fra udpræget teoretiske Synspunkter. Hensynet til den forsikringssøgendes subjektive Forhold fører Forfatteren til Opstilling af den Regel, at forsikrede, naar han ved Forsikringens Tegning har opgivet de ham bekendte Fakta, der har Betydning for Forsikrerens, bør kunne føle sig sikker paa Erstatningen, naar den forsikrede Begivenhed indtræffer. Spørgsmaalet om, hvorvidt det eventuelt bør paalægges forsikringssøgende at anstille Efterforskninger, om han eventuelt ogsaa bør oplyse, hvad der „burde“ være ham bekendt, vil Forfatteren, at Lovgiveren skal undlade at berøre. Lovgiveren skal nøjes med at fastslaa det anførte „subjektive Princip“ og derefter overlade Praksis og Domstolene at drage — eller afbøde — dets Konsekvenser. Forfatteren søger at paavise, at de forskellige Landes Lovgivning i stigende Grad anerkender Princippet, men Forfatterens talrige Citater viser dog, at Princippet Konsekvenser saa godt som overalt er formildede gennem Begrænsninger. Forsikringssøgende „is deemed to know every circumstance which, in the ordinary course of business, ought to be known to him“, og han bør i Følge den skandinaviske Sælv og give, ogsaa hvad der ikke uden „grov Skødesløshed“ kan være ham ubekendt. Lignende Regler genfindes i tysk og schweitzisk Ret — om end „das Wissemüssen“ end ikke i Tilfælde af grov Uagtsomhed sidestilles fuldstændigt med „das Wissen“.

Forfatteren ønsker Princippet anvendt saavel overfor manglende som overfor urigtige Risikooplysninger og argumenterer stærkt mod Bache, der overfor det subjektive Princip konsekvente Tilhængere har forsvaret Forsikrings-teknikkens Krav om objektiv Bedømmelse af Risikomomen-

terne, idet han har hævdet, at man maa forlange af den forsikringssøgende, at han „skaffer sig den Oplysning om de omspurgte Forhold, som med Rimelighed kan forlanges af en „bonus paterfamilias“. Ogsaa efter Baches Anskuelser maa Forsikringsteknikken dog naturligvis se bort fra Risikomomenter, som ikke er og ej heller burde eller kunde være forsikringssøgende bekendte, og naar alt kommer til alt, synes Afstanden mellem Baches og Forfatterens Standpunkt ikke at være stor. Forskellen beror vistnok nærmest paa, at Bache har taget sit Udgangspunkt i det rent praktiske: „Hvad kan man forlange af en forsikringssøgende, naar visse Spørgsmaal, der skal benyttes som Grundlag for en økonomisk Kontrakt, forelægges ham til Besvarelse“, medens Forfatteren søger en almindelig teoretisk Delingslinje mellem Forsikrerens og den forsikredes Ret.

Med Hensyn til Følgerne af Oplysningspligtens Til-sidesættelse søger Forfatteren at kombinere den ældre Praxis, hvorefter Forsikrerens i dette Tilfælde altid kunde træde tilbage, idet dog forsikrede, naar han havde været i god Tro, under visse Betingelser fik Præmien ristoreret med den i nyere Forsikringspraxis stedse hyppigere anvendte pro-rata Regel, hvorefter Parterne stilles, som om der var kontraheret udfra de rigtige Forudsætninger. Forfatterens Betragtninger i dette Afsnit vil have Interesse ogsaa udenfor Fagmændenes Kreds, og Fremstillingen er her noget mere klar og overskuelig end i Undersøgelsens første Afsnit.

G. E. Riemann.

NOTITSER

I.

Prisopgave for den Anders Sandøe Ørstedske
Prismedaille for 1920—21.

„Under Overvejelserne og Gennemførelsen af de store nationaløkonomiske Reforme, som foretoges her i Landet i den første Halvdel af det 19de Aarhundrede, udfoldede A. S. Ørsted en betydningsfuld Virksomhed, særlig ved Reformerne af vort Finans-, Penge- og Bankvæsen og ved Reguleringen af Priserne og „Valutaen“, ligesom han ogsaa senere tog Del i Debatten om de trufne Foranstaltningers Berettigelse og Hensigtsmæssighed.

Der ønskes en Undersøgelse og Fremstilling af Ørstedes Virksomhed i saa Henseende med en Paavisning af de nationaløkonomiske Grundanskuelser, som har været ledende for ham.“

Prisafhandlingerne indsendes inden den 1. December 1921 til undertegnede Højesteretspræsident Gram, København, Kastelsvej 19^a Ø. Hver Afhandling maa være ledsaget af en forseglet Billet, som indeholder en Angivelse af Forfatterens Navn, Stand og Adresse og udvendig er betegnet med et Motto, der ogsaa maa findes anført paa Afhandlingens Titelblad. Den, hvem Prisen tilkendes, erholder den Ørstedske Prismedaille i Guld og en Pengebelønning paa 1 000 Kr. Afhandlingen bliver For-

fatterens Ejendom. Det nærmere erfares af Prismedaille-Legatets Fundation af 29. November 1851, som under 17. December s. A. er forsynet med kgl. Konfirmation og findes i Algreen-Ussings Reskriptsamling for 1851 Side 388—92.

Exemplarer af denne Bekendtgørelse kan faas i den Gyldendalske Boghandel i Kjøbenhavn og Gyldendalske Boghandel i Christiania, C. Floors Boghandel i Bergen, F. Bruns Boghandel i Trondhjem, Gleerupska Universitetsbokhandeln i Lund og Nordiska Bokhandeln i Stockholm.

Bestyrelsen for det Anders Sandøe Ørstedske Prismedaille-Legat.

Kjøbenhavn, den 21. December 1919.

R. S. Gram. V. Falbe-Hansen. C. Ussing.

II.

Den Travers-Borgstroem'ske Prisopgave.

Indleveringsfristen for Besvarelser af den i National-økonomisk Tidsskrift 1918, S. 315 omtalte internationale Prisopgave over „Die Verstaatlichung des Kredites“ er forlænget til 31. Marts 1924.

INDTÆGTSKONTROL ELLER PRIS- KONTROL¹⁾

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 21. Januar 1920

Af

Jens Warming.

Under Krigen har der jo været megen Priskontrol, og da der sikkert ogsaa ellers er mange Priser, der er højere, end de behøvede at være, er det naturligt, at Spørgsmaalet om en fortsat Priskontrol er kommet paa Dagsordenen. Og det er ligeledes naturligt, at der træffes Folk, som mener, at man bør gaa den samme Vej som under Krigen, nemlig at granske den enkelte Vares Pris i Forhold til samtlige Produktions- og Handelsomkostninger. Dette maa imidlertid betragtes som ganske uoverkommeligt; det vilde være noget i Retning af at sætte den ene Halvdel af de gode Hoveder til at passe paa den anden Halvdel, og dette vilde ikke blot berøve Samfundet den første Halvdels positive produktive Kraft, men ogsaa en Del af den anden Halvdels, da den maatte anvende en

¹⁾ Gengives her noget fyldigere end ved det mundtlige Foredrag.

Nationaløkonomisk Tidsskrift. LVIII.

betydelig Tid til at forhandle med Kontrollen og sikkert derved vilde miste en Del af sin Arbejdsglæde.

I det hele maa det være et Hovedsynspunkt, at Produktionen ikke hæmmes. Thi den store Produktion og det produktive Fremskridt er Arbejdernes bedste Ven. Det, Fagforeningerne i Aarenes Løb har kunnet tilkæmpe sig paa Bekostning af Arbejdsgiverne eller Kapitalen, er — trods alle Jubilæumsskrifter — ret ubetydeligt, thi ingen vil paastaa, at disses Kaar som Helhed er forringede, tværtimod. Nej, Arbejdslønnen er steget, fordi der var mere at dele, og Fagforeningernes Betydning har kun været at sikre Arbejderne, at de nogenlunde hurtigt fik deres retmæssige Part af Merudbyttet.

Den Tanke rejser sig da, om man ikke kunde anvende den allerede eksisterende Kontrol med os alle, Skattevæsenets, og derved ad en Omvej ramme Priserne; thi man skulde jo tro, at Slut-Resultatet af den økonomiske Virksomhed, Indtægten, allerbedst kunde vise, om der havde været en urimelig Avance. Og Danmark hører jo til de Lande, hvor man har en Indkomstskat med en ret god Ligning; trods alle de Genvordigheder, der møder Landsoverskatteraadet og de andre Ligningsmyndigheder, maa man dog sige, at den gamle Opfattelse, at Staten maa man nok snyde, er trængt stærkt tilbage, og at Ligningsmyndighedernes Evne til at skære igennem, hvor det endnu kniber, er stærkt stigende. Danmark har derfor en Mulighed for at anvende en Form for Priskontrol, som Lande uden Indkomstskat eller med en svagere offentlig Moral er afskaaret fra.

Man vil indvende, at ved en Indtægtskontrol kan

man ikke konstatere, hvilken af de forskellige Varer, der udgaar fra samme Producent, der tjenes for meget paa. Men dette er mindre væsentligt. Konkurrence-Forhold, Hensynet til Kundernes Betalings-evne og Forholdet mellem General- og Specialomkostninger vil ofte føre til, at der tjenes forskelligt paa de forskellige Varer; og om end dette kan betyde et nationaløkonomisk Tab, fordi Forbruget og dermed Produktionen ledes til at fordele sig forkert over Varerne, er det dog for Forbrugerne Hovedsagen, at Producenten tvinges til at holde sin samlede Fortjeneste indenfor rimelige Grænser. Desuden gaar Tendensen i Retning af at tjene mere paa Luksusartikler end paa mere nødvendige Forbrugsartikler, og Producenterne kan vistnok overhovedet ikke have nogen varig og væsentlig Interesse i at fordele Omkostningerne paa en Maade, der strider mod Forbrugernes Interesser. Hertil kommer, at der skal langt større Skarpsindighed og Sagkundskab til at trænge til Bunds i den enkelte Vares Produktionsforhold end til at konstatere den samlede Fortjeneste. Det sidste kan være svært nok; men at fordele Generalomkostningerne rigtigt over forskellige Varer fra samme Bedrift, er endnu langt sværere, for ikke at tale om Biprodukter eller andre samtidig fremkommende og indbyrdes afhængige Produkter. Hvorledes skal Gasværker fordele Omkostningerne mellem Gas og Koks, Elektricitetsværkerne mellem Lys og Kraft, Spritfabrikerne mellem Sprit og Gær, Bagerne mellem Brød og Kager, Bogtrykkerne mellem Bøger og Accidenser, Maskinfabrikerne mellem nye Ting og Reparationer, Husejerne mellem Butiker

og Boliger osv. osv.¹⁾. For den enkelte Bedrifts indre Dispositioner er dette af den allerstørste Betydning, og den, der her er klogere end sine Konkurrenter, har et stort Forspring (ligesom han i Reglen ogsaa national-økonomisk set præsterer mest). Forbrugerne kan altsaa overlade denne Side af Sagen til Producenten og glæde sig over, at der her er ved at fremvokse en stor Grænsevidenskab mellem Værdilæren, Tekniken og Bogholderiet — en Videnskab, hvis Betydning bliver saa meget des større, som Priser og Takster sjældnere og sjældnere fastsættes ved Konkurrence paa bedste Beskub, oftere og oftere ved systematiske Overvejelser og Kalkulationer, navnlig naar der er Monopol eller Prisaftaler.

En Indtægtskontrol retter sig naturligt dels mod Personerne, dels mod Aktieselskaber o. lign., og det vil være naturligt at begynde med de sidste, hvor der er mest at udrette, og som behersker Produktionen af en Række vigtige Forbrugsartikler. Det, det gælder om, er at faa nøjagtigt konstateret og derefter publiceret, hvad Selskabernes virkelige Fortjeneste og

¹⁾ Allervanskeligst er Problemerne her sikkert i Landbruget, hvor Marken leverer Foder til Kreaturerne, Køerne Skummetmælk til Svinene og Kreaturerne Gødning til Marken o. s. v., og hvor den rette Fastsættelse af disse indre Værdier er af den største Betydning for Dispositionerne, men ikke for Skatteindtægten. Det vil erindres, at Grosserer Dethleff Jürgensen i 1910 vakte stort Røre ved at hævde, at Koholdet gav Tab, men at Diskussionen kørte fast, fordi man ikke kunde beregne Køernes Værdi; sattes denne højt, var Markerne rentable, Køerne urentable, sattes den lavt, var det omvendt. Det meget vigtige Spørgsmaal, om Køernes Antal burde indskrænkes, kunde altsaa ikke besvares. Formodentlig vil Grænse-nyttelæren kunne naa til at besvare det, om end delvis i Forbindelse med Skøn.

virkelige Kapital udgør, saaledes at man gennem Forholdet mellem disse kan faa oplyst, om der tjenes for meget. Jeg antager, at dette i det væsentlige kan naas gennem allerede gældende Lovgivning, nemlig Skatteloven og Aktieloven. Indtægten skal man jo have fat paa, og der er her Selvangivelses-Pligt. Selskabets indbetalte Kapital havde Interesse allerede ved den ældste Skattelov af 1903, idet 4 % af denne var skattefri til Staten; Interessen øgedes ved Skatteloven af 1915, der fastsatte forskellig Skatteprocent, eftersom Fortjenesten var over eller under 6 %, og dette udvikledes yderligere i den midlertidige Skattelov af $\frac{4}{10}$ 1919 til en hel Skala, idet Skatteprocenten stiger fra 5 til 35 %, naar Indtægten stiger fra 4 à 6 til over 100 %. En korrekt Opgørelse af den virkelige Kapital har altsaa stor Interesse, og selv om sidstnævnte Lov — hvis store Spændvidde mellem Skatteprocenterne har øget Interessen for at regne med den størst mulige Kapital, og som derfor giver visse Regler for Kapitalens Opgørelse — ikke skulde blive fornyet, er det en Selvfølge, at Ligningsmyndighederne kan nægte at godkende visse Friaktier o. lign. som givende forøget Ret til Skattefrihed eller lav Procent.

Dernæst bestemmer Aktieloven § 26—27, at der under Straf af Bøder eller Fængsel til Aktieregistreret skal indsendes et Driftsregnskab og en Statusopgørelse, udvisende Selskabets sande Stilling¹⁾; kun de Selskaber er fri, hvis Aktier alle lyder paa Navn, og som

¹⁾ En i denne Henseende særlig interessant Sætning i § 26 foreskriver, at Stiftelsesomkostninger og Vederlag for en Forretnings Afstaaelse skal afskrives inden 10 Aar. Dette forudsætter en effektiv Kontrol fra Registrators Side.

tillige har højst 10 Aktionærer. Gennem Registret bliver disse Regnskaber offentlig tilgængelige, og da et Regnskab ikke kan siges at udvise den „sande Stilling“, hvis det som mange trykte Selskabsregnskaber angiver andre Tal end de af Skattevæsenet godkendte, staar det i Registrators Magt at forlange disse frem i Dagens Lys (medmindre det dokumenteres, at Skattevæsenets Opgørelse — f. Eks. dets Afskrivningsprocenter — ikke er rigtig; Selskabet maa have Bevisbyrden). Dog vil en udtrykkelig Lovhjemmel selvfølgelig være ønskelig, ogsaa fordi forskellige Enkeltheder derved kan ordnes bedre.

De saaledes fremskaffede Tal skal derefter fortolkes af den offentlige Mening, og medens man bør være meget streng med at faa Kendsgerningerne fuldt ud frem, kan man sikkert være ret mild i Fortolkningen. Inden jeg udvikler dette, ønsker jeg dog at give nogle statistiske Oplysninger om de danske Aktieselskaber og at søge at fortolke disse.

Paa Grundlag af det nye Aktieselskabs-Registers Oplysninger vil der blive udarbejdet en detailleret Statistik, men der foreligger dog allerede en Del, saaledes den nye „2. Afdeling“ af Statistisk Departements aarlige Skattehæfte, der dog hidtil kun belyser Krigsforhold. Mest oplysende om normale Forhold er det af Københavns Statistiske Kontor udgivne Hæfte om Aktieselskabernes Indtægtsforhold i Skatteaarene 19¹⁰/₁₁—19¹⁴/₁₅, d. e. Indtægten i 1909—13, altsaa de sidste 5 Aar før Krigen; Selskaber med Driftstab er medregnet. Efter Skatteligningen tjentes der gennemsnitlig 9.74 %, altsaa det dobbelte af Obligationsrenten (specielt for Industrien 11.56 %). For de fleste større Selskaber kendtes ogsaa

det udbetalte Udbytte; disse Selskaber havde som Helhed tjent lidt mere, nemlig 10.60 ⁰/₁₀₀, hvorefter 7.65 udbetaltes, medens 2.95 henlagdes (Industrien 9.52 + 3.39 = 12.91); disse Henlæggelser er sikkert ofte betydelig større, end Aktionærene ved af, idet den i det trykte Regnskab opgjorte Indtægt forhøjes ved Selvangivelsen eller af Skattevæsenet. De meddelte Tal er snarest over Middel, idet de 5 Aar 1909—13 enkeltvis har 7.50, 7.54, 9.31, 11.96 og 11.93 (svarende til gennemsnitlig 9.74), deraf for Skibsfarten 2.00 (mange Selskaber med Driftstab), 4.35, 8.98, 22.08 og 19.65, altså ganske abnorme Aar til sidst. — Et andet statistisk Materiale gaar længere tilbage, nemlig Statistisk Departements Sammentællinger efter Greens Haandbog, offentliggjorte i Statistisk Aarbog. Det omfatter hele Danmark (de fleste store Selskaber er dog københavnske), men er ret ukomplet; Henlæggelserne kendes overhovedet ikke, og Udbyttet kun for en Del af Selskaberne; Driftstab er kun indirekte medregnet, derved at det har formindsket Udbyttet i senere Aar. Paa enkelte Punkter gives der dog mere end i den københavnske Statistik, saaledes en Fordeling efter Udbyttets Størrelse. Det udbetalte Udbytte ses af følgende Tabel; Aarstallet angiver det Aar, for hvilket det udbetaltes. (Se næste Side).

Det vil ses, at Procenterne allerede før Krigen var stigende, paa Grund af Konsolidering og Prisniveauet, jfr. nedenfor. Gennemsnittet for Aarene før Krigen (6 Aar i Perioden 1901—13) var 6.75 for alle Grupper (7.14 for Industrien), altså ca. 1 ⁰/₁₀₀ lavere end de københavnske Tal for 1909—13, der var 7.65 (9.52).

Alt i alt kan man maaske sige, at de danske

	Alle Grupper	Deraf Industrien
	o/o	o/o
1901.....	6.35	4.86
1904.....	6.33	6.60
1907.....	6.31	6.67
1909.....	6.46	7.21
1911.....	6.84	8.48
1913.....	8.10	8.00
1915.....	12.60	11.74
1916.....	16.25	14.64
1918.....	15.35	12.82

Aktieselskaber før Krigen tjente 9 o/o, nemlig 7 o/o udbetalt Udbytte og 2 o/o henlagt. Spørgsmaalet bliver saa, om dette er typisk for, hvad en dansk Aktionær kan vente at tjene. De fleste vil mene, at der paa Grund af Friaktier og Overkapitalisering tjenes mere, end Tallene viser, men naar man som her medregner den henlagte Fortjeneste, er jeg snarere tilbøjelig til at mene det modsatte, f. Eks. at den virkelige Fortjeneste ligger midt mellem den udbetalte og den af Skattevæsenet ansatte, altsaa paa ca. 8 o/o.

Først maa her erindres om mulige Kapitaltab. Ved rigtig Bogføring vil disse ganske vist fremkomme som den opsummerede Virkning af en Række Driftstab, og disse er jo medregnet; men den menneskelige Optimisme vil saa længe som muligt vægre sig ved at erkende disse, og ved Bedragerier vil de som Regel kun kunne konstateres pludseligt. Af Kapitaltab foreligger der som bekendt i dansk Historie ikke faa: Bankerne i 1908, flere Provinsbanker paa forskellige

Tidspunkter, flere Dampskibsselskaber, Sporvejsselskaber, Udtørringsforetagender m. m., Kasino, Ravnholm osv. Set i Forhold til Aktieselskabernes store Antal bliver det ikke mange, men paa Grund af de store Beløb ved flere af disse Katastrofer, faar det alligevel Betydning for Gennemsnittet.

Dernæst betyder den foran omtalte Stigning i Udbyttet fra 1901 til 1913 ikke, at nye Selskaber i 1913 kunde paaregne at tjene saa meget. Det var de gamle Selskaber, som tjente saa godt. Dels havde de konsolideret sig ved at tilbageholde en Del af Aktionærernes retmæssige Fortjeneste, og naar Renten af denne Tillægskapital udbetaltes, burde Tillægskapitalen (Reservefonden) egentlig tillægges Aktiekapitalen, inden den rette Udbytte-Procent kunde beregnes; ja der eksisterer jo endog megen Tillægskapital, som er kontant indbetalt, nemlig naar man foretager Udvidelser til Overkurs for ikke at give de nye Aktionærer Del i den af de gamle opsparede Reservefond; har man indbetalt 120 %/o, er 6 %/o jo i Virkeligheden kun 5 %/o. Og dels har de ældre Selskaber anskaffet en væsentlig Del af deres Bygninger m. m. under et lavere Prisniveau; 1913's Priser var saaledes 29 %/o højere end 1890'ernes, og ca. $\frac{1}{3}$ af Aktiekapitalen i 1913 er ældre end Midten af 1890'erne¹⁾. Disse Selskabers yngre

¹⁾ Derved reduceres de før nævnte 9 %/o til 8 %/o; 300 Kr. giver jo 27, men naar de 100 af de 300 nu er 129 værd, skal 27 maales med 329. Ogsaa en Del senere Aktiekapital samt laant Kapital giver billigt købte Aktiver, men paa den anden Side er en Del af Bankernes Aktiver i Guldværdi, der ikke følger Prisniveauet, og en Del af den allerældste Aktiekapital stammer fra en dyrere Tid end 90'erne.

Konkurrenter maa altsaa have Priser paa deres Produkter, der svarer til de nyere Bygge- og Anlægsomkostninger (Reproduktionsomkostningerne), og de gamle faar derved den tilfældige Fordel at have Indtægter i et højere Prisniveau end deres bogførte Kapital. Selskaberne har da Valget mellem at beregne en højere Udbytteprocent end den typiske, eller at bogføre en Kapitalgevinst; det sidste kan ogsaa gøres ved at undlade Afskrivninger, og desuden kan man søge at skjule sin gode Stilling, jfr. nedenfor.

Overfor al denne Konsolidering ved Henlæggelser og Prisniveau-Stigninger maa det sikkert erkendes, at der gives legitime Friaktier, der netop betegner den af Aktieloven krævede „sande Stilling“, der hverken bør være for lys eller for mørk. Ikke just, at det haster med at faa denne frem under de nuværende forvirrede og usikre Prisforhold. Men jo mere villig man er til at erkende, at der gives legitime Friaktier, des kraftigere Kamp kan man føre mod de illegitime, dem, der fremkommer ved at opføre Aktiverne over deres virkelige Værdi. Saadanne var ret almindelige efter Prisfaldet fra 70'erne til 90'erne, idet man trykkede sig ved Nedskrivning, og ved Sammenslutninger af svage Selskaber akcepterede deres gamle Værdier, maaske endog inkl. Driftstab. Men ogsaa under bedre Konjunkturer kender man jo illegitime Friaktier, baade naar man uden nogensomhelst Motivering opfører Aktiverne for højt (herunder at man afskriver for lidt), og naar man dog kan henvise til et Renommé, en Kundekreds, et Varemærke o. lign., Værdier, som den citerede § 26 i Aktieloven altsaa dog tillader i 10 Aar.

Den her opstillede Sondring mellem legitime og

illegitime Friaktier har stor skattemæssig Interesse, idet den bør være afgørende for, om Selskabet ved Ansøgning til Ligningsmyndighederne kan faa Lov til at medregne Friaktierne i den Kapital, der giver Skattefrihed eller lav Skat; Selskabets sande Formue, d. e. sand Aktivværdi \div virkelig Gæld, bør være bestemmende¹⁾. Men Sondringen kan selvfølgelig ikke være afgørende for, om Aktionærerne bør betale Skat eller ikke. Den midlertidige Skattelov gør Ret i at beskatte Aktionærerne for Friaktiens Værdi, naar det er tilbageholdt Udbytte, som han ikke har betalt Skat af, da det indtjentes²⁾; heller ikke den derved bevirkede Kursstigning er jo skattepligtig. Men Friaktier, der skyldes Indbetaling til Overkurs, burde ikke beskattes. Friaktier, der skyldes Prisniveauet, burde for saa vidt ikke beskattes, som Aktionæren møder det samme Prisniveau, naar han forbruger sin Indtægt; dog faar han en virkelig Fordel, hvis Selskabet har Prioriteter eller anden Gæld, samt hvis Byggeomkostninger og Jordrente er steget ud over det almindelige Prisniveau, og forsaavidt den Slags Fortjeneste ikke rammes hos Selskabet selv ved en almindelig Værdistigningsskat ell. lign., er her et Skatteobjekt. Endelig er illegitime Friaktier jo en indbildt Værdi (Værdien

¹⁾ Opnaar Selskabet, f. Eks. ved rigelige Afskrivninger, at faa en lav Indtægt ved Skatteansættelsen, taber det i det lange Løb ved ikke at kunne faa Kapitalen opskrevet — medmindre Aktivværdien erkendes at være nedskrevet for stærkt, saa at der nu maa bogføres en Indtægt til Erstatning. — Under visse Omstændigheder maa Skattevæsenet ogsaa kunne kræve, at den tidligere godkendte Kapital nedsættes.

²⁾ Paa Grund af Progressionen bliver dette dyrere, end hvis han havde betalt Skat efterhaanden.

bestaar jo nærmest i, at man ved deres Hjælp kan narre godtroende Købere), og forsaavidt et mærkeligt Skatteobjekt, men kan man bræmse dem paa denne Maade, er det kun godt.

Magter nu Ligningsmyndighederne at trænge til Bunds i alt dette? Ja der er selvfølgelig mange Vanskeligheder. Det er ikke nok, at der foreskrives moderate Afskrivningsprocenter for de gamle Værdier; der maa ogsaa passes paa, at der ikke foretages Udvidelser paa Driftsregnskabet (= 100 % Afskrivning), og paa kort Sigt kan der opnaas meget ved for lave Ansættelser af Lagerets Værdi, navnlig ved Handelselskaber; der rejser sig ogsaa specielle Afskrivningsproblemer, naar et Anlæg pludselig maa nedskrives, fordi det er forældet eller for lille, og allervanskeligst er vel nok den ogsaa af Aktielovens § 26 forudsatte Kontrol med, at Købesummen for en overtagen ældre Forretning deles korrekt mellem materielle Værdier og „Afstaaelse“ (goodwill). Dog vil disse Vanskeligheder være betydelig mindre end Vanskelighederne ved Pris- og Trustkontrol, hvor man skal løse alle de samme Problemer og desuden trænge dybere ind i Selskabets indre Forhold, og møder meget større Frygt for at røbe noget. Meget af Vanskelighederne skal kun overvindes en Gang for alle, hvorefter man for en Aarrække kan nøjes med mere underordnet Kontorassistance, ligesom man kan stole mere paa Selvangivelserne, naar det er saa objektive Forhold; Kalkulationer om de enkelte Varer bygger oftere paa Skøn. Ligningsmyndighederne magter ogsaa Vanskelighederne langt bedre end Fagforeningerne, som man fra anden Side ønsker at give Adgang til Kontrol med

Fortjenesten. Det maa desuden erindres, at Antallet af store Aktieselskaber — og det er jo dem, det kommer an paa — er lille; i 1917 kun 279 Selskaber med en Aktiekapital paa mindst 1 Mill., og 190 paa $\frac{1}{2}$ à 1 Mill.; mindre Selskaber vil sjældent have Interesse i denne Henseende. Og dog er Antallet stort nok, til at Skattevæsenets Personale kan opnaa en betydelig Rutine i at behandle saadanne Regnskaber. En ringe Udvidelse af Personalet vil altsaa være tilstrækkelig, den vil desuden kvalitativt styrke det hele Ligningsarbejde, og den vil utvivlsomt fiskalt set betale sig udmærket, fordi Skatte-Provenuet stiger paa en meget retfærdig Maade.

Hvis nu dette etableres, vil der jo straks være 10 000 Par Øjne i Gang med at finde Muligheder for at omgaa Loven, og dette maa man i Tide have Opmærksomheden henvendt paa. Hvis Udbyttet er for stort, vil man fordele det som høje Gager og Tantiører, eller man vil uddele fordelagtige Leverancer til Venner og Forbindelser. Navnlig m. H. t. Gager og Tantiører vil det være meget ønskeligt at skaffe Lovhjemmel for at faa disse frem i Dagslyset. Dernæst er det muligt, at man vil søge at undgaa Aktieformen, saa at det bliver nødvendigt at give Regler om andre Sammenslutninger med begrænset Ansvar.

Jeg vender derefter tilbage til Fortolkningen af de modtagne Regnskaber; den bør være baade retfærdig og elastisk. Det gælder om ikke at være misundelig og faa et Tilfælde, naar der er nogen, der tjener godt. Det privatkapitalistiske System er nu en Gang baseret paa, at naar der sker noget nyttigt, skal

nogen tjene paa det; og vil man absolut hindre store Fortjenester, sker der intet. Kun under en stærkt gennemført Socialisme kan man opnaa et nogenlunde retfærdigt Forhold mellem en Mands Ydelser og Indtægt (ogsaa med Hensyntagen til hans Behov); men under det privatkapitalistiske System — ja maaske endog under Socialismen — vil det vise sig, at Liv og Lighed er uforenelige. Enhver kraftig Udvikling skaber Ulighed — og Ulighed skaber Liv. Dernæst vil der under frie Forhold være et saa stort Spille- rum for Dygtighed, Held, Forretningsmoral m. m., at det enkelte Tilfælde vanskelig kan bedømmes isoleret, og ofte maa man som i Lignelsen indtil videre lade Hveden og Klinten vokse sammen, fordi man let kan komme til at skade Hveden, naar man rykker Klinten op. Særlig skal peges paa Risikoen; der er Risiko ved at gaa frem, fordi Forsøg kan mislykkes, og fordi man maa binde Kapital i noget uprøvet og ukendt; men der er ogsaa Risiko ved at staa stille, fordi man da bliver distanceret af Konkurrenter, der leverer bedre Varer eller til billigere Priser. Ofte er ens Teknik skiftevis moderne og forældet i Forhold til Konkurrenternes, og da man risikerer, at Forældelsen kan komme hurtigere end ventet, maa en hurtig Afskrivning være tilladt¹⁾; endog det at Forspringet tabes for hur-

¹⁾ Som Eksempel paa denne Tankegang kan henvises til Glasværkerne, se Industriberetningen 1912 S. 191. Saavel dette som den der krævede Dækning for Koncentrationstab strider dog mod Principerne for den ideelle Pris, saaledes som de kun kan gennemføres, naar Produktionen foregaar for Forbrugernes Skyld, d. e. kooperativt eller socialistisk, jfr. min Afhandling i dette Tidsskrift 1907, S. 540, navnlig S. 548.

tigt, kan betyde meget. Opnaar man ikke en passende Dækning for sin Risiko, vil ingen vove noget; man køber da Obligationer i Stedet for Aktier — til Gavn for Byggevirksomheden, men til Skade for deres Indtægter, som skal bo i Husene.

Som Eksempler paa Tilfælde, hvor en mild Fortolkning maa anbefales, kan først nævnes, at en passende Konsolidering maa tillades. Konsolidering er jo alle gode Aktiefolks kære stadige Tanke, og der er jo her en Modsætning mellem de Aktionærer, der vil beholde Aktierne, og dem, der vil sælge med Fortjeneste paa Kursen. De sidste ønsker at fremvise Stillingen saa lys som muligt, store øjeblikkelige Udbyttebeløb og høje Værdier i Status; de varige Aktionærer derimod vil, om ikke just vise et saa mørkt Billede som muligt, saa dog være stærkt paa den sikre Side, ofte alt for stærkt; de vil ofte være ærligere end selve Sandheden, hvilket altid er mistænkeligt. Men et er de faste og de løse Aktionærer enige om, at Udbytteprocenten bør se lille ud; de tilstræber det hver paa sin Maade, de faste Aktionærer ved at gøre Tælleren lille, d. v. s. skjule og henlægge saa meget som muligt af Fortjenesten, saa at der kun bliver et mindre Beløb til Udbetaling, de løse Aktionærer ved at gøre Nævneren stor, d. v. s. puste den nominelle Aktiekapital op.

Naar de to Aktionærgrupper er enige om dette, skyldes det, at en høj Udbytteprocent — som er det Publikum umiddelbart fæster sig ved — virker som en Udfordring til 4 Sider. 1) Overfor eventuelle Konkurrenter, der ser, at her er noget at gøre. 2) Overfor Arbejderne ved Lønforhandlinger. 3) Overfor

Forbrugerne og den offentlige Mening; der kan f. Eks. startes kooperativ Produktion. Og 4) overfor Staten, der f. Eks. kan nedsætte Tolden, forhøje Forbrugsafgiften, foretage Prisregulering osv. Samfundets Interesser gaar her imod Aktionærernes; den fri Konkurrences Forudsætning er Klarhed og Aabenhed; kun paa den Maade fører den til den billige Produktion og Vareforsyning, som dens liberale Apostle i sin Tid lovede.

Men eet legitimt Formaal har de faste Aktionærs Dølgsmåls-Politik alligevel: Konsolideringen. Det er gavnligt, at der opspares Reserver til at modstaa kommende onde Dage, og det er ligeledes gavnligt, at der opspares Reserver til Udvidelser. Der gives herved et Bidrag til Samfundets Kapital-Dannelse i al Almindelighed; og Pengene vil ofte direkte blive ledet hen til et Sted, hvor der er Brug for dem. Heldigvis er det da ogsaa saaledes, at den offentlige Mening ikke blot tillader, men endog kræver, at Aktieselskaber henlægger Reserver; ellers vilde Aktieøkonomien staa for langt tilbage for den private Forretning, idet enhver Udvidelse maatte kræve Optagelse af Laan eller Tegning af ny Aktiekapital. I det private Forretningsliv raader det automatiske Avancement; d. v. s. den dygtige (eller heldige) tjener godt og faar derved de Midler til Udvidelse af sin Forretning, som netop den dygtige kan forvalte paa en samfundsnyttig Maade. Herved finder en betydelig Kapitaldannelse Sted, og den der saaledes har et konkret Sparemaal — bestemte Ting, han ønsker at udvide sin Bedrift med — er langt mere villig til at bringe Forbrugs-Ofre end den fastlønnede, hvis Opsparing ikke har nogen organisk For-

bindelse med hans daglige Virksomhed; naar en Bonde foretrækker at bruge Pengene til en Mejemaskine fremfor et Klaver eller et Maleri, er det ikke blot fordi Mejemaskinen giver Udbytte, men ogsaa fordi den er en Bestanddel af hans daglige Liv, og fordi det er en ganske umiddelbar Glæde at have de bedste tekniske Hjælpemidler og se Bedriften gaa fremad. Her staar Aktie-Økonomien langt tilbage; det Udbytte, Aktionæren giver Afkald paa til Fordel for Konsolideringen, giver ikke noget Plus til hans egen daglige Livsglæde.

Da Samfundet altsaa har Interesse i Konsolideringen, er det rimeligt, at Forbrugerne gennem forhøjede Varepriser betaler en lille Del deraf; men ogsaa kun en lille Del; thi den ved Konsolideringen skabte Kapital og dens fremtidige Udbytte tilfalder jo fuldt ud Aktionærerne. De maa henlægge saa meget de vil for egen Regning, men skal Forbrugerne betale Gildet, minder det lidt for meget om Krigen, hvor den store Befolkning først betalte Dyrtiden direkte og derefter gennem Skatter skal betale Rente til de Indehavere af Statsobligationer, som netop gennem Dyrtiden er bleven rige. Forbrugerne maatte da hellere betale for meget f. Eks. for Elektricitet, Sporveje og andre kommunale Ydelser for derved at bidrage til Kommunens Konsolidering, saa at den ikke behøvede at laane til sine Nybygninger; saa beholdt Forbrugerne dog selv Pengene.

Hvor store Henlæggelser der saa bør være ud over det Udbytte, uden hvilket ingen vil være Aktionær, er en Skønssag, og beror baade paa Fagets Forhold, Aarets Konjunkturer og Folketallets Vækst. Men nok til at bære hele Fagets Udvidelse bør man ikke

kræve¹⁾. Allerede fordi de forskellige Fags Behov er saa forskelligt; et Fag med stagnerende eller synkende Forbrug som Spritfabrikerne, eller med stagnerende Teknik, behøver jo langt mindre end Fag i stærk Udvikling. Men ogsaa fordi Tallene i det hele bliver for høje; Danmarks Befolkningstilvækst er ca. $1\frac{1}{4}\%$ aarlig; hertil svarer paa Grund af voksende Velstand m. m. $2\frac{1}{2}\%$ Tilvækst i Bygningernes Etageareal, og paa Grund af voksende Teknik 9% aarlig Tilvækst i Industriens Hestekraft. Saa store Beløb maa man skaffe ad anden Vej. — Til yderligere statistisk Vejledning tjener, at Danmarks samlede aarlige Kapitalbehov før Krigen var mindst 150 Mill. Kr.; den før omtalte 2% Henlæggelse²⁾ paa den daværende Aktiekapital paa 1 Milliard (i og udenfor Industrien) betød altsaa ca. 20 Mill. Kr. Kreditforeningernes Bidrag til Kapitaldannelsen — forsaavidt de ordinære Afdrag kan betragtes som Netto-Opsparing — er ca. 15 Mill. Kr. = $\frac{3}{4}\%$ af Kapitalen, og Hypotekforeningernes 2 Mill. Kr. = $1\frac{1}{4}\%$.

Der synes at være Mennesker, der betragter den skjulte Konsolidering som en Livsbetingelse for Industrien. Men den offentlige Mening kræver som sagt Reservefonds-Henlæggelser og tillader ikke saa lidt; adskillige Provinsbanker har jo ganske aabenlyst henlagt mægtige Reservefonds, og fra Tyskland har man jo Eksempel paa en Fabrik, der nedskrev et Hoved-

¹⁾ Tanken om en saadan „Hvilen i sig selv“ har nylig været fremme m. H. t. Boligforsyningen, hvor det vilde betyde en kolossal Forhøjelse af Huslejen.

²⁾ Da der kan være anden Kapital end Aktiekapital, bliver det under 2% af Aktivværdien.

aktiv til 1 Mark — der skulde dog være noget paa Status, der mindede om, at man havde et saadant Aktiv. Det er ikke utænkeligt, at Opinionen vil finde sig i de omtalte 2 %; men fik man i Dølgemaal ret meget mere, vilde det være Forkælelse, der vilde slappe, ligesom for høj Toldbeskyttelse; var Priserne saa høje, vilde de skjulte Reserver kunne dække over en Række daarlige Aar, saa man ikke drog de rette Konsekvenser deraf, og forældede Bedrifter vilde blive holdt i Live¹⁾. Det vilde desuden stride mod de før omtalte „Principer for den ideelle Pris“.

Foruden overfor Konsolideringen bør Fortolkningen af de offentlige Regnskaber dernæst ogsaa være mild paa en Række andre Punkter. Man bør tillade, at der tjenes godt, naar der netop har været en Række daarlige Aar, og man bør forstaa, at en Bedrift ofte skiftevis har sit Anlæg fuldt udnyttet, hvilket giver et stort Udbytte, og nylig har bekostet en større Udvidelse, der først ad Aare forrenter sig helt. Man bør tillade et godt Udbytte, naar man paa Grund af vellykkede Moderniseringer, dygtig Administration osv. samtidig kan nedsætte Priserne; men dog saaledes, at en vis Prisnedsættelse kun kan være gyldig Undskyldning for en kortere Arrække. Man bør tillade et godt Udbytte, naar man er billigere end Konkurrenterne, naar Fortjenesten ligger paa Eksport, naar Kapitalen er lille, saa at der er stor Risiko og ringe Avance i Forhold til Omsætningen, osv. osv.

¹⁾ Paa samme Maade vil for lav Løn kunne holde Bedrifter over Vande, hvis Teknik og Ledelse forlængst burde have befriet Nationen for dem.

Men der maa bestemt advares imod faste Regler. Enten man fastsætter Maksimalpriser eller Maksimalavancer, enten Avancerne beregnes absolut eller relativt, netto eller brutto, proportionalt eller omvendt proportionalt paa Omkostningerne, paa Varerne eller Kapitalen, paa hele Kapitalen eller paa Egen-Kapitalen, saa risikerer man at sløve Interessen for Fremskridt og Økonomi, fordi man i Forvejen tjener, hvad der er tilladt, eller fordi Arbejdsglæden mistes, naar man skal forhandle med Kontrollen om, hvad man maa tjene og gøre. Den stærkt kontrolerede Privatdrift er upsykologisk, den er en Bastard mellem Privat- og Statsdrift, som vil faa begges Fejl og ingens Fortrin, og som ikke mindst Statsdriftens Venner skal være bange for, fordi den vil bringe denne i Miskredit. En saadan Kontrol kan have sin Berettigelse overfor koncessionerede Virksomheder, og den kunde gaa under Krigen, fordi det i en kortere Periode er mindre væsentligt, at Fremskridtet hæmmes, særlig da Krigen har haft sin egen Maade at stimulere Fremskridtet paa. Maksimalpriser o. lign. er et vanskeligt Instrument at spille paa; under Krigen har det vist sig, at der dog kunde spilles paa det, men med saa mange skurrende Bilyde, at Virkningen ofte blev en ganske anden end ventet, og dette vil end mere gælde under fredelige Forhold.

Men hvis der saa trods al Elasticitet i Fortolkningen konstateres at foreligge en urimelig Avance, hvad saa? Ja det Spørgsmaal har Den Overordentlige Kommission og Regeringens Trustforslag jo ikke svarret paa, maaske fordi de ligesom jeg stoler paa Dagslysets Kraft, stoler paa, at den nævnte Udfordring til 4 Sider i de allerfleste Tilfælde vil bringe Løsningen.

Skulde dette ikke vise sig at være Tilfældet, maa man til den Tid tage Spørgsmaalet op paany, og i enkelte Tilfælde vil Statsovertagelse da sikkert være den rette Vej, jfr. nedenfor.

Jeg kommer dernæst til Spørgsmaalet om en almindelig Indtægtskontrol med Personerne. Der kræves her ikke noget forøget Ligningsarbejde, kun at Resultatet kommer frem i Lyset, og jeg tror ikke en Gang, at det er nødvendigt at genindføre den i 1903 afskaffede Skattebog; man skal sigte paa de enkelte Fag, ikke paa Personerne som saadanne, idet man ved en statistisk Bearbejdelse gør det muligt at følge Gennemsnitsindtægtens Bevægelser fra Aar til Aar og derved føre Kontrol med, om foretagne Prisforhøjelser er berettigede; ogsaa Fordelingen paa Indtægtsgrupper har Interesse.

Saadanne statistiske Gennemsnit foreligger allerede for et enkelt Aar i det af Departementet udgivne Tabelværk om Indkomst- og Formueforhold i Skatteaaret 1900/10, d. e. Indtægterne i 1908. Eksempelvis kan meddeles følgende Tal for de vigtigste Haandværksfag; Tallene belyser for Hovedstadens Mestre over Skattegrænsen deres gennemsnitlige „Arbejdsindtægt“, d. v. s. Indtægten med Fradrag af 4 % af Formuen.

(Se omstaaende Tabel).

Det vil ses, at de Fag, der producerer Mad (Bagere og Slagtere) staar højest med ca. 2400 Kr., de, der producerer Klæder o. l. (Skræddere og Skomagere) samt Bødkere lavest med kun det halve deraf, og Bygningsfagene i Midten. Nu kan selvfølgelig ingen heraf umiddelbart slutte, at f. Eks. Bagernes

Mestre:

Bagere	2 400 Kr.
Slagtere	2 323 —
Urmagere	1 522 —
Murere	1 912 —
Malere	1 701 —
Tømrere	1 685 —
Smede	1 545 —
Snedkere	1 485 —
Sadelmagere	1 578 —
Bødkere	1 259 —
Skræddere	1 351 —
Skomagere	1 175 —
Hjul- og Karetmagere	1 475 —

Samtlige Fag.... 1 604 Kr.

Fortjeneste er urimelig; Fagets Forhold influer stærkt, Bedrifternes Størrelse, Omsætningens Størrelse, Kapitalbehovet, Uddannelsen, Risikoen, Fagets større eller mindre Karakter af Handelsfag osv. Alt dette virker saa stærkt og uberegneligt, at Reflektioner over, om f. Eks. Smedene bør være over eller under Malerne vil være ganske unyttige. Men Bevægelserne fra Aar til Aar vil sikkert være meget oplysende; under Krigen har skiftevis forskellige Fag været paa den sorte Tavle som mistænkte for at tjene for meget, f. Eks. Bagerne, Restauratørerne, og nu sidst Mestrene i Byggefagene; det vilde da være udmærket, om man, naar f. Eks. en Forhøjelse af Brøddriserne har virket en Tid, kunde dokumentere, om Fortjenesten i den Anledning var steget.

En saadan Statistik kan fremskaffes aarlig for nogle faa Tusinde Kr., navnlig da Departementet i Forvejen foretager en mere summarisk Bearbejdelse af Materialet; maaske man skulde foretage nogle Specifikationer,

f. Eks. udskille Folk med efter Fagets Forhold abnormt store Formuer, eller udskille Folk over 60 Aar. Saadant maatte man prøve sig frem med, og det maa erkendes, at det er muligt, at saa mange forstyrrende Faktorer gør sig gældende, at den ventede Vejledning udebliver. Forsøget bør dog gøres. Som andre Indvendinger kan nævnes, at Vejledningen kommer lovlig sent, samt at der er Fare for kollektiv Modstand mod Ansættelsen, naar Faget kan blive sat i Gabe-stokken. Jeg venter dog ikke dette; Skaden for den enkelte er for indirekte; kan man overvinde den enkeltes Modstand mod direkte at komme til at betale høj Skat, kan man sikkert ogsaa overvinde hans Interesse i ved sit lille Bidrag at trykke Fagets Gennemsnit for atter derved at staa stærkere i Prisforhandlinger. Selve Statistiken vil hjælpe paa Ligningen, fordi det er mistænkeligt, naar en Mand ikke følger Trop med sine Kolleger, og man har jo nu udmærkede Hjælpe-midler i Bogføringspligten og den tvungne Indberetning om udbetalte Lønninger; og naar Folk alligevel ikke kan slippe for det, vil de jo ubetinget helst være ærlige.

Naar en saadan Statistik fremkommer hvert Aar, vil et gammelkendt Forhold tildrage sig Opmærksomheden, nemlig at Handelens Indtægter er meget betydelige. I 1908 var Arbejdsindtægten pr. Hovedperson i Handel og Omsætning for hele Landet 2 439 Kr. mod 1 494 for Haandværk og Industri, altsaa 60 % mere for de første, skønt Bedrifterne er lidt mindre; for hele Faget, d. v. s. inkl. Medhjælpere, var Tallene 1 901 og 1 270 Kr. Ganske vist er der særdeles mange Handlende med elendige Indtægter, men dette mere

end opvejes af de mange meget store Indtægter; over 10 000 Kr. (inkl. Indt. af Formue) var der saaledes 4.7 % af de ansatte Hovedpersoner, mod 1.5 % for Haandværk og Industri — og dog vurderer den offentlige Mening Industriens Arbejde og Betydning langt højere end den „uproduktive“ Handels. I en Afhandling i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1904 har jeg søgt at give nogen Forklaring paa dette Forhold; Omsætningen og dermed Risikoen er saa stor; Konkurrencen er saa tilsløret og Kunderne saa svage, fordi de har saa svært ved at bedømme Kvaliteterne, og fordi deres Interesse ved det enkelte lille Indkøb ikke stimulerer dem til den yderste Paapasselighed; og Handelen er, eller i alt Fald var tidligere, meget mere inde paa dette med at „regne, regne og atter regne“, som er det moderne Forretningslivs Hovedprincip; den, der regner mest og bedst, naar videst i økonomisk Henseende, og det gør Købmanden. Det er muligt, at der i alt dette findes noget, som virkelig berettiger Handelen til større Indtægter end andre, men dog næppe til saa stort et Forspring, som Tallene viser.

Til yderligere Illustration skal oplyses, at efter et Materiale, som velvilligst er overladt mig, og som vedrører 7 store Industriartikler, hvis Produktion overvejende er i Hænderne paa store Aktieselskaber, er Handelens Brutto-Avance gennemsnitlig 4.4 Gange saa stor som Industriens Netto-Avance. Nu hidrører dette Materiale vel fra den ene Side, og hvis Handelen fik Adgang til at revidere det, vilde man maaske ved at vælge andre Aar eller andre Kvaliteter kunne naa et andet Resultat; det er ogsaa muligt, at de legitime Handelsomkostninger samt Tab ved Svind o. lgn. er

saa store, at der kan siges meget til Forsvar for dette høje Tal. Men Industriens Harmе over at skulle bekoste saa meget for at faa sine Varer solgt, er dog næppe helt uberettiget, og i alle Fald maa man paa Forhaand formode, at der er mere at udrette ved at beskære Handels- end Industri-Avancen, saaledes at man maa have Handelen under Observation, saavel m. H. t. Avancen som Antallet.

Man har længe vidst, at der var for mange Detailhandlere, saaledes at et mindre Antal vilde betyde højere Indtægt til hver, samt bedre og billigere Betjening af Kunderne. At der ogsaa blandt Grossererne er et stort Antal ganske smaa og sikkert overflødige, har vistnok færre vidst, men følgende Statistik fra 1908 viser det slaaende. Af i alt 1918 Grosserere i København og Frederiksberg havde 86 kun 800—1 200 Kr. i samlet Indtægt, 194 1 200—2 000 Kr. og 431 2 000—4 000 Kr., altsaa i alt 711 under 4 000 Kr., eller over $\frac{1}{3}$ foruden dem, der end ikke naaede Skattegrænsen eller havde Tab; paa den anden Side havde 552 eller næsten $\frac{1}{3}$ over 10 000 Kr., og det er altsaa disse, der gør, at Handelens Gennemsnit trods denne Skare af smaa Grosserere og endnu mindre Detailhandlere rager saa højt op. Under Krigen har der været en vældig Tilstømning af Grosserere; før Krigen udstedte Københavns Magistrat aarlig knap 200 Grosserer-Borgerskaber og 700 Detailhandler-Borgerskaber, men i 1918 henholdsvis 667 og 612, altsaa flest af de første. (Samme Aar 55 Veksellerer-Borgerskaber).

Da Antallet af nye Handelsborgerskaber ofte har vist sig at være størst under daarlige Konjunkturer, hvor det kneb paa andre Omraader, kunde man maa-

ske haabe paa at faa den overflødige Tilgang standset ved at skaffe bedre Kaar andetsteds. Men der maa dog antagelig ogsaa andre Midler til. Den før anbefalede Indkomst-Statistik kan her ikke betyde saa meget, dels fordi Fejlen netop er de mange smaa Indtægter, som Overfyldningen medfører, og dels fordi Grænserne mellem Handelsfagene ikke er saa klare som mellem Haandværksfagene. Grupper som Urtekram-, Isenkram- og Manufakturhandel er nogenlunde bestemt afgrænsede, men Avancen er alligevel ikke saa præget af fælles Forhold som i Haandværksfagene, og i en gros Forretningerne har man jo let ved at kaste sig over Specialiteter i Nabofag eller endnu længere borte.

Som Midler til at bekæmpe Handelsavancen har man fra flere Sider og sidst fra Den overordentlige Kommission foreslaaet at give Forbrugerne Oplysning om Fabriks- eller Importprisen, og dette vil sikkert ogsaa hjælpe en Del. I Belgien havde man før Krigen en Lov, der siges at have virket godt; man var forpligtet til at angive Pris paa alle i Vinduerne udstillede Varer, saaledes at Køberne paa Forhaand kunde udvælge sig den billigste Forretning. Som en tredie Gruppe Krav i Retning af Klarhed for Forbrugerne kan jeg pege paa det Program for en Husmoderforening, som jeg i 1916 offentliggjorte i Gads Danske Magasin; de mange objektive Kriterier for en Vares Kvalitet og delvis Kvantitet, som Landmændene har lært at anvende ved Indkøb af Foderstoffer, Frø, Gødning m. m. kan der opstilles mange Sidestykker til indenfor Husøkonomien, saaledes at Husmødrene i højere Grad kan lære at varetage deres Interesser ved at „regne, regne, regne atter regne“. Jo mere Klarhed,

des skarpere Konkurrence. En Kornkøbmand forklarede en Gang, at Kornhandelen havde naaet den højeste Udvikling indenfor Handelen (m. H. t. Noteringer, Efterretningsvæsen, Standard-Kvaliteter, Slutsedler osv.), og derfor var der mindst at tjene.

Som et Middel af helt anden Art til at skærpe Konkurrencen vil jeg nævne Ophævelsen af den Bestemmelse i Næringsloven, at man ikke maa have mere end én Butik i samme Kommune. Den er tænkt som en Beskyttelse for Middelstanden, men virker nu ofte netop som en Hindring for at naa frem til Middelstandskaar, og som en Beskyttelse for Middelmaadigheden. I en moderne Butik er der saa meget, som er simplificeret og lagt til Rette fra Leverandørernes Side, saa at Kravene til Lederens Dygtighed er stærkt afsvækkede, jfr. J. Kr. Lindbergs Artikel i dette Tidsskrift 1913, navnlig S. 544. Der er ikke i hver eneste saadan lille Forretning Brug for en Mand, der kan disponere, og ofte er de lokale Forhold saadan, at man ikke kan oparbejde en større Forretning; den eneste Mulighed for en energisk og dygtig Mand til at naa op i Middelstanden og blive virkelig konkurrencedygtig, er da at starte nogle Filialer. Haandværkernes, f. Eks. Bagernes, Frihed paa dette Omraade har jo ikke blot ført til, at nogle faa store Bagere har aabnet et stort Antal Udsalg, men ogsaa til at typiske Middelstands-Dygtigheder i deres Bydel har startet saa mange Udsalg, at der virkelig blev Brug for deres Evner. Men de Handlende holder Loven altsaa nede, til Skade for dem selv, og til Skade for Publikum, der kan betjenes billigere, naar Omsætningen bliver større.

Endelig kan man beskære Handelsavancen ved ikke at bekæmpe Trusterne for stærkt, thi er der nogen, der kan faa Bugt med Handelsavancen og det overdrevne Antal Handlende, saa er det dem. Ogsaa her kan jeg henvise til den nævnte Artikel af Lindberg, navnlig S. 540 ff., hvor det bl. a. udvikles, at Detailprisen paa Sukker vilde være højere, hvis vore Sukkerfabriker tilhørte en Række Selskaber med een Fabrik hver.

Trusten er paa mange Omraader den til Nutiden svarende Driftsform, der bedst bærer de Fremskridt igennem, som Tiden muliggør. Der har været en Tid, hvor Laugene bar Fremskridtet (ligesom paa Landbrugets Omraade Fællesskabet), men ogsaa en Tid, hvor de var forældede og hindrede Fremskridtet. Der efter kom der en Tid, hvor den frie Konkurrence virkelig i mange Henseender svarede til de store Forventninger, Datidens Nationaløkonomer nærede til den, og endnu er der mange Omraader, hvor den har sin Mission, vel at mærke naar den bliver effektiv. Men paa andre Omraader er ogsaa den forældet, og jeg har saa stærk en Tro paa den industrielle — mere eller mindre monopoliserede — Koncentrations Fortrin i teknisk, organisatorisk og kommerciel Henseende, at jeg endog kunde tænke mig at stille Statens Ekspropriationsmagt til Raadighed for en større Fabrik, der til en nødvendig Udvidelse havde Valget mellem at købe en Nabogrund til en ublu Pris eller at foretage en kostbar og værdispildende Flytning, en Bestemmelse, som vilde virke ved sin blotte Eksistens.

Vi skal den Vej. Vel er der Misbrug forbundet med Monopol-Dannelsen, saa at man tager sig de Tjenester, man gør Samfundet, for godt betalt, og maaske

nogle af disse Misbrug kan bekæmpes. Men for stor Nidkærlighed overfor Misbrugene kan let komme til at sinke den som Helhed gavnlige Udvikling, og ogsaa her kan det gælde, at man ikke kan rykke Klinten op uden Fare for, at noget af Hveden følger med.

Det har derfor undret mig, at Den Overord. Kommissions og Regeringens Forslag til Lov om Tilsyn med visse Virksomheder saa stærkt lægger Vægt paa, om der foreligger „monopolagtig Karakter“ ell. lign., saaledes at man skal kunne appellere til en særlig Domstol for at faa afgjort, om man derefter hører ind under Loven. Der er her en Skævhed i Grundlaget, som det socialdemokratiske Forslag om Tilsyn med Erhvervsvirksomheder har undgaaet. Hvis jeg udbyttes, er det mig ligegyldigt, om det sker i Kraft af en klar og bevislig Monopol-Kontrakt eller nogle telefoniske Meddelelser („jeg forhøjer fra i Morgen“), eller nogle Aftaler efter en Fællesspisning eller en ganske stiltiende Fællesvilje; navnlig er jeg bange for den slappe og tilslørede Konkurrence. Et saaledes begrænset Tilsyn vil blive et Skærmbælt for megen Udbytning, og Kravet om Bevis for Monopolet vil forsinke Paatalen; Beviset for, at der foreligger urimelig Avance, maa være nok, og skal i alle Fald føres. Begrænsningen skyldes sikkert mere politiske end økonomiske Grunde, og hænger sammen med, at selv meget oplyste Bønder ikke i deres Aviser har faaet nogen Oplysning om Lyssiderne ved Monopol-Bevægelsen (se f. Eks. Industriberetningen 1908 S. 112*—25*).

Jamen er Truster, Karteller, Syndikater, Monopoler, B-Ringe, og hvad de nu hedder alle sammen, da ikke meget værre Udbytttere end de frie Forretnings-

mænd? Ja de er sikkert meget forskellige; nogle laver en rædsom Svindel, men andre føler deres Ansvar overfor Samfundet meget stærkere end de frie, og der er Tegn til, at de med Aarene bliver mere moderate. Det er mig her en Glæde at kunne henvise til nogle 17 Aar gamle Udtalelser i en Artikel i (Gads) „Dansk Tidsskrift“ 1903, idet jeg allerede da forudsagde, at Fremtiden vilde bringe os „skikkelige Truster“. Fra Amerika berettes, at Truster, der i Begyndelsen har benyttet ufine Konkurrence-Midler, hurtigt ophører dermed, naar de føler sig sikker i Saddelen (og faar Raad til at være hæderlige); og herhjemme kan vi med Anerkendelse henvise til Sukker- og Petroleumsselskaberne, der under Krigen har betjent os langt billigere, end de var nødt til, og derved har været en velgørende Modsætning til de private Forretningsmænd. Afgørende her er især, at een føler Ansaret (og at een kan gøres ansvarlig fremfor den ubestemte Kreds af Konkurrenter), og dernæst, at een hovedrig er mere liberal end en Kreds af nøjeregnende Smaa-Kapitalister.

Særlig skal fremhæves Direktørerne. Naar Konkurrencens Ærgrelser og Stimulanser ophører, faar Direktørerne sociale Interesser og lægger mere Vægt paa at nyde deres Medborgeres Agtelse. Fabrikens Arbejdere, som de kommer i personlig Berøring med, og Forbrugerne af den Vare, de producerer, kan let komme til at staa deres Hjerte nærmere end den ubestemte, skiftende Kreds af Aktionærer, navnlig hvor der er Børsspekulation i Papiret og en stor Kreds af kortsynede Aktionærer, hvis Interesser i det lange Løb strider mod Selskabets. Vel er det Aktionærerne, der har Magten, men da de ikke kan undvære Direktørerne

— Kursen kunde jo falde, hvis de blev fortrængt — maa de tage Hensyn til dissers Ønsker, og til den offentlige Mening.

Saa længe det med Rette kan siges om Trusterne, at det er dem, der paa visse Omraader bærer Fremskridtet, bør man altsaa være varsom overfor dem, thi som før nævnt er Fremskridtet Arbejdernes bedste Ven. Men ligesom Laugene og den ukontrollerede Konkurrence har haft deres tidsmæssige Begrænsning, saaledes vil Trusterne ogsaa faa det, og netop den Omstændighed, at de efterhaanden vil blive mere inoderate og føle deres sociale Ansvar, vil gøre dem mindre skikkede til at vedblive med at bære Fremskridtet. Og med Nutidens hastige Udvikling bliver Trusternes Tidsalder næppe saa lang som de foregaaende; Laugene raadede i flere Aarhundreder, den frie Konkurrence ikke en Gang i eet, og Trusternes Afløser, Stat og Kommune, er allerede paa Trapperne.

Atter her kan jeg henvise til den nævnte Artikel fra 1903, hvor jeg S. 636—37 udvikler: „... den skikkelige Trust vil nemlig tabe al Interesse for Fremskridt. Tillader den offentlige Mening et Udbytte af 8 %, og er dette allerede naaet, saa vil der ikke være nogensomhelst Aarsag til at indføre forbedrede Metoder og Maskiner; man vil være nødt til at lade hele Fordelen gaa i Forbrugernes Lomme, men det eventuelle Tab, hvis Forbedringen viser sig upraktisk, maa man selv bære. Og hele det bureaukratiske Maskineri stemmer ogsaa bedre med en fredelig stagnerende Tilværelse. Det kan allerede nu hænde, at Patenter købes og henlægges ubenyttede, blot for at de ikke skal

bruges til at starte en Konkurrent paa; i Fremtiden behøver man maaske ikke en Gang at købe dem“.

Dette er for mig Hovedsagen: Kan Trusterne blive ved at bære Fremskridtet? Troede jeg det, vilde jeg være mere ivrig for at finde en Vej til at bekæmpe deres Misbrug uden at rykke Hveden op med det samme. Men siden jeg nu ikke tror det, vil jeg hellere lade dem løbe Linen ud, og er ikke saa bange som mange andre for at se hen til Statsovertagelse som en fremtidig Løsning. Vel har Stat og Kommune ikke den Fremdrift og det Pres paa den daglige Økonomi som det private Initiativ; men naar dette ad Aare vil glide ind i en tilsvarende Udvikling, er det ikke usandsynligt, at Staten paa Grund af sin fuldstændige Solidaritet med Forbruger-Interesserne og paa Grund af sin Magt vil byde det produktive Fremskridt de bedste Vilkaar¹⁾, og samtidig kan varetage Fordeleings-Interesserne stærkere, end det nu vilde være klogt.

Ud fra dette Synspunkt vil Trudselen om Statsovertagelse kunne blive et effektivt Middel overfor saadanne Bedrifter, som Svaret paa den før omtalte fir-foldige Udfordring ikke bringer til at begrænse deres Avance. Et Middel, som man foreløbig skal være meget forsigtig med at anvende, men som dog ikke virker som effektiv Trudsel, hvis det aldrig bringes i Anvendelse. De Tilfælde, hvor det kan anbefales, er dem, hvor Avancen — alt taget i Betragtning — er saa stor, at der, selv om Statens Drift er noget

¹⁾ Bl. a. ved bedre at kunne bryde den Modstand mod Fremskridt eller rationel Arbejdsordning, som undertiden træffes hos Arbejderne.

dyrere, bliver tilstrækkeligt til overs til almindelig Rente af Kapitalen, og yderligere i alt Fald et lille Overskud, som enten kan anvendes til Udvidelse af Virksomheden eller til Prisnedsættelse. Den Pris, hvortil Overtagelsen finder Sted, bør baseres paa de foran omtalte korrekte Aktieselskabsregnskaber, saaledes at der kun betales for de virkelige Værdier; for at være sikker paa ikke at gøre Uret, kan 10—20 % Tillæg dog maaske forsvares. Men Misbrugets kapitaliserede Fremtidsværdi, saaledes som den eventuelt kunde give sig Udtryk i Kursværdien, vilde det være ganske urimeligt at erstatte. Der kan være andre Tilfælde, hvor en Overtagelse kun bør finde Sted mod en vis Godtgørelse ogsaa for „Forretningens“ Værdi (goodwill), saaledes som ved det svenske Tobaksmonopols Indførelse, hvor Formaålet var at skaffe Staten Indtægter; dette bør ikke ske paa Bekostning af en „uskyldig“ Industri, hvis Produkt Staten tilfældigvis har udvalgt til Beskatning under Monopol-Form; ligeledes hvis der indføres Brændevinsforbud mod Erstatning til Producenterne. Men ikke, naar Overtagelsen netop motiveres med, at vedkommende er skyldig; saa maa han nøjes med sin grundlovsmæssige Ret til Erstatning for Ejendommen.

Tiden er rig paa andre Forslag om Kontrol, Socialisering ell. lign. Et af dissè gaar ud paa, at Forbrugerne ved Andels-Produktion igennem Brugsforeninger skulde kunne presse Prisen ned. I nogle Tilfælde vil der ogsaa kunne opnaas noget paa denne Maade, men som Helhed venter jeg mig ikke meget deraf. Paa flere Omraader vil Brugsforeningerne komme

for sent, saa at de ikke kan trænge ind paa et oparbejdet Marked eller opnaa gode Raastof-Forbindelser. Paa mange Omraader vilde det blive en lille svag Producent, der kun vilde gøre Skade; thi værre end en stor, stærk Kapitalist er en Gruppe af smaa og svage, der har svært ved at klare sig, men let ved at faa den offentlige Mening i Tale; Andelsproduktionen plejer ikke at presse Prisen ned, og der er endda sørgelige Eksempler paa, at netop Eksistensen af saadanne Kolleger har gjort det lettere for de store at faa Prisen op. Og skulde de paa nogle Omraader naa at blive store, vil deres Økonomi næppe blive bedre end Statens, snarere ringere, og navnlig vil de være lidet egnede til at bære Fremskridtet. Bortset fra de Tilfælde, hvor det er qua Producenter, at man har sluttet sig sammen om Fremskaffelse af Driftsfornødenheder, saaledes at de enkelte Medlemmer vil have en stærkt koncentreret Interesse i Resultatet, vil Ledelsen let i Længden komme til at bestaa af brave, sindige Folk uden Initiativ. Medlemmerne er for nøjsomme, er ikke saa kritiske med Kvaliteten som ellers, reflekterer ikke over, hvorledes det halvaarlige Overskud egentlig er fremkommen, og finder, at der allerede er meget vundet, naar de kan være trygge for, at ingen tjener paa dem. Desuden mangler de — baade for hele Omsætningen under eet, og for de enkelte Brancher for sig — den mest fintmærkede Maalestok for Rentabiliteten: Udbyttets Forhold til Kapitalen. 1 000 Kr. Kapital er 1 000 Kr., og det er en lille Maalestok, saa at Svingninger viser et stort Udslag; skal Rentabiliteten derimod maales paa Varens Pris eller Arbejdernes Løn, spiller Kvaliteter og Raastofpriser en saadan Rolle, at

Resultatet ganske tilsløres. Endelig egner de sig daarlig for Eksport — stadig bortset fra Sammenslutning af Forretningsmænd som saadanne, derunder Landmænd — og kan derved blive til Hinder for den fulde Udfoldelse af en Industri.

De vigtigste øvrige Forslag har det til fælles, at de indenfor det enkelte Fag eller den enkelte Bedrift vil knytte Arbejdere og Arbejdsgivere nærmere sammen, og derfor let kan komme til at appellere til Fagegoismen, idet Parterne enes om høje Priser paa Tredjemands Bekostning.

Først skal her omtales Udbytte-Andels-Systemet. Erfaringen viser, at der kan komme noget godt ud deraf, og at det kan bidrage til en god Forstaaelse mellem Arbejdere og Arbejdsgivere; Detaillerne og Formerne er ogsaa efterhaanden bleven betydelig forbedrede. Der er dog stadig den Fare ved Systemet, at hvis Andelen er af væsentlig Betydning, vil dens Udeblivelse i et daarligt Aar give Anledning til Misfornøjelse; man vil nære Mistanke til Regnskabet og kritisere Ledelsens Dispositioner. Og da man netop maa befrygte nogle daarlige Aar for Industrien, er Tidspunktet meget ubelejligt. Paa mange Omraader er der dernæst særlige Vanskeligheder ved Udregningen af Andelen, f. Eks. naar en Bygherre samtidig har flere Foretagender i Gang, selv leverer Byggegrund og har en Del af sin Fortjeneste paa selv at levere Materialer fra eget Teglværk, Savværk ell. lign.; man skal da ind paa de før omtalte indre Værdiansættelser, der delvis maa bero paa Skøn, og som derfor nødig skal være afgørende for, hvor meget af Andelen der skal tildeles de forskellige Fag. Slaar man det hele

sammen, forflygtiges Interessen, og der er ogsaa indenfor Industrien mange Firmaer; som følger samme Vare gennem forskellige Stadier, saaledes at den korrekte Opgørelse volder Vanskelighed. Derimod anser jeg det ikke for nogen afgørende Indvending, at de svage Bedrifter, der ingen „Andel“ har at give, tvinges til at gøre den egentlige Løn saa meget des højere, thi disse svage Bedrifter har maaske slet ingen Eksistensberettigelse.

Min Hovedbetænkelighed er imidlertid den, at Systemet gør Arbejderne interesserede i høje Priser. Det har vist sig muligt at vinde Arbejdere for Toldbeskyttelse, idet hver enkelt kun tænker paa sit eget Fag, men ikke paa Fordyrelsen af sit Forbrug, naar andre Fag opnaar det samme. Paa samme Maade er der Fare for, at Udbytte-Andels-Systemet vil svække Arbejderpartiets Kamp mod høje Priser, idet hver enkelt kun tænker paa den koncentrerede Fordel ved en stor Andel i sin egen Bedrift — til Skade for andre Samfundsklasser og til Forkælelse for Industrien, der faar en kunstig Rentabilitet, selv om dens Teknik er forældet.

En anden Form for Solidaritet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere er Syndikalismen. Denne er jo mest kendt som en ungdommelig Splittelsesbevægelse, men har selvfølgelig ogsaa et — mere eller mindre paaklistret — ideelt Indhold; thi ingen Bevægelse tør bejle til Befolkningens Tilslutning uden at have noget smukt at præsentere. Syndikalismens Teori er fremstillet af Prof. Axel Nielsen i dette Tidsskrift 1912, S. 545—62; det skal være Arbejderne, der, forenede i Syndikater, skal kontrollere Produktionen og eje Pro-

duktionsmidlerne. Dette er jo mere konsekvent, idet Arbejderne derved ogsaa faar Risikoen, og det minder om Lassalles Produktiv-Associationer og endnu ældre franske Teorier. Axel Nielsen sammenligner den med Middelalderens Laug, der „ejede Faget“, og minder om, at Staten maatte blande sig i det og regulere Priserne. „Gennem sin ensidige Læggen-Vægt paa Producenten som den oprindelige Celle i det økonomiske Liv, overser Syndikalismen faktisk, at Producenten tillige er Konsument af andre Varer end dem, han selv frembringer. En Centralmyndighed undgaar man ikke i et Samfund, hvor Produktionen foregaar i Syndikater, og det en Myndighed, der maa være udrustet med Magt og fremgaa ved Valg fra Syndikaterne. Men naar vi saa ikke ogsaa faktisk den kendte statssocialistiske Ordning af Produktionen?“

Som en tredje Gruppe Forslag med stærk Vægt paa det faglige skal endelig nævnes de foran omtalte socialdemokratiske, dels Partiets¹⁾ dels og navnlig Lindbergs²⁾. Begge har ligesom Den Overordentlige Kommission en stærk Central-Kontrol, men desuden en lokal Kontrol gennem den enkelte Bedrifts Arbejdere. Partiet (Fællesudvalget) foreslaar for Bedrifter med over 5 Arbejdere gennem „et Kontroludvalg for hver Virksomhed“ at sikre Arbejderne Medbestemmelseret . . . (bl. a. med) Affattelse af Virksomhedens Aarsregnskab“; Halvdelen af Udvalget vælges dog af

¹⁾ Betænkning og Forslag angaaende offentligt Tilsyn med Erhvervs-virksomheder, Arbejdernes Deltagelse i Ledelsen af Virksomheder samt angaaende Handelsavance. Aarhus 1919.

²⁾ Jak. Kr. Lindberg: Kontrol med Erhvervslivet. Samfundets Skrift-serier. I. Kbh. 1919.

Fagforbundet og „behøver ikke at være beskæftigede paa Arbejdsstedet“. Lindberg hævder (S. 10), at „Kontrollen i første Linie føres af Arbejderne selv gennem Kontroludvalg paa hvert Arbejdssted“, og at „Disse økonomiske Resultater skulde da for Fremtiden danne Grundlaget for Forhandlinger mellem Fagforeninger og Arbejdsgivere om Fastsættelse af Lønnin-
gerne“. S. 12—13 udvikles dernæst, at man skal gaa „Prisreguleringens Vej“ og S. 14—15, „at det ikke kan tillades en enkelt Gruppe af Arbejdere at presse deres Løn saa højt op, at de faktisk kommer til at gaa ind i den Rolle, som Kapitalisterne hidtil har været ene om at spille — Rollen som Udbytere af Forbrugerne. Hermed vil jeg ikke have sagt, at den ene Fagforening smaaligt skal misunde den anden Fagforening, at den har opnaaet 5 eller 10 Kr. mere pr. Uge.“

Jeg er enig med Lindberg i, at Arbejderne bør have mere Kendskab til, hvad Arbejdsgiverne tjener, ogsaa fordi de sidste jo paa en Prik ved, hvad Arbejderne tjener. Men jeg tror, at de nævnte Kontroludvalg vil være lidet skikkede til dette Hver; der er jo mange forskellige Fagforbund, og de vil ikke alle i deres Midte tælle Folk, som kan trænge til Bunds i en stor Bedrifts Regnskabsforhold, end sige i en lang Række Bedrifters rundt om i Landet og under Medvirkning af de lokale Arbejdere. De vil ofte komme til splittergale Resultater, som kun kan sætte ondt Blod. Nej, Arbejderne skal øse af den Viden, som Skattevæsenet i Forvejen tilvejebringer, og man kan give dem Adgang dertil inden Offentliggørelsen, saasnart Oplysningerne for vedkommende Selskab eller Fag er færdige.

Dernæst er jeg bange for, at, naar Fagets Kontrol sættes saa stærkt i Forgrunden, vil den Prisregulering, som Lindberg i og for sig erkender er Hovedformaalet, i Praksis komme til at staa i Skygge for de „5 eller 10 Kr. mere pr. Uge“. Saa bliver Prisreguleringen ikke til saa meget, og 500 Kr. mere pr. Aar kan let gøre Fortræd, thi ingen — hverken Arbejdere eller andre — taaler en pludselig, stærk Indtægtsstigning. Lindberg hævder (S. 15), at de Industrier, som kan bære en høj Arbejds løn, bør have Lov til at drage Arbejdskraft til sig, men dette naas jo tilstrækkeligt ved de Forskelle mellem blomstrende og stagnerende Fag, som allerede nu kan konstateres. Og den Nedsættelse af Arbejdsydelsen, som det sidste Aars Lønstigninger har medført, viser jo, at Arbejdskraft ikke er som en Vare, hvis Produktion stimuleres ved høje Priser, men at man tværtimod er mindre ivrig, naar ens sædvanemæssige Forbrug kan dækkes ved mindre Arbejde. Først efterhaanden som dette Forbrug udvides — større Lejligheder, Klaver, Musikundervisning, Besøg paa Folkehøjskoler, bedre Undertøj, Sommerrejser osv. — føler man atter sin Indtægts Begrænsning og faar den gamle Lyst til at forøge den ved intensivt Arbejde. Derfor bør Arbejdernes Velstandstigning ske ved gradvise Lønforhøjelser, eller allerhelst ved Prisnedsættelser, efterhaanden som Tekniken muliggør det. Prisnedsættelse vil ogsaa bedre kunne sikre rolige Kaar uden Forstyrrelse af unødvendig ny indenlandsk eller udenlandsk Konkurrence, medens en pludselig og maaske midlertidig Lønstigning vil skabe uregelmæssig Tilgang af Arbejdere til Faget. Endelig vil Prisnedsættelsen hurtigere sigte de svage Bedrifter

fra, thi den vil hurtigere blive effektiv for alle Bedrifter end en abnorm Lønforhøjelse, der motiveres ved, at de bedste Bedrifter kan taale den, og derfor suger Arbejderne bort fra de svage.

Priskontrollen bør derfor være for Forbrugernes Skyld, ikke for Arbejdernes, men da der er saadanne Forslag fremme, som let kan føre til en Forstaaelse indenfor Faget paa Forbrugernes Bekostning, er den af mig foreslaaede Kontrol med Fagenes Indtægtsforhold saa meget des mere betimelig som et Supplement til mulige Reformers i den Retning.

Denne Kontrol er et lempeligt og dog virkningsfuldt Middel; det er noget, man kan magte, og det er noget, som selv viser, hvor man skal gaa videre frem, hvis noget saadant bliver nødvendigt.

JAK. KR. LINDBERGS MAGTTEORI

Af

F. Zeuthen.

Direktør Jak. Kr. Lindberg er i den senere Tid traadt frem i aller første Række i den socialpolitiske Diskussion. Fra sit store, gennem mange Aar op-hobede Arsenal, lige velforsynet med Kendskab til praktisk Erhvervsliv og økonomisk Videnskab, har han affyret nogle Skud, som har givet Genlyd over det hele Land. Man husker navnlig hans Polemik mod Skotøjsfabrikanterne og hans Andel i Socialdemokra-tiets „Socialiceringsforslag“. En mere samlet Fremstilling af sine Planer har han givet i Pjecen „Kontrol med Erhvervslivet“ (udgivet af „Samfundet“).

Samtidig med disse politiske Indlæg, som ikke her skal omtales videre, har han — formelt som en Kritik af den ny Udgave af Prof. L. V. Bircks Værdilære — udsendt et Brudstykke af sit forhaabentlig snart kommende Hovedværk om de politiske og sociale Magtforholds Indflydelse paa det økonomiske Liv. Afhandlingen „Dr. L. V. Bircks Værdilære“, som findes i dette Tids-skriftets forrige Aargang (S. 285—363), behandler Spørgsmaalet om den økonomiske Fordeling ud fra værditeoretiske Synspunkter — men alt tyder iøvrigt paa, at Lindberg, naar han for Alvor skal behandle

det hele Fordelingsspørgsmaal, fuldt saa meget vil anlægge historiske Synspunkter.

Straks i Heftet efter Lindbergs Afhandling tager Professor Westergaard Ordet og behandler i Anledning af Bircks og Lindbergs Indlæg Spørgsmaalet om Grænsenyttelærens Brugbarhed som nationaløkonomisk Metode, og han udtaler samtidig Haabet om, at de to Indlæg maa give Anledning til en frugtbringende Diskussion. Og Diskussion kan der nok være Anledning til, ikke alene om det Spørgsmaal, som Professor Westergaard har taget op. Professor Birck virker som bekendt til Tider paradoxal og drillende, men det er intet mod Direktør Lindberg, der stadig opfordrer til den kraftigste Modsigelse¹⁾.

Som Lindbergs Kritik af Birck i det væsentlige er en uafhængig Afhandling, dog med jævnlige Hentydninger og Henvendelser til Birck, bliver den følgende Kritik af Lindberg til en vis Grad et Forsøg paa en kort Fremstilling af Læren om den økonomiske Fordeling med særligt Henblik paa de Lindbergske Teorier. Da Birck desværre hidtil ikke for Alvor er gaaet løs paa Fordelingsspørgsmaalet, men kun har givet mere spredte og foreløbige Antydninger — og paa Grund af manglende Uoverensstemmelse med ham om Værdilæren — skal jeg i det følgende væsentligt holde mig til Lindberg.

Udgangspunktet for Diskussionen er Værdilæren. Birck slutter sig som bekendt til den moderne

¹⁾ Ved Socialøkonomisk Samfunds Møde den 16. December f. A. indledede Forf. — væsentligt overensstemmende med nærværende Artikel — en Forhandling, hvori Direktør Lindberg deltog.

tosidige Værdilære, der lader baade det subjektive Tingenes Nytten og det objektive, Omkostningerne og de tekniske Forhold, være bestemmende for Værdierne; — men han røber dog til Tider en — forholdsvis uskyldig — velvillig Neutralitet til den subjektive Side, vel paa Grund af gammel Glæde ved at gaa imod de Store fra det Aarhundrede, da han selv begyndte i Faget. Derfor er Nytten og Efterspørgslen, naar det kommer til Stykket, det første og vigtigste for Birck. Omvendt med Lindberg. Ogsaa han indrømmer, at i vort Samfund er begge Forhold bestemmende for Priserne; men hans Uneutralitet til den anden Side er i høj Grad kriminel.

Han gaar S. 299 saa vidt at sige, at der ikke anvendes Arbejde paa at fremskaffe Tobak, fordi Tobak er nyttig, men fordi Tobak ikke kan fremskaffes uden Arbejde. Passede dette virkelig, var der altsaa ingen Fare for arbejdsløse Tobaksarbejdere, hvis alle paa en Gang holdt op at ryge!

Efter den sædvanlig anerkendte, tosidige Værdilære er der de to Betingelser: Tobak maa for at have Værdi baade være nyttig og besværlig at fremstille. Mislykkede Kunstværker og Luften, vi har gratis, er lige værdiløse. Begge Betingelser er nødvendige. Diskussion om Rangfølgen mellem Nytte og Omkostning fører næppe til noget.

Hovedsætningen i Lindbergs Afhandling er Marx's Paastand om, at Godernes Værdi, naar Magtforhold ikke gør sig gældende, bestemmes af „det i dem krystaliserede Arbejde“. Hvor Markedsværdien afviger fra „Arbejdsværdien“, tilskrives Afvigelsen „Magtforhold“.

Lindbergs Argumenter begynder med ganske primitive Forudsætninger og lader efterhaanden flere af det virkelige Livs Forhold komme til. Han begynder sit sociale Drama, som iøvrigt ikke her skal følges i Enkelthederne, paa en ensom, men frugtbar Ø. Først findes der kun en Professor A, men senere ankommer en Hr. B — der er akkurat lige saa dygtig som A. til at grave Rødder op, og hvad der ellers kræves for at leve paa Øen.

Medens der er nok af Jord, nok af Træer og nok af Fisk i Havet — vil de to Mænd snart opdage, at der ikke er Overflødighed af Arbejdskraft. Der kræves ubehageligt Arbejde for at tilhugge Træ eller fange Fisk. Der vil maaske være visse Frugter de — ligesom Luften — kan faa saa meget af, de ønsker. Dem vil de dog, uanset Nyttens, ikke ofre noget for at faa. 1 000 Pd. Bær spredt rundt paa Buskene vil intet betyde mod det mindste Stykke tilberedt Kød. Al Knap-
hed paa saadanne Forbrugsgenstande, der overhovedet kan skaffes, maa her fjernes ved besværligt Arbejde. Indbyggerne af Lindbergs Ø kommer derfor til at vurdere Tingene ene efter, hvormeget Arbejde de koster. Arbejdet bliver Maalestokken for al Værdi. Og de 2 Mænd kan, om de vil — uden derved at blive ledet til politiske Dumheder — kalde Arbejdet for Kilden til al Velstand paa Øen. Men de kunde iøvrigt ligesaa godt sige, at Arbejdets Besvær er den Hindring, der dæmmer op for de forskellige Kilder til Værdi og bevirker, at de kun flyder til en vis Linje.

Det karakteristiske er, at alt hvad der kan opnaas — men opnaas i begrænset Mængde, saa man i det hele interesserer sig for det, — opnaas ved Hjælp af

en ganske ensartet Kvalitet af Produktionsmidler: Arbejdstimer.

Det vil paa en saadan Ø være særdeles praktisk og naturligt at maale Værdierne efter præsteret Arbejde, men man vilde dog faa de samme Værdiforhold mellem Tingene, om man f. Eks. maalte i Kokosnødder eller en hvilken som helst anden Art Værdigenstande.

Hvis nu der drev en Baad til Øen, eller hvis en af Mændene fandt et Husdyr, tidligere Beboere havde efterladt. De kunde selvfølgelig vurdere disse ureproducerlige Genstande i Arbejde — ligesom i Kokosnødder. Men deres Værdiansættelse vilde bestemmes af Tingenes Nytte i Sammenligning med Nytten af de ved Arbejde producerede Ting — og ikke af noget tænkt Frembringelsesbesvær.

Vi kan opstille 3 Grupper af Varer: 1) Overfor de ureproducerlige Ting glipper Arbejdet ligesom et hvert andet Omkostningsmaal. Det er her klart, at alene Nytten bestemmer Værdien. 2) For de reproducerlige Ting maa Værdien i det lange Løb svare til Omkostningerne. Og kan disse reduceres til én Kvalitet af Produktionsmidler, f. Eks. det normale Arbejde, vil dette være en mere haandfast og praktisk Maalestok end Nytten. Grænsenytten og Omkostningerne løber her parallelt. Skal vi sammenligne Gruppe 1 og 2, maa vi imidlertid ty til Nytten, der i det hele er det eneste virkelige Fællesmaal. 3) Endelig er der de Ting, vi af en Fejltagelse har ofret for meget Arbejde paa. Ogsaa her er det Nytten, der er afgørende.

Hvis vi nu levede paa Lindbergs Ø, hvor der kun findes ét ensartet Produktionsmiddel, kunde vi alligevel uden stor Skade lade dette gælde som Værdi-

maal ogsaa overfor de sjældnere Grupper, altsaa, som Lindberg gør, se bort fra uproducerlige Antikviteter og Genstande, hvis Nytte paa Grund af Uheld eller Dumhed ikke svarer til Besværet.

Vi lever imidlertid ikke paa Lindbergs Ø, men i et Samfund, hvor Fordelingsspørgsmaalets Vanskelighed netop beror paa, at der findes flere Kvaliteter af Produktionskraft, som enten slet ikke kan træde i Stedet for hinanden, eller hvor de tekniske Ombytningsforhold varierer med Efterspørgslen og Produktionens Omfang.

Den mest aabenlyse Produktionsfaktor ved Siden af Arbejdet er Jorden eller rettere Naturen. Jordrentelærer forbigaar Lindberg — formentlig som en selvfølgelig, af alle indrømmet lille Undtagelse fra Fordelingslærens Hovedlov? Jeg skal dog tale lidt mere udførlig om Jorden, fordi den er det lettest forstaaelige Eksempel paa en anden Produktionskraft end det simple Arbejde. Helt forbigaar Lindberg ikke Jorden — han kommer med en hos Nationaløkonomen almindelig Misforstaaelse, at „Mennesket skaber ved sit Arbejde Værdi, medens Naturen skaber Stof“ (S. 291). Dette giver et falsk Indtryk af Naturen som Produktionsfaktor. Som bekendt regner man, at Stoffets Mængde er konstant. Jorden eller Naturen skaber altsaa ikke Stof. Men den aarlige Høst og den stadige Kraft i Vandfaldene beror paa Jordens fysiske Indtægt: Solvarmen. Skal vi regne i Hestekræfter, bliver Mennesket kun en Slags meget uøkonomisk Arbejdsmaskine. Kullene, som i saa høj Grad er Basis for Nutidens Økonomi, betegner et Kapitalforbrug.

Da de Dele af Jordens Overflade, der er brug-

bare til Indfangning af Sollyset — altsaa til Optagelse af den Kraft, der holder det hele gaaende, er begrænsede, faar Jorden Værdi ligesom Arbejdet paa Grund af sin Produktivitet.

I Stedet for Lindbergs Fortidsø, hvor Arbejdet er det eneste, det kniber med, kunde man tænke sig en Fremtidsø, med en glimrende Teknik og Organisation, hvor Arbejdet intet var værd, fordi alle kappedes om at faa Lov at arbejde et Par Timer — men hvor den tætte Befolkning satte en høj Pris paa Jorden. Hvordan Samfundet saa iøvrigt indrettede sig, maatte der for at faa en fornuftig Anvendelse af det sparsomme Areal sættes høje Priser paa saadanne stærkt arealforbrugende Nydelser som dyriske Fødemidler og Fodboldspild. Alle Værdier vilde her være bestemt af, hvor megen Plads Produktionen krævede, altsaa af Jordens og ikke af Arbejdets Præstationer, og Naturen kunde her siges at være Kilden til al Værdi.

Det vanskelige er, at der i det virkelige Liv: paa Nutidens danske Øer samtidig er Knaphed paa Arbejde og Jord. Vurderede vi Tingene alene efter, hvormeget Arbejde de kræver, kom vi til Priser, der ikke svarede til Efterspørgslen. Man vilde da ødsle med saadanne Varer og Nydelser, der kræver megen Plads. Men en Vurdering alene efter Jordbenyttelse vilde iøvrigt give endnu mere ensidige Resultater.

Ligesom i et Samfund, hvor Arbejdet er eneste tiltrængte Produktionskraft, Vareprisen i det lange Løb vil komme til at svare til Antallet af Arbejdsenheder — vil i et Samfund med to forskelligartede Produktionskræfter Antallet af Enheder af begge tilsammen bestemme Priserne.

Men nu Værdiforholdet mellem de to Produktionskræfter? Saafremt der kun var Tale om Produktion af en enkelt Slags Varer, f. Eks. Korn, kunde man med Grænseproduktivitetsteorien i et bestemt Samfund rent teknisk finde et bestemt Produktivtetsforhold mellem Jord og Arbejdskraft. For den enkelte Landmand vilde en Forøgelse med 1 Mand give samme Forøgelse af Udbyttet og derfor blive vurderet lige saa højt som f. Eks. 10 Tdr. Ld. Forskydes Forholdet mellem Antallet af Arbejdere og Landets Areal, vil det tekniske Værdiforhold ændres. For Arbejderne gælder ligesom for Jorden det aftagende Udbyttes Lov: forudsat samme Arbejdsstyrke, giver hver ny Td. Land mindre Udbytte. Der vil altsaa, naar Forholdene ændres, ikke være eet, men en Række af Produktivtetsforhold.

Da Jorden og Arbejdet imidlertid i Forening producerer flere Slags Varer, hvori de medvirker i forskelligt Forhold, bliver Efterspørgslen og Varernes indbyrdes Nytteforhold bestemmende for den relative Efterspørgsel efter Jord og Arbejde; og Tingenes Nytte bliver derfor medbestemmende for Værdiforholdet mellem Jord og Arbejde.

Medens paa Lindbergs Ø den objektive Værdibestemmelse ved Hjælp af Produktionsomkostningen: Arbejdet, er simpel, maa man i et Samfund med flere Produktionskræfter med skiftende indbyrdes Forhold ty til Nytten (Pengene) som fælles Maal for Værdierne. Gennem Produktionskræfternes Værdi og de skiftende tekniske Forhold faar Nytten ogsaa i det lange Løb Indflydelse paa Varepriserne. Sædvanlig medfører stor Efterspørgsel høj Værdi, idet ved øget Produktion en

stigende Knapthed melder sig for et eller flere Produktionsmidler; men Virkningen er lige saa utvivlsom, hvor den gaar i modsat Retning, d. v. s. hvor der er Tale om billigere Produktion ved Stordrift, f. Ex. m. H. t. Bøger.

Skønt baade Arbejdet og Jordbenyttelsen indgaar som Omkostninger i Varepriserne — og paa samme Maade medregnes ved Bestemmelsen af Værdien — er der dog den Forskel, at Arbejdernes Løn — eller i alt Fald en Del af den — er nødvendig for at holde Arbejdet i Gang — medens Jordens Andel i Priserne, uden at Produktionen kræver det, tilegnes af Jordejerne.

Bestemmelse af Prisforholdet mellem de enkelte Varer og Indkomstfordelingen mellem Personerne er to Ting, som slet ikke behøver at følges. Varepriserne maa staa i Forhold til Knapheden paa de benyttede Produktionsmidler, hvis disse skal anvendes paa fornuftig Maade — men om de forskellige Produktionsmidlers Indehavere behøver nogen Betaling for at holde Produktionen i Gang — og om den eventuelle Betaling netop skal svare til Produktionsmidlets Værdi for Samfundet, d. v. s. Grænseproduktiviteten, er et andet Spørgsmaal.

Da Jordrenten i Modsætning til Arbejdslønnen ikke er nødvendig for Produktionen, kan det paa en Maade være rimeligt at bruge det Lindbergske Begreb — Magtindtægt — ikke om selve Jordrentens Opstaaen — men om den private Tilegnelse af den. Medens selve Jordrenten skyldes økonomiske Love, beror den private Jordindtægt blot paa en bestaaende Samfundsordning. Monopol, der betyder noget andet og mere vidtgaaede, nemlig Pris- og Indtægtsforøgelse ved kunstig Indskrænkning af Omsætningen, kan

man derimod ikke tale om m. H. t. de uorganiserede Jordejere. Arbejderne havde da ogsaa et Monopol alene paa Grund af, at Menneskenes Antal er begrænset.

I det virkelige Liv er det langt fra saa simpelt — at man kun har 2 Kvaliteter af Produktionskraft: Arbejde og Jord. Foruden de forskellige Former af Kapital har vi adskillige Slags Jord og mange Slags Arbejdere. En Mark, en Sølvmine og en Tropeskov kan ikke godt træde i Stedet for hinanden — deres relative Værdi vil bero paa Efterspørgslen efter de forskellige Produkter.

Men hvordan er det nu med de forskellige Slags Arbejdere? Kan al Arbejdskraft, som Lindberg gør, omregnes efter en fælles, teknisk Maalestok uafhængig af Nyttene?

Det hele vilde gaa nemt, hvis alle Mennesker alligevel, naar det kommer til Stykket, var ens — hvis der herskede den frieste Bevægelighed, saa strax nogle Skomagere vilde blive Bagere, saafremt Bagernes Løn blev lidt højere. Da maatte Lønnen blive lige stor overalt, og Værdien af al Slags Arbejde lige stor. En Udligning af denne Art sker jo til en vis Grad ved Tilgangen af ny Folk til de forskellige Fag, men det maa nødvendigvis gaa meget langsomt og usikkert.

Rent bortset fra de Uligheder, der beror paa sociale Forhold, Magtforholdene, som Lindberg netop regner med som den forstyrrende Faktor, er der Forskeligheder i Evner, som aldrig lader sig overvinde. Negerne bliver f. Ex. aldrig hvide Mænd.

Forholdet mellem de forskellige Kvaliteter af Arbejdskraft er noget lignende som Forholdet mellem Arbejde og Jord, vi før saa paa. Hvor det kun gæl-

der Dækning af en enkelt Art Behov, er med givne Antal af Arbejdere af de forskellige Slags Værdiforholdet teknisk bestemt. En Ingeniør kan f. Ex. ved sine Beregninger spare mindst 3 Mands Gravearbejde; men Værdiforholdet forskydes stadig; fordobles Antallet af Ingeniører kan — selv om Kvaliteten ikke forringes — en Ingeniør maaske kun spare mindst 2 Mands Arbejde; driver Faget ikke Monopolpolitik, kommer Lønnen til at svare til disse Grænseværdier.

Hvor der er Tale om særlige Evner til at tilfredsstille forskellige Behov, bliver enhver teknisk Omregning derimod umulig. En Professor i Nationaløkonomi eller Mekanik lader sig til en vis Grad sammenligne med en Havnearbejder, idet de til Dels virker for samme Maal. Men hvordan man vurderer en Havnearbejder og en Professor i Æstetik — en Maler og en Sanger — mod hinanden, vil nødvendigvis bero paa, hvad Nytte man tillægger deres Ydelser.

Lindberg gør ved Hjælp af et Begreb, han kalder „Gennemsnitsdygtigheden“ (S. 313) et Forsøg paa paa en simpel Maade teknisk og objektiv at vurdere de forskellige Personers Arbejdskraft mod hinanden. I Stedet for at tage Hensyn til, hvor stærkt efterspurgte de forskellige Personers Specialiteter er — eller rettere de forskellige Specialiteters Grænseværdi — sammenligner han Produktiviteten hos to Mænd, der bytter et Par Varer, ved at se hvor dygtige hver af Mændene er til at producere begge Varene — hvad der konsekvent gennemført betyder, at en Mands Arbejdskraft skal vurderes efter hans Gennemsnitsdygtighed til at producere alle mulige Varer. I et Samfund med Arbejdsdeling er det umuligt at forstaa, hvorledes

Værdien af f. Ex. det tekniske Genis eller Kunstners Arbejde kan være afhængig af hans Evner i Retning af Jordarbejde, Kreaturpasning, Søfart og alle mulige andre Beskæftigelser, repræsenterede i Forhold til deres Omfang i Samfundet. Skarpt defineret maa en Persons „Gennemsnitsdygtighed“ vel existere; — men den synes aldrig at optræde synlig og isoleret og er vist umulig at erkende.

Vilkaarligheden kommer allerede frem, naar der er Tale om isoleret Bytte mellem to Personer, der hver har en Specialitet, m. H. t. hvilken han er dobbelt saa dygtig som den anden. Her indrømmer Lindberg, at en Række Bytteforhold er mulige — men siger alligevel (S. 309—10), at bortset fra Daarskab og Magtforhold maa Byttet ske saaledes, at de to Personers Arbejdstimer bliver lige værdifulde. Beviset er, at ethvert andet Bytteforhold vilde lade den ene faa mindre end efter den ideelle, tænkte, objektive Ligevægt, som, hvis d'Hrr. ikke kender hinanden særlig godt, maaske ikke et Menneske kender til. Men naturligvis betragter man de to misvisende Faktorer: „Daarskab og Magtforhold“ som bestemt ved Sætningen om, at Arbejdsmængden normalt bestemmer Værdien — er Sætningens formelle Logik uangribelig.

Den mest vanskelige af de 3 Hoveddeltagere i Produktion og Fordeling er Kapitalen. I visse Tilfælde kan mere Kapital ligesom mere Jord erstatte Arbejde. Udfra et Exempel paa, at et Redskab sparer Arbejde, naar Lindberg til, at Grunden til, at man vil give Rente, er Arbejdsbesparelsen og ikke Kapitalens Nytte (S. 358).

Hvis vi i det Exempel, vi før opstillede: en Ø

med Knaphed paa to Produktionsfaktorer, satte Kapital i Stedet for Jorden, vilde vi komme til en teknisk bestemt Værdiskala mellem Arbejde og Kapital indenfor hver enkelt Produktionsgren. Jo mere Kapital, der kommer til, des mere Kapital behøves for at bringe samme Produktionstilvækst og have samme Værdi som een Arbejder. „Det aftagende Udbyttes Lov“ gælder ogsaa her. Men ogsaa Nyttesyndspunktet vil øve Indflydelse paa de to Faktors Pris — idet det vil bestemme, hvorledes Efterspørgslen fordeler sig mellem forskellige Varer, hvori de to Faktorer deltager i ulige Forhold.

I et Samfund med fuld Konkurrence kan Rentespørgsmaalet til en vis Grad tænkes løst som et Værdispørgsmaal, hvor Renten og den opsparede Kapitals Størrelse ligesom Pris og Omsætning paa Varemarkedet samtidig bestemmes ved Skæring af en Efterspørgsels- og Udbudskurve. Medens Efterspørgslen bestemmes ved den efterhaanden mindre produktive Anvendelse, man maa give en større og større Kapital — bestemmes Udbudskurven ved den større Rente, der normalt maa til for at faa en større Opsparing i Gang.

Baade Birck og Lindberg lægger megen Vægt paa de Tilfælde, hvor det gaar den modsatte Vej, hvor en større Rente fører til mindre Opsparing. Dette er dog formentlig Undtagelsen — men Spørgsmaalet om Forholdet mellem Rente og Opsparing trænger i højeste Grad til en erfaringsmæssig Undersøgelse. Et paa-lideligt Materiale vilde være meget morsomt at faa fat i.

Har vi en given begrænset Kapital i et Samfund,

maa der, lige meget hvem der ejer den, tages højere Priser for de Varer, der kræver stor Kapitalanvendelse, end for Varer med samme Arbejdsindhold og uden Kapitalanvendelse; ellers vilde for mange foretrække at faa Kapitalvarerne. Det er ligesom m. H. t. Varer, der kræver forskellig Jordanvendelse. Kapitalen maa altsaa lige med Arbejdet øve Indflydelse paa Varepriserne. Den spiller derfor om end sædvanlig i mindre Grad samme Rolle som Arbejdet ved Bestemmelsen af Tingenes Værdi. Kapitalrentens Existens er ligesom Jordrentens Existens begrundet i Hensynet til en fornuftig Prispolitik; — noget helt andet bliver Spørgsmaalet, om hvem den skal tilfalde.

Medens Arbejderne ikke kan præstere noget uden Løn — og Jorden omvendt ikke har mindste Betaling behov, er Spørgsmaalet om Kapitalrenten behøver at tilfalde en særlig Kapitalistklasse, ikke saa let at besvare. Jorden bliver ved at være lige stor, enten den faar Penge for det eller ej. Arbejderne maa omvendt have Løn, om end det ikke er nødvendigt, at Lønnen netop svarer til Produktiviteten. Men Betingelserne for, at Kapitalen skal leve og vokse, er normalt, men ikke ubetinget, at Kapitalejerne faar Rente. Opsparingen sker i visse Tilfælde uden Hensyn til Rente, og Staten er i Stand til at gennemføre en Opsparing ved Tvang. Det hele bliver her et praktisk, politisk Spørgsmaal om det givne Samfunds Organisation — og Mulighederne for at forbedre denne.

Om det nu er fornuftigt at kalde den private Tilægnelse af Renten for Magtindtægt, synes jeg nærmest maa bero paa, om man tror den under de givne Forhold er unødvendig for Produktionen. Efter Lindbergs

Pjece om Kontrol med Erhvervslivet, hvor han ialtfald ikke foreløbig tror man kan gaa videre end til at sætte Kapitalen paa fast Løn — synes Lindberg ikke at mene, Renten blot skyldes et Magtmisbrug — man med Magt kan fjerne.

Set fra Laantagerne eller mere praktisk: de fattige Konsumenter, som betaler Rente i Form af højere Pris paa Varer, der kræver Kapital, men ikke har nogen Andel i Kapitalens Produktionsudbytte, kan man godt kalde Renten for Aager. Da de ikke selv ejer den til Produktion af deres eget Forbrug nødvendige Kapital, maa de Rige ved en Belønning formaas til at spare og opretholde Kapital for dem. At Renten i vort Samfund medfører stort Overskud i den enes Regnskab og Underskud i den andens, beror væsentligst paa den ulige Velstand, men dette siger intet om Rentens ubetingede moralske Uangribelighed mellem lige velhavende Folk, der i ulige Grad har Smag for at spare og Smag for at benytte kostbare Kapital-anlæg.

Aagerteorien og Abstinenteorien giver i Grunden den samme Sandhed set fra 2 Sider. Den ene taler om den fattiges store Smerte ved at „vente“ eller ved selv at spare, og deraf følgende, nødtvungne Villighed til at betale; den anden om det — maaske meget lille Offer — i alt Fald nogle af de Rige maa have Betaling for at gøre. Paa Grund af Pengenes forskellige Værdi for de to Klasser kan de trods de meget forskellige, subjektive Værdier, der er Tale om, dog saa smukt enes om en bestemt Rente. Den økonomiske Ulighed forklarer altsaa ikke selve Rentefænomenet — der lige som Jordrenten er et naturligt Prisfænomen

— den giver blot Renten sin sociale Betydning og en mindre ædel Farve.

Vi har nu gennemgaaet de 3 Hovedgrupper af Deltagere i Produktion og Fordeling: Arbejde, Jord og Kapital, og har hidtil ligesom Lindberg behandlet Spørgsmaalet som et Spørgsmaal om Produktionskræfternes Værdi i Omsætningen. At Resultatet er blevet saa forskelligt, beror sikkert ikke paa Inkonsekvens eller Fejlslutninger i Enkelthederne hos Lindberg. Det er hans Metode og Sprogbrug, jeg finder upraktisk og misvisende.

Ved Siden af det virkelige Livs Værdier: Tingenes Ombytningsværdi, opstiller Lindberg, hvad han har Lov til, et privat, ideelt Værdibegreb: „Arbejdsværdien“ = det Antal Arbejdstimer, det har kostet at fremstille Tingene (S. 288). Det viser sig nu, at under visse primitive Samfundsforhold følges de to Værdier; men at den virkelige Værdi, Ombytningsværdien, under Samfundsforhold, der svarer til Nutidens, vokser Arbejdsværdien langt over Hovedet. Er man nu suveræn Herre over Sproget, kan man uden paa nogen Maade at synde mod den Logik og Konsekvens, som præger Enkelthederne i Lindbergs Afhandling, kalde de Indtægter, der fremkommer paa Grund af Forskellen mellem de to Værdier, for „Magtindtægter“. Og man kan tilskrive Afvigelsen en Gruppe af Aarsager, som man kalder „social Magt“.

Men er denne Benyttelse af Ordet „Magt“, som vi andre tillægger en bestemt Betydning, nu ikke noget upraktisk og misvisende? Der tales tilsyneladende

om menneskelige Magtforhold, som kan ophæves ved Magt.

Under den økonomiske Udvikling er der utvivlsomt kommen sociale Magtfaktorer til, som griber stærkt ind i Fordelingen og Værdidannelsen. Men samtidig er der paa Vejen fra det primitive Samfund til Nutiden ubestridelig kommen et andet nyt Moment til: andre Produktionskræfter har lige som Arbejdet faaet Værdi paa Grund af stigende Befolkning og Teknik. Dette Moment synes at virke stærkest og virker i alt Fald mest almindeligt og løvbundet. Det synes derfor naturligt som de ikke-marxistiske Nationaløkonomer først at opstille Teorier om de forskellige materielle Produktionskræfters Indflydelse paa Tingenes Værdi og dermed give de normale Hovedlinier for Fordelingen, og saa bag efter ved en nærmere Analyse af Forholdene i bestemte Samfund at se, hvilke Afvigelser de sociale Magtforhold giver fra de materielle Kræfters Resultat, og hvorledes de udfylder de mulige neutrale Omraader indenfor Rammerne.

Det Lindberg gør, synes at være uden videre og uden Hensyn til den unægtelige Knaphed paa Jord og Kapital — at kalde alle Indtægter, som ikke skyldes Arbejde, for „Magtindtægter“. Begrebet kommer paa den ene Side til at omfatte Indtægter ved Monopol og Rov, som kun opstaar ved Magt, paa den anden Side Jordrenten og Kapitalrenten, hvis Opstaaen skyldes økonomiske Love, men som, hvor Samfundets Organisation ikke hindrer det, kan tilegnes og flyttes ved Magt.

Det upraktiske og farlige ved den Lindbergske

Sprogbrug er, at den let forleder naive Sjæle til at anvende Vurderingen i Arbejdstimer over for det virkelige Livs Varepriser — og til at undervurdere Jordens og Kapitalens Betydning som Produktionsfaktorer.

Man ser det farlige, naar Lindberg i sin — i Realiteten saa moderate — Pjece om „Kontrol med Erhvervslivet“ siger, at Arbejderen i det nuværende Samfund kun faar en Brøkdel af Udbyttet af sit Arbejde (S. 8). — Opgaven for en socialistisk Nationaløkonom burde i Stedet for at forsøge at modernisere Karl Marx være at indføre det socialistiske Formaal i den herskende, politisk neutrale Teori: anerkende Kapitalen og Jordværdien som medbestemmende for Værnens Værdi, men samtidig søge at lade Indtægterne af Rigdom fra disse Kilder tilfalde det hele Samfund!

Lindberg gik altsaa saa vidt i sin Abstraktion, at han ved Bestemmelsen af Tingenes virkelige Værdi saa bort fra alt andet end Arbejdet, og alle Indtægter udover Værdien af præsteret Arbejde blev derved noget unormalt. I Overensstemmelse med den almindelige Nationaløkonomi har jeg hidtil anvendt den mindre vidtgaaende Abstraktion, foreløbig at forudsætte fuld Konkurrence og Bevægelsesfrihed, altsaa foreløbig at se bort fra saadanne Indtægter, som kun er opstaaet paa Grund af Magtanvendelse. Denne mindre vidtgaaende Abstraktion bringer ikke ubetinget i Strid med Virkeligheden. Man faar som Grundlag for videre Undersøgelse et Billede, som genfindes mere eller mindre rent i Erfaringerne fra forskellige Samfund. Billedet har meget fælles med det Samfund, vi kender. Afgivelserne svarer paa en Maade til Landjordens Bjerge

og Dale, hvor Afvigelserne fra den tænkte Havflade jo fuldstændig kan skjule Jordens Kugleform, men dog i Reglen holder sig indenfor rimelige Grænser. I Mod-sætning til Lindbergs Udgangspunkt er det ikke et socialt Ideal, men blot en ufuldstændig og mindre kompliceret Udgave af Virkeligheden, vi begynder med.

Blandt den Vrimmel af Afvigelser fra den fri Kon-kurrences Priser, man vil finde for Produktionskræf-terne lige som for Varerne, kan en meget stor Mængde klares uden at komme udenfor Værdilæren — ved Hjælp af Monopolteorien. Dette gælder, hvor en Kreds af Forretningsmænd ved indskrænket Udbrud driver Priserne i Vejret, eller hvor en Fagforening ved Begrænsning af Tilgangen og Indskrænkning i den præsterede Arbejdsmængde, kunstigt skruer et Fags Løn op over den fri Pris for tilsvarende Ar-bejde.

Men langt fra alle Afvigelser fra den fri Omsæt-nings Priser lader sig forklare ved den Monopolpolitik, som f. Ex. er beskrevet i Bircks Bog.

Den offentlige Mening eller Frygten for Revolu-tion eller for Stormændenes Unaade kan i Strid med de sædvanlige Værdilove gribe direkte ind i Bestem-melsen af Løn og Profit, og det kan ske, uden at Omsætningen ændres. Ogsaa Formuefordelingen er stærkt paavirket af ikke-økonomiske Magtforhold. (En Omfordeling af Formue vedkommer ikke de økonomiske Love, men derimod Samfundets Orga-nisation.)

Der har derfor hævet sig Røster for helt at op-give Værdilæren som Metode til Behandling af Ind-

komstfordelingen. Og unægtelig, Produktionskræfterne har Egenskaber, der adskiller dem stærkt fra de almindelige Forbrugsvarer. Tugan-Baranowsky angriber sin udmærkede lille Afhandling „Soziale Theori der Verteilung“ lige stærkt den marxistiske og den moderne Værdilæres Anvendelse i Fordelingslæren. Han lægger ligesom I. A. Hobson Vægt paa, at Produktionen giver et Overskud udover de nødvendige Omkostninger. Hvordan Fordelingen af dette Overskud bliver, bestemmes efter disse Teorier af Klassernes Magt.

Spørgsmaalet økonomisk Lov contra social Magt er baade morsomt og vanskeligt, og det er vel det mest aktuelle i Nutidens Teori; der er derfor — trods al Kritik af Lindbergs værditeoretiske Behandling af Fordelingsspørgsmaalet — Grund til at glæde sig til den Bog, han har lovet om de politiske og sociale Magtforholds Indflydelse paa det økonomiske Liv.

Det maa indrømmes, at den abstrakte Værdilære ikke ved egen Hjælp kan klare Indkomstfordelingen mellem Personer og Klasser. Fra Statistik og praktisk Studium af Samfundets Organisation maa vi først have Formuefordelingen, der jo er bestemmende for, hvilke Personer der faar Indtægten af Jord og Kapital. Endvidere er der de Magtforhold, der er Forudsætningen for den Monopolpolitik, der kan drives i det givne Tilfælde. Men kender vi de forskellige Organisationer af Arbejdere, Fabrikanter o. s. v. og deres Magts Begrænsning, synes i alt Fald en meget stor Del af Afvigelserne fra det fri Markeds Priser, at kunne forklares ved Værdilærens Monopollove. Resultatet synes at blive, at Værdilæren alene ikke kan klare Forde-

lingsteorien; men at den dog maa spille en Hovedrolle.

Da Jorden ingen Betaling behøver for at producere, og de fleste Arbejdere og Kapitalister ogsaa vil være i Stand til at producere under deres Markedspris, har Samfundet ganske vist rent teknisk et Overskud, som ikke med fysisk Nødvendighed behøver at tilfalde nogen bestemt. Men med fri Konkurrence synes der dog at være en merkantil Nødvendighed, der fastsætter bestemte Parter til de forskellige Produktionsfaktorer, saa at der i alt Fald i det lange Løb og under stillestaaende Forhold ikke bliver noget Overskud. Produktionskræfternes Parter — derimod ikke Personernes Parter — synes da at ligge nogenlunde fast.

Efter den økonomiske Teori gaar det altsaa saa smukt — hvor forstyrrende Forhold ikke gør sig gældende — at de forskellige Produktionskræfter overalt lønnes efter deres Grænseproduktivitet, og at der intet særligt Overskud bliver hverken til Driftsherrerne eller til andre. Bevægelser og Forstyrrelse kan imidlertid skabe Overskud.

Med Krigsaarenes Prisrevolution i frisk Erindring kommer Driftsherregevinsten let til at staa som noget af det vigtigste ved det hele. Men ser vi paa en længere Periode, hvor Priserne gaar lige meget op og ned, er Forholdet naturligvis anderledes. Der er dog vist noget om en normal Fordel ved at være Indehaver af Bedriften. Naar det gaar op ad, kan Driftsherrerne sluge alt, men naar det gaar nedad, kan de dels trække sig tilbage og skrumpe ind og dels

vælte noget af Tabet over paa andre. Man kan tjene 1 000 % af sin Kapital, men kun tabe 100 %.

Fordelen ved den stadige Strøm af tekniske Fremskridt, som bl. a. paa Grund af Patenterne tager Tid om at trænge igennem, tilfalder i første Række Driftsherrerne og kan efter dem først og kraftigst tilegnes af de Produktionskræfter, der staar Driftsherrerne nærmest: den kvalificerede Arbejdskraft og Kapitalen. Disse Produktionskræfters Værdi kan som Følge heraf i et Samfund i Udvikling ligge et Stykke over deres normale Værdi.

VALUTAKURSERNE

Foredrag i Nationalekonomisk Forening den 10. Februar 1920

Af

Einar Cohn.

Det er gaaet os her til Lands som det er gaaet i en Del andre Lande: Da Stigningen i Prisniveauet ikke mere formaaede at forskrække os, dels fordi Gentagelsen sløver, dels fordi alle havde fundet det Lægemiddel, der bestod i for deres Vedkommende, der levede af Løn, at kræve højere Løn og for deres Vedkommende, der levede af at sælge Varer, yderligere at forhøje Priserne, saa opdagede vi en skønne Dag, at det Fald i vor Krones Købeevne, som Prisstigningen paa Hjemmemarkedet betød, det fandtes nu ogsaa, naar vi skulde bruge Kronen til at købe Varer hjem for fra det Udland, der endnu i noget Omfang havde Varer at sælge. Da £- og \$-Noteringerne henimod Midten af December 1919 var naaet op paa en Bølgetop, henholdsvis 21.23 og 5.67, var vor Krone faldet 17 % overfor £ og 52 % overfor \$, og den 7. Februar 1920, da £-Kursen var 22.35 og \$-Kursen 6.80, var den danske Krone faldet 23 % overfor £ og 82 % overfor \$.

Spørgsmaalet om Aarsagerne til Valutakursernes Fald og dermed bl. a. til, hvilke Lægemedler, der maatte være at anvende, har baade her og andetsteds givet Anledning til megen Skriven og mundtlig Drøftelse. De efterfølgende Bemærkninger tilstræber at give et Bidrag til denne Drøftelse ved gennem almindelige Betragtninger og foreliggende Erfaringer at belyse nogle af de Faktorer, der paavirker Valutakurserne.

Under normale Forhold bestemmes Forholdet mellem to Landes Valutaer i det væsentlige af Forholdet mellem deres Prisniveauer. Hvis jeg i Tyskland kan købe den samme Varemængde for 100 Mark, som jeg i Danmark kan købe for 89 Kr., saa bliver Markkursen i København 89, og naar Valutakurserne overalt svinger omkring de Tal, der angiver Forholdet mellem Guldindholdet i de paagældende Landes Hovedmønter, ligger dette i, at normalt, i det aabne Verdensmarked, er Guldets Købeevne omtrent lige stor alle Vegne.

Stiger nu f. Ex. Prisniveauet i Tyskland, saa bliver det fordelagtigt at indføre Varer dertil fra de Lande, hvis Prisniveau ikke er steget saa stærkt. Denne Fordel vedbliver at bestaa, indtil den større Indførsel har medført et saa stort Udbud i Marktilgodehavender i de andre Lande, at Markens Kurs er faldet forholdsvis ligesaa meget, som det tyske Prisniveau er steget. Kursens Bevægelse ned mod dette Punkt fremskyndes ved, at det højere tyske Prisniveau vanskeliggør Udførselen fra Tyskland til Lande med et lavere Prisniveau. Derved indskrænkes disse Landes Efterspørgsel efter Mark til Dækning af Import fra Tyskland, og derigennem fremskyndes som sagt Markkursens Fald.

Forskydningen i Prisniveauet medfører altsaa en

Forskydning i Handelsbalancen mellem det Land, hvis Prisniveau er steget resp. faldet og de øvrige Lande. Handelsbalancen er det Mellemed, hvorigennem Prisniveauet paavirker Vexelkurserne. Men Handels- (og navnlig Betalings-) Balancen paavirkes ogsaa af andre Forhold, saasom af kunstige lovmæssige Standsninger i den almindelige Samhandel, af Forhøjelse af Priserne paa Exportartiklerne fra det Land, hvis Valuta er deprecieret eller som har Mangel paa sine Varer, af Guldforsendelser og Export af Værdipapirer m. v., og naturligvis ogsaa, hvis Prisniveauet mere eller mindre stiger overalt. Desuden paavirker de „usynlige“ Indtægter (Fragtfart, Renter af Kapitaler i Udlandet m. v.) jo ogsaa Betalingsbalancen. Man kan som Følge af disse forskellige Faktorer Indflydelse ikke vente at finde Parallellisme mellem Bevægelserne i Prisniveauet og Bevægelserne i Vexelkurserne, rent bortset fra, at nøjagtige Maalinger af Prisniveauet praktisk talt ikke lader sig gennemføre, ogsaa fordi Varerne jo i disse Tider ikke jævnt er steget i Pris, men snart er en, snart er en anden Gruppe Varer jaget til Vejrs.

Hertil kommer yderligere, at Tilliden til et Lands økonomiske Fremtid og Spekulation i dets Valuta kan bringe dets Valutakurser til at svinge ud fra de Sæter, hvorpaa de — alle reelle økonomiske Forhold tagne i Betragtning — skulde befinde sig.

Men alt dette udelukker ikke, at Prisniveauet har den omhandlede Betydning, og jeg vil da nærmere undersøge de Faktorer, der ved at paavirke Prisniveauet gennem dette paavirker Vexelkurserne. Dette vil navnlig blive en Undersøgelse af Inflationens Indvirkning paa Valutakurserne gennem Prisniveauet.

Det, der er det karakteristiske for Markedsforhol-

dene i Krigsaarene er jo Tilbudets svigtende Evne til at følge med Efterspørgslen, dels fordi Tilbudet er aftagende, dels fordi Efterspørgslen er stigende. Indkaldelserne til Hærene, Omlægning af Fredsindustrier til uproduktive Krigsindustrier, de langvarige og farlige Sejladser, Jordens daarlige Behandling, alt dette gør Tilbudet mindre. Samtidig har Efterspørgslen snarest en Tendens til at stige ved, at der igennem Seddeludstedelse, Stats- og Kommunelaan og meget stærk Formuebeskatning skabes ny Købekraft; de faste Værdier gøres paa denne Maade flydende. Fremtidens Efterspørgsel samles ind paa Nutidens Haand. Herved skabes Inflationen.

Ved Inflation forstaar jeg den Prisstigning, der skyldes en Seddeludstedelse, som overstiger de til Markedets Krav normalt svarende Omløbsmidler. Man har benægtet, at det var muligt at udstede flere Penge, end Markedet krævede. Men naar en Stat optager store Laan eller hos Centralbanken overtrækker sin Konto og med de derved erhvervede Penge efterspørger Varer og Tjenester, saa er der derved bragt flere Betalingsmidler ud i Omsætningen, end der svarede til dennes normale Krav; saa opstaar Inflationen. Forløbet af den herved opstaaede økonomiske Proces mener jeg i grove Linier at kunne karakterisere saaledes: Staten har Brug for en Række Nødvendighedsartikler: Krigsmateriel, Fødevarer, Beklædningsgenstande, som den for enhver Pris skal købe eller beordre fremstillet. Efterspørgslen efter disse Varer stiger, uden at det er muligt for Tilbudet at følge med, Priserne stiger og dermed Indtægterne for Arbejdsgivere og Arbejdere i de Erhverv, der her kommer i Betragtning.

De Paagældendes større Indkomster og Løn gør dem villige til at betale mere for en Række Forbrugsartikler, hvis Pris dernæst stiger. Saaledes breder Prisstigningen sig gennem Samfundet ud fra disse af Staten udgivne Penge. Hertil kommer yderligere, at disse Penge ogsaa anvendes til Løn for Soldaterne, som til Gengæld intet produktivt Arbejde yder, og saaledes for deres Vedkommende alene bliver Købere uden tillige at være Sælgere. Paa den ene Side forøges Omløbsmidlerne, paa den anden Side nedsættes paa mange Omraader Produktionen. Disse Faktorer tilsammen gør, at Prisniveauet stiger, og dermed fremkommer den ovenfor beskrevne ugunstige Virkning paa Handelsbalancen og derigennem paa Vexelkurserne.

Men foruden denne Stigning i Prisniveauet vil ogsaa den før omtalte Omstændighed, at Produktionen paa Grund af Indkaldelserne m. v. nedsættes, virke ugunstigt paa Handelsbalancen, idet jo derigennem Mængden af de til Udførsel disponible Varer forringes, rent bortset fra, at man ved Udførselsforbud o. l. kunstigt forstærker dette Misforhold.

Dette er som sagt i meget grove Linier Forløbet i et krigsførende Land. Det ligger da nu nær at undersøge, om og i hvilket Omfang tilsvarende Forhold har gjort sig gældende her i Landet, for at vi derigennem kunde faa noget Kendskab til, hvilke Faktorer der ad denne Vej har paavirket vort Prisniveau og derigennem vore Vexelkurser.

Det lader sig nu først rent statistisk paavise, at Inflationen sydfra først indirekte og siden ogsaa direkte kommer ind hos os. Fra Oktober—November Maanedene 1914 begynder Priserne paa Smør, Æg og Flæsk

at stige ud over det for den paagældende Aarstid normale under den stærke Efterspørgsel sydfra, fra December Maaned stiger Priserne paa Kreaturer. En nærmere Undersøgelse af Exporttallene viser, at medens vi i Aaret 1913 udførte ca. 12 000 hkg Smør til Tyskland, var Udførslen i 1914 næsten 45 000 hkg og i 1915: 262 000 hkg. Af Flæsk udførte vi til Tyskland i 1913: 17 000 hkg, i 1914 38 000, men i 1915 338 000 hkg. Af disse to Varer var Udførslen til England samtidig snarest i Tilbagegang. Tilsvarende stærke Stigninger var der for de Varers Vedkommende, vi normalt kun udførte til Tyskland: Kreaturer, Kød af Hornkvæg samt Heste, endvidere umiddelbart efter Krigens Udbrud for Huder og Skind, Læder og Lædervarer, indtil Udførselsforbud udstedtes. Af Kødkonserver, den senere saa berømte Gullasj, fandt der i 1913 en Udførsel Sted, der havde en Værdi af ca. 380 000 Kr.; i 1914 var Værdien af denne Udførsel steget til næsten 10 Mill. Kr., i 1915 til 28 og i 1916 til næsten 36 Mill. Kr. Af Bouillonterninger var der ingen Udførsel i 1913, i 1914 havde Udførslen en Værdi af 4000 Kr., i 1915 af 117 000 Kr. og i 1916 af over $7\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Mangelen paa de for Krigsførelsen betydningsfulde Varer i Forbindelse med de krigsførende Staters Evne til ved Seddeludstedelse for enhver Pris at skaffe sig dem, medfører altsaa for Centraleuropas Vedkommende en stærk Prisstigning paa dem, og dette høje Prisniveau virker stærkt ansporende paa Importen fra andre Lande, in casu Danmark. At Priserne paa Udførselsvarerne fra Centralmagterne efterhaanden ogsaa stiger i Pris, dels ved den fra Livsfornødenheds- og Krigsmaterielindustrierne udgaaende Inflation, dels ved

den store Mangel paa alle Varer, der efterhaanden opstaar, gør mindre med Hensyn til Udførselsvarernes Konkurrenceevne i de omliggende neutrale Lande, fordi de stærkt stigende Fragter gør Varer, der skal komme søværts, dyrere, og fordi Produktionens Aftagen Verden over i Forbindelse med Blokaden efterhaanden giver de Varer, Centralmagterne har til Udførsel, Monopolværdi. Men det er dog ikke nok til at hindre, at Centralmagternes Handelsbalance bliver saa ugunstig, at Markkursen i København ved Udgangen af 1916 er 61.50 og den østerrigske Kronekurs 38.50. Og det forbavser ogsaa mindre, naar man overfor den store foran omtalte Udførsel til Centralmagterne f. Eks. alene lægger Mærke til, at Indførslen her til Landet fra Tyskland af grovere Klædningsstoffer i 1913 udgjorde godt 7000 hkg og derefter var stærkt faldende gennem 1914 og 1915 og i 1916 udgjorde 500 hkg, d. v. s. en Fjortendedel. For finere Klædningsstoffer var de tilsvarende Tal: 6300 og 630; d. v. s. at her fandt et Fald Sted til en Tiendedel af det normale.

Det høje Prisniveau og den stærke Efterspørgsel sydfra paavirker nu vort Prisniveau ved, at de Priser, der kan opnaaes for Varerne i det sydlige Udland bliver bestemmende for, hvor lavt man vil gaa med sin Pris herhjemme. Der opstaar derfor her i Landet de foran omtalte Prisstigninger for en Række Livsfor nødenheder, og vi har i denne Sammenhæng et karakteristisk Exempel paa, hvorledes Stigningen i Prisniveauet har en uimodstaaelig Tendens til at brede sig. Da man nemlig i December Maaned 1914 stod overfor at skulle fastsætte Maximalpris paa Rug, havde de ved Smitte sydfra overførte Prisstigninger allerede

faaet en saadan Karakter, at den Vurderingskommission, der med Generaldirektør Koefoed som Formand, foretog en Vurdering af tre Partier exproprieret Rug for at skabe et Grundlag for Maximalprisfastsættelsen, vurderede Rugen til $18\frac{1}{2}$ Kr. pr. Td. ud fra en „Beregning over Produktionsomkostningerne med et rigeligt Tillæg for Pengenes faldne Købeevne og Livsfornødenhedernes Prisstigning.“ (Man ser af Prof. V. Bentzons Særudtalelse, at der er regnet med en Produktionspris paa 12 Kr. og 50 % i Dyrtdidsomkostninger). Og Kommissionen siger udtrykkelig, at den ikke vil tage Hensyn til hele den ved Krigen og særlig ved Hindringer for Varetilførslen (af Rug) fremkaldte Tvangssituation og deraf fremkaldte Stigning i Rugprisen. De paa Grund af Indflydelsen sydfra stigende Priser paa Livsfornødenheder medfører altsaa en Stigning paa 50 % i Prisen paa vort vigtigste Fødemiddel: den danske Rug. Dette er, hvad jeg har ment med, at Inflationen overførtes indirekte, ved Smitte.

Men den er ogsaa overført direkte, ved Guldfor-sendelser. Thi det er naturligvis principielt det samme, om der udstedes Sedler eller fra Centralbanken bringes Guld ud i Omsætningen, det ene gør man i Indlandet, det andet til Udlandet; ved Udgangen af Oktober 1914 var Nationalbankens Guldbeholdning 72 Mill. Kr., en Maaned senere 81 Mill. Kr., ved Udgangen af Aaret næsten 95 Mill. Kr., ved Udgangen af Januar 1915: 109 Mill. Kr. og er derefter fra Tid til anden bleven forøget, til den nu udgør ca. 230 Mill. Kr.

Derimod tror jeg ikke, man kan sige, at vi her i Landet har skabt Inflation ved overdreven Seddel-udstedelse. Jeg lægger i denne Sammenhæng ingen

Vægt paa, at Nationalbankens cirkulerende Seddelmængde den 31. Juli 1914 var 194 Mill. Kr. overfor en Guldbeholdning paa 72 Mill., d. v. s. 37 % Guld-dækning mod den 24. Januar 1920: 438 Mill. Kr. Seddelcirkulation og 230 Mill. Kr., eller 52 % Guld-dækning, altsaa en meget finere Status end umiddelbart før Krigens Udbrud. Tilvæksten i Guldbeholdningen har som antydnet sine særlige Grunde, og de 432 Mill. Kr. Sedler kunde derfor godt være for mange. Men naar jeg dog ikke tror man kan sige, de er det, hvormed jeg mener, at de er skabt af Stigningen i Prisniveauet og ikke omvendt har skabt den, saa kommer jeg dertil ud fra følgende Betragtninger: Saalænge Forøgelsen af Seddelcirkulationen ikke vedvarende overstiger et Beløb, der svarer til Nationens aarlige Opsparinger, kan Prisstigningen ikke skyldes Seddelmængden, idet der da ikke udstedes flere Sedler, end der svarer til de disponible Varer. Det er først, naar Vareproduktionen ikke mere kan holde Skridt med Seddeludstedelsen, naar Formuerne gennem Statslaan og saadanne Skatter, at der i Virkeligheden foreligger maskeret Formue-Expropriation, gøres flydende og omsættes i nutidig Købekraft, at Inflationen opstaar. Men jeg mener, at hvis man med Støtte i de foreliggende Beregninger opgør Landets Nationalindtægt før Krigen til 1200 Mill. Kr. og Forbruget til 1000 Mill. Kr. — jeg regner københavnske Arbejderfamilier, for hvilke Husholdningsregnskaber foreligger, som normale for Landets Familier, hvorefter der skulde være 600 000 saadanne Gennemsnitsfamilier i Landet med et aarligt Forbrug af henimod 1800 Kr. — faar man en aarlig Opsparing af 200 Mill. Kr. i Aarene før

Krigen, hvilket Tal svarer meget godt til Stigningen i de skatteansatte Formuer og ogsaa forholdsmæssigt set til de Opgørelser, Helfferich har foretaget i 1913 for Tyskland, og som jeg straks skal komme tilbage til. Denne Opsparing paa 200 Mill. Kr. før Krigen svarer med det nuværende Priseniveau til 500 Mill. Kr.; men Forøgelsen i Nationalbankens Seddelcirkulation er kun 250 Mill. Kr., altsaa kun Halvdelen af det Beløb, der svarer til Nationens aarlige Opsparinger. Naturligvis spiller Sedlernes Omløbshastighed, Hengemning af Metalpenge, Kreditens Svigten m. v. deres Rolle, men jeg mener at kunne se bort herfra i denne Sammenhæng, saameget mere som samtlige disse Omstændigheder skulde retfærdiggøre en Stigning i den cirkulerende Seddelmængde. Derimod giver Tallene for Tysklands Vedkommende et ganske andet Billede. Jeg holder mig til de Beregninger, Prof. Cassel foretog i sin Bog: Tysklands økonomiska motståndskraft, omtrent to Aar efter Krigsudbruddet. Da anslog han Krigen til at have kostet 40 Milliarder Mark; Helfferich har opgjort Tysklands Nationalindtægt til 50 Milliarder Mark, hvoraf 8 a 9 Milliarder til Opsparing. Men selv om dette Tal ved Indskrænkning i Forbruget har kunnet bringes i Vejret, har Produktionen paa den anden Side ikke kunnet give de normale 50 Milliarder. Der staar da for de to Aar højst 20 Milliarder Mark Opsparing overfor de 40 Milliarder, der skaffedes ved Statslaan og Seddeludstedelse i Forening. Deraf baade Inflationen og vel sluttelig Sammenbruddet.

Selv om jeg altsaa mener, vi ikke selv har skabt Inflation, saa er vort Priseniveau dels smittet heraf, dels steget som Følge af den almindelige Verdensknaphed

paa Varer og som Følge af de gode Indtægter, Landet har haft under Krigen. Og da disse gode Indtægter, som jeg straks skal komme tilbage til, gennem højere Lønninger er bleven fordelt, saa har de foraarsaget en Efterspørgsel, der for mange Varers Vedkommende har muliggjort et saa højt Prisniveau her i Landet, at Indførselen af disse Varer har haft et meget stort Omfang og derved i høj Grad paavirket Handelsbalancen ugunstigt.

Det er jo utvivlsomt, at et stigende Pris- og Indtægtsniveau forvirrer Begreberne; man har flere Penge mellem Hænder end man plejer, og tror, at man kan til-lade sig, hvad man ikke tidligere har haft Raad til. Men bortset herfra har der jo f. Eks. her i Landet været saa store reelle Indtægtsforskydninger og Indtægtsstigninger, at helt nye Køberlag er kommet frem og har efterspurgt baade de rene Luxusvarer (Drikkevarer, det amerikanske Flæsk og Fedt, fine Kolonialvarer o. l.) og de Varer, der ligger paa Grænsen mellem Luxus og Nytte (mange Slags Manufakturvarer). Og Efterspørgslen efter saadanne Varer er steget ogsaa af den Grund, at Indtægtsforbedringerne i de brede Lag ogsaa er kommen de helt unge til Gode, der har mindre Brug for Pengene til nyttige Formaale, medens de ældre f. Eks. af Boligforholdene er blevene forhindrede i at bruge en Del af de større Indtægter til derfor at skaffe sig og Familien noget saa uhyre nyttigt — socialt set — som en bedre Bolig.

Jeg skal til Belysning af denne Indtægtsforskydning anføre, at der i 1908 var ca. 200 000 Personer ansat til Skat med en Indtægt af over 1 200 Kr., men i 1918 var dette Antal næsten 3dobbelte, nemlig til godt 575 000

Personer. Af disse Personer med en Indtægt af over 1 200 Kr., havde i 1908: 60 % imellem 1 200 og 2 000 Kr., men i 1918 havde kun 40 % en saa ringe Indtægt. Indtægtsgrupperne under 2 000 Kr. viser saaledes Nedgang fra 1908 til 1918, medens Grupperne over 2 000 Kr. viser en Stigning, der var stærkest for de helt store Indtægter, svagest for Indtægterne imellem 2 og 3 000 Kr. og Mellemindtægterne (4—6 000 Kr.), jfr. nedenstaaende Tal:

Indkomst	Skatteansættelserne 1918		Skatteansættelserne 1908	
	Antal	%	Antal	%
1 200— 1 600	128 525	22.80	66 337	33.43
1 600— 2 000	99 274	17.22	54 980	27.71
2 000— 3 000	167 637	29.08	39 964	20.14
3 000— 4 000	69 976	12.13	14 437	7.38
4 000— 6 000	49 878	8.65	11 275	5.68
6 000— 10 000	33 591	5.88	6 585	3.32
10 000— 20 000	17 125	2.97	3 285	1.65
20 000— 50 000	7 377	1.28	1 203	0.61
50 000—100 000	1 869	0.33	234	0.12
100 000 og derover	1 217	0.21	119	0.06
	576 469	100.00	198 419	100.00
800— 1 000	56 889	—	91 077	—
1 000— 1 200	62 995	—	76 472	—

Der var i 1908 1 500 Personer her i Landet, der var ansat til en Skatteindtægt af over 20 000 Kr., men i 1918 var Tallet over 10 000. Grunden til Stigningen i de lavere Indtægtsgrupper maa naturligvis først og fremmest søges i Bevægelserne i Arbejdslønnen. Statistiken herover viser, at den gennemsnitlige Timefor-

tjeneste var steget saaledes fra 1914 til April Kvartal 1919, at en faglært Arbejder med Arbejde i Aarets samtlige 300 Dage baade i 1914 og 1919 og $9\frac{1}{2}$ Times dagligt Arbejde i 1914 mod $8\frac{1}{2}$ Times i 1919 vilde have en Aarsfortjeneste i 1914 paa 1860 Kr., men i 1919 paa 3880 Kr., medens Stigningen for en ufaglært beregnet paa samme Maade var fra 1460 til 3180 Kr. Men Stigningen for de lavere Indtægter skyldes foruden Stigningen i den egentlige Arbejdsløn ogsaa den Omstændighed, at Indehaverne af de store Indtægter anvender en betydelig Del til Betaling af personlige Tjenesteydelser lige fra deres egne Gartnere, Chauffører, Tjenere o. s. v. til de højt gagerede Sangere og Skuespillerinder o. l., der igen for deres Del lader Pengene gaa til tilsvarende eller andre Luxus-Formaal. Det er jo ad denne Vej, at den enkelte Rigmand formaar at foraarsage et Luxusforbrug, der meget overstiger hvad et enkelt Menneske kan overkomme; og i det Omfang dette afledede Luxusforbrug tilfredsstilles af fremmede Varer, paavirkes Handelsbalancen deraf, og dermed Vexelkurserne.

Gennem de Indtægtsforskydninger, disse Tal viser, har vi delt den 1 Milliard Kr., vi ved Udgangen af 1918 havde tilgode i Udlandet og har i Løbet af 1919 under gensidig skulende Misundelse i alt væsentlig spist Pengene op.

Naar dette har kunnet gaa saa hastigt, har det ogsaa sin Grund i, at Mængder af Varer kom ind i Aaret 1919, som var købt aarevis forud og ikke tidligere har kunnet komme frem. Disse Varer var hyppigt købt, fordi man i lange Perioder af Krigen købte praktisk talt alt, hvad man kunde komme til. Dels var der

tilsyneladende ingen Risiko derved, Priserne var stadigt stigende, saa at de, der havde Lagre, var vel farne. Desuden var det saa usikkert, hvad der overhovedet naaede frem af det man havde købt, at man ligefrem maatte regne med, at meget udeblev. Men kom det nu altsammen og næsten samtidigt var det ikke underligt, at det blev store Mængder.

Det samlede Resultat af alt dette blev, at Danmarks Indførsel fra Udlandet i 1919 kom til at udgøre 2519 Mill. Kr., Udførslen af indenlandske Varer og Genudførsel ialt ca. 900 Mill. Kr. Lad Skibsfart og Storhandel have givet os 600 Mill. Kr., saa er vi gaaet ud af Aaret 1919 med et Underskud paa vor Betalingsbalance overfor Udlandet med 1 Milliard Kr.

Det er i disse Tider saa hyppigt udviklet, hvorledes dette sørgelige Resultat er fremkommet. Vi har i 1919 indført for 174 Mill. Kr. Kolonialvarer og for 30 Mill. Kr. Drikkevarer, for næsten 610 Mill. Kr. Spindestoffer og Manufakturvarer, 6200 Stk. færdige Automobiles, Benzin til disse o. s. v., en hel Række af Varer, som vi i hvert Fald skulde have indført meget lidt af, da vi maatte betale dem med vore opsparede Midler, al den Stund vore løbende Indtægter ikke gav os meget ud over, hvad vi skulde bruge til Kul, til Gødnings- og Foderstoffer til Landbruget og til de fornødne Raavarer til iøvrigt at holde vore Erhverv i Gang. Paa denne Maade har vi gennem Handelsbalancen paavirket vore Vexelkurser.

Men der maa dog nævnes et Par andre Faktorer, der udenom Handelsbalancen paavirker Vexelkurserne. Den ene er Spekulationen i Valuta, der jo hyppigt har den Virkning at forstærke Bevægelserne. Falder

Kurserne haaber Køberne, at Faldet skal vedblive, og holder sig tilbage, hvorved Kurserne yderligere trykkes. Og omvendt, stiger de, frygter Køberne, at Stigningen skal fortsættes, og dækker ind, hvorved Bevægelsen opad fremmes. Imod denne Spekulation i Valutakurserne indførte Tyskland i 1916 sin Devisen-Ordning, der i et helt Aar i Virkeligheden kun var et Forsøg paa at sætte Maximalpris paa Valutaerne; Holland synes nu at være inde paa det samme. Først i Februar 1917 begyndte man i Tyskland ogsaa at regulere selve Udenrigsomsætningen. En anden Faktor — og den maa f. Eks. i Øjeblikket siges at have den største Betydning for den tyske Markkurs — er Tilliden til et Lands hele fremtidige Økonomi. Naar den tyske Markkurs i Øjeblikket maa siges at være adskilligt under Markens Købeevne i Tyskland, et Tilfælde en tysk Teoretiker¹⁾ i December 1918 ikke vilde behandle, fordi han ansaa det for „sehr unwarscheinlich“, saa skyldes det utvivlsomt foruden den store Udførsel af tyske Betalingsmidler baade Indlandets og Udlandets Tvivl om Landets Fremtid, der har givet sig Udslag i Indlandets Bestræbelser efter for næsten enhver Pris at erhverve sig andre Tilgodehavender for Markværdierne og Udlandets Utilbøjelighed til vedblivende at optage disse.* Og endelig skal jeg erindre om, at Valutakurserne er internationale Priser, og at det enkelte Land, især det enkelte lille Land, kun i ringe Grad gennem sin Handelsbalance formaar at paavirke dem. Men her til kommer, at et Lands Valutanoteringer paa et andet paavirkes af Landets samlede Betalingsbalance overfor Udlandet.

¹⁾ F. Eulenburg: Archiv für Socialwissenschaft 1919, S. 518.

Naar vor Betalingsmaade over for Udlandet er daarlignere end f. Eks. Sveriges og Norges, saa maa Valuta-Noteringerne staa højere i København end i Stockholm og Kristiania; deraf opstaar Disagioen. Men er denne først opstaaet, kan den medvirke til at forøge Misforholdet, ved at Svingninger i Disagioen kan gøre det fordelagtigt for norske og svenske Kreditorer at trække deres danske Tilgodehavender hjem i fremmed Valuta, hvorved disses Kurser hernede sættes i Vejret. Men der er en anden stor Aarsag, der er ganske uden Sammenhæng med vor Betalingsbalance, og det er Europas Gæld til Amerika. Selv om vi ikke selv skulde bruge en eneste Dollar af dem, vi fik ind, saa vilde dog Verdensmarkedets Efterspørgsel efter Dollars sætte \$-Kursen her op. Ifølge foreliggende Oplysninger har Europas Overskuds-Import fra U. S. A. i 1919 beløbet sig til 4435 Mill. \$, idet U. S. A. har udført til Europa for 5186 Mill. \$ og indført for 751 Mill. \$. Hertil kommer, at Europa af U. S. A. har laant 10 000 Mill. \$, der skal forrentes og afdrages. En Sammenligning mellem Valutakurserne i København og Stockholm belyser klart dette. Den 6. Februar 1920 var £-Kursen i Stockholm 18,15, d. v. s. Pari, samtidig var \$ 5,60, d. v. s. næsten 2 Kr. over Pari. For vort Vedkommende skyldes altsaa Disagioen over for Dollars fra 3,73 til 5,60 £-Disagioen, som vi ingen Indflydelse har paa, medens Resten af Forskellen fra 5,70 til 6,80, væsentligst maa antages at skyldes, at vor Betalingsbalance over for Udlandet er ugunstigere end Sveriges.

Konklusionen af det her fremførte er altsaa den, at en Del af vore Valutavanskeligheder skyldes for stor Indførsel, en anden Del for ringe en Udførsel —

saavel hvad Mængden som de opnaaede Priser angaar — og endelig er der en Del af Vanskelighederne, der skyldes Aarsager, der ligger helt uden for vor Om-sætning med Udlandet. Det er nødvendigt at fastholde dette, naar vi vil drøfte Mulighederne for Foranstaltninger til Bedring af vore Valutaforhold.

Det vil maaske være rimeligt at begynde en saadan Drøftelse med at imødegaa en Betragtning, der hyppigt fremføres, og som gaar ud paa, at de høje Valutakurser er selvregulerende, den bedste Regulator, der kan faas, idet de afskrækker Køberne og følgelig foraarsager deres eget Fald. Jeg anser ikke denne Betragtning for ganske holdbar. Thi det er jo blot Usikkerheden om den Bevægelsesretning, Kurserne vil tage, der afskrækker. Det er med Priserne paa Valuta som med alle andre Priser. Tror en Købmand, at en Prisstigning vil holde sig eller endog yderligere vokse, saa køber han, og den der har skønnet rigtigt og er kommet først, han er den dygtigste Købmand og faar den største Profit. Hvis man tror, at Valutakurserne vil vedblive at være høje og højere, saa dækker man ind, naar den første Forskrækkelse har sat sig, saa er vi igen kommet et Stykke op ad Prisstigen med de Varer, der er betalt med Valuta til de ny højere Priser. Og saa smittes det øvrige Prisniveau efterhaanden.

I dette Forhold, mener jeg, ligger en af Grundene til at træffe Foranstaltninger mod de høje Valutakurser. Og da den enkeltes Interesser her er imod Samfundets, er det nødvendigt, at den enkeltes Dispositioner bøjes ind under saadanne Bestemmelser, der træffes til det heles Vel. De store Indtægter og de høje Lønninger fremkalder nemlig en Købekraft, der forsaa-

vidt den angaar fremmede Varer, hænger ganske i Luf-
ten, naar Landet ikke har en Udførsel, der svarer til
Begæret efter fremmede Varer. Men dette vil den en-
kelte Handende ikke være i Stand til at dømme om;
han søger blot at imødekomme sine Kunders Efter-
spørgsel efter fremmede Varer, og beslaglægger til sta-
digt stigende Kurser den Valuta, som skulde have
været anvendt til de nødvendige Formaaler, og som,
hvis det overflødige Forbrug havde været standset,
kunde være blevet stillet til Disposition for disse
nødvendige Formaaler til lavere Kurser. — Naar en
saadan usvækket Efterspørgsel trods Kursstigningen
vedblivende kan finde Sted, ligger det i, at den nor-
male Modvægt imod de stigende Valutakurser svigter
under de nuværende Forhold; thi paa den ene Side
lægges der paa mange Maader Udførselen en Hindring
i Vejen ved, at de fremmede Lande nægter at tage
det paagældende Lands Varer; paa den anden Side
mindsker de stigende Priser ikke Indførselen, fordi
offentlige Tjenestemænds Lønninger automatisk sættes
op sammen med Priserne, og fordi Arbejdslønnen og-
saa forlanges forhøjet, og endelig fordi det flydende
Prisniveau og Mangelen paa effektiv Konkurrence ude-
fra i hvert Fald hidtil har tilladt dem, der havde Varer
at sælge, at tage snart sagt hvilke Priser herfor de
vilde, og derfor ogsaa at give Toppriser for de Varer,
de havde Lyst at købe.

Men der er en anden Grund, der taler for ikke at
lade Valutakurserne stige og haabe, at denne Stigning
automatisk skal føre til et Fald. Og det er den, at
saalænge den høje Kurs varer, saa længe er det Land,
hvis Valuta er faldet, sat økonomisk tilbage. Naar £

staar i 22 Kr., saa kan England for hver £ købe for 22 Kr. danske Varer mod normalt kun for 18, og vi skal — det er naturligvis blot den anden Side af den samme Sag — give 22 Kr. for hver Gang vi i England køber for 1 £.

Men endelig er den sidste og afgørende Grund til Indgreb den, at forsaavidt de stigende Valutakurser betyder, at det paagældende Land har Mangel paa Betalingsmidler til udenlandske Varer, saa er det jo ganske nødvendigt for at skaffe Valuta til den strengest nødvendige Indførsel at forhindre den mindre nødvendige, og saa selvfølgelig af al Magt at søge Udførselen af indenlandske Varer fremmet.

Om de Midler, der er de hensigtsmæssigste til at naa den ønskede Bedring af Valutakurserne er Meningerne stærkt delte, og, som det er at vente, delte efter Linier, der svarer til de forskellige Opfattelser af Aarsagerne til Vanskeligheden.

Som det Middel, der ligger nærmest for, maa nævnes Valutalaanet. Bortset fra, at Tilbøjeligheden til at give Laan ikke er store i Øjeblikket, kan den Hjælp, der faaes ad denne Vej, være farlig. Thi hvis Laanet ikke bruges til virkelig at forbedre Laantagerens økonomiske Status og er den eneste Udvej til at naa en saadan Bedring — saaledes som det vel maa siges at være Tilfældet for Centraleuropa i Øjeblikket, der ikke ved Besparelser o. l. kan skaffe sig de Raastoffer, der er nødvendige for Genrejsningen af deres Erhvervsliv — saa opnaas kun, at Valutakurserne falder og derigennem opmuntrer til Fortsættelse ad de Baner, der førte ud i Vanskelighederne.

Et andet Middel er Reduktionen af Prisniveauet.

Fremragende Teoretikere og den engelske Committee on Currency and foreign exchanges, der, saavidt jeg kan se, bestaar af 12 Bankdirektører, 2 Ministerial-Embedsmænd og 1 nationaløkonomisk Professor, synes at have fundet hinanden i Enighed om, at den væsentligste Grund til, at Vexelkurserne gaar imod et Land, skyldes dette Lands høje Prisniveau paa den Maade jeg foran har omtalt, og Midlet mod de ugunstige Vexelkurser er da at søge i en Reduktion af Prisniveauet. Denne Reduktion skal naaes ved en Indskrænkning af Seddelcirkulationen igenem, at Sedlerne atter skal kunne ombyttes med Guld, hvorved Guldbeholdningerne bliver bestemmende for Seddelmængden. Desuden skal det for Sedler tilbyttede Guld kunne udføres, og en for stor Guldudførsel standses ved det før Krigen hertil almindeligt anvendte Middel: Diskontoforhøjelsen, der jo gør fremmede Kreditorer tilbøjelige til at lade deres Tilgodehavender blive staaende i et Land, der har forhøjet sin Diskonto. Derved formindskes Efterspørgslen efter Valuta til Dækning af Gæld til disse Kreditorer, og derved bedres Kursen paa saadan Valuta. Desuden anses Diskontoforhøjelsen for at have den Virkning, at Laanebegæret nedsættes ved, at Priserne paa Laan er sat op. Derved formindskes Efterspørgslen efter Varer og Arbejde, der skulde købes for de laante Penge, og derved sænkes baade Varepriserne og Arbejdslønnen, hvilket atter virker nedsættende paa Prisniveauet. Og da dette jo falder sammen med en ved de formindskede Laanebeløb fremkaldt Nedgang i Seddelmængden, naar ogsaa de, der tilstræber en Reduktion af Seddelmængden, deres Maal gennem Diskontoforhøjelsen.

Naar Teoretikere fra mindre Lande saaledes finder

Støtte hos de engelske Praktikere, men derimod ikke synes at kunne opnaa samme Enighed med deres eget Lands ledende Bankdirektører, tror jeg Grunden dels er den, at de her kortelig refererede Betragtninger er rigtige under fri Forhold, og at England paa Grund af sin økonomiske Storhed er friere stillet end smaa Lande, for hvem Betragtningerne derfor passer mindre godt, dels at den engelske Committee forfulgte det ganske specielle Maal: at søge at tvinge den engelske Regering til at indskrænke sine ved Seddeludstedelse optagne Laan hos Bank of England; derfor maatte det være Bankdirektørerne magtpaaliggende i saa høj Grad som muligt at understrege det fordærlige i den store Seddelcirkulation. Der er da ogsaa truffet Foranstaltninger til at begrænse den engelske Seddelcirkulation, medens saavidt vides hverken den fri Ombytning af Sedler med Guld og heller ej den fri Guldudførsel er genoptaget. Englands Overskudsimport fra U. S. A. var i 1919 1970 Mill. \$, foruden at der af de 10 000 Mill. \$, som jeg nævnede som Europas Laan hos U. S. A., falder ca. 4500 Mill. paa England, hvilket til en Forrentning af 5 % giver yderligere 225 Mill. \$ at betale, eller ialt næsten 2200 Mill. \$. Men Bank of Englands Metalbeholdning var ved Udgangen af 1919 godt 90 Mill. £, hvilket med en \$-Kurs af $3\frac{1}{2}$ giver 315 Mill. \$, et Beløb, der omtrent staar i samme Forhold til Englands Underskud paa sin Handelsbalance som Nationalbankens Guldbeholdning til Underskudet hos os. Det er da næppe fra den fri Guldudførsel, at Redningen skal komme. Det Guld, der kan udføres, navnlig da fra et lille Land, hvis hele Guldsmængde med en Dollarkurs af næsten 7 svarer til godt 30 Mill. \$, er

som en Draabe i Havet, og bagefter mangler det til Dækning af Sedlerne¹⁾).

¹⁾ Et Spørgsmaal, der staar i nogen Sammenhæng med dette, er Spørgsmaalet om Sedlernes Underkurs overfor Guldets. Ogsaa dette Fænomen kan henføres til Forskydningerne i Betalingsbalancen. Hvis Nationalbanken gav sit Guld frit, vilde Guldets som enhver anden Vare, der kan anvendes som Betalingsmiddel eller til Eksport, blive efterspurgt til en Pris, der vilde nærme sig de fremmede Kursers nuværende Højde. Skal man betale 7 Kr. for en Dollar, er man naturligvis villig til at betale op imod 7 Kr. for det Guld, der repræsenterer en Dollar imod normalt 3.70 Kr. for den samme Guldmenge; deraf opstaar Sedlernes „Underkurs“ overfor Guldets. Denne Betragtningens Rigtighed ses ogsaa deraf, at da de nordiske Lande paa Sveriges Initiativ i Februar 1916 standsede Guldudførselen, fordi Guldets havde „Underkurs“ overfor Sedlerne, var Aarsagen den, at f. Eks. £ dengang stod under 17, og at Guldets derfor kunde indføres til en Pris, der laa under dets lovligt fastsatte Metalværdi. Men den cirkulerende Seddelmængde var den $\frac{1}{2}$ 1916: 10 %, den $\frac{1}{3}$ 1916: 22 % og den $\frac{1}{7}$ 1916: 36 % større end $\frac{1}{7}$ 1914. Hvorfor var der da dengang saa lidt Tale om, at Sedlerne havde Underkurs overfor Guldets, at det tværtimod var Guldets, der havde Underkurs overfor Sedlerne? Ja, simpelthen fordi de vestlige Valutaer paa Grund af vor gunstige Handelsbalance var for os.

Det skal naturligvis tilføjes, at forsaavidt der ved overdreven Seddeludstedelse er skabt Prisstigning og derved en ugunstig Handelsbalance, saaledes at Valutakurserne gaar imod et Land, kan man gerne sige, at det er „Seddelinflationen“, der foranlediger Sedlernes Underkurs overfor Guldets. Men i saa Fald maa det jo først afgøres, om der virkelig er udstedt for mange Sedler (jfr. foran S. 183). I hvert Fald fremkommer Sedlernes Underkurs ved Seddelinflationens Virkninger gennem Prisstigningen, Handelsbalancen og Vekselkurserne, og ikke ved en mystisk, direkte maalelig Forbindelse mellem Seddelmængden og Sedlernes Underkurs, saaledes at f. Eks. en Stigning af $\frac{1}{4}$ i den cirkulerende Seddelmængde eo ipso skulde fremkalde et Fald af $\frac{1}{4}$ i Sedlernes Værdi overfor Guldets. Sluttelig skal det for en Fuldstændigheds Skyld føjes til, at Guldets som industriel og teknisk Vare stiger sammen med andre Varer i Pris; men dette er jo ogsaa et Forhold, der er uden direkte Sammenhæng med Seddelmængden.

Dette udelukker ikke, at Genindførelsen af Sedler-
nes Indløselighed med Guld og den deraf fremtvungne
Indskrænkning i Seddelmængden er et Maal, man maa
stille sig for derigennem at trykke Prisniveauet. Men
i lige saa høj Grad som jeg anser denne Foranstalt-
ning tilligemed den dermed sammenhængende Anven-
delse af Diskontoskruen for de rette under normale
Tilstande, naar de teoretiske Virkninger ogsaa indfinder
sig, fordi Markedet er frit, i lige saa høj Grad tror jeg,
man under abnorme Forhold som de nærværende bør
være varsom med at anvende disse Midler. En Ned-
sættelse af Seddelmængden finder Sted ved Bankernes
og sluttelig Centralbankens Nægtelse af Laan, Forhøj-
elsen af Diskontosatsen virker i samme Retning. Begge
Dele vil under normale Forhold som nævnt medføre
forringet Virksomhed i Erhvervslivet, Udelukkelse af de
dyrest arbejdende Virksomheder o. l., hvilket alt virker
nedsættende paa Priserne. Men i Øjeblikket, hvor der
er Varenød, hvor det gælder om at fremme Produk-
tionen det mest mulige, da vil Nægtelse af Laan til
produktive Virksomheder kunne medføre en Forringelse
af den nødtørftige Produktion, og en Diskontoforhøjelse
blot give højere Driftsudgifter, medens den ved sit
Tryk paa Obligationskurserne kan medføre store Van-
skeligheder for Sparekasser og andre Pengeinstituter,
hvis Indskydere forlanger deres Penge ud til fordel-
agtigere Anbringelse netop samtidig med, at disse
Penge skal tilvejebringes ved Salg af Fonds til syn-
kende Kurser, for Byggerivirksomheden o. s. v.

Det er Betragtninger som disse, der har medført,
at man fra Erhvervslivets Side — Affärsvärlden for 4.
ds. gengiver saaledes nogle meget interessante Udtal-

lelser fra ledende engelske Bankmænd — paa den ene Side støtter Kravet om Nedsættelse af Prisniveauet (Deflation), paa den anden Side kræver, at Deflationen for ikke at volde for store Ulykker skal foregaa langsomt.

For vort eget Lands Vedkommende, der skal købe næsten alle sine Raastoffer udefra til Priser, vi ikke har nogen Indflydelse paa, og sælge de færdige Varer til det, man vil give os for dem, vil Diskontoforhøjelsen væsentlig give de omtalte forøgede Vanskeligheder. Vi har da heller ikke faaet nogen Diskontoforhøjelse, selv om Røster har hævet sig derfor, og ogsaa ment, at en saadan Forhøjelse vilde tvinge Indhaverne af Varelagre til at sælge disse for at undgaa den forhøjede Rente. Men skulde noget saadant naaes, maatte Diskontoforhøjelsen utvivlsomt være saa stor, at de ødelæggende Virkninger blev ganske overvældende.

Imidlertid, selv om man ad disse eller andre Veje, som f. Eks. ved høje Forbrugs- og Formueskatter eller ved de enkelte Samfundsmedlemmers Sparsommelighed, formaar at trykke Prisniveauet og indskrænke Efterspørgslen, og selv om dette giver sig Udslag i en Bedring af Handelsbalancen og dermed af Valutakurserne, saa kan det dog — af de Grunde jeg tidligere anførte — meget vel tænkes, at disse Kurser er saa høje, at vi trods den Bedring i dem, der er naaet, ikke har Raad til at købe til dem. Thi det maa jo meget stærkt fremhæves: Om Valutakurserne staar noget lavere eller noget højere, det er, naar alt kommer til alt, dog et Spørgsmaal i 2den Række. Det afgørende er, at der gennem en Tilvejebringelse af Ligevægt paa Betalingsbalancen

overfor Udlandet sikres Betalingsmidler til de Varer, vi nødvendigvis skal bruge. Derfor maa i yderste Fald Tilførslerne standses af alle ikke strengt nødvendige Varer, selv om en saadan Standsning, under hvilken Form, den end sker, har sine store Betænkeligheder. Thi det bliver naturligvis vanskeligt at undgaa Prisstigninger i Indlandet paa de Varer, hvoraf Tilførslerne mindskes; samvittighedsløse Handlende faar paany en Chance for en Fordel, som de hæderlige ikke har; den frie Dispositionsret hemmes.

Men disse Betænkeligheder — navnlig forsaavidt angaar Vareaageren, der dog er et indre Fordelings-spørgsmaal med meget kortere Virkninger end de, der opstaar af, at Landets Mønt deprecieres overfor Udlandets — maa svinde ind overfor Nødvendigheden af, at Landet ikke forbruger mere, end det tjener. I det Omfang Forsøg paa et saadant Merforbrug lykkes, ad lovlige og ulovlige Veje — vi har set det i Tyskland, der sluttelig udførte Sedler og andre Betalingsmidler, indtil der ikke mere var Dækning — i samme Omfang bliver Følgen den Stigning baade i det indenlandske Prisniveau og i de fremmede Valutaer, der i sin yderste Konsekvens dræber alt økonomisk Liv i Landet.

De høje Valutakurser er et Faresignal.

BOGANMELDELSER

R. BERG: **Det danske Haandværks Historie.** G. B. N. F.
København 1919. (152 S.).

Efter Opfordring fra Elever paa Teknologisk Institut har Forf. skrevet denne Oversigt over det danske Haandværks Historie. Den skal saaledes i første Række anvendes til Undervisningsbrug og bør bedømmes herefter, men enhver kulturhistorisk interesseret Læser vil have Udbytte og Fornøjelse af at gøre Bekendtskab med den. Bogen tynes ikke af megen Lærdom eller Videnskabelighed (derfor kunde den dog godt være udstyret med et Sagregister ell. lign.), men den fører sin Læser paa en underholdende Maade gennem det Stof, Forf. har samlet.

Der begyndes med en Skitsering af Haandværkets Oprindelse som Erhverv i en noget ubestemt Fortid. Skildringen samler sig derefter om Tiden efter Valdemarerne og om de følgende Aarhundreder, Gildernes og Laugenes første Periode, som der lader sig samle adskillige konkrete Oplysninger om. For en ikke ringe Del karakteriserer disse dog nok saa meget Middelalderens Byliv i Almindelighed som Haandværkets særlige Stilling; men i et Afsnit om Haandværkerlaugene som økonomisk Organisation trænger Forf. dog ind til Sagens Kærne: Laugsordningens oprindelige Berettigelse og Forstaaelighed, naar den ses paa Baggrund af Haandværkets Teknik og økonomiske Stand-

punkt; den næringsretlige Ordnings Formaal: at sikre den enkelte Haandværker et passende Udkomme, samtidig med at man sikrede Faget den fornødne faglige Dygtighed. Snart kom Laugene dog i deres Bestræbelser for at sikre sig deres Stilling ud i en Standsprotektionisme, der maatte bringe dem paa Kant med de almindelige Samfundshensyn og med den offentlige Myndighed. Man er hermed inde i den aarhundredlange Strid mellem Kongemagten og Laugene: Kongemagten, der vil reformere og indordne Laugene under By- eller Statsstyrelsen, og Laugene, der bestandig forstaar at falde tilbage til det gode gamle. Man faar dog vistnok let en for overdreven Forestilling om Betydningen af dette Modsætningsforhold. De kongelige Forordninger var vist saa temmelig magtesløse overfor det vidtforgrenede Laugsvæsen, og den Zigzagkurs, der følges fra Kong Hans's til Frederik VI's Tid, er vel nærmest et Udtryk herfor. Hvis man tænker sig, at de kongelige Forordninger blev efterlevet til Punkt og Prikke, maa man faa det Indtryk, at Samfundsordningen svajede hid og did, medens det modsatte var Tilfældet: indenfor Haandværket og Haandværkerstanden gik Udviklingen grumme langsomt for sig; det hele stivnede i Gewohnheiten, som ikke let lod sig krænke. Forf. fortæller i et Par Afsnit af Bogen meget livfuldt om Haandværkets Kaar og Skik og Brug i Laugenes ældre Tid. Fattigdom og Zünftighed er de mest fremtrædende Træk, større faglig Dygtighed og Driftighed er et sjældent Syn.

Under Enevælden blev Laugenes Stilling dog efterhaanden en anden end før. Christian V's Forordninger fik maaske ikke mere indgribende Betydning end Christian IV's havde haft. Men Laugenes monopoliserede Stilling opløstes, først ved, at det ikke blev muligt i Længden — særlig under Indvandringen fra Landet til Byerne, der fandt Sted i Begyndelsen af 18. Aarh. — at forhindre alle andre fra at udføre Haandværksarbejde. Frimesterinstitutionen opstaar. Dernæst kommer der, henimod 18. Aarh.'s Slutning, Uro i

Forholdet mellem Mestre og Svende. Særlig i Bygningsfagene opstaar der Bedrifter af større Omfang end de sædvanlige. Svendens Udsigt til Mesterværdigheden forringes; Fænomenet „den gifte Svend“ volder Fortrædeligheder. Der opstaar sociale Problemer, som Statsmagten maa gribe ind i, og derved undergraves Laugenens Stilling. Med det 19. Aarh. nærmer en ny Tid sig, som Haandværket i meget ringe Grad forstaar at forberede sig paa, Næringsfrihedens Indførelse kommer over det ganske som en Overrumpling.

De sidste Afsnit i Bogen handler om Bestræbelserne, der opstod i det 19. Aarh.'s første Del for at højne Haandværkets Uddannelse og om den under Næringsfriheden nødvendige Omorganisering af Haandværket som Stand og Erhverv. Det maa dog forekomme ganske urimeligt i en Bog, der skal tjene som Lærebog for Haandværkere og Industriarbejdere, og i hvilken der er gjort udførligt Rede for Forhold og Begivenheder i det 17. og 18. Aarhundrede, at ofre kun en halv Snes Sider paa „den nye Tid“, Tiden under Næringsloven af 1857. Haandværket forsvandt dog ikke med den, og disse sidste Menneskealdre er dog ikke gaaet sporeløst hen over Haandværkets Stilling og Vilkaar. Fremstillingen af Haandværkets Historie er herved i en væsentlig Grad blevet fortegnet.

Det er, som Forf. ogsaa udtaler det i sit Forord, et første Forsøg, der her er gjort paa at skrive det danske Haandværks Historie, eller rettere paa at samle det meget Stof, der foreligger i Enkeltkildringer, bl. a. fra C. Nyrops og Forf.'s egen Haand, i en almindelig Oversigt. Med al Anerkendelse af, hvad der er lykkedes godt i det første Forsøg, maa man dog ønske at Forsøget engang gøres om i et større Format, hvor ikke blot Nutiden faar den Plads, der tilkommer den, men hvor ogsaa Haandværket som Arbejde, Haandværkets Teknik til de forskellige Tider og i de forskellige Fag kan blive udførligere behandlet end her.

Arbejdet og dets Resultater er dog det egenlige. Haandværkets sociale og retslige Vilkaar er kun Rammerne, indenfor hvilke dets Udøvere har levet og virket.

Johs. Dalhoff.

ADOLPH JENSEN og M. KOEFOED: **Befolkningsforholdene i det 19. Aarhundrede.** 2den gennemsete Udgave. G. B. N. F. Kjøbenhavn 1919.

Det er de to Forfatteres Afsnit om Befolkningsforholdene i „Verdenskulturen“, der her foreligger som selvstændigt Bind i Værket: „Det nittende Aarhundrede“ — „Verdenskulturens“ i Monografier delte 2den Udgave. Fremstillingen er ført op til umiddelbart før Verdenskrigens Udbud, og de to Forf. giver paa de 113 Sider, Skriftet omfatter, en grundig og velskreven Oversigt over de statistiske Data og de socialøkonomiske Problemer, der knytter sig til Befolkningsforholdene. Der er Afsnit om Folkemængdens Væxt gennem det 19. Aarhundrede, om Udvandring og Vandring fra Land til By, om Ægteskabs-, Fødsels- og Dødelighedsforhold, om Befolkningens Deling efter Køn og i Aldersklasser. Og i de to sidste Afsnit, der er nye, omhandles Befolkningens legemlige og aandelige Egenskaber og drøftes „Det 20. Aarhundredes Befolkningsspørgsmaal“: Fødselshyppighedens Nedgang og de sociale og økonomiske Forhold, dette moderne Befolkningsfænomen giver Anledning til.

E. C.

Landbrugets Ordbog, 2den Udgave, udgivet af en Kreds af Fagmænd med Forstander TH. MADSEN-MYGDAL som Hovedredaktør. 1069 S. G. B. N. F. Kjøbenhavn 1918.

I Aarene 1909—14 udkom 1ste Udgave af Landbrugets Ordbog, den Gang som nu ved 2den Udgave med Forstander Th. Madsen-Mygdal, Dalum Landbrugsskole som Hovedredaktør, med en Redaktion bestaaende af højt ansete Mænd indenfor Landbruget og under Medarbejderskab af en Række hver paa sit Omraade fremragende Fagmænd. 1ste Udgave af Landbrugets Ordbog var et ogsaa i Omfang betydeligt Værk paa 4 Bind, indeholdende ialt ca. 3 300 Sider. Til Trods herfor blev dette Værk hurtigt udsolgt, og det har i de senere Aar ikke været til at opdrive, ikke en Gang hos Antikvarboghandlerne, hvad der maaske kan tages som et Bevis paa, at det er et Værk, som ligger fast hos sine Indhavere, et Værk man ikke skiller sig af med, naar man en Gang er kommen i Besiddelse af det. For at afhjælpe dette Savn havde man indenfor Bogens Redaktion allerede i længere Tid syslet med Planen om en ny Udgave af samme Omfang som den oprindelige, men da Forarbejderne hertil selvforstaaeligt vilde være meget betydelige, har man anset det for rigtigst at søge det øjeblikkelige Savn afhjulpet snarest muligt ved at lade 2den Udgeve fremtræde i den foreliggende stærkt beskaarne Skikkelse, idet man i denne Udgave væsentlig har taget Sigte paa det praktiske Landbrugs Krav ved at udelade alle Artikler af ikke strengt landbrugsfaglig Karakter. Denne Begrænsning af Stoffet har medført, at 2den Udgave nu foreligger i et enkelt Bind paa ialt 1 069 tætrykte 2-spaltede Sider. En Beskæring af Stoffet som det stedfundne maa naturligvis først og fremmest Nationaløkonomer beklage, idet dette har medført Udeladelse i 2den Udgave af en Række Artikler af stor Interesse netop for Nationaløkonomer.

Dette gælder først og fremmest 1ste Udgaves Artikler af landbrugsøkonomisk og landbrugsstatistisk Karakter. Vel findes der indenfor den nationaløkonomiske Literatur gode

Fremstillinger af vort Landbrugs Historie, der yderligere i en forhaabentlig ikke altfor fjern Fremtid vil blive suppleret ved Fuldendelsen af Kontorchef H. Hertels saa lovende paa-begyndte Værk om Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og endvidere ved Statskonsulent K. Hansens stort anlagte Værk om det danske Landbrug, og vel er den danske Landbrugsstatistik den Del af den danske Statistik, der er mest indgaaende behandlet, og hvor de fleste samlede Oversigter foreligger; men til Trods herfor er det alligevel beklageligt, at man har været nødt til at nedskære Stoffet i 2den Udgave af Landbrugets Ordl og saa stærkt, at saa godt som intet har kunnet medtages af landbrugshistorisk og kun lidet af landbrugsstatistisk Art, selv om man som sagt har Adgang til at skaffe sig de herhenhørende Oplysninger fra andre Kilder. Det skal endvidere betegnes som et føleligt Savn, at man ikke i den foreliggende Udgave har kunnet medtage de udmærkede Biografier af ledende Personligheder indenfor de skiftende Tiders Landbrug, der fandtes i 1ste Udgave, forfattede af Ugeskrift for Landmænds Redaktør, Hr. Anton Bing, og som ikke findes optaget i noget andet Værk.

Hermed være nu ingenlunde sagt, at den nu foreliggende 2den Udgave af Landbrugets Ordbog ikke indeholder Oplysninger af Interesse ogsaa for Nationaløkonomer; thi var dette Tilfældet, vilde Bogens Anmeldelse i Nationaløkonomisk Tidsskrift være unaturlig. Men det modsatte er ogsaa Tilfældet, trods de betydelige Udeladelser fra 1. Udg., der er nævnt ovenfor. For moderne Nationaløkonomer gælder det jo netop om i stedse stigende Grad at faa Kendskab til de tekniske og faglige Forhold indenfor de enkelte Erhverv, og i saa Henseende yder netop denne Udgave af Landbrugets Ordbog en fortrinlig og let haandterlig Vejledning for Landbrugets Vedkommende. Her findes kortfattede, men samtidig udtømmende Oplysninger om saa at sige alle faglige Spørgsmaal indenfor Landbrugets vidtforgreneede Arbejdsmark, Oplysninger, som ikke alene er af Betydning

for det praktiske Landbrug, men som enhver, der interesserer sig for moderne Erhvervsvirksomhed, ikke kan undlade at gøre sig bekendt med. Det forekommer mig, at hvad Hages Haandbog i Handelsvidenskab er for Handelens Vedkommende, der er Forstander Madsen-Mygdals Bog for Landbrugets Vedkommende. Jeg er ikke rigtig klar over, med hvilket Værk det vil kunne sidestilles for Industriens Vedkommende; der foreligger næppe for dette Erhverv et tilsvarende Værk, idet en Bog som Professor Karl Meyers Vareleksikon næppe fuldtud kan siges for Industriens Vedkommende at indtage en tilsvarende Plads, ihvorvel den synes mig at være det Værk, man først kommer til at tænke paa i denne Sammenhæng.

At en Bog som Landbrugets Ordbog er paa sin Plads ogsaa paa en Nationaløkonoms Boghylde, anser jeg derfor for ganske givet. Jeg fik et Bevis derpaa, da en ung nationaløkonomisk første Del Studerende forleden spurgte mig, hvad det egentlig vilde sige, at Malkekøer maatte erstattes med nyt Opdræt paa Grund af „Kastning“. Udtrykket forekommer i Warmings Danmarks Statistik, og det havde hensat saavel Eleven som hans Manuduktør i Forlegenhed, idet ingen af dem anede, hvad det betød. Jeg forklarede ham, hvad Kastning var, og henviste ham til at søge Oplysning om alle den Slags landbrugsfaglige Udtryk i Landbrugets Ordbog, ligesom jeg ogsaa bad ham henlede sin Manuduktørs Opmærksomhed paa dette Værk, hvoraf god og solid Viden er at hente. Jeg lader denne Opfordring gaa videre til den større Kreds af Nationaløkonomer, som udgør nærværende Tidsskrifts Læsere, idet jeg tilføjer, at saavel Bogens Hovedredaktør som Kredsen af de Mænd, der har været hans Medarbejdere, giver fornøden Tryghed for, at man ved Benyttelsen af Landbrugets Ordbog faar kyndig Vejledning i de Spørgsmaal, Bogen behandler.

Og saa maa man iøvrigt haabe, at der maa blive levnet den samme Kreds af stærkt optagne Mænd, der har besørget 2den Udgave, Tid og Lejlighed til i en ikke alt-

for fjern Fremtid at faa udarbejdet en 3die Udgave af Bogen efter den Plan, der var ledende ved Udgivelsen af 1ste Udgave.

Otto Himmelstrup.

Danmark, Land og Folk. Ved Daniel Bruun. I—II. G. B. N. F. Kjøbenhavn 1919.

Historisk-topografisk-statistisk Haandbog kalder dette Værk sig. En festlig, rigt illustreret Beskrivelse af vort Land og Folk foreligger her, begyndende med Fremstillingen af Danmarks Natur — Jordbund, Flora, Fauna —, dernæst givende en Oversigt over Bygningsforhold og -Mindesmærker, Befolkningsforholdene, Landbruget, Skovbruget og Fiskeriet. Siden kommer en Fremstilling af Købstædernes Historie og nuværende Tilstand (derunder et særligt Afsnit om Kjøbenhavn), med Beskrivelse af deres Erhverv, og endelig en Oversigt over Landets Inddeling og Administration samt et Afsnit om Sønderjylland. Hermed er den almindelige Del af Værket sluttet, og Fremstillingen gaar over til en Gennemgang af de enkelte Amter; i det udkomne 2det Bind er Hjørring og Thisted Amter behandlade.

De Afsnit af økonomisk og statistisk Natur, der særlig er Grund til at omtale her i Tidsskriftet, er forfattede af Fuldmægtig Henning Kiørboe. Et Afsnit behandler Befolkningen, et Fiskeriet og et Byerhvervene (Industri, Handel og Trafik, sidstnævnte klart og livfuldt skrevet af cand. polit. Sven Røgind) — Landbrugets Forhold er i mere indgaaende Form fremstillet af det kgl. Landhusholdningsselskab. Kiørboe synes mig at have været for beskedene. Han lader sig klemme af Billeder og af de topografisk-bygningskyndige Afsnit, saaledes at der fremkommer et ret stort Misforhold mellem hans Fremstilling af andre Dele af Værket. Men

han kan heller ikke fritages for Bebrejdelse for i ikke ringe Grad at have forsømt Ligevægten mellem sine egne Afsnit: Fremstillingen af Fiskeriet tager f. Eks. lige saa megen Plads som Afsnittet om Befolkningen. Det skal villigt indrømmes, at dette Spørgsmaal om, hvor meget der skal tages med og hvormeget ikke, i en Sammenhæng som denne altid er et af de vanskeligste. Men jeg mener, at de økonomisk-statistiske Afsnit her er for spinkle, naar de skal være Afsnit i en „statistisk Haandbog“. Men er dette sagt, skal det ogsaa siges, at Kiørboes Fremstilling som Regel er velskreven og overskuelig.

Den begyndende Amtsbeskrivelse er jo ikke Traps — og gør vel heller ikke Fordring paa at være det. Men det ligger saa nær at foretage Sammenligningen. Dog, de to Værker udelukker ikke hinanden, og det store Billedstof i Danmarks Land og Folk gør det i hvert Fald til en Glæde for enhver Dansk at tage dette Værk i sin Haand.

E. C.

H. GREEN: **Krigen og Kurserne.** I. Bind. 496 S. Green & Steins Forlag. København 1919.

Det er efter det foreliggende første Bind vanskeligt at se, hvad dette stort anlagte Skrift egentlig skal give, idet den allerstørste Del af Bindet ikke beskæftiger sig med det, Titlen angiver, men derimod indeholder en detailleret Fremstilling af den danske Fondsbørs Historie, der munder ud i en skarp Kritik af den nugældende Tingenes Tilstand. Man kan ikke andet end beundre den Energi, hvormed Forf. har samlet hele det store Materiale, han giver, og hvorved Bogen bliver et højst værdifuldt Kildeskrift. Den samme annalistiske Form, der noget tynger Bogens Hovedafsnit, giver ogsaa de Afsnit, der findes om Krigsforanstaltninger af økonomisk Art i 1914, en

springende Karakter. Men om disse Afsnit vil det iøvrigt være rimeligt at vente med at tale, indtil man ser, hvad Fortsættelsen af Værket bringer. At alle disse Begivenheder skildres af en saa kyndig og en Begivenhederne saa nærstaaende Mand som Forf., er der kun Grund til at skønne paa, og at Skildringen er præget af sin Forf.'s særlige handelsmæssige Syn har ogsaa sin Værdi, naar der som her hverken ved Form eller Indhold gøres noget Forsøg paa at tilsløre Standpunktet.

E. C.

N. RYGG: **Norges Banks Historie**, I. 392 S. Kristiania 1918.

Norges Banks Virksomhed indlededes i 1817, men først 1818 begyndte den at gøre Udlaan. Bankens Hundredaarsskrift, hvoraf første Del førende op til Aar 1850 nu foreligger, fremtræder i pompøst Format og Udstyrelse med store delvis Helse-Billeder af Bankens Direktører — à propos disse saa savner man ved Portraiterne Oplysninger om, naar de paagældende virkede.

Pengeforholdene i Norge siden den dansk-norske Rigsbanks Oprettelse i Januar 1813 frembyder overordentlig Interesse i Henseende til Seddelpengespørgsmaalet. Alle-rede inden Kielerfreden udviklede det norske Pengevæsen sig uafhængigt af det danske, de mangeaarige Ønsker om en egen norsk Bank søgtes straks realiserede under Christian Frederiks kortvarige Styre. Det første Forsøg gik ud paa at skabe en seddeludstedende Laaneindretning, og man var saa frejdig at mene, at der ikke behøvedes nogen Indbetaling, men at Sedlerne kunde baseres paa Garantitegning. Den luftige Plan, som Forfatteren skriver, blev modtaget med Begejstring af Landets bedste Mænd, men praktiseret blev den dog ikke. Da Regeringen efter Kielerfreden selv skulde rejse Penge, gik man den gængse Vej, lod den

norske Rigsbankafdeling udstede en klækkelig Sum Sedler, der snart faldt endnu dybere end deres danske Søstre. Men derefter ophørte den danske og den norske Vej at løbe parallelt; medens vi beholdt Rigsbanksedlerne og arbejdede dem op til Pari, saa troede den unge norske Stat, at den ved en Kraftanstrængelse straks kunde naa til indløselige Sedler. En ny Bank, Norges Bank, med en stærkt begrænset og paa halv Sølvdekning baseret Seddeludstedelse skulde indfri Rigsbanksedlerne og skabe den forjættede Tilstand — indløselige Sedler.

Skøndt det virkelig ved en beundringsværdig haardhændet Tvangsudskrivning lykkedes at skabe den ønskede Sølvfond og Seddeludstedelsen omtrent blev holdt ved det bestemte, saa førte den hensynsløse Inddragelse af de nys udstedte Rigsbanksedler til en Kurs af 20 % i nye Norges Banks Sedler dog ikke til det faste Pengevæsen. Trods den meget stærke Metaldækning faldt de nye Sedler til under 50 %, saa man en Tid havde den ejendommelige Situation, at den cirkulerende Seddelmængde var mindre værd end den Metaldækning, der fandtes i Banken. Man turde jo nemlig ikke erklære Sedlerne for indløselige af Frygt for, at det møjsommeligt sammenskrabede Sølvs skulde gaa ud af Landet.

Forfatteren slutter sig til den først af Schweigaard i 1830'erne fremsatte og senere almindeligt hyldede Kritik af denne Fremgangsmaade og mener, at det norske Pengevæsen med et vilde have været i Orden og mange Aars Valutavanskeligheder undgaaede, dersom man straks dristigt havde gjort Sedlerne indløselige. Ja bare man vidste, hvordan det *ceteris paribus* saa var gaaet med Pengevæsenet, samtidig med at man ved, hvorledes det gik under den anvendte Fremgangsmaade; Seddeludstedelsespolitiken vilde i saa Fald være en lettere Kunst, end den nu er. Trods Seddelmængdens radikale Reduktion til ca. 8 Mill. Rd., sammenlignet med Danmarks ca. 30 Mill. og trods den minimale Metaldækning for de danske Sedler overfor

de norskes 50 % Dækning, var de norske Sedlers Kurs stadig meget daarligere end vores og de blev først indløselige samtidig med vore.

Om disse Forhold fortæller Forfatteren livfuldt under Anvendelse af et omfattende Materiale, øjensynligt har den norske Memoirelitteratur særlig mange Optegnelser fra den Tids økonomisk og politisk interesserede, og det synes som om Kritiken mod Forordningen af 5. Januar 1813 er kommen friere til Orde i Norge end i Danmark, samtidig med at Forstaaelsen synes at have været ringere. Skildringen bringes op til Aarhundredets Midte under særlig Dvælen ved Krisetilstanden 1848—50.

I et langt Slutningskapitel behandler Forfatteren Norges økonomiske Udvikling indtil 1850, dels i almindelige Oversigter over mindre Tidsrum, dels i særlige Afhandlinger over de enkelte Hovederhverv, mindende om de paagældende historiske Dele af Falbe-Hansens og Scharlings „Danmarks Statistik“, altsammen meget interessant Lektüre, som dog for Enkelthedernes Vedkommende ligger Norges Banks Historie noget fjærnt.

Axel Rubow.

INGE DEBES: **Social nyorientering.** Steen'ske Forlag, Kristiania, 48 S.

CHRISTIAN GIERLØFF: **Social fred** —? Aschehoug & Co., Kristiania, 142 S.

ANDERS ØRNE: **Kooperativ samhällssyn**, tretton artikler om krig och fred. Kooperativa förbundets förlag, Stockholm, 196 S.

Alle tre Bøger kunde for saa vidt gaa ind under Titlen paa Inge Debes' lille Bog, som de alle beskæftiger sig med den nye Tid, der skal bygges op paa Krigsaarenes Erfaringer. De er fælles i Udgangspunktet: den nuværende Produktionsordnings Uretfærdighed, og de er fælles i Ønsket om at komme en social Omvæltning i Forkøbet ved Over-

gangen til andre Arbejdsformer, der sideordner eller underordner Kapitalen Arbejdet og derved giver dette en saadan Stilling, økonomisk, socialt, produktionsmæssigt, at dets Udøvere skal kunne føle sig tilfredse. Inge Debes lægger Vægt paa det psykologiske Moment, at Arbejderne faar en Følelse af at være Parthavere i Virksomheden gennem Deltagelse indenfor nærmere angivne Rammer i Administrationen. Midlet er Oprettelsen efter engelsk Mønster af industrielle Fællesraad („work comittees“ for Fabrikkerne enkeltvis, „district councils“ for større Landområder o. s. v.), der skal behandle Klager fra Arbejderne over Arbejdsforholdene, tage op til Drøftelse alle Spørgsmaal vedrørende Bedriftens Gang, Ledelsen m. v. Arbejdsgiverne skal her give Forklaring paa nye Arbejdsmetoder, nye Maskiner, fremsætte Forslag til Akkordsatser m. v. Det er Forf.'s Tro, at et Samarbejde under saadanne Former af sig selv vil føde Reforme som Udbyttedeling eller Tantiembetaling. Christian Gjerløff ser i Udbyttedelingen, som han nylig har skrevet en selvstændig Bog om („Arbejdsgiver og Arbejder“, anmeldt her i Tidsskriftet), det store Middel til at løse det sociale Spørgsmaal, selv om han ikke er blind for Vanskelighederne, som han i nærværende Bog helliger noget mere Opmærksomhed end før, uden dog at forlade sin stærkt agitoriske Skrivemaade. Udbyttedelingen er imidlertid efter hans Mening den halve Vej til den kooperative Drift, og han ender da samme Sted som den svenske Forfatter Anders Ørne, der i sin viden-skabeligt set svage og i det hele ikke synderlig interessante Bog (en Samling tre-fire Aar gamle Tidsskriftsartikler) haa-ber paa den kooperative Bevægelses Opmarch som For-løsning.

Heller ikke i Anvisningerne paa Konstruktionen af et nyt og bedre Samfund viser de tre Forfattere da megen Forskel i Opiattelsen. De staar skeptisk overfor Statsdrift og ønsker ingen gennemført Socialisering, paa den anden Side er de klar over Fordærveligheden af Uorden, Planløshed

og Splittethed i Produktionen og vil derfor have Organisation mere end nogensinde tidligere (Inge Debes citerer her udførligt under Omtalen af Tysklands Fremtid Rathe-
nau). Udgangen bliver, som Christian Gjerløff udtrykker det, „frihet under samfundsmæssig ansvar, under samfundsmæssig overopsyn, med samfundsmæssig regulering af arbejdskaarene og livsvilkaarene“.

Inge Debes' Skrift har maaske lidt af det teoretiske Arbejdes Karakter, de to andre intet, og en teoretisk Vurdering kan derfor spares. Tankerne er jo ogsaa ofte drøftet i anden Sammenhæng. Det er Agitationsskrifter, der ved Siden af træffende og gode Bemærkninger har megen Overdrivelse og adskilligt Dilettanteri, men som unægtelig behandler højst vigtige Emner. Ringest er Anders Ørne, der har den Forestilling, at „de moderna samhällenes ekonomiska liv är organiseret så, at producentintresset i första hand tillgodeses“, og som selv under Omtalen af den svenske Kommissionsbetænkning om Lov til Modarbejdelse af illoyal Konkurrence ikke kan se, at Producentinteresser kan falde sammen med Konsumentinteresser, men beklager sig over, at Kommissionen har „i huvudsak fasthållit blott en enda synspunkt på frågan, nämligen näringsidkarnas“, som om dermed skulde være sagt, at Konsumentinteresserne ikke var varetaget.

Sven Røgind.

Professor, Dr. BERNHARD HARMS: *Völkerrechtliche Sicherungen der Wirtschaftlichen Verkehrsfreiheit in Friedenszeiten*. Jena 1918. (84 S.).

„Mellem Verdensøkonomien og Privatøkonomien ligger Nationaløkonomien“. Denne Sætning; i sin Tid udtalt af den store tyske Nationaløkonom, Fr. List, giver os i et Glimt Forstaaelsen af de økonomiske Kræfter, der satte

Krigen i Gang, og som Krigen atter yderligere har udformet og skærpet i hidtil ukendt Grad.

Med Selvopholdelsens skærpede Interesse har Tyskland under Krigen vaaget over Ententens Forberedelser til den økonomiske Efterkrig, og intet Sted har man bedre Lejlighed til at følge dette orienterende Arbejde end gennem den Række Skrifter, „Institut für Seeverkehr und Weltwirtschaft“ har udsendt under Krigen. — Prof. Harms foreliggende lille Piece følger et værdifuldt Led til denne Samling.

Medens Sejren gennem den aller største Del af Krigstiden for hele det tyske Folk stod som det eneste effektive Middel til at sprænge det kvælende økonomiske Net, der skulde spændes om Tyskland, er vi med den foreliggende Piece naaet til Krigens sidste Fase, da den roligt dømmende tyske Videnskabsmand indser, at en Forstaaelsesfred er alt, hvad man tør haabe paa. — Kun en Maaned efter Prof. Harms Foredrag i Kiel besegledes Tysklands totale Nederlag og alle Professorens sindrige Betragtninger over, hvilke internationale Garantier Tyskland burde stille for at forhindre økonomisk Isolation, blev værdiløse, da Tyskland i Versailles blev stillet Ansigt til Ansigt med Ententens Diktatfred. — Har Begivenhedernes Udvikling saaledes ved sit hastige Forløb allerede taget Aktualitetens Interesse fra Grundideen i den foreliggende Afhandling, staar dog tilbage en indsigtsfuld Videnskabsmands objektive Bedømmelse af det internationale økonomiske Livs moderne Udvikling, specielt af Kampen mellem Nationaløkonomi og Verdensøkonomi og Chancerne for Udviklingen i Fremtiden af den ene af disse paa den andens Bekostning.

Særlig bemærker man den Forbindelse, Forf. øjner mellem Statsmagtens voksende Virksomhedsomraade og Udformningen af den sluttede nationale Økonomi. — Jo større Statsmagtens finansielle Forpligtelser bliver (gennem Statsgæld, social Forsorg o. s. v.), desto nødvendiggøres det at sikre den hjemlige Økonomi — og derigennem

Skatteevnen — mod Konkurrencen ude fra gennem Toldbeskyttelse, Opmuntringspræmier, imperialistisk Kolonialpolitik — i sidste Instans Krigen. — Den gamle liberale Stat, i hvilken Statshusholdningen holdtes paa et Minimum, egnede sig langt bedre til at tage Risikoen — og Chanterne — i aaben Konkurrence Kamp om Verdensmarkederne. Naar Staterne nu efter Freden møder med Maximum af økonomiske og sociale Forpligtelser, vil det simpelt hen være en Livsbetingelse for dem med alle til Raadighed staaende Midler at værne den nationale Produktion. Den gamle Liberalisme kan ikke komme i Højsædet igen, fordi den moderne Stat som Forholdene ligger ikke kan indlade sig paa den dermed forbundne Risiko. Den aabne Dørs Politik staar og falder derfor med Mulighederne for en praktisk Udformning af „Folkenes Forbund“, som Forfatteren gør sig til Talsmand for, med Muligheden for gennem internationale Aftaler først og fremmest at begrænse illoyal Konkurrence og videre at naa frem til en Plan for international Arbejdsdeling og gensidig international økonomisk Sikring af hvert Lands sociale Forpligtelser.

Tyskland vil komme til at købe Freden paa Bekostning af dets handelspolitiske Selvstændighed, idet dets økonomiske Forpligtelser og Raastofleverance-Forpligtelser over for Ententen vil afstikke det en bestemt Bane for en lang Fremtid. Den almindelige økonomiske Boycotning undgaar det formentlig saaledes, fordi Ententen bliver direkte interesseret i dets Leveringsdygtighed; men de to Ting, Forf. frygtede mest, og som han mente, Tyskland frem for alt maatte søge at besværge, dersom det opnaaede en Forstaaelsesfred: at Verdens Raastofkilder var Monopol i Ententens Hænder, og at den enkelte Tysker, specielt de tyske Forretningsmænd, praktisk talt blev udelukkede fra en Række af Jordens rigeste Egne, bliver det sikkert nødt til at regne med gennem en Aarrække.

Ogsaa de neutrale kan forhaabentlig — og øjensynligt — vente en gunstigere Vind end den der blæste, da

Pariserkonferencen i 1916 trak Linierne op for den økonomiske Efterkrig, men flere af de Betragtninger Forf. anstiller i Anledning af denne Konferences Beslutninger er dog ikke uden aktuel Interesse for de neutrale Stater, naar de vil gøre sig deres Stilling i den internationale Konkurrencekamp klar.

Professor Harms Piece kan derfor anbefales, ikke alene fordi den giver os et interessant Indblik i de Overvejelser, Ententens Forberedelser til den økonomiske Efterkrig maatte give Anledning til i Tyskland, men overhovedet som en tankevækkende Vurdering af aktuelle internationale handelspolitiske Problemer.

Ali Ussing.

STUDENTERMATRIKLEN

Af

Harald Westergaard.

For en Del Aar siden blev der ved Københavns Universitet indført en nyttig Foranstaltning. Man begyndte Udgivelsen af en aarlig Studentermatrikel, en Fortegnelse over Studenterne ved de enkelte Fakulteter. De fleste vil maaske finde, at denne lille Bog er en tør Læsning; den kan vel næppe heller paaregne saa mange Læsere som Statskalenderen eller den blaa Bog, men den giver i hvert Fald mange værdifulde Oplysninger, og alt som Aarene gaar, vil man kunne drage større og større Nytte af den.

Det har saaledes sin store Interesse at se, hvorledes Tilgangen til de enkelte Fakulteter former sig fra Aar til Aar. Og en fuldt saa stor Interesse knytter der sig til Afgangen. Det er et overordentlig vigtigt Spørgsmaal at faa at vide, hvor mange Studenter der falder fra undervejs uden at naa frem til den afsluttende Eksamen. Dette kan ske ved at følge de enkelte Aargange af Studenter fra Aar til Aar, under Jevnførelse med Eksamenslisterne, idet man undersøger, hvor mange der efterhaanden gaar bort. Det er dette

sidste Spørgsmaal, der er Genstand for denne lille Afhandling.

En stor Hindring ved en Undersøgelse af denne Art er det ganske vist, at man ikke kan komme længere tilbage end til 1913. Mange af Studenterne fra dette Aar, navnlig Medicinere, kunde ved Affattelsen af den sidste Matrikel (for 1919) endnu ikke være naaet helt igennem Studierne; selv om Studieplanen gaar ud paa Afslutning af Studierne i kortere Tid end 6 Aar, vil der dog meget let opstaa Hindringer derfor. Først om nogle Aar vil man kunne faa tilstrækkelig fyldigt Svar paa Spørgsmaalet om Afgangen.

Det er iøvrigt ikke let at sikre sig helt nøjagtige Resultater. Allerede de hyppige Navneforandringer griber forstyrrende ind. Hertil kommer, at det ikke altid er lykkedes ved Matriklens Udarbejdelse at faa alle de Studerende med. Et Navn kan mangle et Aar og dukke op igen i det næste. Men ved Hjælp af de forskellige Eksaminer, der afholdes, inden den afsluttende Embedseksamen kommer, synes det dog i de fleste Tilfælde muligt at faa Hullet stoppet, saa at man kan faa et nogenlunde tydeligt Billede af Afgangen fra Aar til Aar.

Jeg har søgt at følge Aargangene 1913—15 for det teologiske, det rets- og statsvidenskabelige og det medicinske Fakultets Vedkommende. Alt i alt drejer det sig om henimod 1 000 unge Mennesker, som i disse tre Aar, i Begyndelsen af deres første Studenteraar, har indtegnet sig i de nævnte Fakulteter. Af disse forsvandt en Syvendedel (14 %) i det første Aar. I de følgende Aar gik der i Gennemsnit aarlig c. 6 % af de tilbageværende bort, hvorefter Afgangen tilsidst tog

noget stærkere Fart. Af 969 Begyndere var der efter 4 Aars Forløb 678 tilbage; af Aargangene 1913—14, ialt 649, var der 468; disse formindskedes i det følgende Aar til 398; af Aargangen 1913, ialt 312, var der da 197 igen, som næste Aar var reduceret til 129. Af den samlede Afgang var 87 en Følge af afsluttet Eksamen, medens 342 havde forladt Studiet, og endelig 540 andre fandtes paa Listerne ved Afslutningen af lagttagelserne. Et Overblik over Bevægelsen faas ved nedenstaaende Tal; de viser, hvorledes 100 Studenter efter de vundne Erfaringer efterhaanden vil aftage i Tal.

Efter Forløbet af	Tilbageværende Antal	Forlod Studiet i Aarets Løb	Tog Embeds-eksamen
0 Aar	100	14	—
1 —	86	6	—
2 —	80	5	—
3 —	75	5	—
4 —	70	6	4
5 —	60	5	16
6 —	39	—	—

Af 100 Begyndere havde saaledes 41 forladt Studiet, 20 havde faaet Eksamen, og 39 var endnu ikke færdige.

Der er en vis Regelmæssighed i Frafaldet, efter at det første Aar er overstaaet. I Gennemsnit har hver af dem, der har forladt Studiet, tilbragt $2\frac{1}{2}$ Aar ved Universitetet; for hver af de Studenter, som har begyndt et af de fire Studier, er der i Gennemsnit tabt 1 Aar. Det er altsaa saa at sige den Pris, der betales

for Gennemførelsen af Universitetsuddannelsen. Tabet vilde vise sig endnu højere, hvis man havde kunnet følge Studenterne endnu et Stykke frem i Tiden.

Det forekommer mig, at dette er et meget stort Kraftspild, og ligesaa vigtigt det er, at Københavns Universitet sender dygtige unge Mennesker ud i Verden efter den endelige Eksamen, ligesaa magtpaaliggende maa det være at faa dette Tab reduceret til det mindst mulige.

Selvfølgelig har Døden sin Andel i Afgangen. Men selv under den spanske Sygdoms Herredømme kan man kun forklare en ganske lille Del af Afgangen paa denne Maade. Hovedmassen maa være Folk, der er bleven trætte af Studiet og er gaaet over i andre Fag. Nogle har maaske forandret Studieplan og fortsætter ved Universitetet, men ogsaa dette er sikkert kun sket i et lille Antal Tilfælde; langt de fleste turde være Mennesker, som ikke har kunnet eller ikke har villet gennemføre Universitetsstudierne.

Det vilde være overordentlig interessant, om man kunde følge disse frafaldne i deres videre Udvikling; dette er imidlertid selvfølgelig udelukket. For en Del af dem vil det maaske have sin Betydning, at de har arbejdet kortere eller længere Tid ved Universitetet og forlader dette med nogle der erhvervede Kundskaber; i Hovedsagen turde Universitetstiden være et Tab for dem, navnlig naar der er gaaet flere Aar, inden de opgav Studiet. Ethvert Menneske med nogen Livserfaring vil kunne paapege Tilfælde, hvor unge Mennesker paa denne Maade har lidt Skibbrud for Livet.

Det er højest sandsynligt, at Kraftspildet heller ikke har været lille i ældre Tid. Vort Universitet har i de

sidste Aar gjort et meget stort Arbejde for at bringe Plan ind i Studierne og saaledes paa et tidligt Tidspunkt muliggøre det for de unge at komme paa det rene med, om Studierne nu ogsaa ligger for dem. Den tidligere Planløshed maatte i mange Tilfælde føre til, at et ungt Menneske, efter at have tilbragt en Del Aar ved Universitetet, tilsidst led en ynkelig Skuffelse og gik derfra med en daarlig Eksamen, eller i sildig Erkendelse af sin Umodenhed forsvandt fra Universitetet og gik over i andet Arbejde, hvor han da maaske maatte begynde helt forfra og hele Livet igennem maatte begræde de spildte Ungdomsaar.

Men trods alle disse Anstrengelser er der i vore Dage et anseligt Kraftspild, og det er et alvorligt Spørgsmaal, om dette ikke er for kostbart for et Samfund, der i alle Retninger trænger til at indføre streng Økonomi. For et Universitet betyder den Omstændighed, at saa mange begynder uden at føre Studiet igennem, at man maa holde et større Undervisningsapparat i Gang, end man behøvede, naar Hovedmassen af Frafaldet kunde undgaas. For Forældre, der maaske har underkastet sig store Afsavn, for at deres Børn kunde studere, er Skuffelsen stor, naar det viser sig, at Studiet maa opgives paa Halvvejen.

Naar det gælder om at økonomisere med Kræfterne, er det Universitetets Opgave saa vidt muligt at gaa i Spidsen. Man begynder jo — om end langsomt, at faa Øjnene op for, at de sidste 6 Aars Ødelæggelse har gjort Samfundet fattigere, og at man ikke længere kan fortsætte med at drive Rovdrift og fortære opsparede Rigdomme, man bør indstille sig paa Øko-

nomi baade i Forbrug og Produktion. Men denne Erkendelse er det lettere at vinde for de dannede end for de brede Lag; Bevægelsen bør derfor helst udgaa fra oven, og lidt efter lidt brede sig nedefter.

For at søge Svar paa Spørgsmaalet om, hvad der kan gøres for at formindske Spild af Kræfter, vil det være naturligt at se paa de enkelte Fakulteter. En Særstilling danner her det teologiske Studium. Tabet her er forholdsvis mindre end ved de andre Fakulteter. I det første Aar er c. 10 % faldet fra, i de følgende Aar forsvinder aarlig 4—5 % af de tilbageblevne. For hver af de Studenter, der begynder paa Teologien, er det et Gennemsnitstab af 7 Maaneder, for dem, der opgiver Studiet, godt og vel 2 Aar. Men ogsaa dette betegner jo dog et anseligt Kraftspild. Efter de her foreliggende lagttagelser vil af 100 begyndende Teologer efter 6 Aars Forløb de 26 have forladt Studiet.

At Forholdene for Teologernes Vedkommende er forholdsvis gunstige, kan i første Øjeblik vække nogen Forundring, forsaavidt Eksamensplanen maa siges at frembyde betydelige pædagogiske Mangler. Som en første Etappe paa Vejen er der kun en lille Prøve i Hebraisk, men derefter følger en lang Periode, inden den endelige Eksamen; at denne kan deles i to Dele, betyder ikke stort, da Afstanden mellem dem er meget kort, det er mere at betragte som en enkelt langstrakt Eksamen end som to selvstændige Dele. Her er altsaa den gammeldags Ordning, at Resultatet af Studierne i Virkeligheden først kommer frem efter en Del-Aars Forløb. Naar Frafaldet dog er forholdsvis lille, maa der vel søges dybere Grunde. I ældre Tid gled et ungt Menneske ofte ind i det teologiske Stu-

dium uden ret at ane, hvad han gik ind til. I vore Dage er Kritiken langt mere vaagen overfor denne Studieretning, og naar en Student vælger at studere Teologi, vil det ofte være Resultatet af en grundig Selvpøvelse, og der er taget en alvorlig Beslutning om at ville gennemføre Studiet trods alle Vanskeligheder.

I Sammenligning med Teologerne har den lille Skare af statsvidenskabelige Studerende et stort Mandefald. Alt i alt har i 1913—15 114 Russer indtegnet sig til dette Studium. Af dem har over Halvdelen opgivet det igen. 33 gik bort i det første Aar og 15 i det næste. Ganske naturlig vil socialøkonomiske Studier i vore Dage tiltrække mange; de kommer til at staa med gylden Glans for de unge, saalænge de har Studiet lidt paa Afstand; men naar man saa kommer i Berøring med de Enkeltheder, som nødvendigvis hører med til et grundigt Studium, faar man et andet Syn paa Tingene. Der er meget at sætte sig ind i. Den gamle Vittighed, at man kan omskrive „cand. polit“ til „kan kun lidt“ har i vore Dage ingen Virkelighed bag sig. Intet Under da, at mange unge Studenter hurtig opgiver Ævred. Maaske er der ogsaa lettere Overgang til det praktiske Liv for en statsvidenskabelig Student end for andre Studerende, saa at Afgangen af den Grund bliver større.

Men skønt Frafaldet er saa stort, maa det dog siges, at Tabet er nogenlunde moderat, idet Afgangen gaar temmelig tidlig for sig. I Gennemsnit er der tabt 10 Maaneder for hver Begynder, og gennemsnitlig har enhver statsvidenskabelig Student, der opgiver Studiet, kun været $1\frac{1}{2}$ Aar ved Universitetet. Ogsaa disse halvandet Aar er for lang Tid, men dog ringere

end ved de andre Fakulteter. Til Formindskelse af den Tid der spildes, bidrager Studieplanen, saaledes som den efterhaanden har formet sig. I Begyndelsen af Studiet møder den statsvidenskabelige Studerende det obligatoriske Bogholderikursus, der giver en Forsmag paa Studiets Alvor. Dernæst gives der en indgaaende Undervisning i „Danmarks Statistik“, som et af Fagene til første Del af Eksamen, der er beregnet paa at skulle tages efter 2 eller 2½ Aars Forløb. Den store Mængde af dem, der falder fra, forsvinder allerede, inden de kommer til denne Eksamen; nogle trækker sig dog først tilbage efter en mislykket eller mindre vellykket første Del.

Ogsaa for Juraens Vedkommende er der gjort stærke Fremskridt med Hensyn til Studieplanen. Ligesom ved statsvidenskabelig Eksamen er der en første Del paa et nogenlunde tidligt Stadium, der hjælper til at sigte saadanne fra, der ikke har Evner eller Taalmodighed til at gennemføre Studiet. Frafaldet har været noget mindre end ved det statsvidenskabelige Studium, godt en Tredjedel, og der er i Gennemsnit tabt 9 Maaneder (2 Aar for hver Student, der har opgivet Studiet). Det har i en ikke ringe Grad været den daarlige eller mislykkede første Del, der har medvirket til Beslutningen, selv om en stor Mængde af dem, der gaar bort, aldrig er naaet frem til Eksamensbordet.

Det største Kraftspild findes ved det medicinske Fakultet. Alt i alt er efter de foreliggende Erfaringer 44 % af Studenterne gaaet bort fra Studiet uden at have faaet Eksamen, og dette Tal vilde sikkert være bleven forøget en Del, hvis man kunde have fulgt

Studenterne noget længere. For de begyndende Medicinere har Gennemsnitstabet været ikke mindre end 16 Maaneder, og de Studenter, der falder fra, har i Gennemsnit været indskrevet i 3 Aar. Udskiller man de 363 Medicinere, der har begyndt Studiet, fra samtlige 969 Studenter, finder man følgende Afgangsrækker:

Efter Forløbet af	Medicinere			Andre Fag		
	Tilbageværende	Forlod Studiet i Aarets Løb	Tog Embeds-eksamen	Tilbageværende	Forlod Studiet i Aarets Løb	Tog Embeds-eksamen
0 Aar	100	12	—	100	16	—
1 —	88	5	—	84	6	—
2 —	83	3	—	78	6	—
3 —	80	5	—	72	5	—
4 —	75	7	—	67	5	7
5 —	68	12	2	55	—	24
6 —	54	—	—	31	—	—

Man ser, hvorledes Afgangen hos Medicinerne i Begyndelsen er mindre end i de andre tre Fag, men senere indtræder der et stærkt Omslag, og nu følger en stærk Afgang i det 5te—6te Aar, saa at Afgangen er ligesaa stor i det 6te som i det første Studieaar.

Her er saaledes et stærkt Misforhold tilstede; er der Kraftspild ved de øvrige Fakulteter, gælder dette i endnu højere Grad for Medicinerne Vedkommende. Der synes altsaa ikke at være nogen synderlig stærk Sigtningssproces for dette Studiums Vedkommende. Efter en Forberedelseseksamen i Fysik og Kemi, som

ikke afgiver Vidnesbyrd om den paagældendes Evner som vordende Læge, følger en Række Aar, hvor den medicinske Student dels faar Lejlighed til at se Sygdomme og deres Behandling paa Hospitalet, dels forbereder sig til den vigtige og vanskelige Eksamen i Anatomi og Fysiologi, den første betydningsfulde Skanse, der skal tages. Bortset fra den Tilfældighed, som ligger i, at Eksaminanden her kun stilles overfor to Professorer (i Stedet for fire ved det rets- og statsvidenskabelige Fakultet), og som under ugunstige Forhold kan komme til at virke uheldigt, maa det siges at være en Mangel, naar den første alvorlige Advarsel til dem, der studerer invita Minerva, først kommer saa langt fremme i Studiet. Den Student, som tager Advarselen tilfølge og forlader Studiet, har tabt flere kostbare Aar, og han vil være forholdsvis vanskeligere stillet end Studenter fra de øvrige Fakulteter, der ofte vil have nogen Mulighed for at udnytte de erhvervede Kundskaber i Livet. Dette vil kun i sjeldne Tilfælde være muligt for en forhenværende Mediciner, der altsaa i Regelen maa begynde helt forfra paa den Livsbane, han nu føres ind paa ved sin mislykkede Eksamen.

Der er som sagt ikke noget at sige til, at de, der ikke er skikkede til at være Læger, saa vidt gørligt bliver sigtet fra, men det maa hævdes, at Signingsprocenten i dette Fakultet er uforholdsmæssig kostbar og i for høj Grad gaar ud over de paagældende, hvis Bane bliver afbrudt.

Nu er det jo maaske let nok at paavise en Mangel ved et System, men vanskeligere at angive et fornuftigt Middel til Afhjælpning af Mangelen. Det vilde

næppe tiltale os herhjemme i Danmark at indføre den rent skolemæssige Kontrol, som man kan møde ved amerikanske Universiteter, hvor det hører til Universitetslærerens Pligt ved hver Forelæsningsstime at notere op, hvem der mangler. Nogen Kontrol kan ganske vist gøre Gavn, som naar der holdes obligatoriske Øvelser, for hvilke de paagældende faar en Karakter, der tæller med ved Eksamen, saaledes som Tilfældet er ved statsvidenskabelig Eksamen.

Af større Betydning vilde det være at indføre hyppigere Eksaminer i Studietiden, navnlig i Begyndelsen af denne. Rusaaret afsluttes som Regel med en filosofisk Prøve, der imidlertid ikke stiller store Krav til Eksaminanden. Allerede her burde der i alle Fakulteter være en nogenlunde indgaaende Fagprøve, hvorved Studenten kom til at gøre Rede for, hvad han havde faaet ud af sin Tid det første Aar. Det behøvede ikke at være nogen afsluttende Prøve i Faget, saa at Eksaminanden nu kunde sige Farvel til dette Fag, det kan godt stille sig saaledes, at der kan være Anledning til at fortsætte med Faget fra det ene Aar til et andet. Ogsaa hvad det følgende Aars normale Pensum angaar, vil der være al mulig Grund til at prøve Studenternes Kundskaber, og saadanne Eksaminer bør alle indrettes med det Formaal for Øje at komme paa det rene med, om den paagældende nu ogsaa er anlagt til at gaa den Vej, han er slaaet ind paa.

Mange vil svare hertil, at der er store Ulemper ved saadanne hyppige Eksaminer. Det er en stor Byrde for Universitetet saaledes atter og atter at skulle prøve Studenterne i Stedet for at nøjes med en eller

to Gange. Dette kan ikke nægtes. Dog behøver det nærmest kun at betyde, at Tyngdepunktet for Universitetslærernes Virksomhed forskydes noget, saa at man noget mindre kommer til at lægge Vægt paa Forelæsninger og maa søge at lægge Stoffet saaledes tilrette, at de unge — med nogen Vejledning — selv kan tilægne sig det foreskrevne Pensum. Men ligeoverfor disse Besværligheder staar Fordelen ved at kunne arbejde med et ringere Antal Studenter, idet de, der er uskikkede til Faget, tidligst mulig bringes til at forsvinde.

Andre vil sige, at alle disse Normer og Eksaminer vil virke som en Spændetrøje for det fri Studium. Det er klart, at der er Tankearbejde, som man ikke kan sætte Timetabeller op for, og det mest værdifulde Arbejde, en Student udfører, er maaske de famlende Forsøg paa ved egne Kræfter at naa ind til Kærnen af et Problem. Det skal der Tid og Ro til; men alt dette udelukker ikke, at man bringer mere Plan ind i de unge Students Liv, og hjælper dem til Klarhed over, om de skal studere eller ikke. Maalet maa være, at man ved de forskellige Prøver og obligatoriske Øvelser har faaet alle dem sigtede fra, som ikke egner sig til selvstændigt Arbejde, saa at man omtrent kan være sikker paa, at de tilbageværende vil opnaa et hæderligt Resultat ved den endelige Eksamen.

Det er i Virkeligheden kun en lille Reform, der her er Tale om, kun en Fortsættelse ad den Vej, Universitetet allerede i længere Tid har været inde paa. Det er jo meget muligt, at vor Tidsalder — med dens store Omvæltninger — vil kræve en langt større Forandring i Uddannelsen. Den stærke Arbejdsdeling,

som Samfundet levede paa indtil Verdenskrigen, hvorved hvert Menneske blev Specialist, har for en stor Del udspillet sin Rolle. Principet maa i langt højere Grad end tidligere være dette, at en Mand kan være uafhængig af sine Medmennesker med Hensyn til alle de utallige Tjenester, man tidligere kunde faa for en billig Penge, men nu maa skaffe sig selv. Saa kan det jo være, at man kommer til at tage den Tanke op, som man for en Menneskealder eller to siden smilede ad, Fouriers Plan om, at ethvert Menneske skulde lære 20—30 forskellige Arbejder for at dygtiggøre sig som Medlem af Samfundet. Det er meget muligt, at enhver ung Mand eller Kvinde burde have sit Værkstedsaar og lære at tumle med Form og Stof. Men alt dette ligger ude i Horisonten. Hovedsagen er at tage fat paa de allernærmeste Opgaver, som kan løses uden uoverstigelige Vanskeligheder, og som maa have alle rettænkende Menneskers Sympati. Hvis disse Linier kunde bidrage til, at de unge spares for nogle af de Skuffelser, et mislykket Universitetsstudium bringer, har de ikke været skrevet forgæves.

GRUNDSKYLD OG GRUNDTVURDERING

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 10. April 1920

Af

K. J. Kristensen.

Indledning.

Grundskylden er en Skat paa Grunden i Forhold til dens Handelsværdi, bortset fra Bygninger og andre arbejdsskabte Forbedringer, eller i Forhold til dens Forrentningsevne ved en økonomisk god Anvendelse. Den er efter sit Væsen en Konfiskation af Jordrenten.

Det er derfor naturligt, at Tanken om en saadan Skat først kommer klart til Orde, efter at Jordrentens Natur er blevet klarlagt af Teoretikerne, Udgangspunktet var først givet, da Ricardo og von Thunen havde udviklet deres Lære om Jordrenten og paavist, hvorledes den i sit Væsen er en Monopolindtægt, der opstaar ikke paa Grund af Enkeltmands Arbejde, men paa Grund af Forskellen i de naturlige Produktionsbestemmelser, dels i Landbrugsjordens Bonitet og dels i Beliggenheden.

Deraf følger naturligt den Slutning, at Jordrenten maa være en ufortjent Indtægt. Denne Konsekvens drog allerede Stuart Mill. Den næste Følgeslutning

maatte være at hævde, at Jordrenten derfor heller ikke burde tilfalde Enkeltmand, d. v. s. Jordejerne, men tilhøre Samfundet. Denne Konsekvens drog Stuart Mill ogsaa — omend ikke i dens fulde Udstrækning — idet han gjorde sig til Talsmand for en Inddragelse af Jordens fremtidige Værdistigning. Først Henry George drager den fulde Konsekvens, idet han kræver hele Jordrentens Inddragelse og underbygger Kravet yderligere ved en Paavisning af, at Jordrenten er skabt og bestandig skabes af Samfundet, og tillige understreger Jordrentens Karakter af Monopolindtægt yderligere ved at paavise, hvorledes den private Jordejendomsret skaber en kunstig Knaphed paa Jord og en kunstig Opskrunding af Jordværdien og Jordrenten.

Den etiske Begrundelse for Inddragelse af Jordrenten gennem en Grundskyld, hviler altsaa paa den økonomiske Videnskabs Undersøgelser af Jordrentens Natur og kan kort formuleres saaledes: Jordrenten er en ufortjent Magtindtægt, en samfundsskabt Indtægt, derfor bør den tilhøre Samfundet.

Henry George gjorde Grundskylden til Led i en Samfundsordning, hvis bærende Ide kan siges at være den ubetingede Respekt for Arbejdets Ret, som derfor omfatter ikke alene Grundrentens Inddragelse, men enhver anden Monopol- eller Magtindtægts Ophævelse eller Inddragelse, herunder ogsaa de nuværende Skatters Ophævelse. Det ligger udenfor min Opgave her at komme nærmere ind herpaa. Men det er klart, at i samme Grad det offentlige kan faa sine Udgifter dækket gennem en Grundskyld, i samme Grad vil ogsaa Indførelsen af Grundskyld betyde enten Ophævelse af gamle eller Undgaelse af nye Skattepaalæg.

For H. G. var den etiske Begrundelse for Jordrentens Inddragelse ved en Grundskyld det overvejende, og det samme kan siges om den Bevægelse, som bærer hans Navn, og som direkte eller indirekte har en stor Del af Æren for de mere eller mindre vidtrækkende Skridt, der i den praktiske Politik er gjort mod Indførelse af en Grundskyld i de forskellige Lande.

Men jævnsides med de etiske Motiver til Grundskyldens Indførelse har andre Betragtninger gjort sig gældende, dels økonomiske, dels sociale. Økonomisk vil Grundskylden have den Virkning at hæmme og ved en fuld Gennemførelse umuliggøre Spekulation i Jord, og at tvinge ledig Jord i Brug. Socialt vil den virke til at hindre den Formueophobning paa enkelte Hænder, som den stigende Jordværdi medfører, og den Ulighed i Samfundet, som den private Tilegnelse af Jordrenten i det hele taget er et Udtryk for; og for saa vidt Grundskylden virker til at bryde Jordmonopolet og tvinge ledig Jord i Brug, vil den virke til en Forhøjelse af Arbejdslønnen og Kapitalens Udbytte. Naar den Del af Udbyttet, der gaar til Jordrente, formindskes, maa der blive saa meget mere til Deling mellem Arbejde og Kapital.

I Sammenhæng med disse Betragtninger over selve Grundskyldens økonomiske og sociale Virkninger gaar dernæst ogsaa Hensynet til Virkningen af de gamle Skatters Bortfald. Dette har vejet stærkt til mange Steder i Udlandet, hvor man delvis er gaaet over til Grundskyld, idet et væsentlig Motiv til at gaa bort fra de gamle Skatter har været, at de i Modsætning til Grundskylden hæmmer den produktive Virk-

somhed, modvirker Opsamling og Anlæg af Kapital i Bygninger og Forbedringer og beskærer den enkelte Arbejdsudbytte.

Iøvrigt har Henry George ikke været ene om at fremsætte disse Tanker. De var allerede før hans Tid opstaaet saa at sige spontant i de nye Lande, hvor Jordværdiernes Vækst paa Grund af Indvandringen og den hurtige Folkeformerelse var et saa iøjnefaldende økonomisk Fænomen. Saaledes finder man allerede i 1872 i Avstralien de samme Tanker udformet i Skrifter, udsendt af The Victorian Land Tenure Reform League, og de første praktiske Skridt til Genneførelse af en Grundværdibeskatning gaar i Australien og New Zealand tilbage til Slutningen af 70'erne.

I det hele har Tanken om Samfundets Inddragelse af Grundrenten ganske naturligt fundet den gunstigst mulige Jordbund i de nye Lande, og Grundskylden har her efterhaanden vundet en vid Udbredelse og mange Steder en meget betydelig Plads i Skattesystemet, ganske særlig i den kommunale Beskatning.

Grundskyldens Udbredelse.

I de avstralske Kolonier er Grundskyld til Staten nu indført i New Zealand og i de avstralske Stater med Undtagelse af Queensland, og endelig er Grundskylden siden 1910 indført som Led i Skattesystemet i det avstralske Forbund, men ganske vist overalt kun som en forholdsvis ringe Skat mellem andre Skatter.

Kommunal Grundskyld er i større eller mindre Udstrækning gennemført i alle de avstralske Stater med Undtagelse af Tasmanien, og det synes at være

de ældste og tættest befolkede Dele af Landet, der er gaaet i Spidsen. De fleste Steder er det overladt til Kommunen selv, om de vil udskrive Grundskyld i Stedet for andre Skatter, helt eller delvis. Dog er Grundskylden eneste kommunal Skat i Queensland og eneste ordinær Skat i New South Wales, hvor derimod Skatter til specielle Formaal eller ekstraordinære Skatter kan udskrives paa anden Maade. I de øvrige Stater, hvor Grundskylden er optativ, har et betydeligt og stadig stigende Antal baade By- og Landkommuner indført den. I en stor Del af disse er Grundskylden praktisk talt Enesteskat, navnlig gælder dette i New Zealand.

Statsgrundskylden er overalt lav for almindelige Ejendomme, men er høj for de store Ejendomme i de Stater, hvor Beskatningen er progressiv, hvad der er Tilfældet baade i New Zealand, det avstralske Forbund, hvor Skatten kun rammer de meget store Ejendomme, og flere af de avstralske Enkeltstater. Begyndelsespromillen varierer i de forskellige Stater fra 2—4, oftest endog med et Par Tusinde Kroners skattefrit Fradrag. Men Progressionen naar i New Zealand og det avstralske Forbund op til omtrent 3 %, i nogle af de avstralske Enkeltstater op til $2\frac{1}{2}$ %.

For større Ejendomme, der rammes baade af lokal Beskatning og Statsbeskatning, eventuelt af Forbundsbeskatning, er Skatten uhyre, og virker stærkt til at hindre Storspekulation og fremme Udstykning. Imidlertid har man gjort ret nedslaaende Erfaringer med Hensyn til Mulighed for Omgaaelse af Skatten ved fingerede Salg og Udstykninger, f. Eks. til Slægtninge, medens paa den anden Side den lavere Beskatning for mindre Ejendomme er til Ugunst for Køberne.

Den kommunale Grundskyld er overalt, hvor den findes, af langt større Betydning end Statsbeskatningen. Som nævnt dækkes de fleste Steder Hovedparten, om ikke alle de kommunale Udgifter af denne Skat. Procenten er derfor ret høj, men selvfølgelig stærkt varierende efter de lokale Forhold. I enkelte Stater er der sat Grænse for Kommunens Udskrivningsret. Dette er saaledes Tilfældet i Queensland, hvor Grundskylden højst maa andrage $2\frac{1}{2}$ 0/0. De fleste Steder, hvor Forholdene ikke er helt primitive endnu, ligger den kommunale Grundskyld vistnok omkring 2 0/0. Med denne Procent kan ogsaa de store Byer klare sig. I Sydney med 750 000 Indbyggere, hvor Grundskylden blev indført som Enestekat i 1916, blev Procenten fastsat til $1\frac{3}{4}$ 0/0. Det maa dog i denne Forbindelse erindres, at de kommunale Opgaver ikke er saa omfattende i de avstralske Stater som her i Landet.

Den samlede Grundskyldsbeskatning til Stat og Kommune, sat i Forhold til den samlede Grundværdi for hele Landet, varierer i de forskellige Stater mellem 1 og $1\frac{1}{4}$ 0/0.

I Kanada er Grundskylden efterhaanden kommet til at indtage en betydningsfuld Stilling i den kommunale Beskatning i de vestlige Stater, medens der kun findes svage Tilløb til en Statsbeskatning ud fra lignende Motiver som i Avstralien.

Fra gammel Tid er Kommunerne henvist til at skaffe sig deres Indtægter gennem Ejendomsskatter. Disse lignedes oprindelig paa Udbytteværdien. Senere gik man over til at lægge Ejendommens Handelsværdi til Grund. Endelig er man siden 90'ernes Begyndelse nu i stadig stigende Omfang gaaet over fra denne

Ejendomsskyldsbeskatning til Grundskyld, idet man gradvis fritager Forbedringerne.

Denne Bevægelse er ligesom Tilfældet var i Avstralien fra Begyndelsen opstaaet uden Paavirkning af Henry George Bevægelsen, men bæres af ganske de samme Ideer og er nu ikke til at skille fra denne. Motiverne var ogsaa her, at man vilde ramme Jordspekulationen og fremme Opdyrkning og Bebyggelse ved at fritage arbejdsskabte Værdier for Skat. Ogsaa her var der fra Begyndelsen af Forstaaelse af, at Grundrenten var skabt ved Samfundets Vækst og Fremgang og derfor ikke burde tilfalde Jordejerne, en Tankegang, der frembyder sig af sig selv, hvor Udviklingen skrider saa hurtigt frem, og hvor Jordejerne ikke sjældent er fremmede Spekulanter. Iøvrigt har Bevægelsen i mange Tilfælde haft let ved at vinde frem, fordi Væksten i Værdierne var saa stærk, at Fritagelse af Bygninger og Forbedringer ofte kunde ske uden Forhøjelse af Skatteprocenten.

Ligesom i Avstralien sker Overgangen de fleste Steder navnlig i Begyndelsen frivillig, og sædvanlig sker Overgangen i den enkelte Kommune ogsaa gradvis, idet en større og større Procent af Bygningernes og Forbedringernes Værdi fritages. Men i flere Stater er Overgangen til Grundskyld eller delvis Fritagelse af Forbedringer dog nu obligatorisk.

Resultatet har i korte Træk været følgende: I Britisk Columbia har Hovedparten af baade By- og Landkommuner fritaget Bygninger og Forbedringer helt. Halv Fritagelse er obligatorisk. I Saskatschevan er fuld Fritagelse obligatorisk i Landkommunerne og 40 % i Byerne, med Ret til at fritage helt, hvad en

stor Del af Byerne, navnlig de større, har benyttet sig af. I Alberta er Grundskylden obligatorisk, undtagen i de største Byer med særlige Kommunallove, men af disse har iøvrigt de fleste indført samme System. I Manitoba er Grundskylden ligeledes obligatorisk i Landkommunerne, optativ i Bykommunerne.

Der er ingen Tvivl om, at Udviklingen i hele det vestlige Kanada gaar i Retning af Grundskylden som Enestekat for Kommunerne.

Beskatningens Størrelse er selvfølgelig stærkt varierende. I de Byer, hvor Grundskylden er Enestekat, ligger den gennemgaaende mellem $1\frac{1}{2}$ og 2 %, altsaa noget lignende som i de avstralske Kolonier.

I de Forenede Stater har der indtil for nylig ikke været gjort Skridt til Indførelse af Grundskylden i dens Renhed. Men Genry George Bevægelsen, der vel ikke er saa ret stærk, er overordentlig virksom. Og i en Del Byer har man paa samme Maade som i Kanada begyndt at fritage Bygninger og Forbedringer for Skat.

I Houston, Texas, har man indført en effektiv Jordvurdering og beskatter kun Bygninger efter $\frac{1}{3}$ af Værdien. Denne Beskatningsmaade er imidlertid ved Dom erklæret for ulovlig. I Pensylvanien er gennemført en Lov, der efterhaanden vil medføre Fritagelse for Bygninger i Byerne Pittsburgh og Skranton.

Der findes tillige et Par Byer i Colorado og i Californien, hvor man delvis fritager Bygningerne.

I New York, hvor man i en Aarrække har haft en fortrinlig Jordvurdering, har der i den senere Tid været gjort et Forsøg paa at faa Bygningerne fritaget for Skat. Det ene for at skaffe bedre Bolig- og Husleje forhold, idet en Boligkommission i 1910 anbe-

falede denne Reform, i Forbindelse med en Grundværdistigningsskat.

I England gaar Bevægelsen for Indførelse af en Grundskyld saa langt tilbage som til 1884, da en Housing-Committee anbefalede en Grundskyld paa 4 % af Handelsværdien af Byggegrundsjord i Nærheden af Byerne. Senere Kommissioner, der tog Spørgsmaalet op til fornyet Undersøgelse, tog derimod Stilling imod det i 1892 og 1901. I den sidste Kommission var der dog et stærkt Mindretal, der anbefalede at give Tilladelse til at indføre Grundskyld. Dette Mindretal indbragte det første Forslag om Grundskyld i Parlamentet. London Counry Council og Glasgow Council virkede for Indførelse af Grundskyld i London i 1889 og 1893, i Glasgow 1891 og 1895.

I 1901, 1904 og 1905 blev forelagt forskellige Lovforslag, der alle tilsigtede at indføre Grundskyld til Kommunen, men som alle blev afvist.

I 1906 opnaaede et Forslag, der angik Skotland, Flertal for Overgang til 2. Behandling, og et Udvalg blev nedsat til Overvejelse af Forslaget. Udvalget anbefalede foreløbig ikke at gaa videre end til Vedtagelse af en Vurdering af Jorden.

Forslag herom blev vedtaget i Underhuset, men forkastet i Overhuset. Et nyt Forslag i 1908 mødte samme Skæbne.

Alle disse Forslag havde nærmest taget Sigte paa den lokale Beskatning. Overhusets Modstand bevirkede imidlertid, at Begyndelsen blev gjort med Statsbeskatningen, idet den eneste Vej til at bryde Overhusets Modstand var at indføre Bestemmelserne om en Grundvurdering i Forbindelse med en Grundskyld

til Riget i Finansloven. Dette skete ved den bekendte Finanslov for 1909—10.

I denne Finanslov blev indført fire forskellige Ejendoms- og Grundskatter: en Grundværdistigningsskat paa 20 % af Stigningen siden 30. April 1909 udover 10 %, at betale en Gang for alle ved Ejerskifte eller ved Indgaaelse af Lejemaal paa over 14 Aar, og for Selskaber at betale en Gang for alle efter Vurdering 1914 og derefter ved Vurdering hvert 15. Aar; en Skat paa 10 % ved Udløb af Lejemaal af den Fordel, som derved tilflyder Ejeren; en Grundskyld paa $\frac{1}{2}$ d. pr. £ af undeveloped Land, d. v. s. ubebygget Jord, eller Jord, der kun anvendes til Landbrug, men som efter sin Værdi har Karakter af Byggegrundsjord.

Endelig Mineralitetsskatten, som andrager 5 % af Ejerens Indkomster gennem Afgifter af Minedrift.

Ingen af Skatterne svares af egentlig Landbrugsjord.

Disse Skatters finansielle Betydning er ringe, og særlig Grundskylden er saa ringe, saa man ikke kunde vente at spore nogen Virkning af den, undtagen for saa vidt den vilde blive opfattet som en Forløber for mere. Det skal her bemærkes, at det selv af Skattens Modstandere er blevet indrømmet, at den har bevirket et større Udbud af Jord end tidligere. Skatternes Betydning laa dels i det principielle Brud end Fortiden, som de betegnede, dels i Gennemførelsen af en fuldstændig Grundvurdering, som de nødvendiggjorde. Der er næppe Tvivl om, at denne vil give et solidt Grundlag for de Krav om kommunal Grundskyld, der saa længe har været levende i England, og som ogsaa, efter at Vurderingen er paabegyndt, har gjort sig stærk

gældende. I 1912 blev der f. Eks. indbragt tre Forslag om kommunal Grundskyld i Parlamentet.

Men iøvrigt er der heller ikke mere Uenighed om Vurderingens Nyttighed. For det første vil Ekspropriation til Kommunen fremtidig ske paa Grundlag af Vurderingen. For det andet vil det forhindre Under vurdering ved Arvefald, hvad der spiller en stor Rolle ved Arveskatten.

Det er derfor givet, at Vurderingerne vil blive gentaget i Fremtiden. Lloyd Georges Budgetforslag i 1914 indeholdt Forslag om Foretagelse af den næste Vurdering.

Tilbage staar endnu at omtale det tyske Forsøg i Kiaochau. Denne Koloni blev erhvervet af Tyskland i 1898. Den talte da 191 000 Indbyggere. Den bestyredes af de tyske Marinemyndigheder, som med Rigsdagens Tilslutning gennemførte følgende Skattesystem:

1) Regeringen fik Ret til at købe Jorden af de indfødte til dens Værdi før den tyske Overtagelse. Regeringen fik Tilladelse til at sælge Jorden igen til højstbydende, idet der samtidig blev paalagt Jorden 6 % Grundskyld og indført en Værdistigningsskat af 33 % af Stigningen ved senere Salg. Formaålet var at forhindre Grundspekulation og at fremme Byggeriet.

Til yderligere Fremme af dette Formaal skred man i 1903 til at paalægge Tillægsskat paa uudnyttet Jord; denne Tillægsskat kunde efterhaanden stige fra 3 til 18 %.

Der er ingen Tvivl om, at det Grundlag, der herigennem er blevet lagt for denne Kolonis Økonomi under normale Forhold var mønsterværdigt. Det fremgaar af Udtalelser baade fra amerikansk og fra japansk

Side nu under Krigen, da man fra den Side fik særlig Anledning til at sætte sig ind i Forholdene.

Det skal endnu blot nævnes, at Grundskylden i de sidste Aar har vundet Indpas i Sydafrika, hvor blandt andet flere Byer i Transvaal har indført den, og ligeledes har faaet Fodfæste i Sydamerika, hvor i Argentina f. Eks. Staten Cordoba har indført en Grundskyld paa $1\frac{1}{2}$ %, Buenos Aires en Grundskyld, der er beregnet til at skulle indbringe ca. 75 Mill. Kr. og Rio Grande, der endog har indført Grundskylden som Enestekat. Ogsaa fra Brasilien foreligger Efterretninger om Indførelse af Grundskyld i enkelte Egne af Landet.

Grundskyldens Virkninger i de Lande, hvor den er indført.

Grundskyldens Virkninger skulde vise sig direkte paa Jordspekulation, paa Byggevirksomhed og paa Udstykning og indirekte paa Husleje, Arbejdsløshed og Arbejdsløn.

Man maa med Hensyn til disse Virkninger bygge paa Udsagn fra kyndige Folk i de paagældende Lande. En værdifuld Samling af saadanne Udtalelser er indsamlet af den engelske Regering i 1906 fra Myndighederne de forskellige Steder i de engelske Kolonier.

Disse Myndigheder er for Avstralien og New Zealands Vedkommende gennemgaaende enige om, at Grundskylden i høj Grad har fremmet Byggevirksomheden.

Dette synes ogsaa at stemme godt overens med, hvad man statistisk kan fastslaa med Hensyn til Forholdet mellem Befolkningen og Antallet af Boliger.

Antallet af Boliger er overalt, hvor Grundskylden har nogen Betydning, steget stærkere end Folketallet. Samtidig er Boligerne blevet bedre. Og Forøgelsen er navnlig faldet paa Lejligheder med 5—6 Værelser. Vestaustralien, hvor Grundskylden ikke har nogen større Betydning, viser omvendt en Forringelse i Boligforholdene.

I New Zealand viser en Sammenligning mellem de fire største Byer, hvoraf de to, Christchurst og Wellington, har indført Grundskylden, det samme Forhold.

Med Hensyn til Jordspekulationen hævder en Række af de avstralske Myndigheder, at Grundskylden har hæmmet Spekulationen, og at den har faaet de rene Spekulationsværdier til at falde, saaledes at Tendensen umiddelbart efter Indførelsen har været mod faldende Værdier, særlig der, hvor Spekulationen har sit vigtigste Virkefelt, nemlig i Byernes Udkanter. Spekulanterne er blevet tilskyndet til at sælge. Omvendt er Køb til Bolig eller til Forretning blevet opmuntret.

Der er ikke særlig mange af de Myndigheder, der har afgivet Dom, der udtaler, at Grundskylden har haft til Virkning at formindske Huslejen.

Hvor Befolkningen er stærkt voksende og Huslejen derfor stigende, vil det heller ikke være at vente, at Huslejen ligefrem skulde bringes til at falde. Det er derimod sandsynligt, at Stigningen midlertidig har været standset eller formindsket.

Et er imidlertid fælles for disse Udtalelser: de falder alle ud til Gunst for Grundskylden, for saa vidt man ikke bedømmer den ud fra et Grundejersynspunkt.

I denne Forbindelse skal det ogsaa fremhæves, at intet Sted, hvor Grundskylden er blevet gennemført, er den blevet ophævet igen. Hvor stærk end Oppositionen mod den har været inden Indførelsen, saa er den bagefter ophørt med at være nogen Partisag. Og dernæst maa det tillige fremhæves, at Grundskyldens stadige Fremgang i Kommunalbeskatningen, dens Indførelse i den ene Stat efter den anden og nylig af selve det avstralske Forbund viser tilstrækkelig, at Grundskylden i hvert Fald i Avstralien har staaet sin Prøve.

Ogsaa i Kanada indrømmes det selv af Grundskyldens Modstandere, at den har stimuleret Byggevirksomheden.

Derimod har Befolkningstilvæksten og Stigningen i Værdierne i Kanada i de fleste Byer været saa stærk, at Spekulationen har kunnet fortsætte uhindret af en Skat, der andrager højst 2 %.

Men selvfølgelig har Spekulationen maattet bidrage mere, end den ellers vilde, til Dækning af de offentlige Udgifter.

Den almindelige Indflydelse paa Husleje, Jordpriser og Arbejdsløn foreligger der ikke for Kanadas Vedkommende tilstrækkeligt Materiale til en Bedømmelse af.

En Maalestok for, hvorledes Befolkningens Syn paa Grundskylden er, har man imidlertid ogsaa her i Bevægelsens Fremgang.

Ligesom i Avstralien har der kun rent undtagelsesvis og først nu under Krigsforholdenes Tryk været Tale om at gaa tilbage til en Beskatning af andet end Grunden. Men yderligere viser der sig Tegn til, at

Stemningen for Grundskylden er voksende ogsaa i de østlige, ældre Provinser af Kanada.

I Ontario har 250 Kommuner andraget om at maatte reducere Skatten paa Bygninger og Forbedringer paa Bekostning af Skatten paa Grunden. I Toronto var der et Flertal ved en Folkeafstemning paa $\frac{4}{5}$ til Gunst for at lægge Skatterne i stigende Grad over paa Grunden. I New Brunswick har Foreningen af Købstæder vedtaget en Resolution til Gunst for Grundskylden som eneste kommunal Skat. Men de stærke Tilkendegivelser, der har været, er her hidtil strandet paa de mere konservative lovgivende Forsamlings Modstand.

Baade i Avstralien og i Kanada har Grundskylden altsaa, saa vidt det er muligt at isolere Virkningen af en saadan enkelt Faktor blandt de mange Indflydelser, der gør sig gældende, haft de direkte Virkninger, som man havde ventet, og som var Motiv til Indførelsen. Man tør da ogsaa slutte, at de mere indirekte Virkninger, som ventes af Grundskylden, og som i hvert Fald for en Del er Reflekser af de direkte Følger af Indførelsen, ogsaa har været til Stede, selv om det unddrager sig en sikker Paavisning.

Grundvurderingen.

Saa snart Grundskylden naar en saa betydelig Højde, som Tilfældet maa være, hvor alle eller blot en væsentlig Del af de kommunale Udgifter skal dækkes igennem denne Skat, bliver Vurderingen af største Betydning. Det er derfor af stor Interesse at undersøge, hvorledes man har løst de Vanskeligheder, som

Grundvurderingen frembyder, i de Stater, hvor Grundskylden er gennemført. Den Fremgang, som Grundskylden overalt har, kan sikkert tages som et Bevis for, at Vanskelighederne i Almindelighed er overvundet saa praktisk og godt, at man ikke i disse Lande mere betragter Vurderingsspørgsmaalet som en Anstødssten for denne Skatteform.

Der er Grund til særlig at dvæle ved Vurderingen i New Zealand, i England og i visse amerikanske Byer. I New Zealand, fordi alle Vidnesbyrd gaar ud paa, at man her har en særdeles ensartet og rigtig Vurdering. England, fordi det er det første og foruden Danmark hidtil det eneste af de gamle evropæiske Lande, der har gennemført en planmæssig Vurdering af hele Landets Jord, og de amerikanske Byer, fordi man her har udviklet en rationel videnskabelig Vurderingsmetode for Byvurdering.

I New Zealand havde man indtil 1896 forskellige Vurderingsmyndigheder for de forskellige Formaal, som Vurdering kan have: Statsbeskatning, kommunal Beskatning, Laan, Ekspropriation, Skifte o. s. v. Men fra 1896 samledes al Vurdering under et, og et Vurderingsdepartement for hele Landet leder hele Vurderingsarbejdet, saaledes at alle Vurderinger til det offentlige og selv til private Formaal, f. Eks. Laan eller Skifte, foretages af de samme Myndigheder, og disse er ikke valgt af Befolkningen, men udnævnt af det offentlige. De kan tage lokale Vurderingsmænd til Hjælp, men den afgørende Stemme ligger ikke hos disse, men hos den af det offentlige udnævnte Vurderingsmand eller Vurderingsformand. Ved denne Vurdering sikrer man sig dels, at Vurderingsmyndig-

hederne ikke selv er interesserede i Ansættelsen, dels at Ejers egne Interesser ved Ansættelsen oftest vil være stærkt modstridende, saaledes at han ikke være tilbøjelig til selv at ansætte sin Ejendom væsentlig under Værdien. Det sidste har man yderligere søgt at sikre sig imod ved en Bestemmelse om, at Regeringen har Ret til at købe Jorden til den Pris, som Ejeren selv har ansat, og at købe den til den af Vurderingsmyndighederne ansatte Værdi, hvis Ejeren klager over at denne er for høj. Omvendt kan Ejeren forlange enten at Ansættelsen nedsættes, eller at Staten overtager Jorden til den ansatte Værdi.

Man har ved disse Forholdsregler søgt at skabe Garanti for, at Vurderingen bliver saaledes, at baade det offentlige og Ejeren selv kan være tilfreds. Med Hensyn til selve Vurderingsarbejdet, da kunde man vente, at der i et Land, hvor Grundskylden er saa udbredt og har saa lang en Historie bag sig, var udarbejdet rationelle videnskabelige Vurderingsmetoder for Udmaaling af Værdierne. Men det finder man ikke.

Egentlige Vurderinger foretages kun med længere Mellemrum, idet man bruger den Praksis kun at vurdere en vis Del af Landet hvert Aar. Derimod skal Ejerne hvert Aar gøre Selvangivelse.

De avstralske Stater har i mange Henseender taget New Zealand til Mønster ved Ordningen af Vurderingen, men der findes ikke den samme gennemførte Enhed som der. Enkelte Steder foretages der selvstændige Vurderinger baade til Forbundet, til Staten og til Kommunerne, der vel kan støtte sig til hinanden, men foretages af forskellige Myndigheder. Med Hen-

syn til Vurderingens Hyppighed er Forholdet meget forskelligt i de forskellige Stater. I New South Wales foretages Vurdering hvert Aar, i South Australia hvert femte Aar. I Sydney har man ligeledes fastsat en femaarig Vurderingsperiode.

Vurderingsprincipperne vil alle Vegne i Hovedsagen være givet af selve Skattens Natur. Det man overalt tilsigter at ramme, er Jordens Værdi i Handel og Vandel, bortset fra Bygninger og Forbedringer. Hvad der maa falde ind under disse sidste, kan i Almindelighed ikke give Anledning til Tvivl. Paa et enkelt Punkt, hvor der forøvrigt ogsaa her i Landet har været delte Meninger, er dette dog Tilfældet nemlig med Hensyn til, om Træbestanden i Skovene skal henregnes til Jordværdien eller ikke. I New Zealand sker det ikke, men man har dog den Bestemmelse, at hvis der ikke hugges i Skoven, skal Træbestanden indtages under Beskatning. Paa samme Maade har man afgjort Spørgsmaalet om, hvorvidt Jordens Indhold af Mineralier skal medregnes til den Jordværdi, der beskattes. Det avstralske Forbund medregner i alle Tilfælde baade Træbestand og Mineralier til Jordværdien.

Større Vanskelighed volder det i Praksis at drage Grænsen mellem den nøgne Jords Værdi og Værdien af Forbedringerne. Der er her paa Forhaand to Fremgangsmaader tænkelige, enten at fradrage Værdien af Forbedringerne fra Jordens Værdi med Forbedringer, eller at ansætte den nøgne Jords Værdi direkte. Den første Metode kræver en Individualbehandling af Ejendommen, som leder ind paa en Række Spørgsmaal, som kan være vanskelige at besvare: hvad Forbedringerne har kostet, hvad de har forøget Værdien med,

hvorvidt de endnu virker værdiforhøjende og hvor meget. Den første Metode er sikkert at foretrække. Denne Metode følges da ogsaa i New Zealand. Vurderingsmændene skal ansætte hvert Jordstykke, som om det alene var uden Forbedringer paa Vurderingstidspunktet. Hvis denne Fremgangsmaade blev fulgt helt ud, synes den naturligt at maatte føre til en ensartet fast Vurderingsmetode, bygget paa videnskabelige Principper, men dette synes der som nævnt ikke at være gjort Skridt til endnu.

I England har den Omstændighed, at Grundskyllen først blev gennemført som Statsbeskatning, medført, at hele Jordvurderingen ogsaa blev ordnet efter fælles Regler og lagt ind under en og samme Myndighed for hele Landet. Ordningen bygger helt igennem paa Centralisationsprincippet. Vurderingsmændene er ansatte af Staten. Enheden i Arbejdet sikres ved, at de lokale Vurderingsmænd arbejder under Ledelse og Tilsyn af Distriktstaksatorer for større Distrikter, hvoraf der findes ialt 120, disse igen under Ledelse af Overtaksatorer for større Kredse; og disse er atter ansvarlige for Generaltaksatoren for hele Landet, The chief Valuer.

Alle Vurderingsmændene, baade de ledende og de, der arbejder i Marken, er Folk med faglig Uddannelse og praktisk Erfaring. Deres Uddannelse svarer nærmest til vore Landinspektørers.

Denne Ordning har medført, at det kun kunde være et meget begrænset Antal Personer, der deltager i Arbejdet. Til at begynde med kun ca. 1 500, efterhaanden indtil før Krigens Udbrud var det steget til noget over 4 500. Til Sammenligning kan anføres, at

der ved den danske Ejendomsskyldvurdering er ca. 3 000 Personer i Arbejde.

Vurderingen har derfor taget meget lang Tid. En Aarsag hertil er dog ogsaa de indviklede Besiddelses og Brugsforhold, som findes i England og som lægger store Vanskeligheder i Vejen for Vurderingsarbejdet. Desuden er selve Vurderingen blevet unødigt kompliceret, baade fordi man tager Hensyn til Ejendommen paahvilende Grundbyrder, og fordi det kun er den Del af Værdien, der overstiger Landbrugsværdien, der er af Interesse for Beskatningen.

Alligevel synes Erfaringen i England at vise, at et rent embedsmæssigt Vurderingsapparat kommer til at virke for langsomt. Erfaringerne fra New Zealand synes ogsaa at tyde paa, at en samtidig Vurdering af hele Landet vanskelig lader sig gennemføre ved et rent embedsmæssigt Vurderingsapparat.

Maaske kan den engelske Vurdering ogsaa siges at have været noget bekostelig. Vurderingen havde indtil Marts 1915, da den endnu ikke var fuldt tilendebragt, kostet 3 Mill. £, ca. 55 Mill. Kr. .

Der har rejst sig stærk Kritik mod Vurderingen, væsentligst fordi de Vurderingsprincipper, der er lagt til Grund, ikke er helt rigtige. Navnlig har det været Genstand for Kritik, at Hensynet til Ejendommen paahvilende Grundbyrder, undertiden kan føre til negative Grundværdier, og et andet Punkt, hvor der er øvet berettiget Kritik, er, at egentlige Jordforbedringer ikke fradrages ved Landejendomme.

Der staar endnu tilbage at omtale den Vurderingsmetode, der er udarbejdet af den amerikanske Ingeniør Mr. Somer, og som med Held er bragt i Anven-

delse i flere Byer i de Forenede Stater, og som betegner det hidtil eneste Forsøg paa Benyttelse af en rationel og videnskabelig begrundet Vurderingsmetode. Hidtil er Systemet kun udarbejdet med Byvurderinger for Øje, men de Principper, der ligger til Grund for det, vil utvivlsomt ogsaa kunne finde Anvendelse ved Udarbejdelse af et ganske tilsvarende Vurderingssystem for Landbrugsjorden.

Systemet bygger paa en nøje Undersøgelse af, hvilke Elementer der bestemmer Værdien, og hvilken Indflydelse hver af dem udøver. Mr. Somer paapeger, at der kan opstilles bestemte Love for den Indflydelse, flere af disse forskellige Forhold udøver, Love, som i hvert Fald har almen Gyldighed indenfor Kvarterer af samme Karakter, og han opstiller selv i Tabeller til Brug ved Vurderingsarbejdet paa Grundlag af et stort Antal lagttagelser de Regler, der gælder i de amerikanske Storbyer.

De Faktorer, der bestemmer en Byggegrunds Værdi, er for det første Beliggenheden, d. v. s. den eller de Gader Grunden ligger ved, og dernæst selve Grundens Størrelse, Form og Dybde. Mr. Somer har fundet, at der kan opstilles bestemte Love for Dybdens og Formens Indflydelse paa Værdien saavel som for Værdiforhøjelse paa Grund af Beliggenhed ved Hjørne og for Sammenspillet mellem to paralelt løbende Gaders Værdiindflydelse paa mellemliggende Grunde.

Disse Faktorer's Indflydelse kan altsaa forud beregnes for de mulige Kombinationer af de forskellige Værdifaktorer, og det egentlige Vurderingsarbejde kan derfor indskrænkes til Bestemmelsen af Værdien af en Parcel af normal Dybde og normal Form (dette er den

egentlige Betydning af den Enheds-Frontfod paa 100 Fods Dybde som det romerske System arbejder med) i de forskellige Gader eller Strøg af forskellig Karakter. Og dette Arbejde vil atter med Fordel kunne deles i den Opgave at udfinde de forskellige Gaders indbyrdes Værdiforhold, og dernæst at finde bestemte Udgangspunkter for Fastsættelse af den virkelige Værdi. Dette sidste lader sig gøre dels paa Grundlag af stedfundne Salg, dels paa Grundlag af Lejeværdierne og Beregninger over, hvilken Grundværdi en normal Udnyttelse af Grunden kan forrente.

Det er en Selvfølge, at paa dette Punkt kommer man ikke uden om et Skøn, som selvfølgelig maa ligge til Grund for enhver Vurdering, ogsaa den der finder Sted ved Køb og Salg. Men Systemet aabner Mulighed for i størst muligt Omfang at drage sig Erfaringer i Handel og Vandel til Nytte ved Vurderingen.

Er Normalparcellens Værdi bestemt, indskrænker Arbejdet sig, bortset fra mindre betydelige skønsmæssige Korrektioner, til en ren beregningsmæssig Opgave, der kan løses ved en ren kontormæssig Behandling.

Derved bliver Arbejdet overkommeligt for de særlig kyndige Folk, der deltager i det egentlige Vurderingsarbejde, og der bliver tillige større Mulighed for at inddrage ogsaa andre kyndige Folk end de egentlige Vurderingsmænd til Deltagelse i Vurderingsarbejdet, noget man sine Steder ligefrem har sat i System ved Udsendelse til kyndige Folk af Kort med Anmodning om at ansætte Værdien af en Normalparcel i de forskellige Gader i Kvarteret eller ved Afholdelse af Møder med saadanne interesserede og kyndige Folk inden Vurderingen.

De danske Grundskyldsforslag.

De nu forelagte Forslag om Grundskyld, gaar som bekendt ud paa Afløsning af Ejendomsskylden til Staten med $\frac{1}{2}$ % Grundskyld, tvungen Afløsning af de kommunale Ejendomsskatter med indtil 2 % Grundskyld og med Ret for Kommunerne i alle Tilfælde til at udskrive indtil 2 % Grundskyld, samt Ret til at udskrive en aarlig Afgift af indtil $1\frac{1}{2}$ % af Værdistigningen. Enkelthederne i disse Forslag skal jeg ikke komme nærmere ind paa.

Sammenligner man nu disse Forslag med de Skridt til Indførelse af Grundskyld, som er foretaget i Udlandet, da vil man se, at de i det store og hele følger de samme Linjer, som Udviklingen i andre Lande har fulgt. Ligesom i Udlandet er det foreløbig den kommunale Beskatning, der træder i Forgrunden og foreløbig i det væsentlige kun Ejendomsskatternes Omlægning, der er Tale om.

Grundskylden til Staten, $\frac{1}{2}$ %, er saa ringe, at den finansielt ikke strækker til til Dækning af stort mere end Ejendomsskylden. Ikke desto mindre har den baade en stor principiel Betydning, for saa vidt som den betyder en principiel Afstandtagen fra den Tankegang, at Ejendomsskatterne og Grundskylden kun skal være kommunale Skatter. Men den har tillige en stor praktisk Betydning, for saa vidt som den giver en Garanti for, at Vurderingsarbejdet ligesom hidtil kommer til at foregaa under en fælles Ledelse for hele Landet. Erfaringerne fra Udlandet viser, at dette er en Hovedbetingelse for at opnaa en ensartet og rigtig Vurdering.

Selve Statsgrundskyldens Størrelse er, selv om den synes ringe, dog ligesaa høj eller højere end de almindelige Satser, man arbejder med i de Stater i Udlandet, hvor en almindelig Grundskyld er gennemført. Men der har Skatten væsentlig alene haft til Formaal at fremtvinge Udstykning af Storgodserne, og Skatten er derfor overalt progressiv og derfor væsentlig højere for de store Ejendomme.

Erfaringerne fra Udlandet viser, at den progressive Grundskyld ganske vist er et effektivt Middel til at fremtvinge Udstykning, men at den ikke fuldt ud tilfredsstiller Forventningen om at skaffe billig Jord til Oprettelse af mindre Brug, fordi Sælgeren tager en væsentlig Del af Fordelen ved de lave Satser for mindre Ejendomme. Set fra Jordkøbernes Side maa en ensartet Grundskyld foretrækkes. Det er derfor ogsaa en heldig Bestemmelse, at de Frådrag for mindre Ejendomme, som det danske Lovforslag indeholder, ikke gælder for nye Brug, og at de i det hele taget forsvinder ved Overdragelse af Ejendommen.

Med Hensyn til den kommunale Grundskyld, da er det i de fleste Stater i Kanada og Avstralien en frivillig Sag for Kommunen, om de vil gaa over til Grundskyld i Stedet for de gamle Ejendomsskatter; men som tidligere nævnt er der flere Steder, hvor man gjorde Overgangen obligatorisk, og Udviklingen synes mere og mere at gaa i den Retning. Men i Udlandet har man da ikke alene afskaffet de gamle Ejendomsskatter, men ogsaa andre Skatter, og gjort Grundskylden til eneste kommunal Skat. For saa vidt indtager det danske Forslag en Mellemstilling. Den tilladte Grundskyldsprocent er derimod høj i Sammenligning

med, hvad der i Almindelighed udskrives i Udlandet, selv i Kommuner, hvor Grundskylden er Enesteskat. Imidlertid kan der i denne Forbindelse være Anledning til at gøre opmærksom paa, at Kommunerne her i Landet har langt mere vidtrækkende Opgaver end i de fleste andre Lande, og navnlig end Tilfældet er i de Lande, der har gennemført Grundskyld som eneste Skat i Kommunerne. En Række af de Udgifter, som de danske Kommuner har at afholde til Fattigvæsen, Alderdomsunderstøttelse og andre sociale Formaal og til Skolevæsenet, er i Virkeligheden Udgifter til Statsopgaver, som det er urigtigt at belaste den enkelte Kommune med. De gør det i mange Tilfælde til noget af en Ulykke skattemæssigt set, hvis der i en Kommune anlægges større industrielle Virksomheder, der drager en fattig Arbejderstand med sig, noget der sikkert kan friste mangan Kommune til ikke at stille sig alt for velvilligt til den Slags Foretagender. Dette Forhold medfører, at en kommunal Grundskyld paa 2 % de færreste Steder her i Landet vil være tilstrækkelig til Dækning af de kommunale Udgifter, medens denne Procent i de Lande, hvor Grundskylden er Enesteskat for Kommunen, som Regel er fuldt ud tilstrækkelig selv i de store Byer. Selv i Sydney, en By paa 750 000 Indbyggere, har man som nævnt ikke behøvet mere end godt $1\frac{3}{4}$ %, selv nu under Krigen.

Ogsaa ved Forslaget om kommunal Grundværdistigningsskat som en aarlig Grundskyld af Værdistigningen udmærker Forslaget sig. En saadan Grundværdistigningsafgift findes mig bekendt ingen Steder i Grundskyldslandene. Hvor man her har en Grundværdistigningsskat, har den enten Form af en ren

Omsætningsskat, f. Eks. i Alberta i Kanada, eller en Omsætningsskat kombineret med en tilsvarende Skat en Gang for alle, udredet af den Stigning, som periodiske Vurderinger med lange Mellemrum udviser for de Ejendomme, der ikke er blevet solgt.

Der kan imidlertid ikke være nogen Tvivl om, at denne Form for Beskatning er praktisk gennemførlig, og den vil bidrage væsentligt til at forøge de sociale Virkninger af Skattereformen, fordi den sammen med Grundskylden betyder en næsten fuldstændig Inddragelse af den fremtidige Værdistigning og derfor praktisk talt gør det umuligt, at Jord holdes hen i spekulativt Øjemed, og gør det umuligt, at Formuer opsamles ved Jordværdiernes Vækst. Hvis Loven bliver gennemført under den nuværende Højkonjunktur, vil Grundværdistigningsskatten næppe i den nærmeste Fremtid faa almindelig Betydning som Indtægtskilde i de almindelige Landdistrikter, men i Byerne, særlig København, og overalt hvor Samfundsforanstaltninger af større Betydning gennemføres, f. Eks. foretages Jærnbane- eller Havneanlæg, vil den baade faa Betydning som Indtægtskilde for Kommunen og virke til Gavn for den sunde Virksomhed og den mest økonomiske Brug af Jorden.

Efter Erfaringerne fra Udlandet kan der ikke være Tvivl om, at en Beskatning som den foreslaaede vil have en betydelig Indflydelse paa Jordspekulation, Jordpriser og Udstykning saavel som paa Byggevirksomheden og anden nyttig Brug af Jorden og derigennem øve sine gavnlige sociale Virkninger. Skattereformens Indflydelse paa disse Omraader kan maaske bedst illustreres ved et Par konkrete Eksempler, hentet

fra det Sted, hvor Virkningerne maa være mest iøjnespringende, fordi Grundværdierne er højest og Stigningen stærkest, nemlig København.

Tager man her en Strøjejendom, f. Eks. B. T.s Bygning paa Hjørnet af Raadhuspladsen og Strøget, da er denne Ejendoms Værdi steget fra 1896 til Vurderingen 1916 fra knap 300 000 Kr. til 900 000 Kr., uden at der i Mellemtiden er sket væsentlig andet med Bygningerne, end at Slid og Ælde har taget paa dem, og at de paa Grund af Udviklingen er blevet utidssvarende paa det Sted.

Paa knap 400 Kvadratmeter er der i Løbet af 20 Aar opsamlet en Formue paa ca. 600 000 Kr. Gik man Strøgets Ejendomme igennem, vilde man finde, at der i de samme Aar er opsamlet maaske ikke fuldt saa store Værdier, men dog sikkert op mod 500 Kr. paa hver Kvadratmeter, et Par hundrede Tusind paa hver nogenlunde stor Ejendom. — Denne stadig rindende Kilde til social Ulighed vilde de forelagte Lovforslag stoppe og overføre de stadig voksende Værdier i Kommunens og Statens Kasse. Det vilde være let at nævne Ejendomme, som er saa daarligt udnyttede, at de aldeles ikke forrenter Grundværdien. En Ejendom f. Eks., hvor Grundværdien alene maa ansættes til 200 000 Kr., men hvor den gamle Bygning kun forrenter 90 000 Kr. med en Lejeværdi paa 5—6 000 Kr. En Skat paa $2\frac{1}{2}\%$ vilde tvinge til en rationel Bebyggelse og Benyttelse. Det vilde ligeledes være let at nævne Eksempler paa, hvorledes den Slags Ejendomme ofte maa købes til meget høje Priser, undertiden rene Aagerpriser af de Forretninger, der har Brug for Pladsen. Saafremt man ved Grundværdistig-

ningsskatten umuliggjorde Spekulationskøb, vilde saadanne Tilfælde næppe mere finde Sted.

Gaar man til Byens Udkant, da vil Virkningerne af Grundskyldsbeskatningen heller ikke her være vanskeligt at erkende. Her skal kun tages et enkelt men ret typisk Eksempel: En Ejendom i Valby paa 6 ha, der henligger som ubenyttet Græsmark, — Resterne af en Bondegaard paa ca. 30 ha, der i 1881 blev købt for 70 000 Kr., — blev ved Vurderingen 1916 efter Overskyldraadets Revision ansat til 180 000 Kr. I 1918 blev Ejendommen solgt for 270 000 Kr., og faa Maaneder efter videresolgt af Køberen for 462 000 Kr. til en Mand, der formentlig ønskede en varig og sikker Pengeanbringelse. De 180 000 Kr. i 1916 repræsenterede en Værdi, som Jorden sikkert straks uden større Vanskelighed kunde udbringes til ved Salg til Arbejdere og Middelstandsfolk, der ønskede et Stykke Havejord med Mulighed for senere at kunne bygge deres eget Hus i Nærheden af Sporvogn. De 462 000 Kr. repræsenterer en Værdi, som Jorden ikke kan udbringes til til Brug i Øjeblikket, med mindre der skulde foreligge ganske særlige Forhold. Det er en Spekulationsværdi. Hvad er der nu socialt set sket ved den forudgaaende Spekulation og ved disse to Transaktioner. Der er for det første sket det, at værdifuld Byggegrundsjord i en Aarrække er holdt tilbage fra rationel økonomisk Anvendelse. Der er for det andet sket det, at de to Sælgere kan leve Resten af deres Liv i Velstand og Lediggang med hver 2—300 000 Kr. Formue, og det kan kun ske paa det øvrige Samfunds Bekostning. Det repræsenterer en Forøgelse af den sociale Ulighed. Endvidere betyder det sandsynligvis, at

Raadigheden over en betydelig Kapital er gaaet over fra dem, der leder den produktive Virksomhed til Folk, der staar udenfor, og det kan derfor betyde, at Kapitalen unddrages samfundsnyttig Virksomhed og forbruges. Der sker endvidere det, at Kapitalmagten repræsenteret ved den sidste Køber, eventuelt ved de Pengeinstitutter, som staar bagved som Prioritetshavere, er interesserede i at fastholde en Jordpris paa ca. 8 Kr. pr. m. Det vil sige, at Prisen efter Kloakanlæg og nødtørftige Vejanlæg og med Rentetab meget let kommer op paa 18—20 Kr. pr. m², eller en Pris, der paa dette Sted sikkert vil umuliggøre Køb til Villabebyggelse, og tvinge til Højbebyggelse med deraf flydende kostbarere Gadeanlæg, længere Ventetid og kostbarere Byggesæt med flere uproduktive og bekostelige Mellemed, end der er Tale om ved Villabebyggelsen, antagelig i hvert Fald et Terrainselskab, en Bygherre og en Husvært, som efter Tur er interesserede i at skrue Ejendomspris og Lejeværdi op til det højest mulige. Hvis man nu tænker sig, at der i 1916 var indført 2½ % Grundskyld og 1½ % Grundværdistigningsafgift, saa synes det givet, at ingen fornuftig Mand vilde tænke paa at anbringe Penge i Jord, naar der kun kunde regnes med en Brøkdels af Værdistigningen til Dækning af aarlig Grundskyld og Rentetab. De to Spekulationsomsætninger vilde ikke have fundet Sted, og den kunstige Opskrunding af Prisen vilde ikke være sket. Den oprindelige Ejer vilde staa overfor Valget imellem selv at fortsætte en haabløs Spekulation eller at realisere til de 180 000 Kr. med Fradrag af Grundskyldens Kapitalværdi, 5: til en Pris af ca. 90 000 Kr. Og Arealet vilde da sandsynligvis være gaaet direkte over til Folk, der vilde tage Jorden

i Brug straks til Have og efterhaanden til Bebyggelse med Smaavillaer til den Pris. Disse Nybyggere, som nu vanskelig faar Jord til en rimelig Pris før udenfor Sporvognsendestationen, vilde man tillige yde den positive Fordel, at de vilde slippe for Bygningsskatter til et Beløb af op imod 1 % aarlig af Opførelsesomkostningerne.

Der synes da ikke at være nogen Tvivl om, at Grundskylden og Grundværdistigningsskatten i Byerne, baade i Centrum og i Periferien vil virke i Retning af at hindre Grundspekulationen og gøre det lettere for dem, der har Brug for Grunden, at komme i Besiddelse af den og fremme den økonomisk gode Anvendelse, vil virke til Fremme af Byggevirksomheden og en sundere Bebyggelse og bidrage til en Sænkning af Huslejen.

Der synes da heller ikke at kunne være Tvivl om, at Reformen maa bidrage til at hæve den reelle Arbejdsløn samtidig med at ufortjente Indtægter og Formuer paa Enkeltmands Haand forsvinder, og at den ad begge disse Veje maa virke til, at Samfundets produktive Kræfter, baade Jord og Arbejde, bliver taget bedre i Brug.

Jordvurderingen i Danmark.

De foreliggende Grundskyldsforslag gør Spørgsmaalet aktuelt, om de Vurderingsregler og det Vurderingsapparat, der findes, giver Garanti for en god Vurdering, og om der kan anvises praktiske Metoder til under danske Forhold at naa til en ensartet og rigtig Ansættelse af Jordens Værdi.

Med Hensyn til Vurderingsreglerne, da er de i det store og hele blevet staaende uforandret fra forrige Vurdering. Man har ikke paa Grundlag af de Erfaringer, der i 1916 er gjort, fundet Anledning til at foretage væsentlige Forandringer med Henblik paa Vurderingen 1920, og i selve Grundskyldsforslagene har man kun paa et Par ganske enkelte Punkter fundet Anledning til at præcisere og ændre Reglerne. Dette gælder for det første med Hensyn til Fradrag for Forbedringer, hvor man har givet en positiv Regel om, at saadant Fradrag skal gives, for saa vidt Ejeren begærer det, for Forbedringer, der ikke ligger over 30 Aar tilbage, for saa vidt de endnu virker værdiforhøjende paa Ejendommen, og ikke udover Værdiforhøjelsen. I de tidligere Regler har man tillige opstillet den Begrænsning, at Fradrag kun gives, for saa vidt Bekostningen ikke kan antages at være vederlagt gennem forøget Udbytte af Ejendommen.

Dernæst er der med Hensyn til Brug, der anvendes til Skovdrift, givet en Regel om, at der her bliver at tage Hensyn til, hvad Arealet med den tilstedeværende Træbestand maa antages ved almindelig god Drift at kunne give i aarligt Udbytte. Det er en meget uklar Bestemmelse; Meningen maa formentlig være, at Træbestanden skal medregnes til Jordværdien.

Endelig har man ved en Bestemmelse, der ganske vist kun findes i det kommunale Grundskyldsforslag, men dog maa antages at ville blive optaget i Vurderingsreglerne ogsaa for Statsgrundskyldens Vedkommende fastsat, at den en Ejendom paahvilende Grundskyld og Grundværdistigningsafgift lades ude af Betragtning ved Vurdering af Ejendommens Grundværdi.

Det synes en ret selvfølgelig Regel, at selv Skatten ikke skal kunne formindske Udskrivningsgrundlaget, men den følges dog ikke mange Steder i Udlandet, og den er i hvert Fald nødvendig her i Landet, fordi de hidtidige Vurderingsregler udtrykkelig fastsætter, at der skal tages Hensyn til Tiendebyrden og til Skatter og offentlige Afgifter.

Men i det store og hele maa Vurderingsreglerne siges at være klare og brugelige til at arbejde efter, de kan sammenfattes i en enkel klar og praktisk Regel: Jorden skal ansættes til sin Værdi i Handel og Vandel (selvfølgelig under Hensyn til de Indskrænkninger i Brugsretten, som Lovene paalægger, f. Eks. Fredskovforpligtelse), og saaledes at al Landbrugsjord ansættes til Værdi, som om den hørte til en middelstor Bondegård.

Med Hensyn til Vurderingsmyndighederne, da er Forholdet det, at den danske Lovgivning lægger Tyngdepunktet i Vurderingsarbejdet hos de kommunevalgte Vurderingsmænd, som ansætter Værdierne i Forening med den af Finansministeren udnævnte Vurderingsformand, og eventuelt kan foretage Ansættelsen imod dennes Protest.

Erfaringerne fra Udlandet tyder paa, at man faar den mest effektive og ensartede Vurdering ved at Tyngdepunktet lægges i den overordnede Ledelse af Vurderingsarbejdet, medens det paa den anden Side ogsaa er sikkert, at en hurtig Gennemførelse af Arbejdet, hvad der er en Betingelse for tilstrækkelig hyppige Vurderinger, kun kan naas ved at Arbejdet fordeles paa lokale Myndigheder. Erfaringerne her i Landet baade med Hensyn til Ejendomsskyld- og Jordvurderingen har afgjort peget i samme Retning: at man vel

opnaar én hurtig Tilendebriagelse af Arbejdet, men at det er en Betingelse for Ensartetheden, at de lokale Myndigheders Arbejde kommer til at foregaa under en fast Overledelse.

Ejendomsskyldloven har imidlertid aabnet en Mulighed for Udvikling af en mere fast og ensartet Ledelse af Vurderingsarbejdet, idet den dels bestemmer, at Overskyldraadet sammenkalder Vurderingsformændene til et Møde, førend de almindelige Vurderinger paabegyndes, for at vejlede dem og senere, saa ofte det anser det for nødvendigt, dels bestemmer, at Overskyldraadet ikke blot kan afgøre Klagesager, men af egen Drift kan gribe ind for at undersøge og omgøre en Vurdering, der forekommer urigtig.

Denne Udvej er i stigende Grad blevet benyttet og ganske særlig nu ved den stedfindende Vurdering, efter at Overskyldraadets Medlemstal er blevet udvidet. For Landdistrikternes Vedkommende har man ladet foretage Forvurderinger i meget betydeligt Antal i alle Landets Skyldkredse, hvorefter Overskyldraadet ved Udvalg har berejst Kredsene, forhandlet med Vurderingsraadene og besigtiget de udtagne Ejendomme og kritiseret de foretagne Ansættelser for saaledes at tilvejebringe Ensartethed i Forstaaelsen og Anvendelsen af Vurderingsreglerne og Ensartethed i Vurderingsniveauet.

For Byernes Vedkommende har man ligeledes samlet Vurderingsraadene til Forhandling og med Udgangspunktet i Erfaringerne fra 1916 søgt at indarbejde ensartede Fremgangsmaader ved Vurderingen.

Det er klart, at man under disse Forhandlinger og Forarbejder til den nu stedfindende almindelige Vur-

dering har haft rig Lejlighed til at beskæftige sig med Spørgsmaalet om, hvorvidt det vil være muligt at naa til en titstrækkelig rigtig Ansættelse af Jordværdien, og hvilke tekniske Metoder og Hjælpemidler, der maa anses for at kunne føre til Maalet.

Jeg maa sige, at det praktiske Arbejde dels med Vurderingen 1916, dels med Forberedelserne til den nye Vurdering har bestyrket mig i den Mening, som ogsaa Udlandets Erfaringer maa lede til, at det er teknisk muligt at tilvejebringe en Jordvurdering, der er saa nær det rigtige, at man uden Betænkelighed tør bruge den som Grundlag selv for en meget høj Beskatning.

Jeg skal her kun komme ind paa det Omraade af Vurderingsarbejdet, som jeg særlig har haft med at gøre, nemlig Vurderingen i Byerne.

For at undersøge Vurderingen 1916 har man for Hovedstaden og en Række Provinsbyer kortlagt Ansættelsen pr. Kvadratmeter. Denne Undersøgelse viste de fleste Steder betydelige Uligheder og Fejl i Vurderingerne, navnlig for ubebyggede Arealer i Byernes Udkanter, hvor der var en Tilbøjelighed til at tage Hensyn til den øjeblikkelige Anvendelse til Landbrug eller Havebrug. Men denne Undersøgelse viste imidlertid samtidig, at disse Fejl og alle mere tilfældige Uligheder meget let lod sig erkende ved en saadan simpel Kortlægning af Værdierne.

Man har derfor ogsaa fra Overskyldraadets Side for Byernes Vedkommende søgt at fremskaffe Kopier af Matrikulkortene i saa stort Omfang, som det var muligt, og anbefalet Vurderingsraadene ved Vurderin-

gen at indføre de ansatte Værdier pr. m² paa disse Kort.

I Virkeligheden er en Sammenligning af Ansættelserne meget vanskelig uden en saadan Kortlægning. Det vilde derfor sikkert være af Interesse for Ejerne, naar Grundværdien bliver Genstand for Beskatning, om saadanne Kort blev udarbejdet overalt og gjort offentlig tilgængelige, fordi Klager over Ansættelsen sædvanlig bedst kan underbygges ved Sammenligning med Naboansættelser.

En saadan Kortlægning kan hjælpe til at undgaa Spring og lokale Uligheder i Ansættelsen. Men for at undgaa Uligheder, der tilsløres af jævne Overgange, f. Eks. mellem de ydre Bydele og den indre By, eller hvor Værdierne er stærkt varierende, kræves der andre Hjælpemidler. Vanskeligheden ved at vurdere Grundene i de gamle fuldt bebyggede Kvarterer i Byernes Centrum, hvor der ingen Grundsalg sker, er blevet saa ofte fremhævet, at jeg ikke behøver at gøre nærmere Rede for den. Vurderingen i 1916 syntes ogsaa mange Steder at være forkert, navnlig for de dyre Grundes Vedkommende. Blandt andet tydede Forholdet mellem Ejendomsskyldværdi, Jordværdi og Assurance paa, at dette sine Steder var Tilfældet.

Denne Vanskelighed kan imidlertid sikkert i det væsentlige overvindes ved Benyttelse af Lejeværdierne, som man i Ejendomsskyldsskemaerne faar fortrinlig Oplysning om.

Det er jo givet, at hvis man paa to forskellige Strøg har Bygninger med samme Bygningsværdi, da maa Forskellen i Lejeværdi under iøvrigt lige Forhold

tilnærmelsesvis være et Udtryk for Forskellen i Grundværdi. Ved at kapitalisere denne Forskel med en rimelig Rentefod, skulde man direkte kunne regne sig til Forskellen i Grundværdi. Nu vil man i enhver By have Kvarterer i Byens Udkanter, hvor der finder saa talrige Grundsalg Sted, at man med Sikkerhed kan fastslaa Værdien. Og vælger man sit Udgangspunkt i et saadant Kvarter og sammenligner Ejendomme med samme Bygningsværdi her og i et Inderkvarter, f. Eks. Byens Forretningsstøg, saa vil man altsaa ud fra Lejeforskellen kunne regne sig til Grundværdien i dette Inderkvarter.

Ved en saadan Sammenligning vil der selvfølgelig altid være en Række Fejlkilder, som det gælder at værne sig imod.

For det første gælder det selvfølgelig Valget af Rentefod. Naar der ikke skal tages Hensyn til Forskel i paahvilende Skat, vil det vistnok være rimeligt at regne med den effektive Rente af Kreditforeningspapirer, der jo netop for en væsentlig Del har deres Sikkerhed i Grundværdien. Men dernæst maa Bebyggelsen begge Steder repræsentere en normal, økonomisk god Anvendelse af Grunden, og det gælder baade med Hensyn til selve Bygningernes Indretning, med Hensyn til Benyttelsen og med Hensyn til Lejemaalene. Dernæst kan man naturligvis strengt taget kun tage Lejeforskellen som Udtryk for Forskellen i Grundværdi for Ejendomme af væsentlig samme Type og Alder. Selv for almindelige Beboelses- og Forretningsejendomme vil Vedligeholdelsesomkostninger, Administrationsudgifter og Risiko jo i nogen Grad være afhængig baade af Bygningernes Karakter og af Lejernes sociale eller kultu-

relle Niveau. Forskel i Beskatningsforholdene for Bygningernes Vedkommende kan ogsaa virke forstyrrende ind. Men er Ejendommene i disse Henseender ensartede, tør man sikkert gaa ud fra, at Bygningsværdi og „Bygningslejeværdi“ er den samme pr. bebygget Kvadratmeter for samme Byggehøjde, og at Forskellen i Lejeværdi skyldes Grunden. Endelig kan der i forskellig Grad være et Spekulationselement til Stede, som en Beregning, der bygger paa de faktiske Lejeværdier, selvfølgelig ikke tager Hensyn til.

Men disse forskellige Fejlkilder er det muligt at tage Hensyn til og undgaa ved Valget af Ejendommene, eller i hvert Fald at vurdere deres Indflydelse.

Ved Beregninger, der omfatter et større Antal Ejendomme, tør man formentlig ogsaa gaa ud fra, at visse af disse Fejlkilder bortelimineres i Gennemsnitsresultatet.

Til Kontrol med Vurderingen 1916 blev Beregninger, der i Hovedsagen hvilede paa de ovenangivne Grundsætninger, forsøgsvis gennemført for forskellige Gader i København og for Forretningsstrøget sammenlignet med en Beboelsesgade i en Række Provinsbyer.

Disse Beregninger gav, sammenlignet med Ansættelserne, ret overraskende Resultater, navnlig i forskellige Provinsbyer, hvor man i flere Tilfælde kom til de tre til firedobbelte Værdier af de af Vurderingsraadene ansatte i Byens Hovedgader. I Hovedstaden var Resultaterne i Almindelighed ikke saa stærkt afvigende fra Ansættelserne, men ogsaa her syntes der at være en forholdsvis altfor lav Vurdering af de egentlige Forretningsstrøg.

I enkelte Tilfælde, hvor der fandtes Salg af ubebygget Grund eller Salg til Nedrivning i de Kvarterer, der kontrolleredes, havde man den Tilfredsstillelse, at de beregnede Resultater viste Overensstemmelse med Salgspriserne.

Til Trods for at de behandlede Ejendomme kun kunde udtages paa Grundlag af de forholdsvis sparsomme Oplysninger, som Ejendomsskyldskemaerne giver, syntes Metoden altsaa at føre til Resultater, der laa meget nær det rigtige, og man maa da være berettiget til at vente gode Resultater, naar Ejendommene udtages paa Grundlag af det nøje Kendskab, som de lokale Vurderingsmyndigheder har til Ejendommene.

I og for sig er denne Fremgangsmaade kun en Metode til at aflæse den Værdibedømmelse af Beliggenheden, som Ejere og Lejere foretager ved Fastsættelsen af Lejen. Det er klart, at i samme Omfang som man sætter Vurderingsmændene i Stand til rationelt at aflæse den almene Værdibedømmelse, som finder Udtryk i Handel og Vandel, i Salg og Lejemaal og sætte denne i Stedet for det frie personlige Skøn, i samme Grad vil ogsaa Vurderingen vinde i Sikkerhed og Objektivitet. Selvfølgelig vil man dog aldrig helt kunne undvære det frie personlige Skøn, fordi Livets Mangfoldighed spotter alle Generalisationer.

De Erfaringer, der hidtil er indhøstet, synes altsaa at vise i hvert Fald for Byernes Vedkommende, hvor mange har været tilbøjelig til at mene, at Vanskelighederne vilde være størst, at det er muligt ved ret simple Midler at kontrollere Vurderingens Rigtighed, og at det derfor sikkert vil være muligt ogsaa her i

Landet at naa saa vidt med objektive Vurderingsmetoder, at der ikke levnes det fri Skøn med den Mulighed for Fejltagelser og subjektiv Vilkaarlighed, som det indebærer, større Spillerum, end at man med fuld Tryghed kan bygge en meget høj Beskatning paa Jordvurderingen.

NOGLE TEORETISKE BETRAGTNINGER OVER BYTTEVÆRDI — MAGTINDTÆGT — OG UDBYTNING

Af

Alf Ussing.

Efterfølgende Betragtninger er fremkaldte ved Fabrikdirektør Lindbergs Afhandling over „Dr. L. V. Bircks Værdilære“ i Nationaløkonomisk Tidsskrift (forrige Aargang, Side 285—363)¹⁾. Lindbergs Afhandling fremtræder, under Form af en teoretisk Undersøgelse af Værdidannelsen paa det isolerede Marked, dels som en meget kraftig Kritik af den paa Grænsenyttelæren opbyggede Værditeori, for hvilken Prof. Birck staar som den danske Videnskabs fremragende Repræsentant, dels er den et Forsøg paa at opbygge en selvstændig Værdilære udelukkende paa Grundlag af Arbejdsværdien. —

¹⁾ I forrige Nr. af Nationaløkonomisk Tidsskrift har F. Zeuthen imidlertid offentliggjort en Afhandling: „J. Kr. Lindbergs Magtteori“, hvori han i det store og hele kommer til samme Slutresultater som Forf. Hele Fremgangsmaaden og de enkelte Betragtninger er dog i saa høj Grad forskellige, at de to Afhandlinger formentlig paa en heldig Maade vil kunne supplere hinanden. —

Naar mine efterfølgende Betragtninger, til Trods for en uforbeholden Anerkendelse af Lindbergs ualmindelig klare og indtrængende Behandling af Emnet, der særlig i Paavisningen af Magtforholdets Indflydelse paa det indbyrdes Forhold mellem Bytteværdierne, og Arbejdsværdiens Afhængighed af Magtindtægten, leverer et meget værdifuldt Bidrag til Overblikket over Samfundets økonomiske og sociale Struktur, alligevel paa en Række Punkter fremtræder i Form af en kritisk Imødegaaelse, sker det fordi hans værditeoretiske Betragtninger efter min Overbevisning i sidste Instans hviler paa et svigtende Grundlag. Lindberg betragter det producerende og omsættende Samfund i fast Støbning og taber netop derved det karakteristiske af Syne: den stadige Stræben efter at retablere en forrykket Ligevægt (Bircks Værdilære S. 330). Han bygger sit Samfundsbillede op paa ganske bestemte Forudsætninger, men glemmer, at han netop derved afskærer sig selv fra at konstatere det tilgrundliggende Aarsagshold, der er afgørende for Værdidannelsen. Den Lighedannedhed, han konstaterer mellem Bytteværdi og Arbejdsværdi, viser i første Række tilbage til de opstillede Forudsætninger som Aarsag, og Opretholdelsen af disse afskærer samtidig Mulighed for at trænge dybere ind i Aarsagsforholdet.

Ophæver man de Forudsætninger, hvormed Lindberg standser sin Undersøgelse, havner man imidlertid uvægerligt i Grænsenyttens Værdilære. Nytten bliver da den værdiskabende Faktor, Tilbud og Efterspørgsel de værdibestemmende Faktorer, medens Arbejdets Funktion er værdiudløsende.

Værdidannelsens nøje Forbindelse med Arbejds-

faktoren er naturligvis hermed givet, idet denne ogsaa er bestemmende for Tilbud; men det gale er, at Lindberg herpaa bygger Beviset for et tilgrundenliggende Aarsagsforhold.

Det centrale Punkt i Grænsenytteteorien er utvivlsomt den Paastand, at Bytteværdien aldrig kan stige over Grænsenytten, at denne med andre Ord danner en absolut Maximumsgrænse. Dette gælder forudsætningsløst, hvilket naturligvis giver Paastanden særlig Autoritet, men Sætningen lyder nøjagtig udtrykt saaledes: Bytteværdien af en vis Omsætningsenhed kan aldrig stige over Grænsenytten af samme Omsætningsenhed.

Man vil derved kunne forstaa, og det er værd at lægge Mærke til, at f. Eks. en Æske Cigaretter, indeholdende 10 Stk., kan sælges for 50 Øre (5 Øre pr. Stk.), naar Styksalg er forbudt, uagtet Grænsenytten, dersom Styksalg var tilladt, maaske kun vilde være 2 Øre.

I første Tilfælde er Omsætningsenheden 10 Cigaretter med Grænsenytte 50, i sidste Tilfælde 1 Cigaret med Grænsenytte 2. Sælger kan altsaa eventuelt faa mig til at købe flere Vareenheder ved at forøge mindste Omsætningsenhed, eller derigennem opnaa højere Pris pr. Vareenhed ved samme Omsætning.

Lad f. Eks. min Efterspørgselsrække efter Cigaretter i et givent Øjeblik være saaledes: (se S. 272).

Prisen tænkes nu at være 5 Øre, og jeg køber altsaa 5 Stk. Havde mindste Salgsenhed derimod været en Æske paa 10 Stk. til 50 Øre, vilde jeg købe 10 Stk. til en Gennemsnitspris af 5, uagtet Grænsenytten af den 10. Cigaret kun er 3, ja jeg vil end-

Dersom Prisen er 3 Øre køber jeg 10 Stk.

—	4 —	—	8 —
—	5 —	—	5 —
—	6 —	—	4 —
—	7 —	—	3 —
—	8 —	—	3 —
—	9 —	—	2 —
—	10 —	—	2 —
—	11 —	—	2 —
—	12 —	—	1 —
—	13 —	—	0 —

ogsaa give 60 Øre for 10 Cigaretter, idet min samlede Nyttesum netop er 60¹⁾. Dersom mindste Salgsenhed var Æsker paa 5 Stk., vilde jeg købe en Æske, selvom Prisen var sat op til 42 Øre²⁾ eller godt 8 Øre i Gennemsnitspris, altsaa 3 Øre over Grænsenyttten ved et tilsvarende Køb i Styksalg. —

Dette faar en speciel Betydning paa det isolerede Marked, som Lindberg gør til Forsøgsmark³⁾, og maa nøje erindres, naar man vurderer de Resultater, han der kommer til.

Hvor Køb og Salg hver er samlede paa én Haand, hvad jo faktisk er Tilfældet paa det isolerede Marked, maa mindste Omsætningsenhed altid være hele det omsatte Kvantum, saaledes at Grænsenyttten bliver lig den samlede Nyttesum. Ganske vist kan det tænkes, at A. og B. bliver enige om at handle om hver Vareenhed for sig, men i saa Fald er der i Virkeligheden Tale om lige saa mange forskellige Markeder med hver sin Prisdannelse.

¹ Udledet af ovenstaaende Eksempel: $12 + 11 + 8 + 6 + 5 + 4 + 4 + 4 + 3 + 3 = 60$.

²⁾ $12 + 11 + 8 + 6 + 5$.

³⁾ Han tænker sig en isoleret Ø med kun to Personer, der indbyrdes udveksler Produkter.

Hvad der saaledes gælder paa det isolerede Marked kan ogsaa komme frem paa det store Marked, dersom et Monopol behersker Produktionen saa fuldkomment, at det gennem „Discrimination“ formaar at splitte Markedet op i en Række isolerede Markeder med selvstændig Prisfastsættelse. Teoretisk set er Monopolet derved i Stand til at lægge Beslag paa hele „consumers rent“ (Købers Nytteoverskud). Helt korrekt lyder Sætningen derfor saaledes: Bytteværdien af en vis Omsætningsenhed kan aldrig stige over Grænsenyttens af samme Omsætningsenhed paa samme Marked. Denne Værdilov gælder paa det isolerede Marked, som over alt, hvor der er Tale om Markedsomsætning.

Dersom man nu med Lindberg a priori forudsætter en Produktionsfordeling, der overalt vil medføre, at Bytteværdien er lig Arbejdsværdien, kan man vel med en vis Ret hævde, at denne Grænsenyttens Maximumsgrænse ikke øver nogen Indflydelse paa Prisdannelsen, men ene og alene, fordi der ved Planlæggelsen af Produktionen nøje er vaaget over, at ingen Vareenhed forarbejdes, respektive bringes paa Markedet, hvis Arbejdsværdi er højere end Grænsenyttens; skete dette vilde Bytteværdien aldeles uvægerligt falde under Arbejdsværdien, og et lignende Resultat vilde lige saa uvægerligt indtræde for en Række Varers Vedkommende, dersom pludselig Indtægtsfordelingen i et Samfund, hvis Produktion nøje var afpasset saaledes, at Bytteværdien svarede til Arbejdsværdien, ændredes og dermed Nyttevurderingen. Produktionen maatte da omgrupperes indtil Grænsenyttens atter paa alle Omraader var højere eller lig Arbejdsværdien. Forholdet

er i Virkeligheden derfor det, at Bytteværdien kun kan være lig Arbejdsværdien, saafremt denne sidste ikke overskrider Grænsenyttten, med andre Ord saafremt følgende Ligning holder Stik: $\text{Bytteværdi} = \text{Arbejdsværdi} \leq \text{Grænsenyttten}$; men fordi dette uomgængelige Krav ved Undersøgelsens Begyndelse allerede er opfyldt, er det dog ganske forkert paa Grundlag af denne at slutte, at Grænsenyttten ikke øver nogen Indflydelse som Maximumsgrænse.

Om Lindberg virkelig agter at staa ved sine egne Ord, naar de fører ham ud i en Paradoks, som denne: S. 299 — „der anvendes ikke Arbejde paa at fremstille Tobak, fordi Tobak er nyttig, men fordi Tobak ikke kan fremstilles uden Arbejde“, vil vi dog betvivle; en Mur midt over Kongens Nytorv kan heller ikke fremstilles uden Arbejde, og dog føler man sig ikke særlig fristet til at opføre den, hvorfor? Fordi den ikke er nyttig. For at blive rigtig maa Sætningen altsaa tværtimod formes saaledes: der anvendes Arbejde paa at fremstille Tobak, fordi Tobak er nyttig, hvortil saa kan føjes det i øvrigt ganske selvfølgelig: og fordi det ikke kan fremstilles uden Arbejde, eller som vi i Indledningen udtrykte det, fordi Arbejdet er den værdiudløsende Faktor. I denne Form angiver Sætningen netop Nyttevurderingens principielle Betydning for Værdidannelsen.

Medens det centrale i Grænsenyttelæren: Teorien om Grænsenyttten som Maximumsgrænse for Bytteværdien, som allerede nævnt gælder forudsætningsløst, er det, naar man vil finde en endnu intimere Forbin-

delse mellem Grænsenyttten og Bytteværdien, nødvendigt at opstille visse Forudsætninger før Under søgelsen.

Grænsenytteteorien nøjer sig nemlig ikke med at fastslaa, at Grænsenyttten danner Maximum for Bytteværdien; den paapeger samtidig, at Grænsenyttten tenderer mod at danne Minimum, med andre Ord, at man — abstrakt teoretisk — har Lov til at sætte Grænsenyttten = Bytteværdien og altsaa i Grænsenyttten har den søgte Værdimaaler.

Dette vil i et privatkapitalistisk ordnet Samfund teoretisk set altid være Tilfældet, naar Producent, henholdsvis Sælger enten behersker Prisdannelsen eller frit kan udvide Omsætningen indtil det Punkt, hvor Bytteværdien vil være lig Grænsenyttten. Kun der, hvor ingen af disse Muligheder foreligger, kan Bytteværdien tænkes varigt fastsat under Grænsenyttten. Producenternes Herredømme over Prisdannelsen kan tænkes ophævet, enten som Følge af fri Konkurrence eller gennem en Prisregulering, medens den frie Mulighed for Produktionsudvidelse kan ophæves gennem et af Producenterne dannet, ved Naturbetingelser givet, eller udefra paabudt Monopol.

At Produktionen er naturbegrænset, vil i de fleste Tilfælde ikke ligefrem sige, at det er teknisk umuligt at fremstille mere (fordi flere Raastoffer maaske overhovedet slet ikke kan skaffes), men blot, at det er produktionsøkonomisk umuligt, idet Grænsenyttten ved en Udvidelse vilde synke under den til Dækning af de samfunds nødvendige Produktionsomkostninger udkrævede Bytteværdi. En meget brat faldende Efter spørgselskurve er for saa vidt et i lige saa høj Grad

hindrende Moment, som de produktionsbesværende Faktorer.

Følgende to Kombinationer, der medfører, at Bytteværdien kan tænkes varigt fastsat under Grænsenytten, kan da foreligge:

En i tilstrækkelig Grad prisreguleret og samtidig i den ovenfor anførte Betydning naturbegrænset Produktion — en prisreguleret og samtidig produktionsrationeret Produktion.

Andre Kombinationer er, som det let vil ses, ikke mulige: et af Producenterne kunstigt skabt Monopol vil efter en Prisregulering i egen Interesse udvide Produktionen indtil Grænsenytten er reduceret til at være lig den regulerede Pris, og fri Konkurrence vil i Forbindelse med en naturbegrænset eller rationeret Produktion ikke — bortset fra Daarskab¹⁾ — bringe Bytteværdien ned under Grænsenytten.

Indenfor de nævnte to Undtagelsestilfælde falder, endog i særlig udpræget Grad, Ombytningen paa det isolerede Marked, idet Købers Konsumentmonopol, der er uindskrænket op til den af Sælgers egen Nyttevurdering af samme Vare bestemte Grænse, øver samme Virkning, som en ude fra kommende Prisregulering, og Produktionens Naturbegrænsning er særlig paa-faldende ved Købers brat faldende Nyttekurve og Sælgers stejlt stigende Kurve for Arbejdets Møje. Det er derfor slet ikke saa mærkeligt, og samtidig naturligvis praktisk betydningsløst, at den moderne Værdilære, hvor det gælder om at finde en Værdimaaler for Bytteværdierne „maa give op over for det simple Til-

¹⁾ Et Udtryk Karl Marx bruger om en mod egen Interesse stridende Disposition.

fælde, at Samfundet kun bestaar af 2 Personer, samtidig med, at den ser sig i Stand til at løse Problemet, naar Samfundet bestaar af 1 000 Personer“. — Derimod gælder, som allerede paavist, Sætningen om Grænsenytten som absolut Maximum for Bytteværdierne ogsaa forudsætningsløst paa det isolerede Marked.

Bortset fra de to fremhævede Undtagelser kan det saaledes i Theorien hævdes, at Bytteværdien vil blive fastsat i Overensstemmelse med Grænsenytten, og at den altsaa kun kan blive lig Arbejdsværdien, dersom denne er lig Grænsenytten. I de to Undtagelsestilfælde kan det derimod tænkes, at Bytteværdien $=$ Arbejdsværdien $<$ Grænsenytten.

Den enkelte Varepris paa Markedet er imidlertid ingenlunde et isoleret Fænomen, idet Bytteværdierne for samtlige Varer, der konkurrerer om Tilfredsstillelse af samme Trang — alt andet lige — nødvendigvis maa være bygget op paa Grundlag af den for hele Varegruppen fælles Værdienhed. Saaledes maa Bytteværdierne for samtlige Brændselsstoffer (Kul, Kokes, Tørv, Brænde o. s. v.) bygges op paa Grundlag af Nyttetvurderingen pr. Varmeenhed: Dersom 1 Ton Kul indeholder dobbelt saa mange Varmeenheder som 1 Ton Tørv og denne igen dobbelt saa mange som 1 Ton Brænde, maa — alt andet lige — 1 Ton Tørv koste $\frac{1}{2} x$ og 1 Ton Brænde $\frac{1}{4} x$, naar Markedsprisen for 1 Ton Kul er $= x$.

Selvfølgelig spiller ogsaa mange andre Vurderings-

momenter en Rolle, saaledes at man alligevel betaler mere for en Varmeenhed serveret i én Form end i en anden; men bortset herfra er der ved de enkelte Varers Indhold af Varméenheder paa Forhaand lagt et fast objektivt Grundlag for de indbyrdes Prisrelationer. — Mellem ikke konkurrerende Varer, som f. Eks. Smør og Kul, foreligger ikke samme Nødvendighed af en ganske bestemt Prisrelation, hvad Danmark efter Krigen har faaet haardt at føle, derimod maa de danske Tørv under fri Konkurrence nødvendigvis stige i en vis fast Relation til de engelske Kul.

Paa Markedet vil der dannes en Bytteværdi pr. Varmeenhed lig Grænsenyttén for samtlige Varmeenheder, og de enkelte Brændselsstoffers Bytteværdier vil dannes paa Basis heraf, alt efter det forskellige Indhold af Varmeenheder.

Er det nu imidlertid, naar Bytteværdierne indenfor hver Gruppe af konkurrerende Varer saaledes gennem Nyttevurderingen er nøje bundet til en bestemt indbyrdes Relation, overhovedet muligt samtidig at bringe dem i Overensstemmelse med Arbejdsværdien? Strængt taget forudsætter dette jo, at Fællesenheden indenfor hver Gruppe konkurrerende Varer — f. Eks. alle Varmeenheder — overalt kræver nøjagtigt samme Arbejdsanstængelse. Ikke alene maa 1 Ton Kul overalt koste samme Arbejdsydelse, men samme Mængde Varmeenheder maa kunne skæres med samme Arbejdsydelse i Tørvemoserne, som de kan hugges ud af Kulminen eller tages fra Skovene. Hvor dette ikke er Tilfældet skulde den gunstigste Produktionsform efter almindelige økonomiske Love kunne fortrænge de mindre gunstige, saaledes at der derigennem opnaaedes ens-

artede Produktionsvilkaar. Her støder vi imidlertid paa den Kendsgerning, at Naturen yder højst forskellig Modstand mod Udvindingen af Naturprodukterne, hvilket naturligvis igen vil sige, at Produktionsudvidelser under samme tekniske Betingelser i det lange Løb giver stigende Produktionsomkostninger eller „decreasing return“.

Situationen kan f. Eks. være den, at Kul fra tre forskellige Miner har en gennemsnitlig Arbejdsværdi af henholdsvis 10, 20 og 30 pr. Varmeenhed, at denne gennemsnitlige Arbejdsværdi i tre forskellige Tørvemoser er 20, 30 og 40, og i tre forskellige Skovdistrikter 30, 40 og 50, medens Arbejdsværdien af en Varmeenhed fra 4' Mine, Tørvemose eller Skov er f. Eks. henholdsvis 60, 80 og 100. — Dersom der i hver Mine, Mose eller Skov fremstilles 1 Million Varmeenheder og Markedets Grænsenyttelighed for Varmeenheder ved en Produktion af 9 Millioner Enheder er 50 og derefter synkende, vil det kunne betale sig at producere, og Markedet vil kunne absorbere Produktionen af Varmeenheder fra tre Miner, tre Tørvemoser og tre Skovarealer ved en fælles Bytteværdi af 50 pr. Varmeenhed (der ses herved bort fra andre Faktorer, der kan forhøje eller reducere Varmeenhedernes Anvendelighed i den ene eller anden Form).

Med den gennemsnitlige Arbejdsværdi pr. Bedrift som Grundlag for Bytteværdierne opnaar man ganske vist at borteliminere Magtindtægten i de forskellige Bedrifter, men faar da i det foreliggende Eksempel ni forskellige Bytteværdier fra 10 til 50.

Dette Resultat er selvfølgelig uholdbart; først og fremmest kræver Markedet Enhedspriser, og de paa-

gældende Bytteværdier vil ikke alene betyde et Brud herpaa for Brændselsprodukternes Vedkommende, men tillige, at Magtindtægten gaar over til de Forbrugere, der erhverver de billigere Varmeenheder, eller eventuelt, at Enhedsprisen ogsaa maa brydes for de Industriprodukters Vedkommende, i hvis Priser der indgaar en Brændselsfaktor. Konsekvensen bliver derfor, enten at Markedsomsætningen maa erstattes med en gennemført Rationering og Distribuering, i Forbindelse med Prisregulering, der næppe under nogen Samfundsform i et stort Samfund vil vise sig praktisk eller gennemførlig, eller at Basis for Produktionen maa indrettes saaledes, at der over langt videre Felter kan regnes med gennemsnitlige Arbejdsværdier.

Denne Basis opnaas imidlertid kun ved en gennemført Fællesøkonomi. Den gennemsnitlige Arbejdsværdi i Kulgruberne vil være 20, i Tørvemoserne 30 og i Skovene 40, men det er klart, at med Opretholdelse af den selvstændige Økonomi for de enkelte Bedrifter vil disse Bytteværdier ikke ophæve Magtindtægten i billigst producerende Mine, Mose eller Skov og samtidig vil de paa samfundsøkonomisk Vis reducere den samlede Produktion af Varmeenheder med de dyrere producerende Bedrifters Produktion, idet denne nu maa indstilles. Derved fremkommer nye, lavere Gennemsnit for Arbejdsværdien, der igen nødvendiggør en Reduktion af Produktionen, indtil kun de billigst producerende Bedrifter er tilbage.

Paa Basis af Fællesøkonomi indenfor henholdsvis Kulmine-, Tørvemose- og Skovindustrien, vil der imidlertid for de respektive Produkter kunne fastsættes Bytteværdier, svarende til den gennemsnitlige Arbejds-

værdi for hver af disse Industrier, uden at Produktionen behøver at indskrænkes, og saaledes at Magtindtægten indenfor disse Produktioner ophæves.

Endnu er der dog ét Skridt tilbage; thi Bytteværdier, der saaledes sætter forskellig Pris paa Varmenheder fra Kulminer (20), Tørvemoser (30) og Skove (40), vil, med mindre der gennemføres Rationering og Distribuering, danne Basis for Magtindtægt i de brændselsforbrugende Industrier, der faar Kul eller Tørv, samt for Forbrugerne heraf, i Sammenligning med dem, der faar henholdsvis Tørv eller Brænde. Der maa derfor fastsættes en Bytteværdi paa Basis af den gennemsnitlige Arbejdsværdi fælles for samtlige Varmenheder, nemlig 30, hvilket igen kræver Fællesøkonomi for hele Gruppen af konkurrerende Varer.

Ved en radikal Fusion af alle i Nytte indbyrdes konkurrerende Produktioner har vi saaledes opnaaet den ønskede Overensstemmelse mellem Bytteværdi og Arbejdsværdi ogsaa i de Tilfælde, hvor de naturbetingede Produktionsforudsætninger er forskellige. Vi har opnaaet dette uden at maatte opgive den dyrest arbejdende Produktion, og uden at der paa den gunstigst stillede falder en Magtindtægt, men Spørgsmaalet er, om den saaledes konstruerede Bytteværdi har samfundsøkonomisk Berettigelse, og kan bestaa som praktisk anvendelig Markedspris?

I det anførte Eksempel er vi standset ved en Bytteværdi lig den gennemsnitlige Arbejdsværdi, for

samtligte Varmeenheder lig 30, men samtidig ved en samlet Produktion, der giver Grænsenyttelighed lig 50. Dette Resultat er imidlertid absolut utilfredsstillende. En Bytteværdi, der ligger under Grænsenytteligheden, yder nemlig ingen Garanti for, at en nyttigere eller produktivere Anvendelse bliver foretrukket for en mindre nyttig eller mindre produktiv. Den lavere Bytteværdi vil maaske kalde 100 Bud frem for hver 50 disponible Varer, og hvilke 50 af de 100 Bud, der tilfredsstilles, afgøres af det tilfældige Moment, hvem der kommer først — utallige Eksempler herpaa haves i frisk Erindring fra Krigsperioden — Samfundets Nytteoverskud forringes herigennem, og paa Konsumentens side opstaar et nyt Magtmoment for den Konsument, der „kommer først“.

Det er ganske vist rigtigt, at en Bytteværdi, der er i Overensstemmelse med Grænsenytteligheden, ikke saalænge Indkomstfordelingen i Samfundet er ujævn og Magtforhold adskiller Rentabilitet og Produktivitet, sikrer den i Realiteten nyttigere, henholdsvis produktivere Anvendelse Forretten, men lige saa sikkert er det, at en Bytteværdi, der ligger under Grænsenytteligheden, selv om vi kom Kvasi-Nytteoverskuddene til Livs gennem en Udjævning af Indtægterne og den kunstige Rentabilitet gennem Ophævelse af Magtforhold, ikke vilde være i Stand til at sikre den nyttigste og mest produktive Fordeling paa samme Maade som en Bytteværdi, der var lig Grænsenytteligheden. En Bytteværdi, der ligger under Grænsenytteligheden, vil iøvrigt aldrig blive det sidste Ord i Værdidannelsen. Gennem fortsat Kædehandel vil den presses i Vejret.

Der er da kun to Udveje mulige: enten at opgive

Markedsomsætningen og erstatte den med Rationering og Distribuering, hvilket, bortset fra, at det maa betragtes som praktisk uigennemførligt, bringer os udenfor den foreliggende Opgave, der netop ogsaa for Lindberg er den at undersøge Værdidannelsen paa Markedet, eller at opnaa Overensstemmelse mellem gennemsnitlig Arbejdsværdi, Grænsenytt og Bytteværdi ved at udvide Produktionen til Enheder, hvis Fremstilling kræver større Arbejdsmøje, end svarende til den Nytte, de repræsenterer.

Ved at inddrage i Produktionen 4' Kulmine, 4' Tørvemose og 4' Skovareal, vil den gennemsnitlige Arbejdsværdi, med de Værdier, vi har anvendt i vort Eksempel, blive 42.5, og vi kan jo saa supponere, at Grænsenytten ved denne Produktionsudvidelse ogsaa netop synker fra 50 til 42.5, men denne Udvidelse er absolut uøkonomisk for Samfundet, fordi Arbejdsmøjen ved den tilkomne Produktion er betydelig større end dens Nytte.

Lindbergs Forsøg paa at opbygge rationelle Bytteværdier udelukkende paa Arbejdsværdien, strander saaledes i sidste Instans paa Umuligheden af, hvor der produceres med „decreasing return“, at bringe en Bytteværdi, der er baseret paa den gennemsnitlige Arbejdsværdi, i Overensstemmelse med Grænsenytten, uden at samtidig Arbejdsværdien af sidst producerede Kvantum stiger over Grænsenytten.

Det Tillæg til Bytteværdierne ud over Arbejdsværdien, der saaledes ikke lader sig udrydde, er Stammen i det kapitalistiske Samfunds Jordrente. Af denne kan først og fremmest udskilles den kunstige Monopolrente, der opstaar, naar Bytteværdien, efter en af

Monopolet gennemført Produktionsindskrænkning, sættes højere end nødvendigt for at Grænsenytten kan dække Arbejdsværdien af sidste Produktion. Ved en gennemført Fællesøkonomi kan det resterende Jordrentetillæg udjævnes, men ikke formindskes, saalænge man overhovedet vil opretholde Bytteværdier og en rationel Produktionsfordeling.

Tillægets Karakter af Magtindtægt vil naturligvis forsvinde i det Øjeblik, det Offentlige overtager Produktionen, men selve Tillæget maa blive staaende, og dette er Kærnepunktet.

Paa samme Maade vil det gaa med det Tillæg til Bytteværdierne ud over Arbejdsværdien, som Kapitalrenten repræsenterer. Selve Kapitalindskuddet indgaar derimod naturligvis i Beregningen af Arbejdsværdien, der maa omfatte den samlede Arbejdskraft, saavel opsparét i Form af Produktionskapital som nyproduceret, der medgaar til Varens Fremstilling eller Genfremstilling.

Saalænge Kapitalen er begrænset i Forhold til Efterspørgselen, vil dens samfundsøkonomisk hensigtsmæssigste Anvendelse kun kunne sikres, enten gennem Rationering og Distribuering eller gennem en Forrentning, der udelukker de mindre produktive Anvendelser. — At gennemføre en rationel Distribuering — uden netop ved Hjælp af Renten — vil imidlertid vise sig saare vanskeligt, idet de herfor nødvendige Beregninger ikke helt igennem kan opbygges paa faste objektive Støttepunkter.

Havde det udelukkende drejet sig om Konstatering af større eller mindre teknisk produktiv Anvendelse af Kapitalerne (om en større eller mindre Forøgelse af Produktionen ved samme Arbejdsopbud) vilde en af det offentlige gennemført Kapitalfordeling have været lettere, fordi der i Regnestykket da kun var indgaaet nøjagtigt beregnelige Størrelser. Hvad der kommer i Betragtning er imidlertid kun den tekniske Produktivitet, der samtidig er samfundsøkonomisk, idet den udfolder sig inden for Grænsen af Nyttevurderingen. Dersom et Kapitaltilskud ved samme samlede Arbejdspræstation kan fordoble Produktionen og altsaa bringe Arbejdsværdien pr. produceret Enhed ned til det halve, er Kapitalens tekniske Produktivitet evident; dens økonomiske Produktivitet afhænger imidlertid endvidere af, at Grænsenyttens ikke samtidig synker saa stærkt, at den kommer under den saaledes reducerede gennemsnitlige Arbejdsværdi. Nyttekurven er imidlertid i et kompliceret Samfund et Moment af langt mere uberegnelig Natur end de tekniske Koefficienter, og selv i det socialistisk ordnede Samfund vil det derfor sikkert blive nødvendigt at inkludere en Rente lig den økonomiske Grænseproduktivitet i Bytteværdierne for saaledes at skaffe en automatisk Regulator til Sikring af Produktionskapitalernes samfundsøkonomisk hensigtsmæssigste Anvendelse.

Det skal indrømmes, at Renten i det privatkapitalistiske Samfund ikke afgiver en ideel Regulator i saa Henseende, idet dens Grundlag ikke er den økonomiske Grænseproduktivitet, men Grænserentabiliteten. I jo højere Grad det lykkes at borteliminere den paa kunstig Produktionsbegrænsning skabte Magttilstand,

vil Rentabiliteten imidlertid dække den økonomiske Produktivitet. Helt korrekt bør der forøvrigt ikke tales om Produktiviteten, men om den endnu ikke realiserede Produktivitet, thi efterhaanden som denne „realiseres“ ved at forårsage en Nedgang i Bytteværdierne gaar den ud af Betragtning som Grundlag for Kapitalrenten.

Resultatet af vor foreløbige Undersøgelse er altså, at rationelle Bytteværdier, anvendelige ved Markedsomsætningen, ikke opnaas alene paa Grundlag af Arbejdsværdien, men først ved et Tillæg ud over denne, der inkluderer en Kapitalrente lig Grænseproduktiviteten og yderligere en Jordrente lig Forskellen mellem den gennemsnitlige Arbejdsværdi plus Kapitalrenten, og Grænsenyttén.

Den Karl Marxske Sætning, fra hvilken Lindberg tager sit Udgangspunkt: at de ved samme Arbejdsmængde fremstillede Godeenheder, bortset fra Daarskab og Magtforhold, maa blive ombyttede i Forholdet 1 mod 1, hviler altså, omend ikke formelt saa dog reelt, paa en uholdbar Forudsætning, idet det faktisk ved Markedsomsætning er umuligt at bortse fra Magtforhold ved Udformningen af Bytteværdierne, eller rettere, umuligt at bortse fra et vist Tillæg til disse udover Arbejdsværdien, der under privatkapitalistiske Produktionsformer vil faa Karakter af Magtindtægt.

Naar Lindberg har kunnet lukke Øjnene for Betydningen af disse Faktorer, skyldes det sikkert netop den Omstændighed, at han hele Tiden søger sine Re-

sultater paa det isolerede Marked; thi det er indlysende, at Jordrenten ikke spiller nogen Rolle, hvor kun to Individer staar overfor Naturens Overflødigheid. Jo omfangsrigere og intensivere Naturudnyttelsen bliver som Følge af Menneskeslægstens Expansion, desto stærkere gør dens Indflydelse sig imidlertid gældende. De tekniske Fremskridt løber i Virkeligheden om Kap med „the decreasing return“.

Det isolerede Marked er en nyttig og praktisk Simplifikation af det store Marked ved logiske Deduktioner; det maa imidlertid aldrig betragtes som en i sig selv afsluttet Tilstand, men kun som et Udsnit af det store Marked, som altid igen er parat til at puttes ind i Helheden.

Saaledes er vi, efter at have ført Lindbergs Værditeori ud i dens yderste Konsekvens, naaet tilbage til Græsenytten, som det eneste rationelle Fællesmaal for Markedets Bytteværdier.

Selv om det imidlertid saaledes viser sig ugørligt at sætte Markedets Bytteværdier lig Arbejdsværdien, er der jo for saa vidt ikke noget i Vejen for at sætte den gennemsnitlige Arbejdsindtægt lig den gennemsnitlige Bytteværdi og altsaa højere end den gennemsnitlige Arbejdsværdi.

I et privatkapitalistisk ordnet Samfund kunde Forskellen mellem Arbejdsværdi og Bytteværdi inddrages gennem Beskatning og distribueres paa Arbejdsindtægten, enten ved en ligefrem pro rata Uddeling, eller

snarere ved, at Samfundet for disse Midler opretholder Funktioner (Skoler, Alderdomsunderstøttelse m. m.), der ellers maatte udredes af Arbejdsindtægten. I sidste Tilfælde vilde Fordelingen dog naturligvis aldrig blive fuldt ud pro rata. Fordelingsproblemets ene Side vilde i saa Fald være løst fuldt ud tilfredsstillende, for saa vidt som Arbejdspræstationen stod tilbage som det eneste anerkendte Indtægtsgrundlag, og Samfundsreformatorerne kunde for saa vidt tage sig det let, at Arbejdsværdien ikke stemmede med Bytteværdien, naar blot Arbejdsindtægten gjorde det. Men der er en anden vel nok saa vigtig Side af Fordelingsproblemet, som Lindberg og iøvrigt de fleste, der beskæftiger sig med Fordelingsproblemet, gerne lader helt ligge: Fordelingen mellem Nutidskonsum paa den ene Side og Opsparing af Produktionskapital til Sikring og Udvidelse af Fremtidskonsum paa den anden Side.

Dersom den gennemsnitlige Bytteværdi i et Samfund er 100, bliver Arbejdsindtægten, naar ethvert Magttillæg tænkes bortelimineret, ogsaa 100, men heraf gaar maaske 30 til Underhold for kapitalproducerende Kræfter, hvoraf igen maaske 20 til Vedligeholdelse af Kapitalen og 10 til Forøgelse, saaledes at der kun bliver 70 tilbage til Nutidskonsumet. Spørgsmaalet om, hvor meget der, for at opnaa den samfundsøkonomisk hensigtsmæssigste Fordeling mellem Nutids- og Fremtidskonsum, saaledes bør reserveres Fremtiden, afgøres i Teorien ved en ren Grænsenyttelvurdering: Nutidskonsumet tilfredsstilles indtil det Punkt, da Nyttens af en Fremtidssikring overskrider Nyttens af en yderligere Forøgelse af Nutidskonsumet. I Praksis er det naturligvis ulige vanskeligere at trække denne

Grænse, specielt da Forholdet jo er det, at med mindre Egeninteressen paa en eller anden Maade kaldes frem paa den modsatte Side, vil den enkeltes Skøn være subjektivt farvet til Fordel for Nutidskonsumet. Dersom den samfundsøkonomisk hensigtsmæssigste Fordeling af en Nutidsindtægt paa 100 er 70 til Nutidskonsum og 30 til Fremtidshenlæggelse, vil det være et rent og skært Magtindgreb fra den stærkeres Side — Nutidens — paa den svagere — Fremtidens — Bekostning, dersom der gennemføres en Fordeling, der giver f. Eks. 75 til Nutiden og kun 25 til Fremtiden. Tillæget af 5 er faktisk en Magtindtægt, den nulevende Generation opnaar ved Udbytning af de fremtidige Generationer.

At skabe Garantier herimod gennem Nedlægning af faste ubrydelige økonomiske Retningslinier er da en af de aller vigtigste Opgaver for det moderne Demokrati, hvis Styrke ligger i dets Evne og Vilje til at fjerne Magtindtægten og Udbytningen mellem de enkelte Samfundsklasser indbyrdes, men hvis store Svaghed netop er den, at det ikke byder, og tilsyneladende heller ikke interesserer sig for at byde, det nødvendige Værn mod henholdsvis Magtindtægt og Udbytning Generationerne imellem. Til Stopning af dette skæbnesvangre Hul i den socialdemokratiske Bygning paakalder jeg Fabriksdirektør Lindbergs Skarpsindighed og Myndighed.

Den Garanti i saa Henseende, der ubestridelig findes eller fandtes i det privatkapitalistiske System, idet der ved dets grundlovsmæssigt sikrede Ejendomsret var skabt en relativt uafhængig Faktor, der, dreven af Egeninteressen, sørgede for Opsparingen af Pro-

duktivkapital og ved gennem Magtindtægten at reducere Arbejdsindtægten trykkede Nutidsforbruget, gaar den demokratiske Udvikling bevidst i Retning af at nedbryde, først ved, gennem stadig voksende Skatter og samtidig Prisregulering, simpelt hen at sørge for, at Værdierne fra Kapitalreservoiret strømmer over i Nutidskonsumet, og endelig ved helt at ophæve Kapitalens relative Uafhængighed. — Er dette først sket, bliver det samme administrative Enhedsfaktor, der skal drage Omsorg for Nutidskonsumet og sætte Grænsen for dette til Fordel for Produktiviteten og Fremtidskonsumet; men hermed er i Virkeligheden, og det nytter ikke at skjule denne Kendsgerning, Garantien for Fremtidssikringen fuldstændig problematisk, fordi Nutidskonsumets Forordninger altid presser stærkest paa, og folkevalgte Repræsentanter altid vil have meget vanskeligt ved at sidde dem overhørigt. — Lindberg viser os Magtforholdets Natur og Betydning indenfor Nutidsproduktionens Ring, men forholder sig tavs med Hensyn til Magtforholdets Natur og Betydning i Forholdet mellem Nutid og Fremtid. Overfor denne Tavshed maa Samfundet imidlertid reagere, thi i Samfundets Liv er Fremtiden hundrede Gange mere end Nutiden. Socialiseringen bør ikke kunne gennemføres, før det socialdemokratiske Program indeholder en klar Tilkendegivelse af, at den nødvendige nye Garanti for Fremtidssikringen vil blive skabt, f. Eks. i Form af grundlovsmæssig sikrede økonomiske Retningslinier, hvis Overvaagen er i Hænderne paa et i sine Afgørelser relativt uafhængigt økonomisk Raad.

Den sidste Tids Udvikling viser iøvrigt, at man

allerede paa nuværende Stadium, da den gamle Garant som omtalt er ved at smuldre hen, har Følelsen af, at Samfundet trænger til en saadan ny Sikring.

Naar det først en Gang er afgjort, at Nutidskonsumet ud af en Nutidsindtægt paa 100 kun bør kunne lægge Beslag paa 70, er det for saa vidt samfundsøkonomisk set ganske ligegyldigt, hvorledes denne Balance kommer i Stand. Ethvert System, der fører til dette Resultat, har i sit Enderesultat naaet det hensigtsmæssigste. Dersom endvidere Fordelingen opfylder den Fordring, at de 70, der forbeholdes Nutidskonsumet, tilflyder de enkelte i Forhold til Værdien af det præsterede Arbejde, kan der naturligvis ikke længere være Tale om Udbytning, hvorledes saa end dette Resultat er naaet.

Denne i sig selv ganske indlysende Sætning er det i Virkeligheden af stor Betydning at fæste sig ved for at opnaa en klar Forstaaelse af, hvad der virkelig er Realitet og hvad der kun er Kvasirealitet i Fordelingsproblemet. Den giver os Nøglen til en Splitning af Begreberne Magtindtægt og Udbytning, som for Lindberg øjensynlig kun er to Sider af samme Medaille.

Lad os for at demonstrere dette tænke os et privatkapitalistisk Samfund, hvor Arbejdsindtægten er 70 og Magtindtægten 30. Ved en Rente af 6 % føres f. Eks. 10 af Arbejdsindtægten og 20 af Magtindtægten over i Fremtiden som Produktionskapital. Den Arbejdsindtægt, der kan forbruges i Nutiden, er derefter 60, de til Fremtiden overførte Værdier 30 og den Magtindtægt, der forbruges i Nutiden 10. Sammenligner vi nu dette Resultat med den foran opstillede

ideelle Fordeling, vil det ses, at den eneste Forskel er den, at den Arbejdsindtægt, der er til Disposition for Nutidsforbruget, er reduceret med 10. Udbytningen har saaledes absolut kun et Omfang af 10, medens Magtindtægten samtidig har et Omfang af 30. Kun for $\frac{1}{3}$'s Vedkommende har Magtindtægten altsaa paavirket den ideelle Fordeling og virket som Udbytning. Magtindtægten bliver med andre Ord først et Indgreb i Arbejdsindtægten i det Øjeblik, den forvandles til Nutidsforbrug for Magtindehaveren (eller eventuelt anvendes mindre produktivt).

Denne Betragtning kommer Lindberg slet ikke ind paa, og den glemmer i det hele taget Magtindtægten Angribere som oftest. Kapitalopsparing er, fordelingsmæssigt set, neutral, og dette gælder derfor ogsaa Magtindtægten indtil det Øjeblik dens Anvendelse er fastslaaet; først ved at gaa ind i Nutidskonsumet opgiver Magtindtægten sin Neutralitet og bliver til Udbytning.

Spørgsmaalet er endvidere, om den i det skitse-rede privatkapitalistiske Samfund eksisterende Udbytning lig 10 ikke ved en nøgtern Betragtning maa ses som et Samfundsoffer til Sikring af den nødvendige Garanti for den tilstrækkelige Opsparing af Produktionskapital? Besvarelsen heraf afhænger naturligvis ganske af, hvor stor Udbytningen er, og hvilken Effektivitet andre Garantier for Fremtidssikringen kan give, og med hvilken Omkostning (i Retning af Funktionarisme m. m.).

Dersom den økonomiske Fordeling i Samfundet, saafremt dette ikke var ordnet paa den privatkapitalistiske Maade — hvorved Fordelingen blev: 60 til Nutidsforbrug

fordelt efter Arbejdsværdi, 30 til Fremtidssikring og 10 til Nutidsforbrug i Form af Magtindtægt — vilde blive 80 til Nutidsforbruget og kun 20 til Fremtidssikringen, vilde Klasseudbytningen jo faktisk være afløst af en tilsvarende Slægtsudbytning, eller vi maatte med andre Ord erkende at staa overfor en ganske vist forskydelig, men i Realiteten uophævelig Afvigelse fra den ideelle Fordeling, der maaske til syvende og sidst vil vise sig at være mindst i det kapitalistiske Samfund.

Det maa være det sunde Demokratis Opgave i Gerning at vise, at dette ikke er Tilfældet, og at de Afvigelser fra en ideel Ordning, der ikke lader sig fjerne ved en Ændring i Samfundsorganisationen, kun udgør en forsvindende Brøkdel af det privatkapitalistiske Samfunds Udbytningskvotient. Det første Skridt maa imidlertid være en rent objektiv og fordomsfri Erkendelse af Realiteten i de ovenfor fremstillede Betragtninger og af det i Virkeligheden beretigede i den Tvivl, det gamle Systems Forsvarere nærer til det socialiserede Samfunds Evne og Vilje til at bekæmpe Udbytningen lige virkningsfuldt Generationerne, som Klasserne imellem.

Omend uden nærmere Tilknytning til ovenstaaende Fremstilling, kan jeg dog ikke forlade Lindbergs Afhandling uden at komme ind paa, hvad han bemærker om det indbyrdes Forhold mellem Arbejdstidens Længde og Lønnens Højde, et Spørgsmaal, der jo er i høj Grad aktuelt. Lindberg giver et meget værdi-

fuldt, men dog ikke helt fyldestgørende Bidrag til Forstaaelsen af, hvad det egentlig er, der foregaar. Han har nemlig ikke Ret i sin Paastand om, at højere Løn uvilkaarlig maa medføre Krav om forkortet Arbejdstid og omvendt, naar han fremsætter den som en nødvendig Konsekvens; det modsatte kan tværtimod ogsaa tænkes:

Kolonne 1 viser A's Arbejdsmøje pr. Arbejdstime, Kolonne 2 A's samlede Nytterække pr. anvendt Krone; Kolonne 3 og 4 pr. anvendte 2 og 3 Kroner.

1.	2.	3.	4.
15	100	170	230
35	70	108	138
55	<u>60</u>	90	120
75	<u>48</u>	<u>82</u>	105
90	46	<u>74</u>	<u>93</u>
120	44		<u>75</u>
150	42		
	40		
	38		
	36		
	35		
	34		
	33		
	31		
	29		
	27		
	25		
	23		

Dersom A faar 1 Kr. pr. Time, vil han kun ønske at arbejde 3 Timer, idet Møjen af 4' Time er 75 (Kolonne 1), medens Nyttens kun er 48 (Kolonne 2). Faar han derimod 2 Kr. pr. Time, vil han ønske at arbejde 4 Timer, og faar han 3 Kr. vil han endogsaa ønske at arbejde 5 Timer. Dette gaar stik imod Lindbergs

Læresætning. Endnu mere udpræget vilde denne Tilbøjelighed naturligvis blive, dersom der var Tale om Overarbejdstimer med højere Timeløn.

Lindberg mener, at Arbejdsklassen hidtil ikke har været i Stand til at begrænse Arbejdstiden saaledes, at den ikke bliver længere end Møjerækken og Nytterækken tilsiger. Dette er sikkert rigtigt; men der er dog i denne Forbindelse et vigtigt Moment, som Lindberg ikke maa lade ude af Betragtning, naar han udarbejder Planen for det socialistiske Samfund. Sagen er jo nemlig den, at Arbejderens eget Skøn i Øjeblikket meget ofte er galt eller uudviklet, og maaske indser han selv senere, at han burde have valgt den længere Arbejdstid og større Indtægt, medens Tid var. Nytten frem i Tiden af opsparede Beløb virker ikke stærkt nok i Øjeblikket, og det er derfor meget sandsynligt, at de fleste af os i egen Interesse bør holdes til længere Arbejdstid (og større Indtægt) end vi skønner om.

Et Fejlmoment af elementær Betydning ved Bedømmelsen af Nytte kontra Arbejdsmøje ligger iøvrigt ogsaa deri, at man vurderer egen Arbejdsindskrænkning som et isoleret Fænomen og altsaa ikke afvejer Konsekvensen for en selv af, at det ene Krav om Arbejdsreduktion trækker det andet med sig.

BOLIGKOMMISSIONEN AF 1918

Betænkning I.

Som en Fortsættelse af de fire Betænkninger, der blev afgivet af Boligkommissionen af 1916, har den i Slutningen af Aaret 1918 nedsatte nye Boligkommission afgivet sin første Betænkning i April 1920.

Betænkningen indeholder som Resultat af Kommissionens Arbejde tre Udkast til Lovforslag, nemlig:

- 1) Forslag til Lov om Boligtilsyn,
- 2) Forslag til midlertidig Lov om Oprettelse af offentlige Boliganvisningskontorer, og
- 3) Forslag til midlertidig Lov om Skat paa overtallige Værelser.

Det første Forslag gaar ud paa, at der efter Beslutning af Kommunalbestyrelserne kan nedsættes kommunale Boligtilsyn, som skal bestaa af mindst tre og højst fem Medlemmer, hvoraf saa vidt muligt et skal være Læge og et en Kvinde. Boligtilsynet skal føre Tilsyn med enhver Beboelseslejlighed i Kommunen og paase, at Lejlighederne er forsvarlige i hygiejnisk Henseende, særlig med Hensyn til Lys og Luft, Adgang til Drikkevand, Afløb og lign. Findes der Mangler ved Lejlighederne, skal Tilsynet ved Raad og Vejledning søge Manglerne afhjulpet. Sker dette ikke alligevel, kan Tilsynet gennem Sundhedskommissionen paalægge Ejeren eller Brugerens at foretage det fornødne,

og som sidste Udvej kan Tilsynet selv lade de paagældende Mangler afhjælpe paa Ejerens eller Brugerens Bekostning, eller det kan forbydes at anvende den paagældende Lejlighed til Beboelse. I det sidste Tilfælde skal Tilsynet dog have forvisset sig om, at Beboerne paa rimelige Betingelser kan skaffe sig en anden, forsvarlig Bolig.

I Bemærkningerne til Lovforslaget fremhæves det, at Sundheds-Autoriteternes almindelige Opgave efterhaanden er vokset saa stærkt, at det er nødvendigt at organisere et specielt Boligtilsyn, og dette anses saa meget mere nødvendigt, som den stærke Boligmangel har bevirket, at alle Lejligheder, selv de allerdaarligste, benyttes som Boliger, saaledes at den gennemsnitlige Bolighygiejne derved er trykket betydeligt ned. Endvidere henvises til, at Boligtilsyn allerede er indført i en Række Lande, saaledes England, Tyskland, Sverige og Norge.

Lovforslaget om Oprettelse af offentlige Boliganvisningskontorer gaar ud paa, at Kommunerne kan oprette saadanne Kontorer til gratis Formidling mellem Ejer og Lejer ved Udlejning. Kontorets Ledelse skal bestaa af Ejere og Lejere samt en af Indenrigsministeriet udnævnt Formand. Der paalægges Ejerne Indberetningspligt om ledige Lejligheder, og der gives Kontorerne visse Beføjelser med Hensyn til at ordne en gunstig Fordeling af de forhaandenværende Lejligheder. Forslaget er paa de væsentligste Punkter overensstemmende med tidligere Forslag, udarbejdede af Boligkommissionen af 1916.

Det tredje Lovforslag, om Skat paa overtallige Værelser, giver Kommunalbestyrelserne i København, Frederiksberg, Købstæder og (med Amsraadets Samtykke) i bymæssigt bebyggede Dele af Landkommuner Ret til at beslutte, at der i indtil 3 Aar fra Oktober Flyttedag 1920 eller April Flyttedag 1921 kan opkræves en Skat paa overtallige Værelser. Saaadan Beslutning kan dog først træffes, naar det 4 Maaneder efter en offentlig Opfordring om fri-

villig Indskrænkning af Boligforbruget har vist sig, at der ikke derved opnaas tilstrækkeligt.

Ved overtallige Værelser i en Lejlighed forstaas Beboelses-Værelser udover Beboernes Antal, forøget med 2. To Børn under 10 Aar regnes som 1 Person. Hvis Værelsernes Gennemsnitsstørrelse er lille, tages der Hensyn her til ved Beregningen af overtallige Værelser. Værelser, der udelukkende eller overvejende anvendes til erhvervsmæssigt Arbejde, medregnes ikke, ejheller Værelser, der beboes af Tyende eller Logerende; paa den anden Side medregnes disse Personer heller ikke i Beboernes Antal.

For hvert overtalligt Værelse betales til Kommunens Kasse 200 Kr. halvaarligt, dog i Kommuner under 25 000 Indbyggere samt i saadanne Forstæder, som Kommunalbestyrelsen bestemmer, 150 Kr. halvaarlig. Kommunalbestyrelserne kan iøvrigt variere Afgiften noget efter Værelsernes Størrelse. Skatten betales af Lejlighedens Beboer, uanset om denne er Ejer eller Lejer.

Hensigten med Lovforslaget er først og fremmest at give Beboerne af Lejligheder med overtallige Værelser en stærk økonomisk Interesse i at udleje disse Værelser. Ved saadan Udlejning undgaas Skatten. Denne Hensigt giver sig bl. a. ogsaa Udtryk i, at Skattepligten for overtallige Værelser bortfalder, hvis Udlejning paa Grund af Værelsernes Beliggenhed vilde volde uforholdsmæssig stor Gene for Beboerne. Ligeledes bortfalder Skattepligten for den, som senest en Maaned før den paagældende Flyttedag har tilbudt Kommunalbestyrelsen sine overtallige Værelser til Udlejning, selv om Kommunalbestyrelsen ikke har kunnet bringe noget Lejemaal i Stand. Det paalægges Kommunalbestyrelsen ved Udlejning af saadanne Værelser at tage rimeligt Hensyn til Beboernes Udtalelser om, at den foreslaaede Lejer maa befrygtes at ville blive til Besvær paa Grund af sit sædelige eller hygiejniske Standpunkt ell. lign., eller ikke at ville betale. Beboeren er endvidere

berettiget til to Gange at afvise en foreslaaet Lejer og er derefter kun forpligtet til at modtage Enkeltpersoner.

Det er ikke Hensigten, at den Indtægt, som en Kommune eventuelt faar derved, at nogle Beboere betaler Skatten i Stedet for at udleje de overtallige Værelser, skal kunne anvendes til Kommunens almindelige Formaal, og det fastslaas derfor udtrykkeligt, at eventuel Netto-Indtægt ved Loven skal henlægges til et Fond, hvis Kapital og Renter skal anvendes til Foranstaltninger til Fremskaffelse af Boliger.

Der har ikke været fuld Enighed i Boligkommissionen om dette Lovforslags Fremsættelse, men af Kommissionens 15 Medlemmer har dog de 12 givet Forslaget Tilslutning. To Mindretal, nemlig Landstingsmand Godskesen og Folketingsmand Eigil Jørgensen samt Direktør F. C. Boldsen, har i Betænkningen med særskilt Motivering taget Afstand fra Forslaget.

Foruden Udarbejdelsen af de tre refererede Lovforslag har Boligkommissionen bl. a. afgivet Erklæring til Indenrigsministeriet om Forlængelse af Huslejeloven af 30. Juli 1918. Kommissionens Erklæring kom i væsentlig Grad til at præge den ny Huslejelov af 31. Oktober 1919. — Endvidere har Kommissionen gennem Erklæringer og Skrivelser til Indenrigsministeriet beskæftiget sig med forskellige Spørgsmaal vedrørende den offentlige Støtte til Boligbyggeri, bl. a. er der udtalt Ønske om Simplificering ved Behandling af Andragender om Statslaan og Statstilskud til Boligforeninger.

Af Betænkningen fremgaar det, at Kommissionen i det forløbne Arbejdsaar indgaaende har beskæftiget sig med Spørgsmaalene om Udarbejdelse af Byplaner samt om Foranstaltninger til at muliggøre Udligning af Huslejeniveauet for ny og gamle Lejligheder, men Arbejdet hermed var ved Betænkningens Afgivelse endnu ikke saa langt fremskredet, at Resultaterne kunde meddeles.

Den afgivne Betæknings Bilagsafdeling indeholder en Række indsamlede Oplysninger om Boligspørgsmalets forskellige Sider. Om Husvildespørgsmaalet oplyses saaledes, at der i Danmarks Provinsbyer ved Foraarsflyttedagen 1919 fandtes 2147 Familier med ialt 10 860 Personer under kommunal Boligforsorg. Af disse var 717 Familier med ialt 3 472 Personer tilkommet ved sidste Flyttedag. Ved Efteraarsflyttedagen var 2 614 Familier med 12 954 Personer under kommunal Boligforsorg. Heraf var ved denne Flyttedag tilkommet 702 Familier med ialt 3 009 Personer. Om de enkelte Provinsbyers Husvildeforhold gives detaillerede Oplysninger i Betænkningen. For Hovedstadens Vedkommende oplyses, at i Københavns Kommune var Antallet af husvilde Familier fra 1. April 1919 til 31. Marts 1920 steget fra 1 274 til 1 468, og i Frederiksberg Kommune var i samme Tidsrum Antallet af husvilde Familier steget fra 234 til 357.

Byggevirksomhedens Omfang belyses ved Tal for færdigbyggede Lejligheder og Lejligheder under Opførelse i Hovedstaden og hver enkelt Provinsby. Fra Oktober Flyttedag 1918 til Oktober Flyttedag 1919 var ialt i Hovedstaden (København og Frederiksberg) opført 2 296 Lejligheder. Deraf havde Københavns Kommune opført 879 og Frederiksberg Kommune 136 Lejligheder. Af Byggeforeninger var opført 906 Lejligheder. I Provinsbyerne fuldførtes fra Efteraaret 1918 til Efteraaret 1919 3 502 Lejligheder, deraf var ca. Tredjedelen opført af Kommunerne og ca. Tredjedelen af Byggeforeninger.

Ogsaa for den i Gang værende Byggevirksomhed meddeles Tal for Hovedstaden og for hver enkelt Provinsby. I Hovedstaden var ved April Flyttedag 1919 5 319 Lejligheder under Opførelse, og ved Oktober Flyttedag 1919 var Antallet 5 689 Lejligheder. For en væsentlig Del omfatter disse to Tal de samme Lejligheder, idet kun en mindre Del af de Lejligheder, der var i Gang ved April Flyttedag, var færdigbyggede til Oktober. Dette

skyldes bl. a., at Antallet af Lejligheder under Opførelse i 1919 var usædvanlig stort. Arbejdskraft og Materiale tilførsel blev derved spredt over saa mange Byggepladser, at det ikke var muligt at holde normal Fart paa det enkelte Byggeføretagende, og Følgen blev en betydelig Forsinkelse i Færdiggørelsen af Bygningerne.

I samtlige Provinsbyer var ved April Flyttedag 1919 2 898 Lejligheder under Opførelse, og ved Oktober Flyttedag 1919 var 2 595 Lejligheder under Opførelse. Her var der saaledes en lille Nedgang i Byggevirkomheden fra April til Oktober 1919.

— Af Bilagene til Boligkommissionens Betænkning kan yderligere nævnes en statistisk Afhandling om Husejere i København og Frederiksberg af Fuldmægtig i Københavns statistiske Kontor, cand. polit. Bertel Dahlggaard. Der redegøres heri for Besiddelsesforholdene vedrørende Hovedstadens Ejendomme, dels med Hensyn til hvem der ejer Ejendommene (private Personer, Aktieselskaber, Stiftelser osv.), dels med Hensyn til Ejernes personlige og økonomiske Forhold. Hovedstadens ca. 170 000 Lejligheder ejes af godt 11 000 Ejere. 80 % af Lejlighederne ejes af Privatpersoner og 13 % af Aktieselskaber. De fleste Husejere besidder kun et mindre Antal Lejligheder, men Tallene viser iøvrigt en ikke ringe Koncentration i Besiddelsesforholdet. Saaledes ejes 23 % af Lejlighederne af Ejere, der hver er i Besiddelse af over 100 Lejligheder.

I en Afhandling af Arkitekt Kay Fisker, der paa Opfordring af Kommissionen har foretaget en Rejse til England i Maj 1919, gives en udførlig Beskrivelse af Boligforholdene i England efter Krigen, navnlig med Hensyn til den engelske Lovgivning om Statens og Kommunernes forenede Arbejde for at raade Bod paa Underforsyningen med Boliger. Efter et foretaget Skøn mangler der i England og Wales mellem 400 000 og 500 000 Boliger og i Skotland omkring 300 000 Boliger. Hovedprincippet i Lovgivningen er, at der paalægges Kommunerne en Forplig-

telse til — med financier Hjælp fra Staten — at fremskaffe det fornødne Antal Boliger. Kommunerne skal undersøge, hvor stor Mangelen paa Arbejderboliger er i Kommunen, og derefter skal der udarbejdes et Forslag til Bebyggelse, og Planen skal indsendes til Local Government Board til Godkendelse. Derefter er Kommunen forpligtet til at udføre Planen indenfor de fastsatte Frister. Hvis Regeringen finder, at Kommunerne ikke har opfyldt deres Pligt til at forberede Bebyggelse, eller hvis disse ikke, selv med den finansielle Hjælp, Staten yder, magter Opgaven, kan Forpligtelserne overføres til Amsraadene (county councils), eller Staten kan direkte lade Bebyggelsen udføre og paalægge Kommunerne en Del af Omkostningerne. — Foruden gennem Kommunerne søger Staten at fremme Byggevirkomheden gennem Byggeselskaber og Private ved at yde Laan og Tilskud.

Endelig kan nævnes, at Betænkningen indeholder Statistik over Byggeomkostningernes Stigning siden 1914. For en Række af vigtige Materialer ved Byggevirkomheden angives Stigningen saaledes: Cement 473 %, Mursten 263 %, Mørtel og Kalk ca. 300 %, Tømmer fra 100—300 %, Jærn 235—353 %, Malervarer 300—400 %. For Huse paa Landet findes en Opgørelse, der viser en Prisstigning i Opførelsesudgifter fra 1914 til 1919 paa ca. 200 %.

C. V. Bramsnæs.

BOGANMELDELSER

Nationalekonomiska studier tillägnade Professor DAVID DAVIDSON. Uppsala og Stockholm 1920. (188 S.).

Denne Bog er fremgaaet af en Del svenske Socialøkonomers Ønske om at hædre Professor Davidson, som nu i en Alder af 65 Aar har trukket sig tilbage fra sin Stilling ved Uppsala Universitet, hvor han 1879 blev Docent, 1889 Professor. Davidson begyndte sin Forfattervirksomhed i 1878 med „Bidrag till läran om de ekonomiska lagarna för kapitalbildningen“; hans senere Bøger har væsentlig behandlet Bankvæsen og finansielle Spørgsmaal. Han nyder særlig Autoritet som en udmærket Kender af Sveriges finansielle Forhold gennem Tiderne. Fra den sidste Snes Aar haves der ikke større Værker fra hans Haand. Men til Gengæld har han gjort et overordentlig fortjenstfuldt Arbejde som Udgiver af „Ekonomisk Tidsskrift“. Selv har han skrevet talrige Afhandlinger dertil, og iøvrigt har han deri søgt at samle et stort statistisk Stof til Belysning af Sveriges økonomiske Liv. Nærværende Bog fremtræder som et Tillægshfte til Tidsskriftet.

Det gaar med dette Samleværk som med de fleste andre: dets Indhold er meget broget. Afhandlingerne er af højst forskellig Længde og Betydning. Blandt Forfatterne finder man nogle af Sveriges mest kendte Socialøkonomer, saaledes Professor Heckscher i Stockholm og Professor

Wicksell i Lund. De fleste hører til de yngre og mindre kendte Kræfter. Trods det brogede Indhold forekommer det mig, at man som Helhed kan spore en Tilbøjelighed til den rent teoretiske Spekulation. Det gælder saaledes Professor Heckschers Afhandling „Utrikeshandels verkan paa inkomstfördelningen“, skønt denne Forfatter gennem sine Bøger om Verdenskrigens Økonomi og om Kontinentalspærringen jo nærmest har gjort Indtryk af at høre til den historiske Skole. Flere af de andre Afhandlinger er endnu mere udpræget teoretiske; i flere af dem anvendes matematiske Tegn og Metoder. I et tilsvarende Samleværk paa Dansk vilde man næppe finde saa megen ren Teori. Men det kan vel ogsaa siges, at i Socialøkonomien som i Filosofien har Svenskerne i det hele en langt større Tilbøjelighed til det teoretisk-spekulative end vi Danske. Og for saa vidt kan Bogen utvivlsomt være vel egnet til at give et Indtryk af svensk Socialøkonomi, skønt det ikke er alsidigt, da adskillige af de kendte Navne mangler.

Det er dog ikke alle Afhandlingerne, der er af teoretisk Art. Saaledes skriver Licentiat Per Jacobsson om den ældste Udvikling af Gæstgiveri- og Skydsvæsenet i Sverige; man faar et levende Indtryk af, hvor magtesløs i Grunden den middelalderlige Lovgivning stod, og hvor vanskeligt det var at gøre Ende paa Voldgæstning og andre Uskikke. Og om Professor Wicksells Indlæg „Riksbanken och privatbankerne“ gælder det, at det, selv om det ikke savner en teoretisk Baggrund; dog faar sin væsentligste Interesse ved sin Aktualitet. Mens jeg her ikke skal komme ind paa Enkeltheder i de øvrige Afhandlinger, skal jeg lige anføre, hvad Professor Wicksell tilsigter med sit Indlæg.

Det kan vist siges, at Svenskerne praktisk og teoretisk har beskæftiget sig meget med Pengevæsenet. At de har gjort det i Fortiden, allerede i det attende Aarhundrede, faar man Indtryk af gennem en anden Afhandling her i Bogen, nemlig af Bertil Ohlin om Kvantitetsteorien i den svenske Litteratur. Og i den seneste Tid har jo blandt

andet Professor Cassels „Dyrtid och sedelöfverflöd“ vakt Røre. Professor Wicksell slutter sig i det væsentlige til Cassel i hans Hævden af, at en overdreven Seddeludstedelse har Hovedskylden for Dyrtiden. I Skriftet „Bidrag til Belysning af Spørgsmaalet om økonomisk Tilnærmelse mellem de skandinaviske Lande“ var han inde paa Spørgsmaalet, ligeledes i et Foredrag i den norske Statsøkonomisk Forening 1917. I nærværende Afhandling fremsætter han Forslag til en Udvidelse af Riksbankens Virksomhed. Vel er der visse Grene af Bankvirksomheden, der hører hjemme under det private Initiativ, f. Eks. Emissionsvirksomhed, Finansiering af store Foretagender og Regulering af Betalingsforholdet til Udlandet. Men den centrale Del af Bankernes Virksomhed, Formidling af Kredit mellem Sparere og sikre Laansøgere vilde efter Wicksell bedre kunne foregaa gennem en Statsbank, der skulde have Lov til at udstede Sedler uden Hensyn til metallisk Kasse, men saaledes at man gennem Fastsættelsen af Renten bestandig søgte at holde Prisniveauet konstant. I Forbindelse hermed foreslaas det at ophæve Forskellen mellem forskellige Rentesatser for forskellige Slags Laan, ligesom der ikke skulde være Forskel paa Indlaans- og Udlaansrenten. Den Ulejlighed, som Banken har, burde formentlig betaales med et Gebyr hver Gang. Det er unægtelig en Reform, der vilde vende op og ned paa de tilvante Begreber. Om dens Gennemførlighed kan man vel nære nogen Tvivl. Og her i Danmark har vi vel ogsaa ondt ved at glemme de daarlige Erfaringer, som vi tidligere har gjort med en Statsbank. Men Forslaget er i al Fald egnet til at vække yderligere Røre om Bank- og Pengespørgsmaalene.

De øvrige Afhandlinger skal jeg kun kort nævne. Flere Gange skriver Forfatterne to og to om lignende Emner. Saaledes skriver foruden Professor Wicksell ogsaa Docent Helander ved Gøteborgs Højskole om Bankspørgsmaal, nemlig om Riksbankens Rediskontering. Han beregner en Rediskontindex og paaviser, at denne er et meget

følsomt Barometer for Konjunktursvingningerne. Foruden Professor Heckscher skriver ogsaa fil. kand. von Koch om Udenrigshandelens Problemer, nemlig om Frihandels- og Toldbeskyttelsesteorier. Baade Docent Emil Sommarin og G. Silverstolpe behandler Begrebet Kapital, den sidste særlig Jevons' Kapitalbegreb. Endelig skriver Kancellisekretær i Jordbruksdepartementet, Curt Røhtlieb om Næringslivets Rationalisering, hvorunder han særlig omtaler den Indgriben i Tilfredsstillelsen af Behovene, som Staten har foretaget under Krigstiden, og den øgede Klarhed over de forskellige Levnedsmidlers Næringsværdi, som Videnskaben i senere Aar har bragt.

Even Marstrand.

Dr. juris CARL USSING: **Økonomisk ABC for Enhver.** Social-politiske Skrifter Nr. 3. 13 S. G. E. C. Gad. Kjøbenhavn 1920.

Dette lille Skrift giver ud fra økonomiske Præmisser en moralsk Konklusion: Danmark er et Land, der skal indføre meget for at kunne leve, og som har vanskeligt ved gennem sin Udførsel at betale for denne nødvendige Indførsel, fordi de Priser, vi skal betale, dikteres os, og fordi Efterspørgslen efter de Varer, vi har at sælge, er ringe, og de Priser man vil give os smaa; altsaa bør enhver spare saa meget som muligt, baade paa indførte Varer, for derigennem at formindske Indførselen og paa hjemlige Varer, for derigennem at bidrage til, at saa mange af dem som muligt bliver fri til Export. Og naar enhver gør det, vil de udenlandske Valutakurser falde og dermed hjælpe til at standse den indenlandske Prisstigning. Dette er økonomisk set rigtigt, og naar jeg dog har kaldt det en moralsk Konklusion, er det fordi, det ikke overfor den enkelte er muligt at paavise, at han vil opnaa en økonomisk Fordel ved sliq Handlemaade. Hvis en enkelt nemlig følger Dr. Ussings Bud og sparer, og de øvrige Medlemmer af det

Samfund, han hører til, fremturer med deres Forbrug, saa vil den enkelte blot have naaet at paalægge sig Savn til de andres Fordel. Det var jo f. Eks. denne Betragtning, der fra visse Sider kom stærkt frem i sin Tid under Forhandlingerne om en Valutaregulering, blot udvidet til bestemte Samfundsklasser: Man kunde ikke gaa med til at indskrænke den store Befolknings Forbrug af indførte Varer (Kaffe, The osv.), eller af Smør, Sukker og andre indenlandske Varer, saalænge man ikke havde Sikkerhed for, at de riges Luxusforbrug ogsaa indskrænkedes. Naar man ikke kan paapege en direkte økonomisk Fordel af en enkelts eller en enkelts Samfundsklasses Handlinger for de paagældende, er der overhovedet ikke store økonomiske Resultater at vente af en saadan Paapegen. Dr. Ussing skriver f. Eks.: Hvad Glæde har du egentlig af at spise dyr Mad, naar du med bedre Samvittighed kan spise den billigere? Dette er jo ganske rigtigt, men Ulykken er blot, at det vistnok er et forsvindende Mindretal, der føler daarlig Samvittighed ved at spise god Mad, saa faa, at det samfundsmæssigt set intet betyder.

I hvor høj Grad man derfor maa anerkende og støtte Dr. Ussings Bestræbelser for i disse økonomisk set meget vanskelige Tider at vække Borgernes Forstaaelse af deres Samfundspligt, kan det jo ikke nægtes, at denne Vej er lang og trang. Naar Dr. Ussing dog har villet skrive og ladet Arbejdsgiverforeningens og Industriraadets socialpolitiske Udvalg udsende denne lille sociale Præken, maa det da være ud fra et lyst Syn paa, at man ved at tale (kollektiv) Moral til Menneskene kan faa dem til at overvinde deres Trang til at forskaffe sig Livets Goder, selv om det samfundsmæssigt set var bedre at lade være. Det er muligt og det er især ønskeligt, om Tidens overmaade vanskelige økonomiske Spørgsmaal lod sig løse ad denne Vej, men det forekommer nærværende Anmelder, at det er meget lidt sandsynligt.

TORBEN MEYER: Grundene til Forandringer i Pengenes Værdi. G. B. 92 S.

Det er meget sjældent at se Mænd fra det praktiske Erhvervsliv deltage i den teoretiske Diskussion indenfor Nationaløkonomiens Lejr. I Almindelighed anses disse Emner for saa fjerntliggende, at de om end ikke overflødige dog regnes for uden større Interesse. Omvendt vil der fra Nationaløkonomernes Side ofte være nogen Skepsis overfor Indlæg fra Erhvervslivet, naar det drejer sig om teoretiske Spørgsmaal. Dette Standpunkt er naturligvis uberettiget, særlig naar det drejer sig om et aktuelt Spørgsmaal som: hvad er Grunden til de stadige Svingninger i Pengenes Værdi og særlig: hvad er Aarsagen til det stærke Fald i Pengenes Værdi, som vi har oplevet siden Krigens Begyndelse. Det er tvertimod at tro, at en med det daglige Bank- og Børsliv fortrolig Mand her vil kunne give værdifulde Vink.

I ovennævnte Bog har nu Hr. Torben Meyer givet et Resumé af de Teorier, der af forskellige Fortættere særlig i de senere Aar er fremsat angaaende Pengeværdiens Indflydelse paa Prisniveauet. Som for Hundrede Aar siden oplever vi, at dette Spørgsmaal fremkalder en levende Diskussion, der i Reglen munder ud i en tagen Stilling til den af Ricardo foreslaaede Løsning kaldet Kvantitetsteorien, hvilken nu er tiltraadt af Irving Fisher i en efter Nutidens ændrede Forhold — særlig med Hensyn til Om sætningsmidlerne — modificeret Form. Det kan maaske bebrejdes Forfatteren, at han i sin Fremstilling i for ringe Grad har gjort denne Teori til Genstand for en indgaaende Analyse, men derimod har anført en Mængde Forfattere, der har givet Bidrag til den standende Diskussion. Disse Bidrag er ledsagede af mange træffende Bemærkninger, der viser, at Forfatteren er fuldt fortrolig med hele den Diskussion, der er ført om dette Spørgsmaal.

I Slutningen af Bogen viser det sig, at Forfatteren nærmest er Tilhænger af Kvantitetsteorien, idet han opstiller

følgende Motivering for sine Anskuelser, „at Prisniveauet er afhængigt af Pengenes Kvantitet i Forhold til Anvendelsen, dog under Indflydelse af mange forstyrrende Kræfter“. Paa Grundlag heraf kommer han til det Resultat, at Maalet maa være at opretholde og forhøje Pengeværdien og nævner som Midler hertil: Forhøjelse af Diskontoen og skrapere Kritik ved Udlaan. Dette er utvivlsomt rigtigt, men vil næppe forslaa, hvilket Forfatteren ogsaa er klar over. Opgaven i Fremtiden at frembringe en varig Bedring i Pengeværdien vil ikke alene kunne realiseres ved Diskontoforhøjelse og Kritik med Bankernes Udlaansvirksomhed. Hertil vil kræves mere dybtgaaende Ændringer særlig indenfor Samfundets produktive Virksomhed, eller med andre Ord det Kapitalforbrug, som har fundet Sted i Krigsaarene, maa erstattes. For at opnaa Balance nævner Forfatteren bl. a. følgende Betingelser herfor: Forøgelse af Produktionen, frivillig eller tvungen Opsparing, Nedsættelse af Befolkningens nominelle Indtægt. Bedre vilde det maaske være at sige, Forøgelse af de kapitalskabende Værdier og Formindskelse af Luksusforbruget. Med Hensyn til det sidste Punkt, Nedsættelse af Befolkningens Indtægt, hvilket i Praksis vil sige Nedsættelse af Arbejdslønnen, da vil dette sikkert være nødvendigt, men vil samtidig foranledige indre sociale Kampe og Uro.

Forfatterens Betragtninger paa dette Punkt er overordentlig interessante og læseværdige. Det er kun at beklage, at den tidligere Fremstilling med Redegørelsen for de forskellige Teorier har gjort Bogen noget tung at læse, og et noget kortere Resumé af disse Teorier med en mere indgaaende Analyse af Kvantitetsteorien vilde have forhøjet dens Virkning. Der er dog al Grund til at være Hr. Torben Meyer taknemlig for det Bidrag, han har givet til dette aktuelle Spørgsmaals Løsning. Det, der er skrevet herhjemme vedrørende dette Problem, er saa forholdsvis sparsomt, at en Bog som denne maa bydes velkommen, ogsaa fordi den hidrører fra en Mand udenfor Nationaløkonomernes snævre Kreds.

J. C. Jacobsen.

CHR. THORSEN: **Forsikringsmonopol.** Udgivet af Komiteen til Belysning af Statsmonopoler. G. E. C. Gad. Kjøbenhavn 1920. 79 S.

Monopolkomitéen, der har sat sig det Maal gennem objektivt Oplysningsarbejde at klargøre Statsmonopolars Indflydelse paa Befolkningens Forbrugs- og Erhvervsforhold har med ovennævnte Bog om Forsikringsmonopol af Chr. Thorsen udsendt sin første Publikation.

Bogen er nærmest tænkt som en almindelig Del, der skal efterfølges af Specialundersøgelser, og Afhandlingens Problem er derfor væsentligst Gennemførelsen af en alle Forsikringsgrene omfattende Statsmonopolisering.

I en Indledning gør Forf. Rede for Monopoltilhænger-nes mange og modstridende Ønsker og Hensigter med Monopoliseringen, behandler i næste Afsnit, der er Bogens Hovedafsnit, Monopoltilhænger-nes Grunde for Monopolisering og giver endelig i Bogens tredje og sidste Afsnit en Fremstilling af bestaaende Statsanstalter.

Bogen er skrevet i et klart Sprog og giver en i Hovedsagen god Udredning af Spørgsmaalets forskellige Sider. Paa Grund af det stillede Problems almindelige Karakter slipper Forfatteren maaske lidt for let over enkelte Punkter, saaledes f. Eks. Monopolets Indførelse paa Felter, hvor Forsikringstvang allerede er indført. Paa disse Omraader slaar Forf.s Forsvar for de til Administration og særlig til Anskaffelse medgaaede Udgifter ikke helt til.

Naar iøvrigt enkelte af de anvendte Argumenter ikke er fuldvægtige, staar det i Forbindelse med, at Bogen i nogen Grad har faaet Karakter af et advokatorisk Indlæg for Privatforsikringen mod Statsmonopolet. Forf. er gennem flere Aar paa saa mange Maader knyttet til Privatforsikringen, at andet ogsaa vilde have været naturligt, og selvfølgelig er ingen modgaaende Betragtning undertrykt. Denne Tendens var given, naar Komiteen fulgte sit Program: at vælge den Forfatter, der bedst var i Stand til at udrede Sagen, og at stille Forfatteren frit.

Som Eksempler, hvor Advokaten er løbet af med Vi-

denskabsmanden, kan peges paa Side 22, hvor Forfatteren er ved at hævde, at naar Staten ikke behøver at opsamle disponible Reserver til Imødegaelse af ekstraordinære Tab, behøver den heller ikke at danne bundne, tekniske Reserver til Dækning af allerede realiseret Risiko, og at en saadan fuldstændig Opgivelse af alle forsikringstekniske Principper vil berøve Anstalten Publikums Tillid og umuliggøre dens Virksomhed. Slutningsrækken er aabenbart usikker. Fordi en Mand mener at kunne undvære en Lynafleder paa sit Hus, kan han godt være interesseret i, at Funderingen er tilstrækkelig.

Der kan ogsaa nævnes Udviklingen S. 36, hvorefter man ikke vil faa nogen Billiggørelse af Forsikringen, hvis Statsanstalten skal forsikre selv de farligste Risikoer, og disse skal betale Præmie svarende til Risikoen, og endvidere det ret stærkt udnyttede Eksempel paa samme Side, der kun viser, at de private Selskabers Præmiesatser har været galt jugerede. Ligeledes savner S. 17 en Anførelse af, at de private Selskaber ikke alene indtjener det som Dividende udbetalte Udbytte, men yderligere Henlæggelser, Friaktier o. lign.

Men disse Anker hindrer paa ingen Maade Bogen i at opfylde sit Formaal, og der er kun Grund til at ønske Komitéen til Lykke med den gode Begyndelse.

O. B. Kofoed.

E. BOSSE: *Norwegens Volkswirtschaft vom Ausgang der Hansaperiode bis zur Gegenwart I—II.* Jena, Gustav Fischer 1916. 460 + 780 Sider.

STANGELAND: *Pre-Malthus doctrines of population*, udgivet i *Studies in History, Economics and Public Law*, Columbia University 1915.

LUDVIG FJÆRLI: *Lærebog i Nationaløkonomi*, Aschehoug 1919 og *De offentlige Finanser*, Trondhjem 1919.

Dr. E. Bosse har her udgivet et mægtigt Værk, der har krævet et stort Taalmodighedsarbejde. Intet mindre end at skildre Norges økonomiske Liv fra 1550 til 1912 har været hans Formaal.

Han begynder med at vise, hvor smaa og lidet betydende Byerne var i 1500 — 5 % af den halve Million, der da levede i Norge, vare Byfolk. Han gennemgaar Bondestandens Rettigheder, hvorvidt Byerne har Statsret, om Bønderne maa sælge Træ til fremmede Købmænd, om de almindelige og specielt Bypreilegiets Striden imod Hanseaternes og Hollændernes Rettigheder.

Norge var i det 14de Sekel et Exportland; vi ser, at i en Havn nær ved London var Ind- og Udførselen 50 % norske Varer — dette siger os nu kun, at dets Varer gik til den bestemte Havn. Træ var Hovedartiklen — ofte i tilskaaret Tilstand; norsk Lovgivning ønskede allerede i Middelalderen Export af forædlede Varer.

Vi følger, hvorledes Skovene ødelægges ved Syd-kysten og Skovdrift trækker sig nordover og indover, og hvilke Følger det har for de forskellige Byers Udvikling, ligesom vi ser, hvorledes Staten skrider ind, snart ved at lægge Udførselsafgiften — som Nordmænd paastaar ene er til Fordel for den danske Statskasse, — snart ved at give visse Skovfredningsregler.

Ogsaa over Fiskeriet faar vi rige — for rige Oplysninger, ligegyldige i Forhold til det Besvær, hvormed de er samlede; vi faar at vide, i hvilken Form de forskellige Fiskesorter exporteredes, om ferske, saltede, tørrede eller flækkede.

1397 gør Margrethe Bjergværksdrift til et Regale, som har haft stor Betydning for Norge; Forfs. Oplysninger synes her noget tynde, sammenlignede med den righoldige svenske Litteratur om Bjergværksdriftens Vilkaar. Bedst er Fremstillingen af Bjergværksdriften under Enevælden med dens snurreige Underskudsøkonomi; vi ser Guldværket ved

Eidsvold, som i en halv Snes Aar gav for 3 000 Rdl. Guld med en Udgift af 4 500 Rdl.

Landbrugsstatistikens Tal er først gode fra Slutningen af det 18de Sekel, hvor Forf. har f. Ex. Martfeldts Kornplan at gaa efter: vi ser, hvor slet Norges Landbrug stod, teknisk set endog bag Danmarks; endnu i den første Femtedel af det 19de Sekel stod Norge som Danmark før Jordreformerne m. H. t. Teknik.

Hovedafsnittet er vel Gennemgangen af Skibsfartens Kaar: her er en Rigdom af Detailler, der forvirrer; man ser dog, hvorledes Norges Skibsfart arbejder sig ud af Hanseaternes Greb, for at blive Bytte for Hollændere og Englændere, indtil tilsidst norsk Skibsfart tager mere end sit eget. Afsnittet om Defensjonsskibene er lærerigt.

Hvor Forf. mest er hjemme er vel Afsnittene om Traktater og international Handelspolitik. Her er megen Flid og Kendskab, særlig m. H. t. Traktaterne efter 1700. Vi følger i disse Kampen mellem Hollændere og Hanseater, og senere Kampene mellem Hollændere og Englændere, og mellem disse og Franskmænd.

Toldhistorien er at begynde med paa en Gang for summarisk og for detailleret; den er vist god nok, saavidt den kronologisk giver Udviklingen; men Forf. overlader Læseren at trække Linien.

1ste Bog falder i to Afsnit: Sén-Middelalderen og Merkantilismen; anden Bog omfatter Norge i det 19de Sekel. Jo længere vi naa frem, des fyldigere bliver Oplysningerne, des længere Tabellerne, og det maa siges, at vi staar overfor et enestaaende rigt Talmateriale, saa stort, at Bogen i for høj Grad bliver en Materielsamling.

Baade for Landbrug, Bjergværk, Fiskeri, Industri, Transport og Samhandel faar vi alle de Tal, man kan orke, men Forf. burde — netop da han efter sine Kildeangivelser at dømme synes særdeles belæst, have været i Stand til at fylde Tallene og give dem Liv.

Et Afsnit om Statsfinanserne i det 19de Sekel falder noget udenfor Rammen, og et kort Afsnit om Norges Bankvæsen efter 1814 er meget nyttigt, men hviler atter paa en Statistik, der for meget er Materiale. Jeg vil sige det saaledes, at ud af den Bog kan der skrives en fortræffelig, nøjagtig økonomisk Historie, naar Mængden af de for Helheden ofte ligegyldige Tal skæres ned, og erstattes med en Beskrivelse, der giver de resterende Tal Liv og Indhold.

I dette om saa stor Taalmod, Flid og Nøjagtighed vidnende Værk er Dr. E. Bosse Historiker og Statistiker, derimod kun i ringe Grad Nationaløkonom. Som Historiker virker han ved Detaillernes Rigdom, om end disse Detailler hører til en ganske ensidig Kreds, nemlig Fiskeri og Søfartsstatistik samt Toldindkomster. Man kan ikke noksom rose den Myreflid, hvormed Forfatteren i første Del — Norge under Danmark — har samlet alle disse Tabeller over de enkelte Byers Ind- og Udførsel, Fiskeri, Toldindkomster og Skibsfart. Derimod synes jeg der mangler alle disse Oplysninger, som giver Tabellerne Liv.

Forfatteren burde som Optakt efter let tilgængelige Kilder have givet et Par Kapitler om Norges Økonomi før 1500. Man har for meget paa Fornemmelsen, at Forfatteren kun kender lidet til Norge før denne Tid. F. Eks. hvad Forfatteren siger om Bjærgværksdriften, som først under Kristian II skal være kommet i ret Gang, kan næppe være rigtigt. Hans Bemærkning i første Dels Kapitel II, at Norges Handel ikke er knyttet til Byerne ved særlige Rettigheder, afkræftes af hans positive Oplysninger i Kapitel IV om de specielle og almindelige Byprivilegier.

I hans Toldhistorie savner jeg en Paavisning af, hvorledes Tolden udviklede sig fra Løsepenge og Regalretten over Floder og Sejlløb gennem at være en Afgift paa Næring til at være en moderne Forbrugsafgift. Imidlertid kan man finde hvorledes Tolden fra at være Afgift paa den fremmede Købmand bliver Afgift paa Varen, men det staar

saa spredt og svagt pointeret, at man let overser det. Det samme gælder om Udviklingen hen mod Merkantilismen. Forfatteren burde have vist, hvorledes Merkantilismen kan findes tilbage i Middelalderens Slutning, og at f. Eks. Kristian II maa kaldes Merkantilist. Ligeledes faar man ikke fat paa, hvorvidt Toldlovgivningen fra Dronning Margrethe indtil Enevælden var en speciel norsk Lovgivning eller en fælles dansk-norsk.

Under Afsnittet Traktater savner jeg meget om Hanseaternes Forhold; en Bog som Christensen: Hanseaterne i Unionstiden burde være brugt.

Forfatteren tager Begrebet Stabelret i en altfor snæver Betydning: Transitoplagsret. Men den væsentlige Fejl ved første Del er, at der mangler Syntese. Den fremtræder som en paa visse Omraader meget udtømmende Materialsamling, men Læserne har et for stort Arbejde med at sammenholde ikke blot de enkelte Afsnit, men ogsaa Forbindelsen rælle mellem disse indbyrdes. Forfatteren er en dygtig Arkivundersøger, en Samler af undertiden for megen Statistik, men den historiske Linie og de nationaløkonomiske Betragtninger mangler i alt for høj Grad.

Med Hensyn til Myntangivelserne lider de af den Fejl, at man ikke ved hvad for Dalere han taler om. Har Forfatteren opdaget, at Tolden under Oldenborgerne indtil Courantdalernes Indførelse erlagdes i Speciedalere, medens Ind- og Udførselstallene efter Tid er Kurantdalere, Rigsdalere og Kronedalere af varierende Valeur.

I anden Del — Norge i det nittende Aarhundrede — beklager jeg, at Forfatteren gaar saa let henover det interessante Tidsrum mellem 1815—30. Hans anden Del er paa en vis Maade bedre end hans første og viser, at han er i Stand til at skrive en Bog, der svarer til Scharlings og Falbe-Hansens Danmarks Statistik. Hans Statistik er i det 19. Aarhundrede udtømmende, men der er for mange Tal, og atter her savner jeg det Sammendrag af Tallene, der viser, baade hvorledes Norges Økonomi skifter Retning,

og hvorledes Svingningen sker indenfor Retningslinien paa Grund af gode og daarlige Tider. Forfatteren, der iøvrigt har en righoldig Literaturopførelse, burde for Tidsrummet 1870—1902 have anvendt Einersens Afhandling om Kriser og denne Bogs righoldige norske Materiale. Ogsaa i anden Del savner jeg de nationaløkonomiske Synspunkter. Enheden dræbes af de umaadelige mange Tal.

I Betragtning af Forfatterens Flid og hans Evne til paa saa mange Omraader at samle og sigte et Talmateriale, og i Betragtning af at Forfatteren, medens han skriver Bogen, øjensynlig vinder i Fremstillingsevne, slutter jeg ikke blot, at han er i Stand til allerede paa Basis af den nuværende Bog at give en Fremstilling af Norges økonomiske Liv, men ogsaa, at han er i Stand til at behandle Økonomiens Politik; men han er for meget Germanernes Lærling i den Forstand, at for ham synes den flittige Materialsamling mere vigtig end den samlede Viden og Overblik, som til syvende og sidst giver en Bog Værdi.

Af Dr. Stangeland foreligger Særtryk „Pre-malthus Doctrines of population“, udgivet i „Studies in History, Economics and Public Law“ af Columbia University.

I Bogens første 2 Kapitler viser han sig som en Mand med megen filosofisk Dannelse og med Evne til at beklæde et Professorat i Sociologi. Jeg er ikke i Stand til at se om Citaterne er første Haands eller anden Haands, men selv i sidste Fald maa der ligge en stor Læsning bag ved hans Arbejde. I de følgende Kapitler viser han sig ogsaa at være velbelæst i nationaløkonomiske Arbejder, ikke blot i de Afsnit, der berører hans Speciale. Man kan selvfølgelig gøre de samme Indvendinger mod Dr. Stangeland som f. Eks. mod Dr. Keilhau, ja selv mod Bøhm-Bawerk, ja egentlig mod alle dogmehistoriske Forfattere, at han tager for meget med, forsaavidt man ved at strække og fortolke kan faa tilstrækkelig mange Autorer ind under samme teoretiske Gruppe; særlig gælder det jo Forfattere

inden det 19. Aarhundrede, at man med lidt god Vilje kan indrubricere den samme Forfatter som Tilhænger af ganske forskellige Teorier, baade fordi de ofte udtrykker sig unøjagtig, og fordi Kvalifikationer og Undtagelser fra Hovedreglen virkelig kan siges at gøre dem til Forsvarere af en hel anden Teori, og endelig fordi Teorier altid løber over i hinanden.

I Bogens 3 sidste Kapitler aabenbarer Forfatteren netop denne Fejl, ingen Dogme-Historiker synes at undgaa. Men i det store og hele maa jeg indrømme, at Bogen er et fortrinligt Arbejde, hvis Mangler mere skyldes Emnet og Opgaven end Forfatteren.

Hr. Fjærlis prisbelønnede Lærebog i Nationaløkonomi er en fortræffelig lille Indførelse i Nationaløkonomien; Fremstillingen er klar og letløbende; man savner en historisk Indledning og man er ikke i Stand til at bedømme, hvorvidt Forfatteren selv har videnskabelige Evner eller blot en praktisk og dygtig Lærer ved en Højskole.

Betydelig bedre er hans Finansvidenskab, der som Lærebog er hel god. Imidlertid savner jeg atter her en filosofisk Grunduddannelse; hans Inndeling af Statsudgifterne er ganske vilkaarlig, hans Afsnit om Beskatningens Grund-sætning er ikke meget dyb, men den er brugelig ved Undervisning. Naar han har skrevet denne Bog, som han har gjort, er det umuligt at dømme, om hvorvidt han paa noget Omraade af Finansvidenskabens har trængt dybere ind i Faget. Han er sikkert en flink og forstandig Lærer; om han er mere, kan jeg ikke se.

Dr. L. V. Birck.

J. M. KEYNES: *The economic consequences of the peace.*
279 S. Macmillan & Co. London 1919.

Indledningen til denne Bog er en højst interessant og velskrevet Skildring af Lloyd Georges, Wilsons og Clemenceaus Personligheder og disses Sammenspil under de Forhandlinger, der førte til Fredstraktaten af 28. Juni 1919 — den Carthagiske Fred, som Forf. betegner den. Det Indtryk, Forf. vil give af Clemenceaus stupide Had, af Lloyd Georges Smidighed og Udnyttelsen af Situationen til egen politisk Fordel og Wilsons maabende Hæderlighed, er uforglemmeligt, og har i sin Opbygning og efter alt, hvad der sluttelig hændte, saa meget Sandsynlighed for sig, at de Indvendinger, der fra engelsk og amerikansk Side er fremført (jfr. S. 321), nok ændrer Linjer i Billedet, men ikke Helhedsindtrykket. Den, der ikke har Taalmodighed til at gaa i Gang med Bogens Midterparti: Fredstraktatens økonomiske Paragraffer og disses Betydning for Tysklands og dermed for Europas fremtidige økonomiske Liv, vil ikke have fortrudt at have forskaffet sig Bogen blot for dette Indledningskapitels Skyld.

Midterpartiet er altsaa tungere og giver først en Beskrivelse af, hvorledes Traktaten, Led for Led, ødelægger Tysklands økonomiske Evne gennem (den nu modificerede) Kulaflevering, ved Udlevering af Handelsflåden, af Kolonierne, ved Risikoen for, at de allierede kan gøre sig betalt i tyske Foretagender ude i Verden osv. Forf. resumerer dette Kapitel saaledes: „Paa denne Maade er Fredstraktatens økonomiske Paragraffer vidtomspændende og lidet er blevet overset, som kan forarme Tyskland nu eller modvirke dets fremtidige Udvikling. Under disse Forhold skal Tyskland betale i et Omfang og paa en Maade, der skal nærmere undersøges i næste Kapitel“.

Dette Kapitel indledes med en Paavisning af det store Løftebrud, hvormed Vaabenstilstands-Ovenskomstens „all damage done to the civilian population of the Allies and

to their property by the aggression of Germany by land, by sea and from the air" faar Fredstraktatens Tilføjelse „and in general all damage as defined in Annex I. hereto“, hvorved det paalægges Tyskland i Virkeligheden at bære de Allieredes Udgifter til Krigen, at yde en Krigsskadeserstatning i Strid med Præsident Wilsons til Grund for Vaabenstilstands-Overenskomsten liggende Udtalelse om, at „there shall be no annexations, no contributions, no punitive damages“. Forf. paaviser, hvorledes politiske Hensyn og de i Ententelandene udbredte fantastiske Forestillinger om Tysklands Evne til at betale, arbejder hinanden Haand i Haand, saaledes at et Beløb, der af Forf. anslaaes til 2 Milliarder £ i Henhold til de Betingelser, paa hvilke Tyskland havde nedlagt Vaabnene, bliver til Fredstraktatens 8 Milliarder. Forf. undersøger nu Tysklands Evne til at betale dette Beløb. Der kan blive Tale om noget Guld og Sølv, men selvfølgelig for Beløb, der i denne Sammenhæng ingen Rolle spiller, og om en Del Værdipapirer; men heller ikke her kan der være stort tilbage efter Krigsaaarenes Brug af dem. Det, Tyskland kan have at betale med, naar Beløbene er saa store som de, hvorom det her drejer sig, er det aarlige Overskud paa Betalingsbalancen. Men i det Femaar, der ender med 1913, havde Tyskland et Indførselsoverskud paa 73 Mill. £ aarlig, saaledes at dette Minus har maattet dækkes ved Fragtfart, ved Renter af Kapitaler i Udlandet osv. Men Tysklands Flaade er berøvet det, dets Foretagender likviderede, dets Markeder ødelagt. Et af to maa hænde: Enten maa de Allierede finde sig i, at tyske Varer igen kommer ind paa de udenlandske Markeder for derigennem at gøre det muligt for Tyskland at skaffe sig Midler til at betale sin Gæld, eller ogsaa maa de i stort Omfang give Afkald paa Betaling. Prof. Taussig — en af de amerikanske finansielle Sagkyndige ved Fredskonferencen — siger i et Foredrag, han holdt paa The American economic Associations Aarsmøde i December 1919: A distinguished french statesman — one whose name, were I free to

give it, would carry weight — remarked to me, in the course of a conversation in which the inevitableness of Germanys expanding exports was pointed out: „if this proves to be the case, if germany cannot pay without competing with us and displacing us in the export trade of Russia and Siberia, — we will simply cancel the reparations“. Nuvel, det synes jo ikke som om der endnu i Frankrig er nogen Trang til at „slaa en Streg over Erstatningen“, men det maa dog haabes, at Forstaaelsen af den her antydede økonomiske Nødvendighed for overhovedet at tilvejebringe Erstatningsbeløbet, vil medføre, at dette kommer til at ligge indenfor rimelige Grænser. Thi det maa jo være givet, at skal europæisk Erhvervsliv genskabes og derigennem Ro og ordnede Forhold i vor Verdensdel vende tilbage, saa maa Centraleuropa atter indtage sin Plads som Producent og som Aftager, og dette opnaas ikke, medmindre Tyskland kan komme til at beholde en rimelig Del af Udbyttet af sit Arbejde. Spørgsmaalet om et fast Erstatningsbeløb eller om aarlige Ydelser, fastsatte af den Commission des Réparations, som Tyskland ingen Indflydelse har paa, i Forhold til dets Evne Aar for Aar, behandler Mr. Keynes i usædvanlig voldsomme Ord. Han sammenligner Udpresningen af saadanne svingende aarlige Ydelser med en levende Flaaning, der, „hvor behændigt og dygtigt den end blev udført og med al Hensyntagen til ikke at dræbe Patienten under Operationen, vilde være en Politik, som Menneskehedens Dom snart vilde erklære for en af de modbydeligste Handlinger, en grusom Sejrherr har foretaget saa langt tilbage, vor Civilisations Historie rækker“.

Endelig giver den sidste Del af Mr. Keynes Bog en Beskrivelse af Europa, som det økonomisk er efter Verdenskrigen, og en i praktiske Enkeltheder gaende Oversigt over den Forsonlighedens Politik, som Forf. anser det nødvendigt at der føres, for at Verdensdelen atter kan komme paa Fode.

Literatur og Anmeldelser vedrørende Mr. Keynes Bog samt Skrifter behandlende samme Emne.

En Oversættelse til Dansk af Mr. Keynes Bog foreligger ved Henning Kehler (Hasselbalchs Forlag 1920). — Følgende Anmeldelser er mig bekendte: Eli F. Heckscher i Svensk Tidskrift, 1920, II; H. O. M. i Journal of the R. Statistical Society, Marts 1920; D. A. Robertson i The Economic Journal, Marts 1920; Clive Day i The american economic Review, Juni 1920; F. W. Taussig i The quarterly journal of Economics, Februar 1920. — I nær Tilknytning til de Emner, Mr. Keynes behandler, staar det ovenomtalte Foredrag af Professor Taussig: Germany's reparation payments i The american economic Review, Supplement, Marts 1920. Endvidere skal det nævnes, at Direktøren for Den nederlandske Bank, Dr. G. VISSERING, i et lille Skrift: **International economic and financial problems** (107 S., Macmillan & Co., London 1920), tager til Orde for og nærmere udkaster en international Kreditordning til Ophjælpning af de ødelagte Erhvervssamfund; Bogen gengiver den — ogsaa her i Landet offentliggjorte og af fremragende Danske underskrevne — internationale Adresse, der saa Dagens Lys i Januar Maaned, og som søgte at vise en Udvej af det økonomiske Kaos. — I „Finanstidende“ 1920, Nr. 39, har C. THALBITZER ligeledes givet et Forslag til en international Kreditordning.

Endelig vil det være naturligt i denne Sammenhæng at nævne CHR. REVENTLOW: **Folkenes Forbund og Danmark** (30 S., Hasselbalchs Forlag, Kjøbenhavn 1920). Ganske vist er Indholdet af Skriftet af mere almindelig politisk, ikke særlig af økonomisk Natur; men det strejfer dog naturligt ind paa de økonomiske Spørgsmaal, og det er skrevet med en Klarhed og Kyndighed, der vel gør det værd at læse. At det ogsaa skifter Sol og Vind lige, forbavser ikke den, der har fulgt denne flittige og grundhæderlige Forf. igennem politiske Skrifter og en hel Roman.

Dr. Vissering taler i sit foran nævnte Skrift om, at Verden nu gør sig skyldig i den frygtelige Synd ikke mere at ødelægge ved Vold, men ved økonomisk Udtæring og

langsom Mord. Alle de skønne Følelser, der i Krigens Tid kunde være i det at værgе sit Land mod Indbrudsmænds Vold, de kan ikke genfindes i den Ødelæggelse, der nu finder Sted efter endnu større Maalestok, og, som han mener, finder Sted af Uvidenhed, Langsommelighed og Egenkærlighed, — tre Ord han vil have skrevet med Ildbogstaver. Han har gjort et stort Arbejde for at sprede Uvidenheden, skynde paa de langsommelige og overbevise de egenkærlige om Fejl og Pligter mod deres Medmenne-sker. Men det vilde være urigtigt at overse, at navnlig Frankrigs Udmattelse, dets forstaaelige Had og dets Militarisme vanskeliggør Overvindelsen af dets Trang til og dets Ønske om at udnytte Sejren til det yderste, selv om det for Frankrig som for hele vor Civilisation maa være nødvendigt, at der atter bliver Fred og Samarbejde mellem Europas Folk.

E. C.

MODTAGNE BØGER

Aar bog for de nórdiske interparlamentariske Grupper. I 1918. Udg. af den danske interparlamentariske Gruppe ved A. Laesgaard. Kjøbenhavn 1919.

Af det betydelige Stof, der er samlet i denne Aar bog, skal bl. a. nævnes Oversigterne over den nordiske Samvirksomhed i Aarene 1914—18 og over Krigslovgivningen i de nordiske Lande. Som Bilag til Aar bogen medfølger Referatet af det nordiske interparlamentariske Delegeretmøde i Kjøbenhavn 1918 med Ingeniør Alex. Foss' Foredrag om den skandinaviske Vareudvexling.

C. DÖRING: **Die Bevölkerungsbewegung im Weltkrieg.** I. Deutschland. II. Österreich-Ungarn. III. 35 Millionen Menschenverlust in Europa. Udg. af Selskabet for social Forsken af Krigens Følger. Kjøbenhavn 1919—20.

Med stor Flid er i de to førstnævnte Skrifter samlet det forhaandenværende Materiale om Fødselshyppighed, Sygelighed og Dødelighed for Tyskland og det tidligere østerrig-ungarske Monarki. Forf. anslaa Østerrig-Ungarns samlede Befolkningstab til 5.2 Mill. Mennesker, hvoraf 3.7 Mill. skyldes Tilbagegangen i Fødselshyppighed og 1.5 Mill. Tilvæxt i Dødelighed. For det tyske Riges Vedkommende kommer Forf. til et noget større Tal, nemlig 5.6 Mill. Mennesker, hvoraf 3.5 Mill. falder paa Nedgangen i Fødselshyppigheden.

I Hefte III foretager Forf. en samlet Opgørelse over Europas Mennesketab ved Krigen. Skriftets Titel angiver det Hovedresultat, Forf. naaer til.

Betænkning afgivet af **Den personlige Friheds Værns Afholdskommission**. I. Forslag til Ændring i Beværterloven af 12/8 1912. København 1918.

EDV. EHLERS: Folkesyphilis i Danmark. Henrik Koppels Forlag. København 1919.

Der Wirtschaftskrieg. Die Maassnahmen und Bestrebungen des feindlichen Auslandes zur Bekämpfung des deutschen Handels und zur Förderung des eigenen Wirtschaftslebens. V. Vereinigte Staaten von Amerika. Von E. Böhler und H. Wehberg. Jena. Gustav Fischer. 1919.

T. MIKKELSEN & CO.: Financial Denmark past and future. 96 S. København 1919.

A. OPPERMANN: Vort Skovbrug omkring Aar 1900. En statistisk Fremstilling. (Sætryk af Dansk Skovforenings Tidsskrift 1919)

A. PESCHKE KØEDT: Det radikale Tvangsstyre. 196 S. København 1919.

OLUF RAM: En ny Verden og dens Grundlov mellem Lande og Folk. Skandinavisk Boghandel. 62 S. København 1919.

VILHELM MARSTRAND: Grænsespørgsmaalet III. Tekniske og økonomiske Synspunkter. 64 S. København 1919.

Beretning om Postvæsenet og dets Virksomhed 18⁶⁷/₀₈—19¹⁰/₁₇. I. 246 S. København 1919.

BERNDT GRÖNBLOM: Något om Handelstraktater. Till Belysning av en aktuell fråga. 192 S. Helsingfors 1919.

NOTITSER

I.

Den engelske Arbejdsløshedsforsikring.

I England har Regeringen fremsat Forslag til en ny Arbejdsløshedsforsikrings-Lov til Afløsning af Part II i National Insurance Act af 1911. Forslaget er bygget paa samme Principer og efter samme Hovedregler som Loven af 1911, men medens denne indskrænker Forsikringen til kun at omfatte visse nærmere angivne Fag, føres efter Forslaget alle Arbejdere ind under den med Undtagelse af Tjenstefolk og Landarbejdere med nogle faa andre Grupper, og ogsaa disse kan Arbejdsministeren senere foranledige medtage, uden at der dertil behøves Lovændring. Understøttelsen var efter Loven af 1911 7 sh. ugentlig, den blev senere forhøjet til 11 sh., og foreslaas nu sat til 15 sh., alt for Mænd, for Kvinder er den lidt lavere. Bidragene foreslaas for Mænd sat til 3 sh. pr. Uge fra Arbejderen, samme Beløb fra Arbejdsgiveren, og Staten giver hertil et Tilskud af $\frac{1}{3}$ af Arbejders og Arbejdsgivers samlede Bidrag. En betydningsfuld Bestemmelse er det, at der foreslaas givet Ministeren Bemyndigelse til, hvis han mener, at Omstændighederne taler derfor, for et Tidsrum af 7 Aar at fastsætte særlige Kontingent og Understøttelsessatser for Fag eller Faggrupper, for hvilke Erfaringen viser, at de ovennævnte almindelige Satser ikke er formaalstjenlige. Endvidere skal noteres et Forslag om, at hvis Ministeren finder, at Arbejdsløshedsforsikringens Ordning for en eller anden bestemt Industri, sker bedre paa anden Maade end gennem de almindelige ved Loven foreskrevne Foranstaltninger, han kan godkende eller foranledige gennemført en særlig Ordning for vedkommende Industri. Disse Bestemmelser aabner

Adgang for noget af den Hensyntagen til Fagenes vidt forskellige Stilling med Hensyn til Arbejdsløshedsrisiko m. m., som man hidtil har savnet i den engelske Arbejdsløshedsforsikring. Forslaget anslaaes at ville omfatte 11 750 000 Personer, og Omkostningerne ved Forsikringen for Statskassen anslaaes til 3—4 Millioner Pund aarligt.

Siden November 1918 har i England været ydet en overordentlig Hjælp til arbejdsløse (out-of-work Donation); den er vistnok nu ophørt for civile Arbejderes Vedkommende. Der ydedes til Personer over 18 Aar først 24, senere 29 og endelig til sidst 20 sh. pr. Uge for Mænd og paa samme Maade henholdsvis 20, 25 og 15 sh. pr. Uge for Kvinder samt derudover til Familieforsørgere 6 sh. for det første og 3 sh. for hvert følgende hjemmeværende Barn under 15 Aar. Unge Arbejdere mellem 15 og 18 Aar fik halv Understøttelse. Understøttelsen administreredes af de offentlige Anvisningskontorer. „Times“ oplyser, at i Foraaret 1919 understøttedes paa denne Konto over 1 000 000 Arbejdere med ialt op imod £ 1 300 000 pr. Uge, og bemærker derefter, at der var „nogen Raaben op (outcry) om Præmie paa Lediggang, og Folk klagede over, at Understøttelsen var Genstand for omfattende Misbrug“. Der blev i Anledning af disse Klager nedsat en Committee of Inquiry, der fandt, at Misbrugene hverken var flere eller værre, end man maatte vente ved en saadan Understøttelse.

Under Forhandlingerne i Underhuset om denne ekstraordinære Understøttelses Ophør gjorde Mr. Macquistin sig bemærket ved sine i denne Forbindelse fremsatte Udtalelser om den Nødtilstand, der forelaa paa Grund af den tilstedeværende Mangel paa Husassistenter. Han synes, efter det engelske Referat, at ville gøre sig til Talsmand for Tvang til Fremskaffelse af huslig Medhjælp. Den engelske Referent ser i Aanden etableret et nyt Sabinerindernes Rov af Londons City-Herrer, men med den lykkelige Udgang, at Byttet lægges for Fødderne af de legitime Husfruer.

C. B.

II.

Det nordiske Nationaløkonomiske Møde
i Stockholm 1920.

Efter Henvendelse fra Formanden for Nationalekonomiska Föreningen i Stockholm, Friherre K. Langenskiöld, deltog Repræsentanter for Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse i et Møde i Stockholm den 11. Februar 1920 for nærmere at udforme det fra svensk Side fremsatte Forslag om Afholdelsen af et Nordisk nationaløkonomisk Møde.

Man var fra dansk Side Styrelsen for den svenske Forening overmaade taknemlig, fordi denne tog Skridt til atter at samle Nordens Nationaløkonomer til Drøftelse af de betydeligste økonomiske og sociale Problemer, Tiden frembyder, og til Samvær, og herved igen knyttede Traaden til de tidligere nordiske Møder (sidst i København 1888).

Det blev fastsat, at Mødet skulde afholdes i Dagene 31. August, 1. og 2. September 1920, og der udsendtes den 5. Juni 1920 følgende Indbydelse til Deltagelse i Mødet:

NATIONALØKONOMISK FORENING
BESTYRELSEN

København,
d. 5. Juni 1920

BESTYRELSENE

FOR

DEN NATIONALØKONOMISKE FORENING I KØBENHAVN,
NATIONALEKONOMISKA FÖRENINGEN I STOCKHOLM
OG STATSÖKONOMISK FORENING I KRISTIANIA

INDBYDER HERVED TIL ET

NORDISK NATIONALØKONOMISK MØDE

I STOCKHOLM

DEN 31. AUGUST, 1. OG 2. SEPTEMBER 1920.

Mødets Program bliver følgende:

Tirsdag den 31. August.

Boligforsyning ved privat, kooperativ eller kommunal Byggevirksomhed. Indleder: Professor *J. Warming*, København.

Penge- og Valutaspørgsmaalet. Indleder: Professor *Jaeger*, Kristiania.

Onsdag den 1. September.

Dækningen af de statsfinancielle Krav efter Krigen. Indleder: første deputeraden i Riksgäldskontoret Grefve *Lagerbjelke*, Stockholm.

Kræver den økonomiske Udvikling i Nutiden, at der foretages Indskrænkninger i den bestaaende Jordejendomsret? Indleder: Departementschef *H. Waage*, København.

Torsdag den 2. September.

Spørgsmaalet om Arbejdernes Deltagelse i Ledelsen af de økonomiske Bedrifter. Indleder: Professor *Aarum*, Kristiania.

De nordiske Landes Handelspolitik efter Krigen. Indleder: Konsul *Bergendahl*, Stockholm.

Meddelelse om Deltagelse i Mødet bedes inden 15. Juli d. A. tilstillet Nationaløkonomisk Forenings Sekretær, Kontorchef *Einar Cohn*, 5 B⁴ Aaboulvard, Kjøbenhavn V. Bestyrelsen tillader sig at henstille, at de af Foreningens Medlemmer, som maatte finde Lejlighed til at deltage i Mødet, kommer tilstede i Stockholm, for at Repræsentationen for Danmark kan blive saa fyldig som muligt.

Afgiften for Deltagelse i Mødet udgør 15 Kr. pr. Medlem. Om Indbetaling af denne Afgift m. v. skal der til sin Tid blive tilstillet Mødedeltagere nærmere Meddelelse.

Yngre statsvidenskabelige Kandidater vil, naar de i Meddelelsen om Deltagelse i Mødet fremsætter Begæring derom, kunne forvente Tilskud fra Nationaløkonomisk Forening til delvis Dækning af Rejseudgifterne til Mødet.

P. B. V.

MICHAEL KOEFOED.

Til

Medlemmerne af Nationaløkonomisk Forening.

DANMARKS FINANSER GENNEN KRIGS- AARENE

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 19. Oktober 1920¹⁾

Af

J. Hassing Jørgensen.

Under de Drøftelser, som for Tiden finder Sted, om Landets økonomiske Stilling som Helhed, er det blevet almindeligt kort og godt at betegne Statens Stilling som fortvivlet, og da Statens Stilling maa anses som en ret betydningsfuld Enkelthed i Helhedsbilledet, maa en Fremstilling af denne i Forbindelse med en Redegørelse for, hvorledes den er fremkommet, kunne have nogen Interesse, selv om det sker i store Træk, og selv om det regnskabsmæssige Materiale ikke kan føres ud over Regnskabsafslutningen pr. 1.

¹⁾ Ved Foredragets Afholdelse var det fuldstændige Statsregnskab endnu ikke udkommet, og jeg maatte derfor paa enkelte Steder regne med formodede Tal, som var mig velvilligt opgivne af Statsbogholderiet. I denne Gengivelse har jeg fundet det rigtigt at benytte de endelige Tal fra det nu udkomne Statsregnskab.

H. J.

April 1920, idet der til de Oplysninger om Statens Indtægter og Udgifter i Finansaaret 1920/21, der foreligger i den vedtagne Finanslov, maa føjes de paa dette Tidspunkt uberegnelige Bevillinger, som vil fremkomme paa Aarets Tillægsbevillingslov, og af hvilke de mest omfattende først vil kunne blive bestemt under den nu paabegyndte Rigsdagssamling.

Der skelnes i Statsregnskabet mellem de paa Paragraferne 1 til 25 opførte Poster, der betegnes som løbende Indtægter og Udgifter, og for Størsteparten er Driftsindtægter- og Udgifter, og de paa § 26 opførte Indtægter ved Forbrug af Formue og Stiftelse af Gæld og Udgifter til Erhvervelse af Formue og Afdrag paa Gæld, der alle betegner Forskydninger indenfor Statens Formue.

Medens det første af Krigtidens Statsregnskaber for Aaret 1914/15 udviser næsten normale Beløb for alle de civile Administrationsgrenes Vedkommende, fremtræder allerede i dette Regnskabsaar

de overordentlige Udgifter til Militærforanstaltninger,

som foruden de normale Udgifter i de 6 Finansaar andrager følgende Beløb:

44.7—62.0—82.4—86.3—89.3—5.1 ialt . . 369.8 Mill. Kr. ·

Det sidste Aars Udgifter betegner Afslutningen og Afviklingen af disse Foranstaltninger.

Transport: 369.8 Mill. Kr.

Transport: 369.^s Mill. Kr.

Den begyndende Dyretid afsatte sine første Spor i Statsregnskabet for 1915/16, hvori der som

Tilskud til kommunale Foranstaltninger

opføres 3 Mill. Kr. som Tilskud til de kommunale Hjælpekasser.

Ved Dyrtidsløven bemyndigedes i de følgende Aar Kommunerne til med Hjælp fra Staten at foretage omfattende Dyrtidsestater, særlig Nedsættelse af Priserne paa vigtige Livsfornødenheder, og endvidere besluttedes det ved Tilsagn om Statstilskud at opmuntre Iværksættelsen af kommunale Arbejder til Modarbejdelse af Arbejdsløsheden.

Statstilskudene andrager i de 5 Aar:

3.0—10.2—30.5—69.5—49, ialt 162.2 " "

I 1915/16 opføres ogsaa første Gang:

Dyrtidstillæg til Statens Tjenestemænd og Pensionister,

med det beskedne Beløb af 1.1 Mill. Kr. og under den beskedne Benævnelse „Dyrtidshjælp“. — Til Trods for de Betænkeligheder, som i Begyndelsen kom stærkt frem overfor denne Udgift, blev det nødvendigt allerede næste Aar at forhøje Beløbet betydeligt, hvorhos man

Transport: 532.0 Mill. Kr.

Transport: 532.º Mill. Kr.

ved at ændre Betegnelsen „Dyrtidshjælp“ til „Dyrtidstillæg“ erkendte Statens Forpligtelse til at støtte sine Tjenestemænd overfor Dyrtidens Tryk. — De aarlige Beløb til Dyrtidstillæg var:

1.1—18.0—30.4—41.2—24.6, ialt 115.^s „ „

Grunden til at 1919/20 udviser et mindre Beløb er, at det kun omfatter et halvt Aars Dyrtidstillæg. Indtil Vedtagelsen af „Lov om Statens Tjenestemænd“ af ¹²/₉ 1919 havde man behandlet Dyrtidstillæget som en midlertidig Udgift, ved hvilken Staten ikke var forpligtet ud over et Aar ad Gangen; Beløbet var derfor opført særskilt paa Finansministeriets Konto; men i Loven om Statens Tjenestemænd indordnedes Dyrtidstillæget som en Bestanddel af Lønningen og opførtes derfor efter ¹/₁₀ 1919 under de forskellige Administrationsgrene.

Endvidere fremtræder i 1915/16 et Beløb vedrørende:

Statens egne prisregulerende og rationerende Foranstaltninger, hvis Udvikling karakteriseres gennem følgende Stigning i Finansaarene 1915/16 —1919/20:

Transport: 647.^s Mill. Kr.

Transport: 647.³ Mill. Kr.

0.³—18.⁶—54.³—190.¹—

139.⁵, ialt 402.⁸ Mill. Kr.

hvorimidlertid fragaar

et af Skibsfarten indbetalt

særligt Bidrag til Prisned-

sættelserne, særlig paa

de ved høje Fragtsatser

fordyrede Indførselsvarer 12 " "

hvorefter Nettobeløbet opføres med . . 390.⁸ " "

Først i 1917/18 opføres

Overordentlige Tilskud til

Arbejdsløshedskasserne

og nogle dermed lige-

stillede Udgifter med . . . 15 Mill. Kr.

i 1918/19 stiger Beløbet til 29.⁹ " "

og gaar i 1919/20 ned til 18.⁶ " " 63.⁵ " "

Som en særlig, af Krigsforholdene
foranlediget Udgift skal endnu nævnes:

Forplejning af Krigsfanger og

Tilskud til Røde Kors m. m.

i 1916/17 4 Mill. Kr.

i 1917/18 3.⁵ " "

i 1918/19 1.¹ " " 8.⁶ " "

og endelig er der blandt de løbende
Udgifter opført to særlige Poster, nem-
lig:

i 1918/19 til Oprettelse af „Det dansk-
islandske Fond“ 1 " "

Transport: 1 111.² Mill. Kr.

Transport: 1 111.² Mill. Kr.

og til Administration af de sønderjydske
Anliggender under det midlertidige søn-
derjydske Ministerium i 1919/20 2.1 " "

Naar de ovennævnte overordentlige
Udgifter fradrages de paa Statsregn-
skabets Paragraffer 8—25 opførte løbende
Udgifter, bliver tilbage som:

Almindelige Statsudgifter
i de 6 Finansaar:

111.⁴ — 118.⁹ — 129.⁴ — 148.⁶ — 193.⁶ —
293.⁷, ialt 995.⁶ " "

2 108.⁹ Mill. Kr.

Den ovenfor foretagne Adskillelse mellem de over-
ordentlige, særlig af Krigstilstanden fremkaldte Udgifter
og de almindelige Statsudgifter er i høj Grad skøns-
mæssig, idet der i mange Tilfælde kan være Tvivl
om, hvorvidt Beløbet rettelig bør henregnes til den
ene Gruppe eller den anden. Den efterfølgende Op-
stilling (S. 335), der er Grundlag for de foregaaende
Bemærkninger, giver dog sikkert et rigtigt Helheds-
billede.

Den, til Trods for at de særlige Udgifter er fra-
dragne, betydelige Stigning i de almindelige Stats-
udgifter beror vel for en Del paa Prisstigningen, som
ogsaa har gjort sig gældende ved de Vareindkøb, som
foretages under de forskellige Administrationsgrene,
men dernæst har ogsaa de overordentlige Forhold
medført en ikke ringe Udvidelse af de sædvanlige
administrative Funktioner, hvilket blandt andet har

Para- graf	Løbende Udgifter	1914/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	Ialt
8 og 9	Kongen og Kongehuset	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	7.2
10 og 11	Rigsdagen og Statsraadet ...	0.9	1.0	1.2	1.4	2.2	3.2	9.9
12	Udenrigsministeriet	1.1	1.1	1.3	1.9	2.5	3.3	11.2
13	Landbrugsministeriet	4.6	5.0	4.9	5.2	6.8	9.1	35.5
14	Indenrigsministeriet	17.3	19.6	21.8	24.6	33.2	40	156.5
15	Offentlige Arbejder	2.5	2.3	1.8	2.0	2.6	6.0	17.8
16	Handelsministeriet	0.8	1.6	1.8	2.2	2.8	4.1	13.3
17	Justitsministeriet	11.2	11.2	12.2	14.1	20.1	35.1	104.0
18/19	Kirke- og Undervisningsmin.	16.7	17.3	20.0	23.9	36.6	63.4	177.9
20	Krigs- og Marineministeriet .	25.9	27.0	28.4	30.2	36.6	58.8	206.9
21	Finansministeriet	11.4	11.3	12.7	12.4	15.8	23.7	86.8
22	Pensionsvæsenet	4.7	4.9	5.0	5.1	5.2	8.4	33.3
23	Forrentning af Statsgælden..	12.8	14.8	16.8	23.4	25.4	36.8	130.0
24	Island	0.3	0.3	0.3	0.4	0.4	—	1.7
25	De dansk-vestindiske Øer...	—	0.3	—	0.6	2.7	—	3.6
		111.4	118.9	129.4	148.6	193.6	293.7	995.6
14	Tilskud til kommunale For- anstaltninger	—	3.0	10.2	30.5	69.5	49.0	162.2
13 og 14	Overordentlig Hjælp til Ar- bejdsløse	—	—	—	15.0	29.9	18.6	63.5
13 og 14	Statens Dyrtdidsforanstaltninger	—	0.3	18.6	54.3	190.1	139.5	402.8
	÷ Bidrag fra Skibsfarten...	—	—	÷ 12.0	—	—	—	÷ 12.0
17	Røde Kors, Forplejning af Krigsfanger	—	—	4.0	3.5	1.1	—	8.6
20	Overordentlige Militærforan- staltninger	44.7	62.0	82.4	86.3	89.3	5.1	369.8
21	Dyrtdidstillæg	—	1.1	18.0	30.4	41.2	24.6	115.3
	Det dansk-islandske Fond ..	—	—	—	—	1	—	1.0
	Det midlertidige sønderjydske Ministerium	—	—	—	—	—	2.1	2.1
		156.1	185.3	250.6	368.6	615.7	532.6	2108.9

krævet en Del Personaleforøgelse. Endvidere har Staten i de senere Aar paataget sig forskellige nye Opgaver, som vedvarende vil kræve betydelige Udgifter, og endelig forøges de almindelige Statsudgifters Beløb meget væsentligt i det sidste af de paagældende Finansaar ved Gennemførelsen af den nye Lønnings- og Pensionslov, som endda kun delvist er kommet til Udtryk i dette Finansaar.

De overordentlige Udgifter er, som det vil ses, Genstand for en betydelig Stigning fra Aar til Aar, men naar dog deres Højdepunkt i Finansaaret 1918/19 med et Beløb af 422.1 Mill. Kr. og falder derefter i 1919/20 til 228.0 Mill. Kr. Denne store Nedgang i de overordentlige Udgifter skyldes for 84 Mill. Vedkommende de overordentlige Militærforanstaltningers Bortfald, men ogsaa de øvrige store Poster til Dyrtidsforanstaltninger, Hjælp til arbejdsløse og kommunale Foranstaltninger, er stærkt nedadgaaende; hvorvel det maa forudses, at saadanne Foranstaltninger i lang Tid vil være nødvendige, er der dog Grund til at tro, at den i 1919/20 paabegyndte Nedgang vil kunne fortsætte sig, og at man i Løbet af et Par Finansaar vil kunne komme bort fra dem.

Der har i vide Kredse hersket stor Uvilje overfor disse Foranstaltninger, uagtet de alle er blevet gennemført med enstemmig Tilslutning fra samtlige Partier paa Rigsdagen. Foruden de almindelige humane Betragtninger, som kan gøres gældende overfor disse Foranstaltninger, bør det fremhæves, at Statens og Kommunernes Dyrtidsforanstaltninger har haft en stor Indflydelse paa Prisniveauet, og derigennem har det været muligt ogsaa at holde igen paa Lønningerne. —

Uden de offentlige Foranstaltninger til Nedsættelse af Priserne paa de vigtigste Livsformødenheder vilde det ikke have været muligt at holde Lønningerne nede saalænge, og det turde være udenfor Tvivl, at Prisnedsættelsen saaledes har været i alle Erhvervs Interesse.

Naar man nu fra Erhvervenes Side ser med megen Ængstelse paa de høje Lønninger og dels med Styrke afviser enhver Fordring om yderligere Lønkrav dels forbereder Krav om Nedsættelse, bør det haves i Erindring, at det var ikke Arbejderne eller Funktionærerne, som først forlangte Lønforhøjelse, men Producenterne og de handlende, som fuldkommen menneskeligt, men i en Udstrækning, der ikke i Længden kunde blive til deres eget Gavn, satte Priser og Fortjeneste op. Mange var den Gang ikke bange for denne Udvikling, selv om ogsaa Lønningerne skulde stige, en særlig frejdig Nationaløkonom hævdede gennem Bladartikler udtrykkeligt, at det gjorde ikke noget, at Priserne steg, man kunde blot lade Lønningerne stige ogsaa, og Balancen mellem Forbrugere og Producenter vilde da være opretholdt. Men Priser, som er gaaet stærkt i Vejret, kan let falde igen uden at det samtidig kan lade sig gøre at bringe Lønningerne nedad i samme Forhold, og den Situation vil nu indtræde, at Produktionen ved efterhaanden indtrædende lavere Priser ikke kan betale sig paa Grund af de høje Lønninger. Disse vil kun vige langsomt og under Kamp, og imens vil Erhvervene kun give et utilfredsstillende Udbytte. Selvfølgelig maatte Prisforhøjelserne indtræde fuldt ud paa de fra Udlandet indførte Varer, og paa Landets egne Produkter var ogsaa i et vist Omfang Prisforhøjelser

nødvendige, men det var klogt at holde igen saa meget som muligt, og de dertil anvendte Midler, der jo i alt væsentligt er tilvejebragt ved Beskatning af de egentlige Krigsfortjenester, har sikkert i det hele og store haft en heldig Virkning.

En særlig Kritik er blevet gjort gældende overfor Hjælpen til de arbejdsløse. Der er ingen Grund til at paastaa, at der paa dette Omraade ikke kan være foregaaet Misbrug, men det er ligesaa sikkert, at Misbrugene ikke kan spille nogen nævneværdig Rolle. — Arbejdsløshedskasserne hviler normalt paa Forsikringsprincippet, og Statens sædvanlige aarlige Bidrag er kun omkring 1 Mill. Kr., medens Resten betales af Arbejderne selv; men efter den skærpede U-Baads Krigs Gennemførelse den 1. Februar 1917 var det øjensynligt, at vi meget hurtigt vilde komme til at mangle forskellige Raastoffer i de industrielle Virksomheder, og at der herved vilde opstaa en saa betydelig Arbejdsløshed, at overordentlig Hjælp fra Statens Side vilde blive nødvendig. Denne Frygt viste sig altfor vel begrundet, og paa et vist Tidspunkt havde vi 70 000 arbejdsløse. Samtidig fandt der sociale Omvæltninger Sted overalt i Europa, og ogsaa herhjemme mærkedes, om end i afdæmpet Form, ikke saa lidt politisk-social Uro. Under disse Omstændigheder, og medens de øvrige Samfundsklasser udfoldede en vild Dans om Guldkalven, og det i høj Grad for aabent Tæppe, vilde det næppe have været forsvarligt eller muligt at overlade saa mange Tusinde arbejdsløse til Kulden og Nøden.

Paa samme Maade, som der var Enighed paa Rigsdagen om samtlige de ovenfor nævnte Udgifter,

har der været Enighed om Tilvejebringelsen af de til Udgifternes Bestridelse fornødne Indtægter.

De løbende Indtægter stiller sig saaledes: (se S. 12).

Det vil heraf ses, at af Statens Indtægtskilder er Statsvirksomhederne de eneste, der har svigtet, idet Netto-Resultatet i de 6 Aar har været et Underskud af ca. 40 Mill. Kr., men hertil burde strengt taget lægges de midlertidige Dyrtidstillæg, som er afholdt paa Finansministeriets Konto, og som antagelig udgør omkring 60 Mill. Kr. Statsvirksomhederne er i alle Lande blevet drevet med meget betydelige Underskud, idet man ingen Steder har anset det for svarligt at imødegaa de uhyre Udgiftsforøgelser med tilsvarende Taxtforhøjelser af Frygt for, at man derigennem vilde hæmme Erhvervslivet i en saadan Grad, at der deraf vilde opstaa Ulemper for Samfundet af anden og vanskeligere Art. Efterhaanden er man dog kommet op paa Taxter, som er 3 à 4 Gange saa høje som de tidligere gældende; ogsaa her i Landet har Kravet om „Balance“ været meget stærkt, og Taxterne er efterhaanden mere end fordoblede. Skulde det ikke lykkes med de nugældende Taxter at opnaa Balance, vil det sikkert ikke lønne sig i nogen Henseende at gaa videre med Forhøjelserne; thi naar man først er kommet saa højt op, at Taxterne virker tilbageholdende paa Trafiken, da vil Driften ikke stille sig gunstigere ved yderligere Forhøjelser, og da kan man tilføje Næringslivet stor Skade, hvorved ogsaa Skatteevnen forringes.

Det store Udbytte af Værdipapirer og Beholdninger i de to sidste Aar hidrører dels fra den usædvanlig store Kassebeholdning, dels fra en Kursfortjeneste

Para- graf	Løbende Indtægter	1914/15	15/16	16/17	17/18	18/19	19/20	Ialt
1	Overskud af Domæneindtæg- terne.....	1.4	1.5	1.8	4.6	4.9	2.9	17.1
2	Udbytte af Statsvirksomheder	11.6	11.5	2.1	÷9.9	÷16.4	÷39.3	÷40.4
3 og 4	Renter og Udbytte af Be- holdninger	4.7	2.8	7.0	6.4	28.5	43.0	92.4
		17.7	15.8	10.9	1.1	17.0	6.6	69.1
5	Skatter og Afgifter:							
	Faste Ejendomme	6.2	6.4	6.1	7.3	9.9	11.9	47.8
	Indkomst- og Formueskat.	20.1	24.4	38.6	62.5	72.0	91.7 } 25 }	334.3
	Merindkomstskat	—	6.1	69.6	173.7	135.5	174.0	559.8
	Tillægsskat.....	—	—	—	3.1	22.8	33.7	59.6
	Arveafgift.....	3.8	5.0	5.0	6.7	7.7	10.5	39.0
	direkte...	30.1	41.9	120.2	253.3	247.9	347.7	1041.1
	Stempelafgift	9.1	13.8	18.5	19.5	26.8	29.1	116.8
	do. af offentlige Værdi- papirer	—	—	14.5	13.4	30.9	13.4	72.2
	Toldafgifter.	33.2	36.9	41.0	30.1	24.5	72.5	238.2
	Andre Forbrugsafgifter ...	21.8	23.1	25.0	41.0	59.9	98.3	269.1
	Gebyrer, Sportler og Ken- delser	5.6	6.8	8.1	8.6	11.7	14.5	54.8
	indirekte...	69.7	79.6	107.1	112.6	153.8	227.8	750.6
6	Klasselotteriet.....	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	9
7	Adskillige Indtægter	2.8	3.4	2.6	6.9	8.3	10.3	34.5
	Andel i Overskud af Krigs- forsikring	—	—	—	—	33.5	—	33.5
		121.8	142.2	242.3	375.4	462.3	593.9	1937.8

paa 29 Mill. Kr., opnaaet bl. a. ved, at Salgssummen for de vestindiske Øer har været anbragt i Amerika og England.

Den gradvise Stigning i den almindelige Formue- og Indkomstskat hidrører dels fra de vedtagne Forhøjelser i Satserne, dels i væsentlig Grad fra, at Grundlaget — den skattepligtige Indkomst — har været stærkt opadgaaende. I det sidste Aar har yderligere det særlige Tillæg — der oprindeligt var foreslaaet i Form af et extra Kvartals Skat — forøget Indtægterne med 25 Mill. Kr.

Den skattepligtige Indkomsts voldsomme Stigning og Karakteren deraf fremgaar særlig tydeligt af Merindkomstskatten, som i de første Aar var en meget velbegrundet Inddragning af Indtægter, der i udpræget Grad skyldtes Samfundsforholdenes særegne Tilstand, men som efterhaanden mistede sin Begrundelse og jo nu heller ikke skal gentages, men erstattes af en almindelig kraftig Tillægsskat paa de store Indtægter og Formuer, hvorigennem der allerede er indgaaet betydelige Beløb i Statskassen.

De almindelige Stempelafgifter er ikke bleven forhøjede, den stærkt stigende Indtægt paa denne Konto er saaledes Udtryk for en tiltagende Omsætning, hvorunder vistnok Handel med Ejendomme til høje Priser har spillet en betydende Rolle.

Den særlige Stempelafgift ved Overdragelse af offentlige Værdipapirer har haft en mærkelig Historie. Den blev anslaaet til 2 Mill. Kr., men havde efter 7 Maaneders Forløb givet ca. 6 Mill. Kr. og blev derefter fordoblet. Indtægten deraf naaede sit Højdepunkt ca. 31 Mill. Kr. i 1918/19, og for 1919/20 gik den

ned til 13.4 Mill. Kr. For indeværende Finansaar er den anslaaet til 14 Mill. Kr., men formentlig vil dette Beløb langt fra indgaa, og for Finansaaret 1921/22 er den kun anslaaet til 2 Mill. Kr. Sic transit gloria mundi.

De store Svingninger i Toldindtægterne afspejler træffende Indførselsforholdene, medens Opgangen i de øvrige Forbrugsafgifter skyldes de ret drastiske Afgifter, som midlertidigt blev lagt paa Spiritus, Vin, Tobak m. m.

Ligesom Stempelafgifterne er ogsaa Gebyrer, Sportler og Kendelser en Del paavirket af Ejendoms-overdragelser til stigende Priser, og under „Adskillige Indtægter“ findes Statens Andel i Nationalbankens Overskud, Mulkter og Bøder samt Overskud af Grønland opført med stadig stigende Beløb.

Den i 1918/19 indgaaede Andel i Krigsforsikringsanstaltens Overskud 33½ Mill. Kr., hvorpaa Staten næppe havde juridisk Krav, blev Resultatet af en Forhandling, under hvilken det fra Statens Side maatte hævdes, at det var i Strid med Forudsætningerne, naar der i de to under Statens Medvirkning oprettede Institutioner var opsamlet meget betydelige Overskud, idet de opkrævede Præmier saa vidt muligt burde regnes paa Grundlag af, hvad der maatte være fornødent til Dækning af Tab. Forholdenes Usikkerhed havde nødvendiggjort en bred Margin, og da de erlagte Præmier, der selvfølgelig reelt var udredet af Forbrugerne, ikke kunde gives tilbage til disse, fandt man, at i hvert Fald en passende Del skulde indgaa i Statens Kasse, hvilket Standpunkt ogsaa mødte Forstaaelse hos Forsikringsinstitutterne.

De paa Statsregnskabets §§ 1—7 opførte Indtægts-
poster andrager ialt..... 1 937.^s Mill. Kr.
hvortil kommer Salgssummen for de

vestindiske Øer	87	„	„
-----------------------	----	---	---

Naar de samlede Indtægter 2 024.^s Mill. Kr.

fradrages de samlede Udgifter ..	2 108. ⁹	„	„
----------------------------------	---------------------	---	---

fremkommer som foreløbigt Re-

sultat et Underskud af	84. ¹	Mill. Kr.
-----------------------------	------------------	-----------

Foruden de paa Bevillingsregnskabet opførte Indtægter og Udgifter har Staten imidlertid ogsaa andre Indtægter og Udgifter, som vanskeligt forud kan anslaaes og heller ikke bevilges, men som indvirker ret betydningsfuldt paa Statens Formue. En Del af de Forskydninger, som saaledes finder Sted i Formuen udenfor Bevillingsregnskabet, hidrører fra, at Regnskabsformen ikke skelner mellem Anlægs- og Driftsudgifter, undtagen for de under § 2 opførte Statsvirksomheders Vedkommende. Naar der f. Ex. finder en Udvidelse Sted af Orlogsværftets Bygninger, Maskiner og Materiel, bevilges Beløbet paa Marineministeriets Konto under løbende Udgifter og afholdes saaledes tilsyneladende af Driften, men naar Finansaaret er omme, opføres de erhvervede Aktiver alligevel paa Status. Saadan og adskillige andre Uoverensstemmelser mellem Drifts- og Statusregnskabet gøres der Rede for i et særligt Afsnit under Statsregnskabet i Formue-regnskabet og de dertil hørende Bilag: Tilgang og Afgang paa Aktiver i Henhold til og udenfor Bevillingsregnskabet, Formindskelse og Forøgelse af Passiver i Henhold til og udenfor Bevillingsregnskabet. Af andre Forskydninger, for hvilke der gøres Rede i

Formueregnskabet, skal nævnes Kursfortjeneste og Kurstab paa Værdipapirer og paa Statslaanene, Værdistigning eller Værdinedgang ved Salg af Ejendomme m. m.

De saaledes nævnte Forskydninger i Statens Formue bevirker ialt en Forøgelse af Formuen i de 6 Finansaar af	98 Mill. Kr.
saaledes at der fremkommer et Overskud af	13.9 Mill. Kr.
hvilket stemmer med, at Statens Formue d. 1. April 1914 udgjorde	460.4 Mill. Kr.
og d. 1. April 1920 udgjorde	474.3 " "
Formuefremgang...	13.9 Mill. Kr.

Dette Resultat stemmer ikke med den gængse Opfattelse af Statshusholdningens Førelse gennem Krigsaarene, hvilket vel for en Del hidrører fra, at man i Almindelighed fremhæver en enkelt Side af Statsregnskabet, nemlig Gælden, uden at skænke Aktiverne nogen Opmærksomhed.

Den 1. April 1914 udgjorde Statens Gæld.....	361.8 Mill. Kr.
og den 1. April 1920	926.2 " "
Gælden er altsaa forøget med.....	564.4 Mill. Kr.
og naar hertil lægges Overskudet.....	13.9 " "
skal Status udvise en Aktivforøgelse af .	578.3 Mill. Kr.

Denne Aktivforøgelse fremkommer saaledes: Kassebeholdningen med Fradrag af de i Statsvirksomheder anvendte Driftskapitaler udgjorde $\frac{1}{4}$ 1920:

	312.0 Mill. Kr.	
og den $\frac{1}{4}$ 1914:	28.0 " "	284.0 Mill. Kr.
Reservefonden udgjorde henholdsvis		
9.6 og 15.7 Mill. Kr..... ÷	6.1 " "	
Udestaaende Fordringer m. m. er for-		
øget med	17.4 " "	
Til Dansk-Islandsk Fond er anvendt..	1 " "	
Til Rask-Ørsted Fonden er anvendt ..	5 " "	
Statslaanefonden og andre Fond er		
forøget med	8.9 " "	
Den i Statsbanerne anbragte Kapital er		
forøget med	100.6 " "	
Den i øvrige Statsvirksomheder anbragte		
Kapital forøget med	32.7 " "	
Tilskud til Privatbaneanlæg.....	9.0 " "	
Administrationsbygninger, Læreanstal-		
ter, Sindssygehospitaler, Straffeanstal-		
ter, grønlandske Handel m. m.	37.9 " "	
Statsskovene	6.7 " "	
Andre Aktiver under Landbrugsmini-		
steriet	5.1 " "	
Krigsministeriets og Marineministeriets		
Arealer, Bygninger, Maskiner og		
Materiel	76.1 " "	
Ialt...	578.9 Mill. Kr.	

Nu vil man maaske indvende, at det ikke er tilstrækkeligt, at Statens Formue er bevaret. Naar de samlede Aktivers Beløb stiger fra 850 til 1 400 Mill. Kr., bør ogsaa Formuebeløbet stige, thi ellers forryk-

kes det procentvise Forhold imellem Formue og Gæld, og denne Indvending er rigtig og bør imødekommes, saasnt det bliver muligt, hvilket synes at skulle blive Tilfældet allerede i de to kommende Finansaar. Men Fordringen har ikke været berettiget under Krigen, eller saa længe Forholdene krævede saa store Beløb til overordentlige Udgifter, som Tilfældet har været, og at ingen Del af de over 1 000 Mill. Kr.s Udgift, som umiddelbart skyldes Krigstilstanden, lægges over paa Eftertiden, er al Ære værd.

Ser man nu paa Finansforslaget for 1920/21, viser dette løbende Indtægter til Beløb 427.⁶ Mill. Kr. og
 „ Udgifter „ „ 286.⁶ „ „ og
 til Udgift paa § 26 er endvidere bevilget et Netto-
 beløb af 46 Mill. Kr. — Disse Tal vil væsentlig for-
 øges baade for Udgifternes Vedkommende, idet Skat-
 terne vil indgaa med større Beløb end anslaaet, og
 der intet er beregnet til de overordentlige Udgifter,
 som Dyrctidstilstanden jo ogsaa i Aar. i høj Grad fører
 med sig. Men Finansministeren mener dog at turde
 regne med Balance. — Han mener dermed Kasse-
 balance, altsaa et Driftoverskud stort nok til at af-
 holde ca. 46 Mill. Kr.s Udgift til Formueerhvervelser.

For Finansaaret 1921/22 foreslaas til Indtægt 318
 Mill. Kr., til Udgift 325 Mill. Kr. og til Formueerhvel-
 ser 45 Mill. Kr.; men i Indtægten er ikke regnet med
 de overordentlige Skatte- og Afgiftslove, og i Udgiften
 er ikke beregnet Dyrctidsforanstaltninger o. l. for Tiden
 ganske uberegnelige Udgifter. Finansministeren op-
 lyser, at hvis de overordentlige Skatter og Afgifter
 opføres med samme Beløb som i Aar, vil der foruden
 Formueerhvervelserne 45 Mill. Kr. blive 200 Mill. Kr.

til Dækning af Dyrtidsforanstaltningerne. Selv om man nu faar betydelige Udgifter saavel hertil som til mangeartede Foranstaltninger i Sønderjylland og til kommende sociale Opgaver, saa synes det i hvert Fald ikke muligt heraf at udlede nogen Begrundelse for større Bekymring. Naar derfor Finansministeren udtaler, „at Statsfinansernes Stilling er alvorlig, men efter mit Skøn ikke faretruende“, saa er der næppe nogen større Risiko ved at erklære sig enig med ham deri. — Ganske vist er det ret usandsynligt, at Skattelovene, selv om de fornyes uforandret, vil indbringe det Beløb, som Finansministeren regner med, men mindre kan ogsaa gøre det, og man kan endda paastaa, at „Statens Stilling er ikke faretruende“.

Der har ikke i Finansministerens Tale været antydnet Muligheden af yderligere Laans Optagelse, Nødvendigheden heraf har været ventet særlig under Hensyn til de Udbetalinger vedrørende Overtagelsen af Sønderjylland, hvis Størrelse man vel endnu ikke har Klarhed over. Efter at de fremkomne Rygter var blevet dementerede, har det derfor dog ikke fremkaldt Forbauselse, at der nu foreligger officiel Meddelelse om det i Amerika optagne Laan.

I Længden er Statens Stilling selvfølgelig i højeste Grad afhængig af den almindelige, økonomiske Tilstand, idet Borgernes Skatteevne er Statens vigtigste og eneste virkelige Indtægtskilde. Omvendt er dog ogsaa Statens finansielle Stilling et Led i det hele, og Bedømmelsen af den økonomiske Tilstand som Helhed maa paavirkes af, hvorledes man bedømmer Statens Tilstand.

For saa vidt den almindelige Bekymring begrun-

der sig i et mørkt Syn paa Statens Finanser, vil det være berettiget at afvise den. Fra Statens Side trues den økonomiske Udvikling ikke, hverken nu eller i den nærmeste Fremtid. Om Statens Stilling er truet af den almindelige Udvikling, er et Spørgsmaal for sig, der vilde kræve en Undersøgelse, som det i denne Forbindelse ikke er muligt at komme dybt ind paa, og som vel nok maa betegnes som meget vanskelig.

Ligesom man for Statens Vedkommende har lagt en overdreven Vægt paa Gældsforøgelsen uden at tillægge det den mindste Betydning, at der er anskaffet Aktiver for Pengene, saaledes gør den samme Ensidighed sig gældende overfor Kommunerne, hvis Stilling er Genstand for nogen Ængstelse paa Grund af den betydelige Gældsforøgelse, som ogsaa de har paataget sig. Ogsaa her maa det erindres, at Kommunerne stifter ikke Gæld til deres Drift, men til deres Aktivhvervelser: Gasværker, Elektricitetsværker, Administrationsbygninger, Skoler etc. — Kritiken maatte da for at naa til en retfærdig Bedømmelse vende sig mod disse Aktivhvervelser og undersøge, om det er reelle Værdier, der er Tale om, og da kan det ikke nytte at spørge om, hvad man kunde faa for et Raadhus, hvis man skulde sælge det, naar et Raadhus er en Nødvendighed, uden hvilken man maatte sætte sig for en aarlig Huslejeafgift, noget større eller noget mindre end Renten af den til Raadhuset anvendte Kapital. Det maa dog vistnok indrømmes, at Kommunernes Stilling er noget svagere end Statens, fordi de gennemgaaende har en altfor ringe opsamlet Formue. — Københavns Kommunes Formue udgør saaledes kun ca. $\frac{1}{10}$ af Aktivmassen, medens dog Statens Formue

er omkring $\frac{1}{3}$ af Aktivmassen, og den af Professor Warming i en nylig udkommen Pjece (Bør Kommunerne altid laane, naar de bygger) anbefalede Fremgangsmaade: hvert Aar at forøge Kommunens egen Formue ved Henlæggelser af Driften, vil sikkert vise sig at blive nødvendig, men antagelig ogsaa forholdsvis let gennemførlig.

Det er saaledes ikke hverken Staten eller Kommunerne, der frembyder særlig ængstende Tegn paa en frembrydende Krise, men ingen er jo dog i Tvivl om, at der er noget alvorligt i Vejen med Landets økonomiske Tilstand i sin Helhed. De høje Valutakurser er et umiskendeligt Feber-Tegn. Tidligere indgaaede Kontrakter med udenlandske Skibsværfter af nye Skibe bidrager i høj Grad til at forværre Valutasituationen, idet Rederierne maa anvende store Dele af de indgaaede Fragtbeløb i dette Øjemed og maa vedblive dermed i lang Tid. Men særlig er Kulpriserne aldeles ødelæggende, og kun Haabet om, at der en Dag vil komme en virkelig Forbedring i hele Brændselssituationen, kan endnu berettigede Industriens Opretholdelse paa disse Vilkaar. Endelig er det øjensynligt, at vi ligger inde med meget betydelige Varelagre, hvis Indehavere ligesaa godt først som sidst kunde stille dem til Raadighed for en betydelig lavere Pris, end de har regnet med.

Omvendt er det ogsaa øjensynligt, at disse samme Varelagre vil muliggøre en betydelig Indskrænkning i Vareindkøbene fra Udlandet for en lang Periode. Det bør endvidere fremhæves som et særlig gunstigt Moment, at vi i Modsætning til Tiden før Krigen endnu ikke har nogen nævneværdig Gæld til Udlandet, og

at vi for en stor Del, kan ordne os indbyrdes, som det passer os, men netop derfor tør det forventes, at de meget drastiske Forholdsregler, som er bragt i Forslag fra visse Sider, ikke vil blive nødvendige. Vi staar ikke overfor et 1813, som det endog dristigt er paastaaet. Staten er ikke ruineret, Nationalbankens Sedler er fuldt dækkede med Guld og bankmæssige Tilgodehavender, og Landets Erhverv ligger inde med store Værdier, der efterhaanden kan likvideres. Derfor skal der vel foregaa en Kreditindskrænkning, og den skal muligvis understøttes med en yderligere Diskontoforhøjelse, men der skal ikke ske noget, „som gaar det danske Folk til Marv og Ben“.

Nationalbanken har i sin Aarsberetning klarlagt sit Syn paa, hvilke Midler den anser forsvarlige, og selvfølgelig gaar de i Retning af at nedbringe Varelagrene og dermed Bankernes Tilgodehavender, men paa læmpelig og forstandig Maade, saa der ikke gaar for meget i Stykker. Jo mere bekymret man er, desto mere maa man paaskønne og anerkende denne Holdning fra den ledende Banks Side, og man maa tage Afstand fra de Forsøg, der særlig fra en enkelt Side Uge efter Uge er gjort paa at ophidse de ledende Faktorer til desperate Skridt, til Forholdsregler, hvis Rækkevidde næppe nogen kan overse.

Den nuværende Tilstand kræver sikkert Samarbejde, og dette kan ogsaa faaes paa Betingelse af, at man ikke forvrænger Forholdene, og at der vises gensidig Fordragelighed ogsaa mellem Samfunds-klasserne. Arbejderstanden har ogsaa Interesse i den nærmeste Tids Udvikling, og det vil være af Betydning at vinde dens Forstaaelse for, hvad der nu vil

ske. Hvor læmpelige Fremgangsmaader, man end vil vælge, undgaaes næppe en Nedsættelse af den industrielle Virksomhed, og dermed er en forøget Arbejdsløshed uundgaaelig. Naar dette er Tilfældet, maa de gode og forstandige Ord om Arbejde og Sparsommelighed fremsættes saaledes, at de ikke opfattes som rettet mod en enkelt Samfudsklasse og med en anklagende Betoning. De kan i Sandhed med fuld Ret rettes mod alle her i Landet, og ingen skal undlade at gribe i sin egen Barm, før han anklager andre.

Den herskende Stemning er ikke ligegyldig, og Folk er meget tilbøjelige til at slaa over fra den ene Yderlighed til den anden. Derfor er det af Betydning, at man stiller sig Forholdene klart for Øje. Har man før været altfor optimistisk, bør man nu ikke se altfor sort, og om end der er adskilligt, der maner til Eftertanke, savner den nuværende Tilstand dog heller ikke beroligende Momenter.

MERINDFØRSELEN OG VALUTAEN

Af

Knud Korst.

Siden Merkantilismens Dage har Merindførsel staaet for Finansmænd og økonomiske Skribenter som et ondt Spøgelse, der truede Samfundenes Velfærd, og i den senere Tid har den redet dem som en Mare. For deres Øjne er det Merindførslen, som medfører den lave Vekselkurs, samtidig med at den bringer Landet i Gæld og økonomisk Slaveri.

Og dog er Sandheden den, at skønt den gamle Kvantitetsteori (at stor Merindførsel medfører lav Valuta) anses for at være selvindlysende, saa er den dog et hidtil ubevist Dogme; Henvisningerne til at Valutaen er sunket samtidig med at den store Merindførsel begyndte, kan dog vel ikke opfattes som et Bevis. Tvertimod synes det som om der er et saa stort Misforhold mellem Kvantitetsteorien og de foreliggende økonomiske Fakta, at Teorien umuligt kan opretholdes.

Men desuden er Paastanden om Merindførslens Virkning paa Landets økonomiske Stilling ret overfladisk. I det følgende skal jeg forsøge at komme lidt nærmere ind paa disse to Problemer.

Allerede først paa Aaret 1919 begyndte Valutakursernes Fald; hvis Kvantitetsteorien var rigtig, skulde Landets Betalingsbalance altsaa paa det Tidspunkt have været negativ; kan man derimod ikke føre Bevis derfor, maa man have Lov til at tvivle om Teoriens Rigtighed. I Almindelighed gaar man ud fra som givet, at Betalingsbalancen paa det Tidspunkt var ugunstig, og hvis man betragter Aaret 1919 isoleret, er dette ogsaa rigtigt. Sagen ser imidlertid anderledes ud, hvis man ikke nøjes med at betragte Forholdene i et enkelt tilfældigt Aar, men derimod i en sammenhængende Aarrække. Det synes ogsaa at være det rimeligste at anlægge denne sidste Synsmaade, da Betalingsmidler, der eventuelt maatte være opsamlet i Aar med gunstig Betalingsbalance, naturligvis er anvendelige i Aar med ugunstig Balance (i hvert Fald til en vis Grad).

Bedømmer man nu Betalingsbalancen paa Grundlag af den naturligt sammenhængende Aarrække 1914—1919 under ét, kan man imidlertid ikke paavise, at denne Balance var negativ. I omstaaende Tabel, hvor kun de to Hovedelementer i Balancen (Udenrigshandelen og Fragtfarten) er taget i Betragtning, er Slutresultatet ganske vist ikke synderlig stort i positiv Retning; men negativt er det i hvert Fald ikke.

Forholdet er sikkert endnu gunstigere i Virkeligheden. Ved den meget omtalte Vurdering af Danmarks udenrigske Status, som foretoges i 1918, anslog man Fremgangen fra 1914 til 1918 i denne Status til ca. 1800 Mill. Kroner (efter omstaaende Tabel kun 1270 Mill. Kroner); trækker man ovenstaaende Minus for 1919 (1165 Mill. Kr.) fra disse 1800 Mill. Kr.,

	Samlet Indførsel	Heraf Fragt betalt til danske Skibe	Samlet Udførsel	Hertil Fragt betalt til danske Skibe	Indsejlet i Fart mellem Udland og Udland	Betalings- balance
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1914	795	31	867	12	55	+ 170
1915	1 157	105	1 129	14	107	+ 198
1916	1 357	143	1 309	15	215	+ 325
1917	1 082	146	1 065	22	230	+ 381
1918	945	122	743	7	269	+ 196
1919	2 603	229	1 002	12	195	÷ 1 165
1914—1919	7 939	776	6 115	82	1 071	+ 105

faar man som Resultat, at der i denne Aarrække er indvundet Betalingsmidler (i forskellige Former) til et Nettobeløb af ca. 635 Mill. Kroner. Forskellen i de to Opgørelser maa tilskrives Kursavancer, Fortjeneste ved Forsikringsforretninger osv. Paa den anden Side er „Minuset“ i 1919 ganske sikkert noget større end de ovennævnte 1165 Mill. Kr., idet en Del er tabt derved, at nogle af de ophobede Betalingsmidler laa bundet i tyske Mark og anden Valuta, paa hvilken der efterhaanden kom Kurstab. Disse Beløb, der af Legenden var drevet op til fantastiske Højder, viste sig — for tyske Marks Vedkommende — i Statistisk Departements i Foraaret udsendte Opgørelse at være kun 851 Mill. Mark (pr. ultimo Marts 1920); selv om der paa en stor Del af dette Beløb ligger et ret stort Kurstab, sluger dette altsaa ikke de indvundne 635 Mill. Kroner. Paa den anden Side er den — ligeledes efter Legenden svimlende — Gæld til England og Amerika forbavsende ringe (efter Opgørelsen i Marts 1920 kun ca. 75 Mill. Kroner netto, omregnet til Dagskurs).

Naar de ophobede Betalingsmidler saaledes ikke kan siges at være forsvundet ved Udgangen af 1919, saa er dette naturligvis endnu mindre Tilfældet tidligere paa Aaret; naar Kursen ikke desto mindre var under fuld Nedgang tidligt paa Aaret 1919, vil det sige det samme som, at den Sammenhæng mellem Betalingsbalance og Valutakurs, som Kvantitetshypotesen bygger paa, ikke var tilstede.

Imidlertid vil man maaske indvende, at selv om Danmark havde været det rigeste Land under Solen, vilde dets Valuta alligevel synke under en saa plud-

selig og mægtig Merindførsel som den i 1919; thi det det drejer sig om er Kontanter, likvide Midler. Nu maa man imidlertid huske, at en stor Del af de i 1919 indførte Varer var forud betalt, og en Mængde likvide Midler havde den danske Handel anbragt i Udlandet eller i fremmed Valuta her i Landet. Men lad os iøvrigt gaa nærmere ind paa Spørgsmaalet om Vanskelighederne ved at faa Kontanter.

I Almindelighed fremstiller man Forholdet saaledes: Europa skal bruge Dollars til Betaling af Laanerenter og Importvarer, og der bliver derfor i alle europæiske Lande Slagsmaal om den lille Fond af Dollars, der indgaar for Europas ringe Eksport til Amerika; dette fører til den høje Dollarkurs. Er denne Betragtning imidlertid ikke bagvendt? Man kan forsaavidt godt sige, at Dollarkursen sættes paa de europæiske Børser; men det afgørende for Kursens Fastsættelse er selvfølgelig ikke, hvilke Beholdninger af Dollars der findes der, men derimod under hvilke Betingelser det er muligt at afsætte europæisk Valuta til Amerikanerne. Thi naar Eksporten langtfræ dækker Importen, maa Merindførselsbeløbet jo trods alt blive udlignet med andre Midler end de Dollarsbeløb, der indgaar for Eksporten (nemlig med Værdipapirer, Kredit ell. lign.). Man siger: Amerikanerne vil ikke have fremmed Valuta, dels fordi de i Forvejen har nok deraf, og dels fordi de ikke vil have europæiske Varer eller Værdipapirer. Denne Paastand lyder mærkeligt.

Lad os f. Eks. forudsætte, at Prisniveauet paa danske og amerikanske Landbrugsprodukter er ens; hvis nu Dollar stiger stærkt i Kurs overfor danske Kroner, og Amerika altsaa kan købe Landbrugsvarer til lavere

Pris i Danmark, skulde det være underligt om Amerika ikke vilde købe i Danmark (hvad vilde f. Eks. den amerikanske Bybefolkning sige dertil); skulde amerikanske Forretningsmænd virkelig ikke ville tage denne Chance; man maa i hvert Fald forudsætte, at de følger Prisbevægelserne paa de forskellige Markeder. Nu er Forholdet det, at Dollarkursen virkelig er steget til henimod det dobbelte; alligevel er Eksporten af danske Landbrugsprodukter til U. S. A. ikke steget til noget af Betydning; dette maa da hænge sammen med, at der ikke er nogen videre Fortjeneste ved at importere fra Danmark; men dette maa atter skyldes, at Prisniveauet for Landbrugsprodukter maa være meget højere i Danmark end i U.S.A.; dette vil sige, at en amerikansk Køber faktisk kun kan faa ca. halvt saa mange Varer fra Danmark for 375 Kroner som for 100 Dollars i U. S. A. Men under saadanne Forhold vil ingen Amerikaner, der overhovedet kan tænke sig at ville importere fra Danmark, give mere end 100 Dollars for ca. 700 Kroner, og at Kursen paa Dollars under saadanne Forhold ikke kan blive lavere end 700.

At Prisniveauet i Virkeligheden er forholdsvis meget højere i Danmark end i U. S. A. (sammenlignet med Forholdene før Krigen, altsaa i „Pari-Tider“) fremgaar af alle statistiske Undersøgelser over dette Emne; efter Bulletin Mensuel des Prix, offentliggjort i Foraaret af det internationale statistiske Bureau i Haag, gengiver jeg følgende Tal: naar Gennemsnitspriserne for de forskellige Varer for 1901—10 sættes til 100, faar man, at disse Priser i de to Lande indtil December 1919 er steget til:

	Danmark	U. S. A
Fedt	422	254
Svinekød	394	269
Bacon	400	231
Oksekød	536	243
Æg	556	285
Smør	309	282
Ost	619	245
Sukker	435	226

Tallene forekommer mig at være slaaende. Endda maa man regne med, at Forskellene i Virkeligheden er endnu større, idet de danske Tal er beregnet paa Grundlag af Eksportpriser (fob), saaledes at altsaa Prisniveauet for de danske Varer ved Ankomsten til Amerika maa være endnu højere; de amerikanske Tal bygger derimod paa loco-engros-Priser.

Hvorledes Kursen paa Dollars under disse Forhold overhovedet skulde kunne være meget lavere end den er, forstaar jeg ikke. Og hvorledes en Begrænsning af Indførslen skulde kunne hæve Kronens Værdi overfor Dollars, er mig ligeledes ubegribeligt. Nu er det højst sandsynligt, at Amerikanerne ikke er særlig begejstret for at faa europæiske Varer og derfor heller ikke europæisk Valuta, fordi Afsætning i U. S. A. i Forvejen er vanskelig (paa Grund af den aftagende Købeevne); dette Moment kan selvfølgelig gøre Dollar-kursen særlig høj, men kun til en vis Grad, det kan kun være at opfatte som et Gnidningsmoment; hvis der var tilstrækkelig Fortjeneste ved at indkøbe Varer i Europa, vilde denne Modstand selvfølgelig blive brudt. Hvis saaledes det danske Prisniveau for Eksportvarer havde været nede paa Højde med det amerikanske, skulde man altsaa kunne forklare den nu-

værende Overpris paa ca. 100 % for Dollars (eller 100 % plus normal Diskonto for Veksler) ud fra denne Gnidningsmodstand. Det synes dog altfor usandsynligt, at en saa vældig Margin for Fortjeneste ikke skulde kunne bryde Afsætningsvanskelighederne.

Man kan altsaa slaa fast, at det afgørende, det primære med Hensyn til Kursernes Bestemmelse er Prisniveauerne, altsaa med andre Ord Pengenes „Kvalitet“, γ : deres Købeevne overfor reelle Værdier (og ikke Pengenes „Kvantitet“, Mængden af Kontanter paa et eller andet „Marked“). Prisniveauet lader sig under ingen Omstændigheder negligere ved Fastsættelsen af en Vekselkurs.

Det afgjort bristende Punkt i Handelsbalanceteorien er det, at man — teoretisk — isolerer „Pengemarkedet“ fra det øvrige økonomiske Liv og tillægger dette Marked specielle Love; man betragter et Lands „Penge“ som en Torvevare, hvoraf der kun er snævert begrænsede Forraad („Kontanter“), og hvis Pris (Kurs) bestemmes af Tilbud og Efterspørgsel paa dette snævre Omraade.

I Virkeligheden er „Penge“ naturligvis Repræsentationsmiddel for Landets samtlige Rigdomme, forsaavidt disse kan købes; Pengenes Værdi er derfor bundet til disse Rigdomme; og en Stigning i „Penge-mængden“ er normalt kun en simpel Følge af Stigning i disse Rigdommes Værdi.

Teorien om, at de Summer, der betales til Udlandet, er bestemmende for Valutakursen (γ : Pengenes Værdi i Udlandets Øjne) er helt igennem kunstig og vilkaarlig; meget simplere og enklere bliver hele Valutaproblemet derimod, naar man betragter Pengenes

Værdi indadtil (deres Købeevne) som Grundlaget for deres Værdi udadtil.

Denne enkle „Teori“ antages nu ogsaa af enkelte Økonomer. Men i Reglen kombinerer man denne Forklaring med Handelsbalanceteorien, idet man gaar ud fra, at Forskellen i Prisniveauet vel er Grundlaget for Forskellen i Vekselkurs; men kun ved en tiltagende Merindførsel til den ene Side formaar Forskellen i Prisniveau lidt efter lidt at medføre lavere Vekselkurs. Meningen er altsaa i Virkeligheden, at det alligevel er den udbudte Mængde Betalingsmidler der trykker Kursen; vi staar kort sagt paany midt inde i Handelsbalanceteorien.

Det forekommer mig dog som nævnt, at Dollarkursen i det S. 357 nævnte Tilfælde ikke kan blive meget under 700, hvad enten Danmark har stor eller lille Indførsel; jeg kan ikke se hvorledes en ringere Indførsel til Danmark under disse Forhold skulde kunne gøre Kronens virkelige Købeværdi højere i Amerikanernes Bedømmelse.

Eller kunde man f. Eks. tænke sig, at tyske Mark vilde komme op i Pari, selv om der fra nu af blev Balance mellem Tysklands Ind- og Udførsel? Har ikke snarere den nuværende Kurs manifesteret sig som et nyt Afregningstal? Hvis Tysklands Eksport skal komme op paa Højde med Indførslen, kan det kun ske under en af to Forudsætninger. Enten Bibeholdelse af det nuværende Prisniveau og den lave Markkurs, eller en Sænkning af det høje Prisniveau og en Stigning i Markkursen. Højt Prisniveau og høj Markkurs samtidig kan ikke tænkes.

Det er af afgørende Betydning for den praktiske

Valutapolitik, at Hovedaarsagen til den danske Krones Kursfald maa søges direkte i det høje Prisniveau og ikke i Merindførslen; thi naar Prisniveauet bestemmer Kurserne, saa fører Begrænsninger af Indførslen og af Forbruget netop til lavere Pengekurs, idet saadanne Forholdsregler jo efter de almindelige økonomiske Love fører til højere Prisniveau; man har som bekendt ogsaa tænkt sig at afbøde denne ventede Virkning af en kras Valutapolitik ved Hjælp af Maksimalprisforanstaltninger; men at en saadan Politik skulde kunne holde Prisniveauet som Helhed nede er ikke sandsynligt, at dømme efter Erfaringerne under Krigen. Desuden vil den latente Afhængighed af Udlandet, som man ikke kan tvinge bort, virke trykkende paa Kronekursen. Noget andet er, at man kan opretholde et lavt Prisniveau for Udlandet ved Hjælp af direkte og indirekte Eksportpræmier og dermed hæve Landets Valuta og fremme Eksporten; men mon en høj Valuta ikke er et problematisk Gode for den nationale Økonomi, naar man skal forære Udlandet Landets Produkter for at opnaa den?

En Restriktionspolitik har desuden den store sociale Skavank, at den retter Bager for Smed, idet den rammer Befolkningens Forbrug i Stedet for de Elementer, der er Skyld i Prisniveauets Højde.

Naar man skal bedømme de enkelte Elementer i Prisstigningen, maa man først gøre sig klart, at med Henblik paa Vekselkurserne har kun den Del af Prisniveauet Betydning, der saa at sige virker udadtil, *s.* Prisniveauet for Artikler der kan komme i Betragtning ved Udførslen. Det har ikke Betydning for U. S. A.'s Bedømmelse af den danske Krone, at Silkestrømper,

Selvbindere, Motorcykler etc. fordyres med 100 % paa Vejen fra den amerikanske Eksportør til den danske Forbruger, da Amerikanerne i Almindelighed ikke finder paa at købe disse Varer i Danmark; derimod har dette Forhold naturligvis Betydning for den danske Transithandel; det er ikke saa mærkeligt, at Projektet om den baltiske Transit over København gik i Stykker; den Avance, som Mellemandhandelen har vænnet sig til under Krigen og som den stadig opnaar ved Salg til Hjemmemarkedet, hindrer en saadan Omsætning og fremmer Varernes Ophobning paa Spekulation.

Det afgørende er imidlertid Prisniveauet for Landbrugsprodukterne, Landets vigtigste Eksportartikler. Grunden til Landbrugseksportens ringe Omfang er ikke tekniske Hindringer; thi Heste- og Kvægbesætningerne er paa normal Størrelse, Svinebesætningerne nærmer sig det normale, Jordens Gødningskraft er atter god, Høsten 1919 var normal osv. Det er sædvanlig Teori, at de høje Priser skyldes svigtende Produktion; i dette Tilfælde medfører de høje Priser, som Landbruget vil have for sine Varer, forringet Produktion; det er ikke gaaet op for de fleste, at der ogsaa er noget der hedder Kapital- og Producent-Strejke og -Sabotage. Konkurrence eksisterer som bekendt ikke paa dette Omraade; og selv om enkelte Landmænd var villige til at eksportere til lavere Priser (og altsaa udvide Produktionen), saa er alle Priser Aftalepriser, gældende for hele det danske Landbrug, for hver enkelt Landmand. Af Forhandlingerne om Eksport til England fremgik ogsaa, at det danske Landbrug, som de fleste andre Erhverv i vor Tid, fører Kartelpolitik og kun vil forøge Eksporten, hvis Priserne naar op til

et vist Punkt. Men netop en saadan Politik betyder reelt, at det danske Prisniveau holdes oppe i Forhold til Udlandet, og den maa konsekvent medføre, at Engländerne vurderer den danske Krones Købeevne lavt; denne Politik virker med andre Ord trykkende paa den danske Valuta. Naar de danske Landmænd bøjer sig ind under en saadan Politik, hænger det delvis sammen med, at de kan klare sig med forholdsvis ringe Produktion til høje Priser, fortrinsvis til Hjemmemarkedet; desuden har de Raad til at holde Produktionen tilbage; hertil kommer det psykiske Element, at de er vant til at faa de høje Priser, og desuden at de har den Udvej at kunne udvide deres Formue (Besættninger), hvilket turde være lige saa godt som at forøge Indtægten.

Nu er det klart, at en Udvidelse af Landbrugsproduktionen ved Hjælp af tilførte Raastoffer vil levne mindre Fortjeneste end en Produktion paa Grundlag af hjemmeavlede Raastoffer. Og her staar vi efter min Mening ved det andet afgørende Punkt i Valutaproblemet; Prisniveauet for de Varer, Danmark eksporterer, bliver unormalt højt paa Grund af Landets særlige økonomiske Struktur, hvis Grundtræk er Mangel paa Raastoffer, ensidig Produktion og dermed følgende stor Udenrigshandel. Thi Fragterne og Mellemandelen fordyrer Varerne ikke alene meget betydeligt, men ovenikøbet to Gange, først ved Indførslen af Raa- og Hjælpestoffer og dernæst ved Udførslen af færdige Varer.

Ser man Sagen som Kvantitetsteoretiker, maa høje Fragtsatser forekomme en gavnlig for Valutaen, idet de gør Betalingsbalancen gunstigere. Set fra et

mere naturligt og enkelt Standpunkt er de derimod en af Hovedaarsagerne til Danmarks slette Valuta; deres Betydning for Betalingsbalancen indskrænkes da reelt til, at de i Dollars og Sterling betalte Fragter omveksles til dansk Mønt med stor Kurs-avance, altsaa en rent privatøkonomisk Funktion.

Med Hensyn til Mellemandelen faar dansk Om-sætning som sagt et Par Mellemed mere end andre Landes; som har Raastoffer til Raadighed, nemlig Importør og Eksportør, 3: yderligere Forhøjelse af Pris-niveauet og dermed lavere Pengekurser. Dette Forhold er sikkert afgørende for Forskellen mellem svenske og danske Kroners internationale Pris.

Den danske Krones virkelige Værdi (Købeevne) for en Udlænding er altsaa lav, sammenlignet med forskellige andre Penges Købeevne; dens Kurs maa da nødvendigvis falde under Pari. At bibeholde det høje Prisniveau og dog at ville naa en højere Kurs (Guldpari) forekommer mig at være et Forsøg paa at helbrede en Sygdom ved at undertrykke dens Symptomer.

I Stedet for at gøre Samfundsøkonomien uafhængig af det mægtige, ja overmodige Udland ved at frigøre Produktionen for dens uhyre Hemsko, den fra Krigsaarene nedarvede Konjunktur- og Spekulationspolitik, tænker man sig at indskrænke „Merindførslen“, 3: at trykke Befolkningens Forbrug ned til det mindst mulige. Derved opnaar man at gøre Afhængigheden af Udlandet latent i Stedet for aktuel (jfr. Varemanglen i Krigsaarene). Stik imod al simpel Økonomi vil det være at standse Indførsel af Varer blot fordi disse kan frembringes i Indlandet, uanset Om-

kostninger; dette er ikke andet end fordækt Toldbeskyttelse (hvad Forbud mod Luksusimport ogsaa er). Og de væsentligste Virkninger indadtil af denne Jagt paa Gespenstet Pari er en Indtægtsforskydning til Skade for alle, der lever af Løn, og til Fordel for alle, der har Varer at sælge (og eksportere); den fører endvidere til Finanskapitalens stigende Magt over Samfundsøkonomien (jfr. Bankernes Haands- og Halsret over Indførslen).

Hvis et Land planmæssig isoleres i kreditmæssig Henseende — som f. Eks. Tyskland fra de Allieredes Side (og i deres Kølvand fra de forhen neutrale Magters Side, jfr. det mislykkede svenske Forsøg paa at skabe en tysk Fiskeimportkredit) — i saa Fald bliver Landet afhængig af Beholdningerne af udenlandske Betalingsmidler 3: af Handelsbalancen; for et saadant Land er Merindførsel paa Forhaand udelukket. Men for et Land som Danmark, der har mange andre Udveje — usvækket Produktionsevne, store Varelagre, Kreditmuligheder osv. — for et saadant Land er det meningsløst at drive Valutapolitik ud fra det Synspunkt, at Merindførslen skal forvandles til Merudførsel ved at begrænse Indførslen. Det er den snæversynede Merkantilisme der gaar igen, og Konsekvenserne for den danske Samfundsøkonomi vil være mere vidtrækkende end fanatiske Valutapolitikere maaske tænker sig.

Aarsagerne til Valutavanskelighederne ligger adskilligt dybere, og disse Vanskeligheder kan kun løses ved radikale, rekonstruktive Midler, afpasset efter Landets særegne økonomiske Struktur. I Avancespørgsmaalet, Fragtspørgsmaalet og Mellemhandelsspørgs-

maalet ligger i hvert Fald nogle af de vigtigste Nøgler til Problemets Løsning gemt. Antagelig godt gemt; thi en virkelig Ændring paa disse Omraader vil simpelthen betyde, at selve Grundlaget for det moderne økonomiske System maa lægges om.

En Begrænsning af Forbrugernes Købeevne ved Hjælp af begrænset Import og dermed følgende højere Priser kan — og maa — føre til, at der opsamles Kapitaler i Hænderne paa dem, der har Raadighed over Varernes Afsætning (altsaa en stimuleret Fortsættelse af Krigsaarenes Dyrtidsproces); med Valutaproblemets Løsning har en saadan Politik i hvert Fald intet at skaffe. Valutaproblemet er med andre Ord ikke et Spørgsmaal om Udenrigshandelens Plus og Minus, men et Spørgsmaal om Prispolitik, Indtægtsfordeling o. l.; at disse Forhold ogsaa indvirker paa Udenrigshandelen er en Sag for sig.

Det maa paa den anden Side ikke overses, at Nedgang i Kronekursen ikke alene betyder en Tilpasning til Prisniveauet andre Steder; thi medens denne „Tilpasning“ skyldes Stigning i Prisniveauet for almindelige og betydelige Udførselsvarer, medfører Kursfaldet samtidig en Stigning i Prisniveauet for Importvarer; faldende Valuta er altsaa helt igennem til Skade for Forbrugerne. Men Feltraabet „gør Valutaen bedre for at skaffe Forbrugerne billigere Varer“ er kun en af den Slags halve Sandheder, som er værre end slet ingen; thi selve Valutafaldet skyldes jo Prisopskruning. Konsekvent skulde man da forlange „billigere Eksportvarer og dermed ogsaa billigere Importvarer“. En saadan Fremgangsmaade vilde — hvis den var mulig — kom-

me uden om den ellers uundgaelige sociale Forfordeling.

Det er klart, at Faldet i Valutakursen godt kan være større (sjældnere mindre) end Faldet i Pengenes Købeevne sammenlignet med Faldet i den fremmede Mønts Købeevne. Som nævnt er amerikanske Forretningsmænd for Tiden uvillige til at importere Varer paa Grund af den vanskelige Afsætning, af Frygt for den Afsætningskrise som synes at lure i Horisonten; dette virker naturligvis trykkende paa f. Eks. den danske Kronekurs. Desuden kan der i Udlandet være Mistillid til Landets hele økonomiske Fremtid; ogsaa almindelige Børsforhold, Spekulationer og Operationer kan influere paa Kursen; Paniken, det psykiske Moment, kan undertiden ogsaa være af Betydning. Desuden kan den udbudte „Pengemængde“ (Kontanter, Obligationer, Aktier, Fordringer etc.) naturligvis under visse Forhold blive saa stor i Forhold til de reelle Værdier, man kan faa for disse Fordringer i vedkommende Land, at disse Penges virkelige Købeevne bliver tvivlsom; dette var saaledes Tilfældet med tyske Mark i „Kapitalflugts-Perioden“. Det samme kommer til at foreligge, hvis der bliver lagt Eksporten Hindringer i Vejen; for en Udlænding er Købeevnen overfor dette Land jo dermed begrænset.

Naar Valutaen falder mere end Pengenes Købeevne i Indlandet (saaledes som det i hvert Fald en Overgang var Tilfældet med tyske Mark i Forhold til skandinaviske Kroner, eller som det i Øjeblikket synes at være Tilfælde med danske Kroner overfor svenske) saa faar Eksportørerne en indirekte Eksportpræmie. Rederierne f. Eks. er under alle Omstændigheder in-

teresseret i en lav Kronekurs, da en saadan giver dem en stor Kursavance paa deres Fortjenester i Udlandet. Hvad Landbruget angaar, saa kan det i Tilfælde af faldende Kronekurs faa de Priser (i Kroner), som det vil have for at være villig til at udvide Eksporten (Priserne i Sterling behøver altsaa ikke at stige); da norske Kroner stod højt, klagedes der saaledes i Stortinget over „dumping“ fra det danske Landbrugs Side. Industrien faar i Tilfælde af synkende Kronekurs de samme Fordele, at kunne købe Arbejdskraften, betale Renter, Skatter osv. i Kroner og faa den færdige Vare betalt i Dollars, Sterling osv. Saa forrykt kan Situationen blive, at det kan betale sig at føre f. Eks. amerikanske Varer, der har ligget her paa Spekulation i længere Tid, tilbage til Amerika; man kan altsaa betale Fragten hertil, Melemhandelsavancer, Lageromkostninger, Fragten tilbage, og endda inkassere Fortjeneste.

Et vigtigt Spørgsmaal er det, om en saadan stimuleret Eksport vil kunne hæve Valutakurserne. Efter Kvantitetsteorien skulde det være Tilfældet; men den logiske Konsekvens heraf vilde være, at Vekselkursen stod i Zenith, naar Landet eksporterede alt hvad det havde og intet indførte. Det er dog klart, at Udlandet ikke vilde have megen Tillid til et Lands Penge, hvis det førte en saadan Politik. Tysklands Eksempel er tilstrækkelig talende; det store „Ausverkauf“ gav Eksportørerne store Fortjenester, jagede Hjemmemarkedets Priser op i store Spring og smeltede Lønningernes Værdi ind i samme Grad; men i Udlandet var Resultatet en endnu ugunstigere Vurdering af Marken end før.

Naar mange hævder, at de økonomiske Kræfters „frie Spil“ vil føre det hele i Lave igen, er det derfor en urigtig Anskuelse. Men man maa være klar over, at der som nævnt staar mange store Interesser bag Ønsket om en lav og synkende Kronekurs.

Merindførslen siges ogsaa at føre til Landets finansielle Ruin og til Afhængighed af Udlandet. Ved Merindførslen i 1919 og senere skulde Danmark have sat sin nyserhvervede Kreditorstilling overstyr. Er det nu rigtigt? Ganske vist var Merindførslen stor i 1919; men kun en Del af Indførslen er forbrugt. En meget stor Del er gaaet til Nyforsyning af tømte Lagre, til forsømte Reparationer osv., og en endnu større Del er oplagret paa Spekulation med senere Genudførsel for Øje; alle Lagre, Pakhuse og Oplagspladser er som bekendt overfyldt af Varer. F. Eks. er af 29 Mill. kg Kaffe tilført Landet i 1919 kun 18 Mill. kg indgaaet i Forbruget. Med andre Ord, de udenlandske Tilgodehavender er i stor Udstrækning blevet omsat til fast Kapital eller Varekapital. En stor Del af den under Krigen erhvervede Kapital (Fordringer paa Udlandet) var desuden kun en Ændring i Kapitalformen.

I det hele taget bærer Indførselssiden ikke Ansvaret for, at Danmark eventuelt skulde komme i finansiell Afhængighed af Udlandet; gaar man ud fra at Prisniveauet gennemgaaende er 3-doblet siden 1913, er Indførslen i 1919 (2 600 Mill. Kr.) ikke over Normalaaret 1913 (855 Mill. Kr.). Og tager man et Gennemsnit af de i Krigsaarene indførte Vare mængder, finder man Nedgang for de fleste Varers Vedkommende. Hvis man skal ramme Indførslen ved Forbrugsind-

skrænkninger, maa man altsaa være forberedt paa, at man maa gøre Rationerne meget smaa.

Det springende Punkt er imidlertid, at Bestræbelserne for at gøre Danmark til det, man kalder et Kreditorland, i Virkeligheden ikke er samfundsøkonomisk begrundede, idet de kun er til Fordel for en ringe Kreds af Borgere, men derimod i direkte Modstrid med den øvrige Befolknings Velfærd. Under Krigen har Forholdene gjort Danmark til et Kreditorland; det vil sige, at danske Værdipapirer er hjemkøbt fra Udlandet, og at der yderligere er erhvervet Fordringer paa Udlandet. Men disse hjemkøbte Kapitaler er i hvert Fald for en stor Del erhvervet paa det store Befolkningsflertals Bekostning; i flere af disse Krigsaar havde vi nemlig gunstig Betalingsbalance og Merudførsel, s: at der blev unddraget Befolkningen Fornødenheder ud over det, der var nødvendigt til Betaling af Tilførslerne. Befolkningen som Helhed er nu stærkt interesseret i at faa suppleret Krigsaarenes afknappede Forbrug (f. Eks. af Manufakturvarer); den kan ikke have nogen Interesse i, at en meget snæver Kreds (jfr. Formuestatistiken) ligger inde med Fordringer paa Udlandet; og det er direkte mod dens Velfærd, hvis en Forøgelse af disse Fordringer sker ved Hjælp af paatvungne Begrænsninger af dens Forbrug. En Rigdom af fremmede Værdipapirer betyder naturligvis, at Ejerne tjener Penge ind fra Udlandet (Renter); men enten kommer disse kun en snæver Kreds tilgode eller ogsaa bliver de staaende i Udlandet, hvad man har mange Eksempler paa fra den økonomiske Historie. Hele Kampagnen for frivillig og tvungen Sparsommelighed gaar ud fra, at denne Sparsommelighed vil

fremme Landets Næringsliv; men da Resultatet af en Begrænsning af Importen og en Stimulering af Eksporten vil være en Indtægtsforskydning opefter, til Fordel for Folk, der har Varer at afhænde, og til Skade for alle, der lever af lønnet Arbejde, vil Fordelene ved en eventuel fremelsket Opblomstring af Landets Næringsliv med Nødvendighed tilfalde et Faatal og være til Skade for de fleste. Ser man nøjere til, er de meget anvendte Udtryk „gunstig Betalingsbalance“, „den nationale økonomiske Enhed“, „den nationale Husholdning“, „Landets Status“ osv., altsaa kun konstruktive Begreber, tildels rene Fraser; nogen national økonomisk Enhed eksisterer jo dog kun paa Overfladen; den økonomiske Sammenhæng mellem Befolkningsgrupperne er meget løs, for ikke at sige, at indbyrdes Modstrid er meget mere karakterisk i det moderne Samfund.

Paastanden om, at Befolkningen som Helhed har „spist“ de under Krigen opsamlede Kapitaler op, hviler derfor paa urigtige Forudsætninger. Kapitalerne ejes af et Faatal, og Ejerne har jo ikke uddelt dem mellem Folk; kun hvis de forskellige Virksomheder gav Underskud paa Grund af høje Lønninger, kunde man tale om, at Kapitalerne gik over i Publikums Besiddelse; i saa Fald vilde de sandsynligvis blive spist op; men en saadan Antagelse modsiges rigtignok af de store Dividender for Aaret 1919.

Man kunde endelig spørge om en vidtdreven Opsparing til syvende og sidst vilde medføre formindsket Merindførsel. Hvis de opsparede Kapitaler anvendtes til Grundlæggelse af nye Virksomheder i Landet, vil en saadan Opsparing uden Tvivl medføre stigende Indførsel (Raastoffer, Maskiner osv.). Derimod vil Ind-

førslen formindskes, hvis man lader Landets eget Næringsliv ligge brak og køber udenlandske Værdipapirer.

Det er endvidere et Spørgsmaal, om ikke en yderligere Indskrænkning af Købeevnen vil bidrage vægtigt til at gøre den økonomiske Krise akut, som lurder i Horisonten. Thi naar Købeevnen overalt indskrænkes, hvem skal da købe Varerne?

Resultatet af disse Betragtninger maa blive det, at Valutavanskelighederne ikke beror paa Merindførsel o. l., men paa en skæbnesvanger Konstruktionsfejl, en indre Disharmoni i den nutidige Økonomi; og alle økonomisk-politiske Foranstaltninger, der søger at rette lidt hist og lidt her paa Facadens skæveste Punkter uden Hensyn til denne Konstruktionsfejl, kommer uhjælpelig tilkort.

DET NYE TYSKE SKATTELOVSKOMPLEKS

Af

Joseph Davidsohn.

Den forestaaende Reform af de danske Stats- og Kommuneskatte love begunstiges af det Held, at der i Tyskland netop er fremkommet et betydeligt Komplex af nye og til Dels paa nye Principper byggende Skatte love, nemlig dels en Række Love om Enkelt skatter af meget forskellig Art, baade direkte og indirekte, dels en samlet „Reichsabgabenordnung“, der regulerer Skatteretsplejen i Almindelighed og samler de herhen hørende Regler. Et Uheld i Heldet er det, at dette nye, storslaaede System endnu er uprøvet og delvis ufærdigt, saa at en Udnyttelse af dermed gjorte Erfaringer bliver umulig: en Del af Lovene er næppe nok traadt i Kraft; en Mængde enkelte Bestemmelser, ja en hel Lov, er ved kort derpaa følgende Love atter formelt ophævede eller reelt ændrede, inden de naaede at blive benyttet; til mange er der endnu ikke udkommet „Ausführungsbestimmungen“ o. s. fr., saa at den Fordel, man kunde have draget af dem, om de havde været i en mindre kaotisk Tilstand, falder bort. Ikke desto mindre er der naturligvis særdeles meget at lære af de foreliggende Bestemmelser og Principper, som de frembyder sig. De, der skal lede Omlægningen af den danske Beskatnings Theori og Praxis, vil ikke komme udenom dette rige

Materiale, og vil ved dets Benyttelse snart mærke sig rigt lønnede for den dermed forbundne Møje.

Øjemedet med den følgende Omtale af det nye tyske Komplex er i Overensstemmelse med det sagte ikke at give en almindelig Fremstilling og Vurdering — dertil er Tiden endnu ikke inde — men et Forsøg paa dels at optrække Hovedlinjer, dels at fremhæve saadanne principielle og praktiske Enkeltheder, som kunde tænkes udnyttede ved Skattelovsreformen her, især hvis denne ikke paa Forhaand i enhver Henseende tænkes gennemført i det bestaaendes Aand, men eventuelt, om det maatte vise sig Umagen værd, delvis fra Grunden af. Det er dog væsentligt kun de direkte Skatter, især de personlige, der her haves for Øje. De nye Forbrugsafgifter frembyder næppe synderligt af almindeligere Interesse, og det nye, som „Reichsabgabenordnung“ paa dette Omraade bringer, falder overvejende paa organisatorisk, administrativt Omraade, hvor Rammerne er de samme som de for den direkte Beskatning i det følgende antydede.

1. Det revolutionerende Element indenfor det tyske Skattelovskomplex består i en radikal Omlægning af Beskatningsretten. Medens som bekendt tidligere de personlige Skatter tilfaldt Enkeltstaterne (og Kommunerne), medens Told- og Forbrugsafgifterne var Rigets, er Riget nu ikke blot principielt Indehaver af den formelle Beskatningsret, men ogsaa i Realiteten Modtager af Skatter, der hidtil svarede til Staterne. Kraftigst viser Forskellen sig med Hensyn til Indkomstskatten, der nu, ligesom Selskabsskatten og Arveafgiften, udelukkende forvaltes af Riget og i det følgende fremhæves som Eksempel. Ganske vist beholder Riget ikke hele Provenuet. Tværtimod. Men Princippets radikale Gennemførelse fremgaar tilstrækkeligt af de følgende Bestemmelser om Grænserne for Enkeltstaternes Beskatningsret: Staterne og Kommunerne kan opkræve Skatter, forsaavidt de ikke er uforenelige med Rigsforfatningen eller -Anordninger. Naar Riget paalægger Skat af en vis Art, ude-

lukker dette Paaligningen af tilsvarende Skatter til Enkeltstater eller Kommuner. Paaligning af Tillæg til Røgsskatter er kun Stater og Kommuner tilladt i Henhold til rigsretlig Bemyndigelse. Stats- og Kommuneskatter, der er egnede til at skade Rigets Skatteindtægter, maa ikke opkræves, naar Rigets modstridende Interesser maa anses for vigtigere. Bestaaende Stats- eller Kommuneskatter, der er uforenelige med sidstnævnte Forskrift, maa ophæves eller ændres. Nye Kommuneskatteregler skal anmeldes for den paagældende Røgsmyndighed, for at denne kan paase, at disse Bestemmelser ikke er overtraadt, ligesom der er foreskrevet Regler for Paakendelsen af Retssager mellem Stats- og Røgsmyndigheder i saa Henseende. (Landessteuergesetz af 30. Marts 1920, §§ 1—6). Og ved Røgsløv bestemmes det, om og i hvilken Udstrækning Staterne skal delagtiggøres i Røgsskatternes Provenu (ibid., § 16).

Som man ser, kunde Rigets Forret ikke let være betonet og omgjærdet stærkere. Dog er der samtidig anvist Staterne og Kommunerne andre Skattekllder til selvstændig Udnyttelse. Staterne henvises til at lægge Skat paa fast Ejendom og industriel (Haandværks-) Virksomhed, idet det overlades til dem selv, om de vil beregne Skatterne efter Værdien, Omfanget, det opnaaelige eller det faktiske Udbytte. I det sidste Tilfælde er det dog udtrykkeligt forbudt dem at lade Skatten komme til at ligne en Indkomstskat, ja blot at lade „den skattepligtiges personlige Ydeevne“ faa nogen Indflydelse paa Skattens Størrelse. Hvad Kommunerne angaar, er det for det første ligefrem paalagt dem at indføre en Forlystelsesskat, medmindre Staten selv har draget Omsorg derfor. Men yderligere skal Staterne, paa samme Maade som de selv modtager Andele i Røgsskatterne, gøre Kommunerne delagtige i de af dem modtagne Beløb. (Det er bekendt, at de preussiske Kommuner hidtil opkrævede Indkomstskat i Form af et simpelt Tillæg til Statsskatten, der beregnedes efter en Koefficient svarende til Kommunens aarlige Behov, jvfr. den danske Lignings-

procent, saa at f. Eks. enhver, der betalte 100 Mark i Statsskat, automatisk blev skattepligtig til Kommunen med 200 Mark. Saadanne Tillæg er som nævnt nu udelukket; dog har Trossamfund Ret til at paaligne Medlemsbidrag i den Form).

Det er klart, at de her skitserede Regler ikke mindst for Indkomstkattens Vedkommende i sig selv konstituerer et System af storslaaet Simpelhed. Den enkelte Skatteyder har intet med Spørgsmaalet om Skatteprovenuet at gøre. Han betaler f. Eks. sin Indkomstskat til Riget og kun til Riget, og lader dette om den videre Fordeling mellem sig og Staterne og disse atter om Fordelingen mellem sig og Kommunerne. Selv i et Land, hvor der som i Danmark kun er Stat og Kommune at dele imellem, vilde det jo være en uhyre Simplificering, om Skatteyderne kun havde at gøre med Staten, og Fordelingen derpaa foretoges ved de paagældende Myndigheder. Saa meget mere naturligvis, hvor der er tre om det. Man kan imidlertid vanskeligt værgе sig mod det Indtryk, at de stærke Enkeltstatsinteresser og den tilsvarende Modstand, der ved Skatternes Overførelse til Riget var at overvinde, har affødt Indrømmelser og Kompromis'er, der lod en stor Del af den næsten geniale Simpelhed gaa til Spilde. Naturligvis er det i og for sig ikke nogen Indrømmelse eller nogen Forplumring, at Riget ikke selv beholder hele Indkomstkattens Provenu. Dette var paa Forhaand givet. Men det føles som en Forringelse, at det der fordeles ikke er det faktisk indkomne Beløb uden Hensyn til, hvorfra og hvorledes de enkelte Dele oprindeligt er indkommet, men hvert enkelt Skattebeløb. Ligesom i Danmark et Aktieselskabs Kommuneskat fordeles mellem de forskellige Kommuner, i hvilke Selskabet har drevet Virksomhed, saaledes sker der her — efter Regler, der i meget minder om de i det nævnte Tilfælde her gældende — samtidig med Ansættelsen af en Person eller Selskab til Skat en Fordeling af Skattebeløbet mellem Rige, Stat og Kommune. Da nu ikke blot

Bopæl, men ogsaa, som billigt er, Erhverv i en Stat eller Kommune gør disse berettiget til Andel i vedkommende Skat, kan det altsaa let ske, at det af en Person ydede Skattebeløb vil være at fordele mellem adskillige Stater og indenfor hver af disse atter adskillige Kommuner. Man er ikke fri for at svimle lidt ved Tanken og frier sig vanskeligt fra den Opfattelse, at Momenter, der ikke har været af skatteteknisk Natur, har medført en Opgivelse af den eneste naturlige og Enhedsskatten værdige Konsekvens af denne: Fordelingen af det indkomne Skattebeløb efter ydre Kriterier¹⁾. Mellem Rige og Stater sker Fordelingen derimod forsaavidt rationelt, som Riget af ethvert Indkomstskattebeløb beholder $\frac{1}{3}$; paa samme Maade $\frac{1}{3}$ af Selskabsskatten, 80 % af Arveafgiften, 50 % af Skatten paa Grundkøb. Om Omsætningsskatten — en indirekte Skat af lignende Art som den danske Smykkeskat eller Børsskatten, men af mere almindeligt Omfang — gælder det rent undtagelsesvis, at hele Fordelingen sker af det samlede Provenu og efter en ydre Maalestok: Staterne deler 10 % af det indkomne imellem sig efter Folketal, og hver Kommune faar (af Rigets Andel) 5 % af det der indkomne.

2. Rigets Overtagelse af de indirekte Skatter forudsætter en Rigs-Organisation af Skatteretsplejen, for Indkomstskattens Vedkommende af Ligningen og hvad dertil

¹⁾ Som midlertidig Overgangsbestemmelse er det ganske vist fastsat, at de en Stat tildelte Andele tilsammen skal udgøre, hvad der tidligere indkom ved de Statsskatter, der nu udelukkes ved Indførelsen af tilsvarende eller lignende Rigsskatter (jvfr. Gesetz über die Reichsfinanzverwaltung af 10. September 1919, § 46). Forøvrigt er de nugældende Fordelingsbestemmelser, Børn af et Kompromis, som de er, ikke tænkt som endelige: de gælder foreløbigt til og med Skatteåret 1922—23, hvorefter der skal finde en Revision Sted. Dette kan yderligere til enhver Tid ske, naar der sker Forskydning i Forholdet mellem Rigets og Staternes Opgaver og i lign. Tilfælde, ligesom der i selve Landessteuergesetz allerede er truffet Bestemmelser om Rigets Overtagelse af en Række hidtil Staterne paahvilende Opgaver og Udgifter.

hører. Da nu imidlertid Forbrugsafgifterne er stærkt udviklede i Tyskland — og ved de nu vedtagne Love udvikles yderligere — har man atter med organisatorisk Dristighed kreeret en ny stor Simplificering, nemlig Oprettelsen af „Finansvæsener“, der administrerer samtlige Riget tilhørende Skatter og Afgifter, fra den rene Told til den personlige Indkomstskat (og paa Enkeltstaternes Forlangende ogsaa medvirker ved Statsbeskatningen). Denne nye Organisation er sket ved „Reichsabgabenordnung“ af 13. December 1919, der imidlertid tillige udgør en Codex for den hele Skatteret og derfor spiller en lignende Rolle indenfor den samlede tyske Skattelovgivning som i Danmark Statsskatteloven af 8. Juni 1912 (dog at RAO ikke desuden er en speciel Indkomst- og Formueskatte lov). Thi ogsaa Staternes Skattepaalæg skal ske i Overensstemmelse med de i RAO fastslaaede almindelige Principper (Landessteuergesetz § 14). Kun er RAO ulige mere omfattende, tager et langt større Antal Problemer op til Afgørelse, omspænder et videre Felt og er samtidig indenfor dette langt mere detailleret end den danske Statsskatte lov, minder derfor maaske i sig selv mere om en Lov som Retsplejeloven.

De nyskabte Organer er: „Finanzämter“, „Landesfinanzämter“ og „Reichsfinanzhof“. I Virkeligheden organiseres de nye Institutioner dog ikke paa bar Bund, idet Riget i hvert Fald foreløbigt overtager bestaaende Stats- og kommunale Skattevæsener. Som de tilsvarende danske Organers er de nævnte tyskes Opgave af dobbelt Art: dels administrerende, dels retsafgørende. Ved Siden af Finanzamt'et skal der, forsaavidt Administrationen af personlige Skatter angaar, udnævnes „Udvalg“ af Lægsmænd, der medvirker ved Ansættelsen. Der er dog en meget væsentlig Forskel paa disse Organers og de danske Ligningskommissioners Karakter. Thi medens disse selv sidder inde med den lovlige Myndighed til at træffe Afgørelsen i alle de Spørgsmaal, der er underlagt dem, er de tyske „Ausschüsse“ snarest stillet til Finanzamt'ets Raadighed for at udfylde

den Stilling, som i København Rodemestrene indtager som Repræsentanter for Lokal- og Personalkendskabet, — medens den egentlige Afgørelse ligger hos Amt'et og dettes Leder, altsaa hos det embedsmæssige Element. Ja man er gaaet saa vidt som til at give Finanzamt'ets Leder Klageret til Landesfinanzamt'et over enhver af hans eget Amt truffet Afgørelse, ved hvilken „Udvalget“ blot har medvirket! Med andre Ord: den Blanding af egentlig administrerende og retsafgørende paa den ene og oplysende Virksomhed paa den anden Side, som den danske Ligningskommission er Udtryk for, kendes ikke; de to Funktioner er sondret ud fra hinanden. Meget nær kommer „Udvalget“s Stilling den, de københavnske Ligningsmænd faktisk indtager. Det er ogsaa typisk, at naar under en Skattesag Regnskaber skal forelægges som Bevis, er det Lederen af Finanzamt'et der skal gennemgaa disse og blot meddele Udvalget Resultatet: selve Bøgerne maa ikke forelægges Udvalget.

Medens den retsafgørende og den administrative Virksomhed for Finanzamt'ets Vedkommende udøves under et, falder Landesfinanzamt'et i to Dele: den administrerende og den retsafgørende: Finanzgericht, der nærmest er en Domstol. Landesfinanzamt'ets Leder og de faste Medlemmer af Finanzgericht udnævnes af Rigsregeringen, de læge Medlemmer af vedkommende Selvstyreorgan (Ombud). Landesfinanzamt'ets Chef har desuden en afgørende Stemme ved Besættelsen af Lederstillingerne ved Omraadets Finanzämter.

Reichsfinanzhof er helt igennem organiseret som en Domstol af højeste Rang. Halvdelen af Medlemmerne skal opfylde Betingelserne for at beklæde Dommerembede, og alle nyder de den i Forfatningen og i Bestemmelserne om Rigsretten for dennes Medlemmer gældende Retsstilling.

Det mere embedsmæssige, der udmærker de tyske Organer fremfor de tilsvarende danske, især for de lavere Graders Vedkommende, ytrer sig ikke mindst deri, at hine i højere Grad har Karakteren af Retter, af Domstole. I

Overensstemmelse hermed er det ogsaa foreskrevet, at enhver Skatteansættelse skal være en Kendelse; Skønnet er kun tilladt, naar virkelig Materiale ikke kan fremskaffes.

Af enkelte ejendommelige Bestemmelser kan først nævnes den, at Modregningskrav overfor Riget i Skattesager anerkendes, naar det da drejer sig om ubestridte, forfaldne Krav. Personer, der ikke efter de almindelige Regler er bogføringspligtige, skal dog, hvis deres Indtægt overstiger 10 000 Mark, notere deres Indkomster. Der er indrømmet Skattemyndighederne Ret til at beiræde og undersøge Skattepligtiges Rum og Grund saavel som til at forlange Erklæringer med Eds Virkning afgivet. Der bestaar en Pligt til at vidne for Skattemyndighederne, og der er givet udførlige Regler for, i hvilke Tilfælde og for hvilke Personer der gælder Undtagelser herfra. Ja, der kan gaae som for Domstolen forlanges Ed af Vidnerne. Falske Vidneudsagn straffes efter de almindeligt herfor gældende Regler. Alle Myndigheder og Embedsmænd er pligtige at meddele Skattemyndighederne Underretning om Overtrædelser af Skattelovene, som de maatte erfare ad tjenstlig Vej.

Naar Skattemyndighederne betvivler Rigtigheden af gjorte Angivelser og gør disse til Genstand for nærmere Undersøgelse, paahviler det den skattepligtige at dække de hermed forbundne Omkostninger, hvis Undersøgelsen har vist, at det faktiske Beløb overstiger det angivne med $\frac{1}{3}$ eller mere. Bøger og Regnskaber skal saa vidt muligt undersøges i den skattepligtiges Hjem eller Lokale.

Der paahviler Skattemyndighederne en Pligt til, inden de forkaster en Selvangivelse, at underrette den skattepligtige om, at den ikke kan tages til Følge, og give ham Lejlighed til, inden den endelige Ansættelse sker, at ytre sig om Sagen. Da Erfaringerne fra København viser, at kun en forholdsvis ringe Del — for indeværende Skatteaar ca. $\frac{1}{3}$ — af saadanne „forhøjede“ Skatteydere klager (naturligvis modtager de en motiveret Meddelelse om Forkastelsen), paabyrder man altsaa i Tyskland, ganske som

i de danske Købstæder og Landkommuner, Ligningsmyndighederne en uhyre Mængde obligatoriske, men ganske unyttige Forhandlinger med Folk, der ikke vilde tænke paa at klage og intet har at klage over. Og yderligere opammer man en Mængde overflødige Indsigelser ved at foreskrive, at de Meddelelser om Ansættelsen, som Skatteyderne har Ret til, skal indeholde en Angivelse af Skattebeløbets Størrelse: naturligvis skal Folk, naar man ligefrem truer dem med, at de kommer til at betale en saa og saa høj Skat, hvis de ikke klager, nok melde sig med Indsigelser uden Hensyn til, om de faktisk har haft den meddelte Indtægt eller ej. Man burde tværtimod foreskrive, at en Meddelelse om en Ansættelse, og om Klageret i Tilfælde af formentlig Forfordeling, aldrig maa indeholde Underretning om Skattebeløbets Størrelse.

Hvad Klagevejen angaar, er denne paa det nærmeste som efter den danske Skattelov, dog at enhver Ansættelse først paaklages for det Finanzamt selv, der har foretaget den: dette kaldes „Indsigelse“ (Einspruch). Over dettes Afgørelse kan der saa ske „Paaanke“ (Berufung) for vedkommende Landesfinanzamt; og endeligt kan man over sidstnævntes Afgørelse i visse Tilfælde klage til Reichsfinanzhof: „Rechtsbeschwerde“. I Modsætning til det lidt klare Forhold i Danmark, hvor mange Skattesager bringes for Domstolene, der i Reglen først maa tage Stilling til Spørgsmaalet, om de er kompetente eller ikke, er Skattesager efter RAO overhovedet udelukkede fra de almindelige Domstole, hvad der ganske vist er mere naturligt, hvor de for Skattesager gældende Instanser i sig selv er en Slags Domstole. Det er ejendommeligt, at Reichsfinanzhof i Modsætning til de lavere Instanser ikke kan ændre en Ansættelse til Klagerens Skade. Men ogsaa Finanzämterne har Klageret til Reichsfinanzhof. — Spørgsmaalet om Sagsomkostninger er i Princippet afgjort derhen, at den tabende betaler.

Om Fremgangsmaaden i Tilfælde af manglende Be-

taling giver RAO naturligvis ogsaa særdeles udførlige Regler. Her skal dog kun nævnes den Bestemmelse, at Skatteyderen i Tilfælde af „Udpantning uden Udlæg“ paa Begæring er pligtig at forelægge Myndighederne en Fortegnelse over sine Ejendele, udestaaende Fordringer m. m. og at aflægge Ed paa, at denne Fortegnelse er affattet efter bedste Evne. Finanzamtet kan i disse som i andre Tilfælde selv modtage Eden. Vægrer den paagældende sig, henvises Sagen dog til Retten.

Som 3. Del af RAO finder vi endelig en fuldstændig (Told- og) Skattestraffelov, der omfatter næsten hundrede Paragrafer og ligeledes systematisk bestræber sig for at dække ethvert muligt Tilfælde. Denne Del er ikke den mindst interessante. Dens første Bestemmelse (§ 355) gaar ud paa, at den almindelige Straffelov gælder, hvor der ikke i Skattelovene er foreskrevet Afgivelser fra den. Og i det hele taget tages der fat med stor Kraft. En typisk Bestemmelse er det, at betydeligere Straffe kan bringes til Offentlighedens Kundskab paa den straffedes Bekostning! Skattemyndighederne er selv kompetente til at ikende Straf, men i visse Tilfælde henvises Sagen til Retten. Politiets o. l. Myndigheds Bistand kan rekvireres af Skattemyndighederne baade i Straffesager og til almindelige Undersøgelser. De foreskrevne Straffe er ikke blot Bøder og Konfiskation, men ogsaa Fængsel og Fratagelse af Tilladelse til fortsat Udøvelse af det paagældende Erhverv! Det sidste kan saaledes bringes i Anvendelse, naar nogen gentagne Gange skattesvigagtigt har forfalsket Bøger o. a. Regnskabsmateriale. (Ved Told- og Forbrugsafgifter straffes „Skattehæleri“ ikke ringere end den tilsvarende Form for Skattesvig selv). Der er fastsat en, ganske vist ringe, Bødestraf for i Offerter, Annoncer o. dslg. at henvise til, at der ved Afslutning af Handeler paa den deri anbefalede Maade foruden de rent forretningsmæssige ogsaa opnaas skattemæssige Fordele.

Betrakter man de her behandlede, overvejende organi-

satoriske Bestemmelser, er de mest iøjnefaldende Træk disse: 1. Overførelsen af de personlige og dermed beslægtede Skatter, som Arveafgiften, til Riget — 2. Oprettelsen af et Net af Rigsskattemyndigheder — 3. den strafferetlige Tilnærmelse af Skatteforseelser til de tilsvarende borgerlige Forseelser. Den retlige Karakter af de Skatternes Paaligning vedrørende Organer og den i saa Henseende foreskrevne Fremgangsmaade og endelig ikke mindst selve Skatterettens Codification i Reichsabgabenordnung er ligeledes Resultater af ikke ringe Betydning.

3. Vi gaar nu over til kort at omtale nogle af de interessanteste enkelte Skatter og Love. Da de tyske Skatter undertiden har lidet oplysende Navne, benytter man Lejligheden til lige at angive Karakteren af visse Skatter, der hyppigt vil ses omtalt i Presseberetninger, men som midlertidige Foranstaltninger ellers ikke er Led af Systemet og derfor ikke skal omtales nærmere: „Nødofferet“ er en Formueafgift eller rettere en Afgivelse af Formue en Gang for alle. Af de første 50 000 Mark af den afgiftspligtige Del af Formuen (der er omstændelige Regler om Fradrag) svares der 10 %, af den Del, der ligger over 7 Millioner, 65 % — altsaa i hvert Fald en meget betydelig Formuekonfiskation, om man saa vil (Lov af 31. December 1919). De „overordentlige Krigsskatter“ (ausserord. Kriegsabgabe; for 1919—20: Lov af 10. September 1919) er Merindkomstskatter paa Personer og Selskaber af væsentligt samme Beskaffenhed som de i Danmark kendte. Derimod er „Krigsafgiften af Formueforøgelse“ (Lov af samme Dato) en Afgift en Gang for alle af Formue tilvæksten under Krigen, nøjagtigere af Forskellen mellem den til Formueskats Svarelse i Henhold til Lov af 3. Juli 1913 for første Gang ansatte Formue og Formuen pr. 30. Juni 1919 — naturligvis efter utallige Fradrag og med utallige Forbehold paa begge Sider. Denne Lov er interessant ved, at den opviser en Sats paa 100 % (nemlig for den Del af den afgiftspligtige

Formuetilvækst under Krigen, der ligger udover 375 000 Mark).

Den betydningsfuldeste af de enkelte Skatter indenfor Komplekset er naturligvis Rigsindkomstskatten, der er ordnet ved Lov af 29. Marts 1920. I denne Lov, ikke i RAO, findes ogsaa de teoretiske Bestemmelser om Indkomstens Beregning, om Indkomstskattepligt o. dslg. I det store og hele er som venteligt de herfor gældende Regler i Overensstemmelse med de i den danske Statsskattelov og Praksis givne. Enkelte afvigende bør fremhæves. Tyske Borgere er indkomstskattepligtige, med mindre de har opholdt sig varigt i Udlandet i over to Aar uden at have nogen Bopæl i Tyskland, — Udlændinge, naar de har en Bopæl i Tyskland, eller opholder sig der i Forbindelse med Udøvelse af et Erhverv eller af andre Grunde har opholdt sig der længere end seks Maaneder. Skattepligtig med en Del af Indtægten bliver man i Tyskland efter lignende Regler som her. De Regler, gennem hvilke man søger at afgrænse Indkomstbegrebet, er saaledes affattede, at man søger at opregne enhver tænkelig Form af Indtægt. Man lægger Mærke til, at Gaver sidestilles med Underholdsbidrag og ikke medregnes til Indtægten, naar de hidrører fra Personer, der er skattepligtige med deres hele Indtægt. (Derimod betales der under Navnet „Gaveskat“ Arveafgift af Gaver). Paa lignende Vis sidestilles Udstyr, selv om de ikke er Arveforskud, med disse og er ikke Indtægt. Understøttelser af offentlige Midler, Stiftelser o. dslg. til trængende eller som Hjælp til Uddannelse og til kunstneriske og videnskabelige Formaal er ikke indkomstskattepligtige. Grænsen mellem Formueforøgelse og Fortjeneste ved Salg af fast Ejendom har man i Modsætning til Forholdet i Danmark draget efter rent objektive Kriterier: hvad man har ejet i ti Aar eller før Krigen, gælder som Kapitalanbringelse, i alle andre Tilfælde henregnes Avancen til Indtægten. Ved Løsøre er derimod som i Danmark Øjemedet afgørende. Nødvendige Udgifter

til Befordring til og fra Arbejdsstedet kan fradrages Indkomsten som Driftsudgift — modsat dansk Praxis — ligeledes hvad der faktisk medgaar i Husholdningen paa Grund af Husmoderens Fraværelse i Erhvervsøjemed. — Den tyske Interesse for personlig Forsikring viser sig i Bestemmelser om, at en Række herhen hørende Præmiebeløb kan fradrages i den skattepligtige Indkomst. Regler om Fradrag „for egen Person“, Husstandens Medlemmer osv. savnes heller ikke her.

Det teoretisk interessanteste ved Indkomstskatteloven er imidlertid selve Skalaens Form, der afviger fra de i Danmark kendte. Medens Progressionen her ligger deri, at i Princippet den hele Indtægt beskattes med en desto højere Sats, jo større den er, deles (den skattepligtige Del af) Indtægten efter den tyske Lov i et stort Antal af hinanden uafhængige Dele, der hver beskattes med sin faste Sats uden Hensyn til den samlede Indtægts Størrelse. Af de første 1 000 Mark af den skattepligtige Del af Indkomsten svares saaledes altid og af alle 10 %, af de følgende 1 000 Mark paa samme Maade 11 % og saaledes videre, stadigt 1 % mere af den følgende Del af Indtægten (Trinene er dog ikke hele Vejen paa 1 000 Mark, men vokser efterhaanden til 10 000), indtil vi naar Satsen 60 %, der svares af den Del, og kun af den Del af Indtægten, der ligger over $\frac{1}{2}$ Million Mark. Forøvrigt er ikke blot Indkomstskattens, men ogsaa de øvrige Skatters Skalaer, forsaavidt deres Natur tillader det, indrettet efter dette Mønster.

Den mest omstridte Bestemmelse i Indkomstskatteloven ligger imidlertid paa Optræknings Omraade og er i sin Art ikke mindre radikal end de mest revolutionerende af de hidtil nævnte. Hvad der hentydes til er en organisatorisk Opfindelse, der i sig selv ikke er ny, nemlig Skattemærker med tilhørende Opklæbningsbog (kaldet Skattekort). Ogsaa i Danmark har de været prøvet som Middel til at lette Trykket ved at fordele det jævnt over en længere Periode. Her er imidlertid Maalet et andet, nemlig at sikre Skattens

Erlæggelse. Enhver Arbejdstager i Ordets allervideste Forstand skal have sit Skattekort, og enhver Arbejdsgiver er pligtig at udbetale en vis Del af Arbejdsgodtgørelsen i Form af Skattemærker, der paa Stedet indklæbes og „kasserer“. Oprindeligt skulde (§ 45) 10 % af al Løn o. dslg. udbetales i Skattemærker. Denne altfor summariske Bestemmelse er ved en Tillægslov (af 21. Juli 1920) blevet passende differentieret, saaledes at der først ses bort fra et vist Beløb (125 Mark maanedligt eller mere, efter Husstandens Størrelse); af den resterende Del af Lønnen skal der da til Gengæld udbetales en med Lønnens Størrelse voksende Del i Skattemærker, saa at ved meget store Lønninger (over 1 Million Mark) endog 55 % erlægges i Mærker. Ad denne Vej sikrer man sig ikke blot mod ved „Udpantning uden Udlæg“ at gaa glip af hele Skatten, men ogsaa at de paagældende, selv om de f. Eks. ved Omflakken unddrager sig Ansættelse til Indkomstskat, dog kommer til at betale i hvert Fald en stor Del af den. Ved Betalingen udrives Bladene med de i det sidste Kvar- tal indklæbede Mærker af Bogen, der er indrettet dertil, og gælder som Penge, saa at Skatteyderen altsaa faar tilbagebetalt, hvad han maatte have forudbetalt for meget, og Kassereren paa sin Side i sin Kasse enten skal have Mærker eller Penge for det Beløb, han skal svare til. —

Loven om Selskabsskat af 30. Marts 1920 indeholder Bestemmelser om, hvad man i Danmark vilde kalde Indkomstskat paa Selskaber, der beregnes efter lignende Principper som de i den danske Lov af 4. Oktober 1919 indeholdte. Dog betaler ethvert Selskab 10 % af Indkomsten. Men herudover beregnes der for Selskaber med Erhvervsøjemed af den Del af Indkomsten, der under en eller anden Form fordeles til Deltagerne, et Tillæg, hvis Størrelse er afhængig af Forholdet mellem den nævnte Del af Indkomsten og Aktiekapitalen.

Som et Led af Indkomstskatten i videre Forstand kan man ogsaa betragte Kapitaludbytteskatten (Lov af 29.

Marts 1920). Skatten erlægges med 10 % af Kapitaludbyttet og svares af Kapitalejeren, altsaa ved Fordringer af Kreditor, idet enhver Aftale om, at Debitor skal erlægge Skatten, er ugyldig. Naturligvis gælder der ogsaa her en Mængde Fradrags- og Undtagelsesregler. Vigtig er Bestemmelsen om, at visse Smaakapitalister, der lever af Renterne og er over 60 Aar gamle eller erhvervsudygtige, kan fradrage en større eller mindre Del af den erlagte Kapitaludbytteskat i den dem paalignede Indkomstskat.

Omsætningsskatten (Lov af 24. December 1919, jvfr. Lov af 26. Juli 1918) er ikke noget Tillæg til Indkomstskatten ell. dslg., men en indirekte Skat, der svares af Handlende og Producenter af enhver Slags i Forhold til deres Salg og af Personer i lignende Stillinger, f. Eks. Hotelejere, i Forhold til Bruttoindtægten. Det er naturligvis Meningen, at Priserne skal forhøjes i tilsvarende Omfang, ligesom man da ogsaa, hvor det drejer sig om værdifuldere Genstande, oftest vil se disses Pris angivet incl. eller excl. Omsætningsskat. Dennes Højde er for almindelige Varer ringe — $1\frac{1}{2}$ % — men stiger for en Række nærmere i Loven specificerede Genstande og Ydelser til ret betydelige Satser, saaledes for Udlejning af Rideheste og Hotelværelser 10 %, ved Salg af Smykker 15 %. Omsætningsskatten forudsætter en indgaaende Kontrol med de Handlende, hvorfor Loven indeholder vidtgaaende Bestemmelser om Bogføringspligt (§ 31), der naturligvis ogsaa kommer de øvrige Skatter tilgode. For Udenrigshandelen gælder Loven ikke; i Tilfælde af Export godtgøres erlagt Omsætningsskat.

Arveafgiften (Lov af 10. September 1919) er ejendommelig ved Delingen i to selvstændige Skatter: paa Boet eller rettere den Arvingerne tilfaldende Del af dette („Nachlasssteuer“) og paa Arvelodder („Erbanfallsteuer“). Af den samlede Arvingerne tilfaldende Masse svares der efter nærmere Regler mellem 1 og 5 % — det sidste for den Del af den udloddede Masse, der overstiger 2 Millioner Mark. Men ved Siden heraf svares der af enhver

Arving en med Loddens Størrelse og Slægtsskabets Fjernhed voksende Afgift, hvis Satser bevæger sig mellem 4 og 70 %. Arvingerne og Myndighederne har Ret til at enes om at se bort fra en nøjagtig Opgørelse og beregne Skatten efter et Skøn.

Endeligt skal man lige nævne Lovene mod Kapitalflugt (af 8. September 1919) og mod Skatteflugt (af 26. Juli 1918 og 24. Juni 1919).

LANDBOKKOMMISSIONEN AF 1911

BETÆNKNING I—II.

(1916 og 1920; 63 + 360 Sider).

Ved Forhandlingerne i Folketinget i 1908—09 om Forslaget til Husmandsloven af 1909 fremsatte den daværende Landbrugsminister Anders Nielsen Tanken om at ned sætte en Landbokommission. Tanken blev vel modtaget, men blev dog først realiseret, da Anders Nielsen igen blev Minister.

Kommissionen blev nedsat ved Lov af 14. Marts 1911, der i § 2 nævner følgende Emner, om hvilke Kommissionen har til Opgave at afgive Betænkning:

- 1) en ny Lovgivning vedrørende Landbrugets Kreditforhold,
- 2) Formen for Adgang til Brug af Jord, som er i offentlig Eje, og
- 3) mulige Ændringer i Ekspropriationslovgivningen.

Det fremgaar imidlertid af Forhandlingerne paa Rigsdagen, at ovenstaaende Program kun løseligt angiver det, man egentlig ønskede behandlet og undersøgt af Kommissionen. Meningen var, at Kommissionen kort og godt skulde behandle Jordspørgsmaalet. Man var begyndt at se, at dette ikke lod sig løse ved Husmandslovene. Mange Udtalelser — ogsaa fra Anders Nielsen selv — tyder herpaa. Det er denne Betragtning, der har ført til, at Kommis-

sionen under Behandlingen af Punkt 3 i al Almindelighed har behandlet Spørgsmaalet om, hvorledes Staten erhverver Jord til Oprettelse af mindre Landbrug (ikke blot ved Ekspropriation), og desuden Spørgsmaalet om Jordens Beskatning. Disse to Emner behandles i Betænkningens 2. Del, medens de to ovenfor under 1) og 2) nævnte behandles i 1. Del.

I sin Behandling af Kreditspørgsmaalet gennemgaar Kommissionen de faktiske Prioritetsforhold her i Landet og paaviser, at Behæftelsesprocenten er adskilligt større hos os end i andre Lande (jfr. herom en paa Kommissionens Foranledning af Dr. polit. Wieth-Knudsen udarbejdet Fremstilling af Prioritetsforholdene i forskellige fremmede Lande, trykt som Bilag II, hvis Resultater fra de forskellige Lande dog er meget vanskelige at sammenligne). Kommissionen finder Aarsagerne til denne høje Prioritering i Arvedelingen i Forbindelse med den frie Omsættelighed af Jorden og endelig i Kreditsystemets Fortræffelighed og kommer til det Resultat, at nogen væsentlig Forbedring gennem Lovforanstaltninger ikke kan opnaas uden at forstyrre de ovennævnte Forhold, der paa andre Punkter byder store Fordele. De Forbedringer, Kommissionen foreslaar, bestaar — foruden i nogle mindre væsentlige Forandringer ved Vurderingerne og Hypotekforeningerne — i et Forslag om at gennemføre en Sondring mellem den egentlige Prioritetsgæld og Driftskrediten. Kommissionen gør med Rette opmærksom paa det uheldige i, at Laan til Driftens Udvidelse og Forbedring faar Lov til at forøge den almindelige Prioritetsmasse paa en Landejendom, medens det sunde og rigtige vilde være, at saadanne Laan blev afdraget meget hurtigt, i en kort Aarrække der nærmere kunde bestemmes efter Arten af den Forbedring, Laanet blev anvendt til. Kommissionen fremsætter to forskellige Forslag til Lovregler — et vedrørende Grundforbedringslaan og et vedrørende almindelige Driftsloan.

Disse sidste foreslaas ydet gennem Foreninger med solidarisk Ansvar, medens de første er foreslaaet ordnede gennem Hypotekbanken. Fra en Del af Kommissionen er det foreslaaet at give Grundforbedringslaanene Fortrinsret fremfor tidligere Prioriteter, ud fra den Betragtning, at Laanene derved blev billigere, uden at de tidligere Prioriteters Sikkerhed blev forringet, da Laanenes Hensigt jo var at iværksætte en Forbedring af Ejendommen, der mindst skulde svare til Grundforbedringslaanets Størrelse.

Det maa indrømmes, at der ligger rigtige Tanker til Grund for en saadan Udskillelse af Driftskrediten fra den almindelige Kreditmasse, og at disse Tankers Virkeliggørelse vilde betyde et Fremskridt. Mere principiel Betydning for hele Kreditspørgsmaalet har dog to Spørgsmaal, som Kommissionen kun berører: Spørgsmaalene om at afløse „Kapitalgæld“ med „Rentegæld“ og om en Grundværdiskats Indflydelse paa Prioritetsforholdene. Jeg tror, at man ved Behandlingen af disse Spørgsmaal vilde have belyst Prioritetsstigningens Aarsager bedre og bragt Kreditspørgsmaalet i mere organisk Forbindelse med Kommissionens øvrige Arbejde, end Tilfældet er blevet.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Besiddelsesformen for det offentlige Jord, naar den gives i privat Brug, har Kommissionen foreslaaet en Ordning, hvorefter Staten giver Jorden i „Eje“, saaledes at Køberen ikke betaler Jordens Værdi kontant, men forrenter den. Denne Renteafgift maa ikke afløses, men forandrer Størrelse, idet der skal foretages periodiske Omvurderinger, saaledes at den Værdi, der skal forrentes, i Almindelighed skal svare til, hvad en forstandig Køber vilde give for Jorden, for saa vidt den hørte til en middelstor Bondegård. En Del af Kommissionen har næret Betænkelighed overfor de periodiske Vurderinger (Højre, en Del af Venstre), men fraregnet dette kan dog Kommissionen som Helhed slutte sig til det væsentlige i en lille Afhandling (I, S. 49—58), hvori et af Medlemmerne, Departementschef Riis-Hansen, begrun-

der de nye Principper og navnlig henviser til, at de smaa Jordbrugere fritages for en økonomisk Risiko, der ikke hører dem til, og faar Jorden overladt til en retfærdig Pris. — Hermed er dette Spørgsmaal løst saa udmærket, som Tiden kræver. Kun synes det noget angribeligt, naar Kommissionen foreslaar at fastsætte den Rente, Jordbrugerne skal betale, periodisk efter Hypotekbankobligationernes Kurs, da denne kun delvis er bestemt af danske Forhold. Dette Princip er da heller ikke optaget i Jordlovene fra i Fjor (jfr. Lov Nr. 537 og Nr. 557 af 4. Oktober 1919), der ellers iøvrigt er bygget paa disse Principer, men man har der i Stedet valgt Kurserne paa Østifternes Kreditforenings og Jydsk Landkreditforenings Obligationer af løbende Serier, hvad der ogsaa maa anses for et naturligere og rigtigere Grundlag.

I det næste Hovedafsnit af Betænkningen (2. Dels første Afsnit) omhandles Bestræbelserne for at erhverve Jord for det offentlige, der kan gives i privat Brug efter de ovenfor foreslaaede Principer. Kommissionen omtaler først to specielle Foranstaltninger: Anvendelsen af Præstegaardsjorderne og Ophævelsen af Len og Stamhuse — tilsammen vil der ad disse Veje kunne skaffes 80 000 Tdr. Land Agerjord. Med Hensyn til Præstegaardsjorderne fremsætter Kommissionen ikke noget detailleret Forslag, da Regeringen selv havde forelagt Rigsdagen et Lovforslag, der tildels byggede paa Kommissionens Arbejde (jfr. ovennævnte Lov Nr. 537 af 4. Oktober f. A.).

Derimod har Kommissionens store Flertal (11 af 15 Medlemmer) udarbejdet et Forslag til Lov om Lens, Stamhuses og de herhen kørende Fideikommiskapitalers Overgang til fri Ejendom, hvorved et Spørgsmaal, hvis Løsning har staaet paa Dagsordenen siden 1849, endelig er bragt sin Afslutning nær, — samtidig med, at $\frac{1}{4}$ af disse Besiddelsers Arealer som Betaling for Frigivelsen gaar over til Samfundet. Paa et eneste Punkt er der en principiel Forskel mellem Kommissionens Forslag og den

derpaa byggede Lov (Nr. 563 af 4. Okt. f. A.). Kommissionsforslaget er bygget paa Princippet om en frivillig Overenskomst mellem Staten og vedkommende Lens- eller Stamhusbesidder. Tanken hermed er den, at man derved kommer ud over alle de historiske og juridiske Spørgsmaal, der knytter sig til Lenenes og Stamhusenes Oprettelse og eventuelle Frigivelse, og som netop har været de Skær, hvorpaa alle Forslag hidtil er strandede. I den vedtagne Lov (§ 11) er det imidlertid bestemt, at der af Besiddelser, for hvilke der ikke inden Udgangen af 1921 er fremsat Anmodning om Overgang til fri Ejendom efter Lovens Regler, fremtidig skal svares en aarlig Afgift til Staten af 1 eller i visse Tilfælde $1\frac{1}{5}$ % af Besiddelsernes Værdi. Med denne Bestemmelse er den frivillige Ordning i Virkeligheden ophævet, og derved kan man igen risikere, at de juridiske Spørgsmaal melder sig¹⁾.

Selv om der ad disse to Veje fremskaffes betydelige Arealer, vil de dog i Løbet af en Aarrække være brugt op, og Kommissionen har derfor ogsaa behandlet Spørgsmaalet om mere almindelige Midler til fortsat Jorderhvervelse for det offentlige. Der kunde her være Tale om Forkøbsret for Staten og endelig om Ekspropriation. Overfor disse Foranstaltninger har Meningerne indenfor Kommissionen imidlertid været meget delte. Et Udkast til Lov om saadan Erhvervelse af Jord til det offentlige er aftrykt som Bilag IV, men er ikke blevet behandlet færdigt (jfr. II, S. 32—33).

Allerede under den Debat, der i Kommissionen har været ført om Ekspropriationen, er Beskatningsspørgsmaalet kommen frem. Ogsaa overfor dette Spørgsmaal har der naturligt været forskellige Standpunkter, af hvilke dog to frembyder særlig Interesse, da de er resulterede i positive Forslag, det ene repræsenteret nærmest af Venstre,

¹⁾ Ved Højesteretsdom af $11/12$ 1920, hvorved Lovenes Grundlovsmæssighed fastsloges, er Spørgsmaalet dog nu løst.

det andet repræsenteret af de Radikale. Det første Standpunkt har givet sig Udtryk i et Flertalsforslag (Venstre, iberegnet Formanden, samt Departementschef Riis-Hansen), der i Hovedsagen gaar ud paa at opløse den nuværende Ejendomsskyld i en Skat paa Jord og en Skat paa Bygninger, hvilken sidste fixeres, medens Jordskattens Satser gøres bevægelige efter Konjunkturerne og saaledes kommer til at virke som en Art Konjunkturbeskatning. Der skal foretages periodiske Vurderinger, ved hvilke man skal tilstræbe, at Jord af samme Bonitet ansættes til samme Værdi. Den Værdiforøgelse, der skyldes Arbejde og Kapitalanvendelse, fritages efter nærmere Regler for Skat, medens den Værdiforøgelse, der skyldes Samfundsforhold, underkastes en særlig (kommunal) Beskatning, hvorved som Regel Halvdelen af denne Værdistigning skal tilfalde det offentlige. Det andet Standpunkt er resulteret i to Forslag om Indførelse af Grundskyld, til Staten og til Kommunerne. Efter disse Forslag skal Ejendomsskylden og de andre Grundskatter erstattes af en Grundskyld, der efterhaanden skal forhøjes (for Stat og Kommune tilsammen til 3.4 % af Grundværdien), og som lægges paa Jordens Værdi i ubebygget Stand under Hensyn til Beskaffenhed og Beliggenhed og til en i økonomisk Henseende god Anvendelse; desuden skal der opkræves en Værdistigningsafgift, der skal tilfalde Kommunen.

Landbokommissionen skulde som forannævnt afgive Betænkning om Jordspørgsmaalet. Jordspørgsmaalet er for den enkelte et Spørgsmaal om, til hvilke Priser han kan faa Jord at købe og om, hvilken økonomisk Risiko han som Jordbruger under de nuværende Besiddelsesforhold maa bære, og for Samfundet som Helhed desuden Spørgsmaalet om den bedst mulige Udnyttelse af Jorden. I Øjeblikket er det saadan, at en Jordejer kan anvende sin Jord, som han vil; han kan eventuelt lade den helt ligge hen og blot vente paa kommende Tidens Jordprisstig-

ning for at indkassere en Kapitalgevinst. Han forringer derved Samfundets samlede Udbytte og fordyrer Jorden for Køberen, : for den der skal bruge den som Arbejdsgrundlag. Den Pris, en Køber maa betale for et Stykke Jord, er saaledes ikke alene bestemt ved Jordens økonomiske Ydeevne, men tillige ved en Mængde andre Forhold, der kan medføre, at Køberen maa betale ud over Jordens økonomiske Værdi, maa betale en „Overpris“, der navnlig kommer frem ved Udstykning og er stærkt stigende, jo større Efterspørgslen efter Jord er og derfor størst ved de mindre Ejendomme. Spørgsmaalet om „Overpris“ paa Jord er særlig behandlet i en interessant Afhandling af Departementschef Riis-Hansen: „Nogle Udgangspunkter for en Landboreform“, der er trykt som Bilag V.

Venstres forskellige Forslag i Kommissionen synes nærmest at slutte sig til denne Opfattelse af Jordspørgsmaalets Natur. Deres Forslag om en rationel Jordbeskatning og om, at det offentlige skal udbyde Jord (Præstegaardsjord, Len og Stamhuse) til Oprettelse af nye Landbrug paa saadanne Betingelser, at de forannævnte svage Sider ved Jordudstykningsen (Overpris, Risiko) ikke kommer frem, hvilket Udbud tillige kan indvirke paa Prisen paa Jord i det frie Marked — mangler dog for at udgøre en Helhed et Forslag om, hvad Samfundet skal gøre, naar Jorden fra Præstegaardene og Len og Stamhusene er brugt op. Her mangler Ekspropriationsreglen. Hvorvidt Venstre vil gaa med til den, fremgaar ikke tydelig af Betænkningen. Medtages den, udgør de nævnte Forslag en Helhed, der anviser Retningslinierne for en Løsning af Jordspørgsmaalet udfra et bestemt Synspunkt.

Fra den Side i Kommissionen, som har fremsat de omtalte Grundskyldforslag, er det imidlertid hævdet, at den foran fremstillede Opfattelse af Jordspørgsmaalet er for snæver, idet det ikke er tilstrækkeligt at stræbe henimod, at Jordpriserne bliver retfærdige, : svarende til de økonomiske Faktorer, men at man tillige maa stræbe henimod,

at Jorden bliver billig i den Forstand, at den Kapitaludbetaling, der kræves ved Køb, kun kommer til at omfatte Bygninger og Inventar, medens Jordens Værdi ikke udbetales, men forrentes til Samfundet (jfr. II, S. 33). Selv om jeg maa give den førstnævnte Opfattelse Ret i, at dette Forhold landpolitisk kommer i anden Række, idet det i sidste Instans maa være Brugeren økonomisk ligegyldigt, om han forrenter Jordens Værdi til Staten eller til en Kreditforening, saa kan det dog ikke nægtes, at det har nogen praktisk Betydning, om der ved Overtagelsen kræves en stor Kapitaludbetaling, eller Betalingen kan erlægges ved en aarlig Afgift. Mere Betydning har dette Spørgsmaal dog overfor Risikomomentet, idet den sidstnævnte Opfattelse gennem sit særlige Virkemiddel (Grundskylden) til en vis Grad gør alle Jordbrugerne til offentlige Fæstere. Til Forslagene om Grundskyld slutter sig meget godt Forslagene om Præstegaardsjorder og om Len og Stamhuse, idet denne Jord kan udbydes i den Overgangstid, hvor Grundskylden endnu ikke er naaet til sin fulde Højde. Derimod synes det mig, at en Ekspropriationsforanstaltning ikke hører hjemme i en Plan til Løsning af Jordspørgsmaalet, hvori Grundskylden indgaar. Denne skulde jo i sig selv netop bevirke et rigeligt Udbud af Jord, altsaa overflødig gøre Ekspropriationen.

Den Flok af Husmænd, der i den kommende Tid vil befolke den udstykkede Jord fra Præstegaarde og Len og Stamhuse, vil komme til at indtage en Særstilling overfor Fremtidens Jordskattereformer, idet de i Modsætning til andre „Jordejere“ ikke vil rammes af det Formuetab, der kommer ved en Forhøjelse af Grundskatterne.

Efter Forslaget er det Kommissionens Hensigt, at Staten vedblivende skal støtte Oprettelsen af smaa Landbrug, ogsaa ved direkte Laan til Bygninger m. m. Der er dog i de foranævnte Bemærkninger af Riis-Hansen anført, at Renten for saadanne Laan fremtidig bør sættes saaledes, at Staten ikke lider Rentetab, men nogen saadan Bestemmelse findes ikke i

selve Forslaget, hvad der maa betragtes som en Mangel. Sørger Staten for, at der stilles rigelig Jord til Disposition til retfærdige Priser, er dens Opgave løst; at give Køberne Laan med Rentetab, kan kun forsvares, saalænge Adgangen til Jorden er vanskeliggjort af den gældende Retsorden.

Det socialdemokratiske Medlem har i Principet tiltraadt en stærk Grundskyld og Grundværdistigningsafgift og i Hovedsagen tiltraadt Kommissionens Forslag i Betænkningens 1ste Del, derimod — ud fra historisk-retslige Betragtninger om Samfundets Medejendomsret til Len og Stamhuse — ikke Forslaget om disses Overgang til fri Ejendom.

De konservative Medlemmer har ligeledes i Hovedsagen tiltraadt Forslagene i 1. Del og i Principet Forslaget om Len og Stamhuses Overgang til fri Ejendom, men har derimod ikke fremsat noget Forslag vedrørende Beskatningen, idet de hævder, at dette Spørgsmaal ikke falder ind under Kommissionens Opgave.

Departementschef Waage har indenfor Kommissionen indtaget et Særstandpunkt og har ikke Del i noget af Kommissionens Forslag. Han har i en interessant Afhandling, der er trykt som Bilag VI, gjort Rede for sit principielle Syn paa Jordspørgsmaalet og dets Løsning, som han finder i en Reform af Jordejendomsretten.

Blandt Bilagene bør foruden de foran nævnte Afhandlinger endelig nævnes en Oversigt over de nuværende Beskatningsforhold i Landkommunerne, med et righoldigt statistisk Materiale, af Cand. polit. K. J. Kristensen.

Kommissionen sad i 9 Aar, hvilket var for længe; men til Forklaring tjener, at den største Del af Tiden hører til Krigsaarene, som jo ikke var gunstige for Overvejelser, der ikke vedrørte Dagen og Vejen. Selv om den ikke som den store Landbokommission — med hvem den under Rigsdagsforhandlingerne blev sammenlignet — med et haardt Tag har drejet Roret om, saa rummer dens Betænk-

ning dog saadanne positive Forslag, at den har anvist nye Veje, der fører til en Løsning. Jordlovene fra sidste Efteraar er Begyndelsen hertil. Som jeg har forsøgt at fremstille det, indeholder Betænkningen to Muligheder for den Retning, i hvilken Fortsættelsen vil komme til at gaa.

For Kommissionens Formand — Dr. juris V. A. Falbe Hansen, der for os yngre er bedst kendt som Forfatteren til Bogen om Landboreformerne — maa det være en Glæde, at netop Landbokommissionen blev hans sidste Arbejde i det offentlige Tjeneste.

Jens Toftegaard.

BOGANMELDELSER

ALF. MARSHALL: **Industry and Trade.** (A study of industrial and business organisation and of their influence on the conditions of various classes and nations. (London 1919: Macmillan & Co.)

Professor Marshalls 2. Del kom aldrig; det synes at være en Skæbne for mangen en Værdilære. I Stedet for har han nu udsendt sin „Industry and Trade“ (870 Sider); det er paa godt og ondt en gammel Mands Bog; den har forladt Teorien, den bryder ikke nye Veje og den er rigere paa Fakta og paa en klog og erfaren Mands Dom end paa Tanker og gennemførte Analyser; ikke at det ikke er en betydelig Bog, interessant og lærerig; thi ogsaa om den engelske Økonomis „Altmeister“ gælder det, at hans Bærme kan være bedre end de andres Førstedraaber. Bogen beskriver moderne Forretnings Organisation; den er ikke en teoretisk Analyse af det økonomiske Livs Mekanik; men den fortæller, hvorledes den store Forretning bygges op, dens Opgave, Betingelser og Virkemaade; den lærer os Vekselvirkningen mellem Teknik og Økonomi og viser os f. Eks. de tekniske Grunde til, at en Forretning stræber mod en vis Størrelse og de økonomiske Grunde til, at den opnaar eller ikke opnaar denne Størrelse, eller de tekniske og økonomiske Grunde til at en Industri specialiceres (her ser vi f. Eks., hvorledes Beliggenhed, Afhængighed af Lokalk markedet, nedarvet Kapitalrigelighed fremmer eller

hemmer den tekniske Tendens), eller vi ser, hvorledes Teknik og Økonomi betinger Trustens Opstaaen, og om Samvirken mellem flere Fabrikker sker efter den horisontale eller verticale Linie.

Bogens Hovedperson er „Industrikaptajnen“, den store Forretningsmand, som Forfatteren forherliger i en Overdrivelse, som søger sin Berettigelse i Socialisternes Underkendelse af Betydningen af „management“, ikke blot i den daglige Ledelse m. H. t. teknisk Kundskab, Evne til at fordele de produktive Faktorer rigtigt og Evne til at sælge Varen (hvad der i vorre Dage er sværere end at lave den), men ogsaa m. H. t. det for Udviklingen nødvendige Initiativ; man kan ikke nægte, at Forfatteren har Ret i, hvor fortræffelig det engelske (og danske) Embedsmaskineri end kan være, saa er Bureaukratisme med dens Følge af juridisk Formalisme, Skrivelyst, Stivhed og Angst for det uprøvede hverken egnet til at afpasse Principet efter Tilfældet eller til at gribe og gennemføre det tekniske Fremskridt. Selv i Transportvæsenet, hvor overmaade meget taler for offentlig Drift, kan man ikke nægte, at Statsbanedelserne kommer tilkort, hvor Tarifferne ikke bør sættes efter stive Regler, men mer eller mindre maa følge Linien: „what the traffic can bear“.

Forfatteren viser, hvorledes Haandværket i Aarhundreder havde sin Teknik sat efter Sædvane, medens nu Industrien stadig lever i en teknisk Revolution, som ikke tillader nogen Maskine at blive gammel. Han gennemgaar udførlig tre Tendenser, som vil sejre, ¹⁾ „Standardisering“, ²⁾ „scientific management“ og ³⁾ en rigtig Udfinding af Kostprisen. Enhver der har haft med Prisfastsættelse at gøre, ved hvor svært det er for de fleste Forretningsmænd at udfinde og fordele Omkostningerne paa de forskellige Varer, samme Firma fremstiller. En Mand kan være en god Bogholder og en slet accountant.

Med „scientific management“ forstaas den Proces, hvorved Ledelsen tager saa meget som muligt Initiativ ud

af Haanden paa den enkelte underordnede og henlægger til et særligt planlæggende Kontor, der ikke blot udregner en modtagen Ordre, men ogsaa nøjagtig regner ud, hvor meget Raastof der skal til, paa hvilken Tid og Sted det skal være, og som gennem et sindrigt Kort-System følger Varen paa de forskellige Trin af Produktionsprocessen, hvis Tid er fastsat nøjagtig paa Time, og som følger hver enkelt Arbejder, der skal have med Varens Fremstilling at gøre, og giver ham hans Tid, saaledes at intet er overladt til Tilfældighed; hertil slutter sig det saakaldte Taylor-System, som udnytter Arbejderens Arbejdskraft ved at give ham en ny Arbejdsmetode, hvorved han med mindst Offer af Arbejdsenergi udfører det paalagte Arbejde. Endelig omtales, hvorledes man søger i Industrien at standardisere Metoderne og Maskinerne for til Slut at standardisere Varen. Forfatteren nævner her som Eksempel Fords Automobilfabrik og navnlig den engelske Ammunitionsindustri, hvor man havde gennemført Type-Princippet og Arbejdets Deling til dets yderste, hvorved man f. Eks. har været i Stand til at anvende Kvinder til Arbejde, der før Krigen krævede ret uddannede Folk: man gjorde f. Eks. det at lave og prøve Skruegange (med en Nøjagtighed af $\frac{1}{100}$ af en Millimeter) baade ved Fabrikationen og ved Prøvelsen til et Repeterarbejde, hvor samme Person uafbrudt er beskæftiget ved samme Proces.

Forf. vender sig til det vigtige Salgsproblem, klar paa at den kostbare Varefordeling er den moderne Økonomis Achilleshæl, og gør dér gode Bemærkninger om Stormagasiner, Avertering og Mellemmand. Et stort Afsnit fylder Læren om Monopolet; han giver dets Historie i forskellige Lande, heldigvis ikke i Statistik og Aarstal, men beskriver Monopolets Politik og dets Indflydelse paa Omsætning, Pris, Udnyttelse af Biprodukter, Fabrikationsmetoder og Specialisering; hertil knytter han en Undersøgelse af Jernbaneorganisation og Jernbanetakster, der er fyldig nok til at være en hel Jernbanepolitik.

Som Ramme om Bogen er der givet den industrielle Udviklingshistorie i de forskellige Lande og en Vurdering af de Aarsager, der har givet Staterne en forskellig Industri og en forskellig industriel Organisation.

Bogen indeholder umaadelig mange Emner, og medens det ikke vil være svært for hvert enkelt af disse Emner at angive Specialværker, som lærer os mere end Professor Marshall gør, vil det være vanskeligt at finde en Bog, som behandler saa mange Emner saa klart og lærerigt som den foreliggende. Forfatteren har trods Sygelighed været en umaadelig flittig Mand, og mange Gange bryder hos ham Tænkeren og Teoretikeren igennem, givende en skarp Analyse og skabende den Synthese, uden hvilken en Bog kun er Avisartikler.

Forfatteren er med Aarene bleven konservativ, men han følger stadig de nye Bevægelser, og hans Kritik af Gilde-Socialismen er baade forstaaende overfor de Idéer, der ligger bag den, og tilstrækkelig haard overfor dens Mangel paa Forstaaelse af, at det til syvende og sidst er særligt udrustede Enkeltmænds Hjerner, der skal bære det tekniske og økonomiske Fremskridt. Maalet er, som jeg engang hørte en Sociolog sige, ikke at udrydde den store Forretningsmand — thi vi har Brug for ham — men at hæve ham ud af hans snævre finansielle Interessesfære og i at gøre ham i højere Grad til et socialt Væsen, eller om man vil: at give ham Viljen til at være ikke Samfundets Tyran, men dets Tjener.

Jeg anbefaler Bogen ikke blot til Studenter, men ogsaa til alle Forretningsmænd; der er ingen Ben i den; den kan læses i en Gyngestol, og den vil maaske kunne give Forretningsmænd Idéer, som baade de selv og det danske Samfund kan profitere af.

Dr. L. V. Birck.

GUNNAR JAHN: *Statistikens Teknik og Metode*. Kristiania 1920. (Aschehoug). 257 S.

Ikke blot i Statistikken, men i en Række andre Fag, træffer man den tilsyneladende Mærkelighed, at ethvert Værk — Lærebog ell. a. — hvormed man gør sig bekendt, bringer En ind i Betragtninger over, hvad den paagældende Disciplin „egentlig“ er. For Statistikken gælder det dog i paafaldende Grad, og Uenighed om, hvad den bør være, hører ikke blot Fortiden til; Spørgsmaalet har endog sin egen Litteratur, der vidner herom. Kommer til disse Grundproblemer ogsaa pædagogiske: hvor meget og hvor lidt en Lærebog skal tage med, og hvordan det skal tages med, alt efter Læserens Forudsætninger, er Maalet rigeligt fuldt til at forklare den ringe Tendens til at samle sig om en Type, som Lærebøger paa dette Felt — deres Lære til Trods — udviser i Sammenligning med saa mange andre Discipliner.

Iagttagelsens Rigtighed bekræftes fuldt ud ved Bureau-chef Jahns nye Bog. Den indeholder ikke og gør ikke Fordring paa at indeholde noget nyt, og alligevel kan man rolig sige, at den Bog har ikke været skrevet før. Den bærer ganske vist paa sine Steder umaadeligt tydeligt Præg af, hos hvem Forfatteren har gaaet i Lære, men det, som adskiller den fra andre, kan altsammen henføres til den pædagogiske Iklædning. Foruden den rent sproglige Fremstilling, der i denne Forbindelse ikke maa glemmes, hører væsentlig Begrænsningen og Ordningen af Stoffet med hertil. Om den sproglige Side har det været noget vanskeligt for Anm. at danne sig en forsvarlig Mening. Der er Anledning til at fremhæve dette; thi selv en mindre Sprog-Divergens kan være Skyld i, at Sprogbehandlingen, efter at man har lagt Bogen fra sig, erindres som ret ujævn; der findes adskillige Steder, hvor en Ting er sagt saa godt, at man lægger Mærke dertil og husker det; men ogsaa andre, hvor Fremstillingen, selv for den, der paa Forhaand ved, hvad det drejer sig om, forekommer

noget besværlig; det hænger i høj Grad sammen med den stærke Brug, Forf. gør af Dialektikken; skarpe Begrebsbestemmelser er godt og virker ikke mindst i Statistikken befriende; men de kræver Udholdenhed ikke blot hos Læseren, ogsaa hos Forf.; eksempelvis mangler S. 113 i Virkeligheden en formelig Definition af en statistisk Række; men ellers maa Fremstillingen i Hovedsagen siges at være god; Forf. lader intet Sted Læseren i Stikken, overladende til denne selv at finde ud af Meningen. — Hvormeget der i det hele kan skrives paa Norskens Regning, faar staa hen; Forf. antyder selv i Forordet de Vanskeligheder, som de sproglige Overgangsforhold i Norge har voldet.

Meget mere end dette rent litterære Anliggende har det saglige, Stoffet selv, interesseret Anm. Paa dette Punkt er det naturligvis, at Spørgsmaalet om Statistikens Væsen straks melder sig, og allerede i Indledningskapitlet, hvor det behandles, antager Bogen Karakter. Uden at indlade sig paa nogen vidtløftig Diskussion af dette omfangsrige Emne, stiler Forf. mod Fastsættelsen af sin Bogs Opgave, at gøre Rede for Statistikken som Samfundsvidenskab: den sociale Statistik, dette Begreb taget i sin omfangsrigeste Betydning. Med fuld Bevidsthed er alt, hvad der smager af lagttagelseslære i almindelig Forstand, Fejlteoriens Filosofi, enten ladet ude af Betragtning eller trængt tilbage. Man kan da ogsaa i Hovedtrækkene beskrive Karakteren ved at vove den Paastand, at det er den officielle Statistikers Synspunkter, der har været ledende ved Bogens Tilblivelse.

Lægges der saaledes ikke an paa en „Statistikens Teori“, er til Gengæld „Praktikken“ behandlet saa meget udførligere, og blevet det som en direkte og naturlig Følge af Dispositionen, der iøvrigt ikke blot fra Samfundsstatistikerens Stade, men overhovedet maa anses for rimelig, nemlig først at redegøre for, hvad der skal forstaas ved „et statistisk Materiale“ (Kap. I), dernæst for, hvorledes et saadant indsamles (Kap. II) og bearbejdes (Kap. III); først

derefter gaas der i Kap. IV ind paa de Hjælpemidler, der staar til Raadighed til at samle Resultaterne i saa overskuelig en Form, at der kan arbejdes med dem. Hvorledes dette gaar til, specielt de særlige Former for statistisk Erkendelse, behandles endelig i V. og sidste Kapitel.

Kærnepunktet i Kap. II (lagtagelsen) er naturligvis Udredningen af de herhen hørende Begreber: statistisk Enhed, dennes Egenskaber og Kendetegn; men Beskrivelsen af de heltud praktiske Spørgsmaal om at faa fat i Enhederne og at faa dem maalt og talt, altsaa f. Eks. alt om Organisation, Skemaers Tilvejebringelse, Destribuering og Indsamling, fylder i Sider langt mere, bl. a. fordi alt, hvad det her kommer an paa, er belyst ved udførlig Omtale af konkrete Eksempler fra den officielle Statistiks vigtigste Opgaver. I Kap. III (Bearbejdelsen) er Behandlingen lige saa detailleret som i Kap. II. Materialets Deling i Grupper efter Enhedernes Kendetegn er her Hovedsagen; men som i det foregaaende Kapitel er der ofret megen Plads paa de praktiske Enkeltheder (Udskrivning paa Kort og disses Sortering og Sammentælling, Tabellernes Tilblivelse, Afstemning m. v.). Henvend Halvdelen af Bogen optages af disse Kapitler, og det er vanskeligt at finde noget af Betydning, som ligefrem kan siges at være glemt. Tvertimod gør Indholdet Indtryk af, at et systematisk Samlearbejde er gaaet forud; de praktiske Vink og tekniske Enkeltheder hænger jo ikke paa samme Maade sammen som Stadierne i en rent teoretisk Udredning; Hovedsagen er her, at en Fremstilling af disse Ting ikke blot er stillet i Spidsen, men givet i en Form, der, uden at det udtrykkelig er sagt, lader det være selvfølgeligt, at dette er Børnelærdommen, det, hvormed der skal begyndes. At man kunde finde Enkeltheder, som efter andre end Forf.s Skøn ogsaa burde have været med, er i denne Forbindelse uden større Betydning, og bliver dog altid et Spørgsmaal om den enkeltes „Kæpheste“. I hel anden Anledning finder Anm. derimod Grund til paa den ene Side at fremhæve Bogens Bemærk-

ninger om Kendetegn, der kan gives talmæssige Udtryk, og Kendetegn, ved hvilke dette ikke er Tilfældet (Alder, Legemshøjde, Indkomst osv. kontra Køn, Ægtestand osv.) som fortræffelige og yderst velanbragte; paa den anden Side at stille sig tvivlende over for Værdien af Betegnelserne „variable“ og „konstante“. I alt Fald Begynderen vil ved konstante Kendetegn vanskelig kunne forstaa andre end saadanne, der genfindes fra Enhed til Enhed, og som altsaa netop ikke giver Anledning til Gruppering; Betegnelserne „maalelig“ og „ikke maalelig“ kan aldrig undgaa at blive rammende, naar man endelig vil undlade at bruge Fremmedord; ellers haves Udtrykkene kvantitativ kontra kvalitativ til Raadighed; at f. Eks. Yule særskilt betegner den Del af Undersøgelsen, der angaar Fordeling efter kvantitative Kendetegn, for „theory of variables“, rammes jo ikke heraf.

I Kap. IV (Hjælpeidler under Fremstillingen og Analysen) finder man nu videre Omtale af og helt igennem god Vejledning i Bestemmelsen af de forskellige almindelige brugte Begreber: Middeltal, Dispersion, Forholds- og Index-tal. I et særligt Afsnit behandles den grafiske Fremstilling (ved Kurver, Kartogrammer m. v.) af statistiske Resultater.

Det bør fremhæves, at man her træffer et Par fortræffelige Sprogrensnings-Resultater: „Middtal“ for Englændernes „median“ og Tyskernes „Zentralwert“ (Medianen er ialt Fald paa Dansk og vel ogsaa paa Norsk ganske intet-sigende) samt „Typetal“ (for Englændernes „mode“ og Tyskernes „der dichteste Wert“), Ord, der lykkeligvis ikke er mere norske, end at de fortræffelig lader sig anvende ogsaa paa Dansk. „Dispersion“ er i Forf.s Sprogbrug Fællesudtrykket for Spredningsmaal overhovedet og ikke det specielle Begreb Middelfejl eller Kvadratsum af Afvigelser („standard of deviation“). Om Udtrykket, der bruges for dette Begreb, „Kvadratafvigelse“, er heldigt, faar staa hen. Blandt de Tal, der kan gengive Dispersionen, behandles baade Fjerdedelstallene og Tiendedelstallene,

d. v. s. de Værdier af det variable Kendetegn, under hvilke man finder 1, 2, 3 o. s. v. henholdsvis Fjerdedele og Tiendedele af samtlige fordelte Enheder. Det synes lidt rigelig at medtage begge Dele, da det ikke kan blive andet end Gentagelse. Naar endvidere disse Tals særlige Forhold til den typiske Række faar speciel Omtale, havde det været nok saa lærerigt at omtale Bestemmelsen af den typiske Fordelingslovs 2 Konstanter ved vilkaarlige Trediedels-tal, d. v. s. saadanne, som deler Enhederne i 3, ikke nødvendigvis lige store, givne Dele, en Bestemmelse, som ofte er yderst bekvem og blandt andet i Prytz's Dobbeltklub har fundet en smuk, praktisk Anvendelse til hurtig Opgørelse af Vedmængden i en Skov, Norges mange Naaletrær ihukkommet et Eksempel med mere Kød og Blod.

Behandlingen af Index-tal er kort, men særdeles anskuelig. Der er maaske ved en helt elementær Behandling ikke saa meget mere at sige om disse Tal, og at de omtales i udelukkende Forbindelse med Bestemmelsen af Ændringen i Prisniveauet, hvad der dog er noget ensidigt, er forklarligt, naar man ikke betragter dem ud fra et mere almindelig metodisk Synspunkt (jfr. nedenfor).

Hvad endelig Bogens sidste Kapitel (Analysen) angaar, kan det næppe omtvistes, at det, taget som Helhed, maa betegnes som det svageste, uanset, at adskillige Enkelt-heder er lykkedes Forf. godt, saaledes de faa Sider om Korrelation. Anm. kender ingen Fremstilling, hvor man lærer saa meget pr. Side om denne Undersøgelsesmetode, og er videre ganske enig med Forf. i, at skal de „tilfældige Aarsager“ studeres ved Sandsynlighedsregningens Hjælp, bør Fremstillingen føres helt frem til den Lexiske Dispersionsteori, uden hvilken det næppe er muligt at give Eleven blot nogenlunde Sikkerhed og Selvstændighed i Vurderingen af den Hjælp, Statistikerer her kan hente.

Naar som Helhed dette Kapitels Karakter alligevel forekommer saa afgjort mindre let bestemmeligt end de foregaaende Kap.'s, kan der nok, som Forf. gør, til For-

klaring anføres, at Mangelen paa matematiske Forkundskaber hos de studerende, i hvis Lod det falder at skulle lære Statistik, er en væsentlig Vanskelighed. Imidlertid maa det erindres, at Forf. her omsider er naaet det Punkt, hvor i Modsætning til den øvrige Del af Værket, Spørgsmaal af erkendelsesmæssig Natur kommer for. Det er derfor Tvivl underkastet, hvorvidt det, som burde være Meningen med „Analysen“, i samme Forstand som det foregaaende kan betegnes som „statistisk Teknik og Metode“, og hvor ubetinget Ret Forf. end har i sin Paastand om, at det, som kommer til Behandling under dennes Fællesdevis, er det centrale i Statistikken, er det for Anm. et Spørgsmaal, hvor meget der er vundet ved at medtage det, og om det ikke efter denne Bogs hele øvrige Plan hørte hjemme i en indtil videre tænkt „anden Del“.

Dette Spørgsmaal har for Anm. videre Sigt. Bag Forf.s Bemærkning om, at Studenterne mangler tilstrækkelige matematiske Kundskaber til at kunne komme den teoretiske Statistiks Problemer alvorlig til Livs, noget, der altsaa ogsaa finder Sted i Norge, anes en Beklagelse af den Opgave, der her stilles Læreren og Forfatteren af Lærebøger. Hvad om man en Gang kunde faa Øjnene op for, hvor beklagelig ogsaa Studentens Stilling er; i et og alt den samme som Haandværkerens, hvem man har berøvet hans Specialværktøj, og af hvem man alligevel forlanger mere end Husflidsarbejde. Og det er her Lærerne, ikke de Studerende, der bærer Skylden.

Det statsvidenskabelige Studium kan naturligvis ikke undvære Disciplinen Statistik; men hermed er meget langt fra alt sagt. Uden at berøre det delikate Spørgsmaal om Statistikkens Væsen, kan man dele denne Disciplins Nytte for Samfundsøkonomien i to Dele. Den ene beror paa Kendskabet til, hvad Statistikkens Tal betyder som Følge af deres rent udvendige Oprindelse og Tilblivelse, den anden Del paa Kendskabet til, hvad de samme Tal betyder for vor Erkendelse. Med mindre end den første Del kan

der næppe være Tale om at nøjes; den er ogsaa direkte anvendelig og derfor umiddelbar nyttig. For den anden Dels Vedkommende drejer det sig om at gøre Studenten begribeligt, hvad man kan vide, og hvad man ikke kan vide, altsaa om et rent teoretisk Studium. Et saadant kan ikke altid — i hvert Fald ikke altid i første Omgang, f. Eks. under Studiet til en Eksamen — gøre Krav paa at være i samme Forstand direkte nyttigt, men maa søge sin Styrke i den Ballast, det formaar at give sine Dyrkeres Anskuelse overhovedet. Maalet maa dog her i det mindste være det at faa Problemerne stillet op og forstaaet. Alle-rede her melder imidlertid Kravet om ialt Fald en vis matematisk Kunnen sig, ikke at tale om det Tilfælde, hvor man vil gaa endnu videre og give saa meget, at man kan forsvare at sige, at nu har man lært Studenten at „analy-sere“ de almindeligst forekommende, statistiske Taloplys-ninger i den Forstand, hvormed der her er Tale — hvis man i det hele taget nogen Sinde vil kunne forsvare at sige dette. Enten man nu gaar langt eller kort, er det ikke let at indse, hvorledes man herved kan undgaa i særlig Grad at maatte tage Sigte paa den aposterioriske Sandsynligheds-Regnings Problemer, hvilke atter forudsætter Kendskab til den direkte Sandsynlighedsregning, der er en ren og skær formal Disciplin. Studiet af Fejlkurvers Op-staaen — specielt naturligvis den typiske — kan dyrkes praktisk, men kan ikke drives teoretisk uden matematiske Hjælpemidler — og er formentlig noget af det nyttigste. Om nu alt dette fører for langt for den statsvidenskabelige studerende, der har saa meget andet at skulle sætte sig ind i, er et Spørgsmaal for sig; men for Studentens Skyld — ikke for Lærerens — maa man én Gang komme til Erkendelse af, at vil man Maalet, maa man ogsaa ville Midlerne. I modsat Fald har man blot voldet den stude-rende en unødig Masse Ulejlighed med det hyppigt fore-kommende Resultat, at stilles han overfor en konkret Op-gave, spiller Opgavestillerens Velsignelse — om den kan

faas — en uforholdsmæssig Rolle ved Studentens egen Vurdering af, hvorvidt det rette er truffet; et noget magert Resultat, hvor det drejer sig om at erhverve teoretisk Indsigt.

Men hvorfor ogsaa al denne Højtidelighed, saasart man drejer om i „Analysens“ Gade. Ved en meget væsentlig Del af de Opgaver, som virkelig kommer til at ligge for, bliver der slet ikke Brug for at drage Forhængen for det allerhelligste i Videnskabens Tempel til Side, i hvert Fald ikke paa Statistikkens nuværende Stade, hvor den rent beskrivende Fremstilling af faktiske Forhold uden Henblik paa disses Sammenhæng med andre spiller en betydelig Rolle. Og selv om man tager denne Opgave op, er man jo langt fra uden praktiske Hjælpemidler — om man var berøvet de teoretiske. Eksempel herpaa er den Fremgangsmaade, som ogsaa i den her omhandlede Lærebog bærer Navnet „de beregnede Tilfældes Metode“, Standardberegninger om man vil, som intet har med det rent erkendelsesmæssige at gøre, men er en — rigtignok ogsaa særdeles nyttig for ikke at sige uundværlig — praktisk Nødhjælp. De herhen hørende Forhold kunde udmærket have været behandlet andet Steds i Bogen, f. Eks. saaledes at Beregningen af Indexstal blev en speciel Anvendelse heraf, eller under Afsnittet om Beregningen af Gennemsnit, for hvilken Metoden spiller en stor Rolle, og hvor det savnes.

Man kunde maaske herimod indvende, at en saadan Deling af Statistiken i to, (der med den Betydning, som det foran udviklede lægger i Ordene, kunde betegnes „Praktikken“ og „Teorien“), til syvende og sidst ikke er mulig, fordi Praktikken forudsætter Teorien og denne i alt Fald til en vis Grad Praktikken, og at den som usystematisk ogsaa maatte blive upædagogisk. Da imidlertid en Fremstilling, der ser bort fra denne Deling, til Gengæld meget snart støder paa andre og formentlig større pædagogiske Vanskeligheder — foruden de matematiske — har den nævnte Deling allerede længe staaet for Anm. som den

bedste Løsning om ikke den eneste; noget Bevis herfor har ganske vist ikke foreligget, og Anskuelsens Rigtighed har maattet staa hen; imidlertid synes det rigtignok, som den nu udkomne „Statistikkens Teknik og Metode“ i høj Grad bekræfter denne Anskuelse, og vilde have gjort det til Evidens, om Forf. ikke havde følt sig forpligtet til at hæfte dette Kap. paa, hvor der paa en yderst begrænset Plads har skullet gøres Rede baade for det ene og det andet (med det Resultat, at Studenten alligevel næppe henter det centrale hjem), og i Stedet for havde kastet sig over et Par andre særlige Opgaver, hvorom der ikke findes det mindste i Bogen, men hvis nærmere Udredning i paafaldende Grad kunde siges at høre hjemme i første Del af en paa denne Maade halveret Fremstilling af Statistikken, ikke mindst naar denne er tænkt som en speciel Samfundsvidenskab; tillige vilde dermed en smuk og naturlig Afrunding være given, og Bogen have vundet i Stil.

Den ene af de Opgaver, der her burde have været taget op, er Udarbejdelsen af en passende Fremstilling af Interpolationsregningen. Det er meget langt fra, at der paa dette Punkt træffes Vanskeligheder af mat. Art, naar man holder sig til det, som Statistikerne har Brug for „i Praxis“. Set fra dette Synspunkt, er Indholdet af Newtons Formel jo ikke andet end en Anvisning paa, hvorledes man kan fritages først for den besværlige Løsning af flere Ligninger med flere ubekendte, som kræves for at bestemme Konstanterne i Interpolationsformlen, og dernæst for den lige saa besværlige Indsætning i Formlen. Og bortset fra den direkte Nytte, man kan have af Newtons Formel, danner Interpolationsregningen en, pædagogisk set, smuk Overgang fra den elementære Matematik til Funktionslæren, til hvilken selv Praktikerne ikke kan undvære et vist Kendskab; Forf.s udførlige Redegørelse for Brugen af Kurver er i Virkeligheden ikke blot en Bekræftelse paa Enighed heri, men en speciel Maade at give dette Afsnit paa; men Kendskab til Differensdannelse og den Brug, man kan gøre af Diffe-

renserne, kommer naturligvis ikke med. Da det næppe er for meget sagt, at for den praktiske Statistik er grafisk Interpolation med paafølgende Udjævning ved Differenserne den mest anvendelige Interpolationsmaade, burde Betæneligheder paa Matematikens Vegne her have været undertrykt; ikke engang logaritmiske Kurver er Forf. ængstelig ved at omtale og benytte. Ligesaa burde den for et senere Studium af Fejlloves Form saa nyttige Øvelse i Tegning af Fordelingskurver ogsaa her have fundet en Behandling efter Betydning, da Forf. i Forvejen er saa langt inde paa Betragtninger af denne Art.

Det andet Afsnit, hvorom Bogen heller intet giver, er, hvad man kort kan betegne den formale Befolknings-teori, herunder Metoder til Beregning af Dødelighedstavler. Det er kun tilsyneladende, at Behandlingen heraf med Nødvendighed fører ind i Sandsynlighedsregningen. Det, som det her først og fremmest kommer an paa, og som der ikke kan lægges tilstrækkelig Vægt paa, er, at give grundig Besked om de Afhængigheder, der bestaar mellem Befolkningens Aldersopbygning og Til- og Afgang ved Fødsler, Dødsfald og Vandringer. De herhen hørende Ting er jo slet ikke svære, naar man da ikke tilslører Problemerne ved at tage Sagen helt populær; og her kræves af Matematik kun de fire Species; det skulde være den naturligste Ting, at naar man havde absolveret statsvidenskabelig Eksamen, man da med Lethed og Selvfølgelighed bevægede sig i Begreberne stationær Befolkning, Middellevetid, Gennemsnitsalder for Døde og samtidig levende o. s. v.; men med Letheden og Selvfølgeligheden er det som saa. Som Slutsten herpaa vilde ogsaa de forskellige Maader, paa hvilke man kan konstruere Dødelighedstavler, da let skille sig ud fra hinanden. En Fremstilling af disse Forhold tiltrænges i høj Grad; og de hører helt og aldeles hjemme i en Samfundsvidenskab.

Under sin Syslen med disse Betragtninger og ved Anmeldelsen af denne Bog har det naturligvis ikke kunnet undgaas, at den danske Anm. ustandseligt er vendt tilbage til H. Westergaards Lærebog — andet vilde være utænkeligt. Er den vel formelt holdt uden for, da det ikke var den, der forelaa til Omtale, har den selvfølgelig ikke reelt været det. Da danske Læsere alligevel straks vil spørge om Forholdet mellem de to Bøger, finder Anm. Grund til at præcisere dette saaledes, at „Statistikens Teori i Grundrids“ er en langt sværere Bog — baade at læse og at lære — end „Statistikens Teknik og Metode“, men aabner paa den anden Side den Studerende, om han vel at mærke formaar at fordøje den, et langt videre Udsyn. „Teknik og Metode“ er heroverfor selv med sit Forsøg paa at medtage det centrale en ikke saa lidt mere begrænset Verden; netop af denne Grund og tillige ved „Teknik og Metode“s saa aldeles overvejende pædagogiske Fortrin turde det være givet, at den vil vise sig mere frugtbar ved Undervisningen, ialt Fald naar den benyttes som Indledning til Studiet.

Vanskeligheden ved at give en tilfredsstillende Undervisning i Statistik beror paa denne Disciplins Mangeartethed. Den er baade Teori og Praxis. Anm. har forsøgt at vise, paa hvilken Maade Forf. ved en Ændring af sin Opgave maatte have været i Stand til ikke blot — som nu — at komme den pædagogiske Hovedvanskelighed saa temmelig til Livs, men praktisk talt overvinde den helt ud. At det er gaaet, som det er, hænger formentlig sammen med praktiske og faktiske Forhold, hvorover Forf. ikke har villet eller kunnet disponere, men er ellers saa meget mærkeligere, som Bogens Tendens viser i anden Retning, og Forfatteren under Udarbejdelsen selv har haft Delingslinien klart for Øje, hvad der f. Eks. Side 153 finder Udtryk, der er saa tydeligt som vel muligt.

For en Lærebogsforfatter er det maaske ulige mere tilfredsstillende at skrive en Teori, hvor Led følger sig til Led saa at sige af sig selv, og at se bort fra Praktikken. Paa den anden Side befinder „den statistiske Kunnen“ sig dels i Følge sin Særegenhed, dels i Følge sin øjeblikkelige Udviklingsgrad ikke paa andet Stadium end det, hvor den, der er erfaren, har mere end nok at meddele Begynderen af Positiviteter, der er af fundamental Betydning for dem, der skal give sig af med Statistik. Paa dette Punkt har Forf. præsteret et Stykke Arbejde, som nok kan betegnes fortjenstfuldt. Atter og atter røber Forf. sig som den, „der staar midt i det“, og som har mødt de mange og mange Arter af Vanskeligheder, hvorom en Teori intet lærer, fordi de intet har med det rent erkendelsesmæssige at gøre, d. v. s. er eller indtil videre er af praktisk Art, men som Statistikeren før eller senere — stundom for sent — ikke undgaar at stifte Bekendtskab med.

Hans Cl. Nybølle.

JENS HAARUP: *Sociologi i Grundrids I—II*. København 1920. (P. Haases Forlag).

Dette Skrift har ganske Tendens, Stil og Niveau fælleles med de „Søndagsblade“, man faar stukket ind gennem Døren. Forfatteren ved Besked om alt, lige fra den Generalforsamling, paa hvilken „Individerne“ besluttede at oprette „De menneskelige Kultursamfund“ til „Udviklingens Gang gennem Verdenshistorien“, som Forf. i 1. Dels Slutning erklærer at have „fulgt“ — paa Grundlag af de historiske Værker paa Dansk, der er ham bekendt. I 2. Del drages saa Konsekvenserne af Historiens Gang, og man faar Besked om „Grundbetingelserne for det menneskelige Kultursamfundsliv“ og „Samfundets Opgaver“.

En underlig Dragning mod det ukendte har faaet Forf. til at kalde sin Bog „Sociologi“. „Botanik“, „Krystallografi“ eller en hvilken som helst anden Videnskabs Navn vilde i samme Grad være paa sin Plads.

Joseph Davidsohn.

IVAR JANZEN (Jørgensen & Co.): **Lidt Theori om Driftsregnskaber og Produktionspriser for Industrien** og VILHELM MARSTRAND (Citytrykkeriet): **Om Prisberegning af Bogtrykkerarbejde.** (Begge Bøger faas gennem Københavns Bogtrykkerforening.)

Det er forunderligt, hvor faa Producenter der kan beregne deres Priser rigtigt; man vil endnu erindre Striden om Kholdets Rentabilitet, hvorom afdøde Wenzel Neergaard engang sagde til mig: Ja det er muligt, at de Folk har Ret, der siger, mine Køer ikke betaler sig, men jeg ser nu paa, at min Jord stadig bliver i bedre Gødningsstand, og at mine Penge i Sparekassen vokser.

Den overordentlige Kommission har jo ofte været konfronteret med Spørgsmaalet: Omkostningerne. Vanskeligst er det, hvor der laves flere Varer i samme Bedrift; thi her skal f. Eks. Generalomkostningerne fordeles ikke blot pr. Styk, men forskelligt for hver Styk Varer, rent bortset fra at man, hvor der foreligger „*joint production*“, ofte maa regne saaledes, at Generalomkostningerne lægges paa den ene Vare, og den anden maa siges at bære sig, naar den blot giver mere end de variable Enhedsudgifter, den forarsager, og hvor man i Fordelingen af Udgifterne og Prisfastsættelsen maa gaa efter, „*what the traffic can bear*“.

Vi deler Vareprisen i Andel i Anlægsomkostninger: F (de faste Omkostninger) samt Variablen, V, og Overskuddet, S (Surpluset). Variablen kan opløses i de 2 Størrelser, den direkte Variabel, der staar i direkte Forhold til det producerede Stykantal, f. Eks. Arbejdsløn og Raastof og Arbejdsmaskinens Krafttimer, og den indirekte Variabel, Husleje, Kontorhold, Agenter, Kul, Reparation, Belysning og Varme, Maskinens Hjelpestoffer, Formandsløn o. s. v. Under de faste Udgifter regnes Amortisation og Forrentning af Fabrik med Maskiner og Inventar, Management, Grundskatter. Der vil altid, som man f. Eks. erindrer fra Læder-og Skotøjs-Industriens Regulering, være Strid om, hvor stor Amortisationen skal være, og om Anskaffelsesværdien eller den saakaldte fysiske Vurdering skal lægges til Grund, idet Industriens

Ejere selvfølgelig vil holde paa de højeste Tal; endvidere hvilke Lønninger og Tantiëmer der maa beregnes til Direktører og højere Funktionærer (idet den teoretiske Økonomi i Modsætning til Industrien gaar ud fra, at Direktør- og Bestyrelsesgager for et betydeligt Beløb ikke er Omkostninger men en detacheret Del af Profitten). At Indkomstskatten ikke er en Udgift, men en Del af Profitten maa Statsmagten i Tilslutning til Økonomien fastholde, idet Hensigten jo ikke er, at denne Skat skal være en indirekte og overvæltelig Skat. Ligeledes vil Økonomien protestere imod, at goodwill skal forrentes og afdrages for at finde Omkostningen, idet goodwill er en kapitaliseret Profit. Vender vi os inden for Anlægget til saadanne Anskaffelser, som aldrig eller kun med to—tre Menneskealdres Mellemrum vil komme igen, maa man indrømme den private Industri Ret til at afskrive og forrente; men ikke en Statsindustri, idet f. Eks. ved Statsbanerne Ekspropriation og Jordanlæg paa samme Maade som Landeveje og Broer bør afholdes af Skatterne een Gang for alle, dels for at Befolkningen kan faa Maksimumnytte deraf og dels som Udtryk for den Fordele, Samfundet har af Banerne, uden det giver sig Udtryk i nogen Indtægt.

Overfor Vanskelighederne ved at finde Produktionsomkostningerne maa det regnes for et yderst fortjenstfuldt Arbejde, Bogtrykker, Ingeniør Jantzen har paataget sig ved sine Undersøgelser over Driftsregnskaber og Kost-Pris. Forf. bruger mere Mathematik end strengt nødvendigt, og hans Symbolvalg er noget usædvanlig; jeg skal i det følgende bruge Økonomiens Symboler. Han begynder med at opstille Begrebet Virksomhedens Arbejdslikning udledet af følgende Formler:

- (1) C (Omkostning) = F (Fast Kapitals Forrentning og Amortisation) + V (variable Udgift); T (Totalomsætning) = $C + S$ (Profit).
- (2) Kalder vi Forholdet mellem Variabel og Totalomsætning for B , altsaa

(3) $B = \frac{V}{T}$, faar vi Arbejdsligningen (4) $C = F + B \cdot T$;

hvor $C = T$, er der hverken Tab eller Gevinst.

Størrelsen $B = \frac{V}{T}$ angiver os tre Ting: 1) hvormegat

Variablen er i Forhold til Omsætningen, (størst i Haandværket, mindst i udviklet Storindustri), 2) hvor mange Gange vi skal omsætte F for at faa Dækning og 3) hvor mange Procent af de variable Udgifter, der skal lægges til for at dække de faste Udgifter. (Malerne beregner kuriøst nok deres Pris som et Multiplum af Arbejdslønnen, en meget grov Beregningsmaade.)

Forfatteren indfører forskellige andre Begreber saasom Dækningsavancen, der er det Antal Procent af Omsætningen, der skal dække de faste Udgifter, og som varierer ligefrem med disse og omvendt paa Omsætningen, Beregningsavancen, der sat i Forhold til de faste Udgifter giver Omsætningen uden Tab, Forholdstallet, der angiver hvor meget man skal lægge til Variablen eller til Materialet eller til Arbejdslønnen for at faa Dækning; endelig har han et Begreb, Modstanden, Udtrykket for „de Penge, der bliver hængende i Maskinen“, og som aftager, naar Omsætningen vokser: $d \cdot n = \frac{f}{v}$, hvor d er Modstands-

coefficienten, n er Omsætningens Styktal og f og v som før Andel af fast Kapital og Variabel. Forf. finder, at denne Formel ligner Ohms Lov i Elektricitetslæren, at Spænding = Modstand \times Strømstyrke, idet Spændingen vokser med Værkets Aktionsradius, der altsaa sidestilles med Kundekredsens Omfang.

Producenten skal, naar Anlægget er givet, finde Ligevægtpunktet for Omsætningens Størrelse, der ligger mellem

$$n_{min} = \frac{A}{n_{min}} + b \text{ og } n_{max} = \frac{A}{n_{max}} + b; \text{ den sidste Formel}$$

giver Udnyttelse af Anlæggets fulde Capacitet. Forfatteren giver et Eksempel med et Ark Roman, der i Sats 1914 kostede 32 Kr., og hvert trykt Ark desuden 2 Øre; trykkes der 100 og 2000 Ark, vil Prisen blive hhv. 34 og $3\frac{1}{2}$ Øre og det, han kalder Modstanden, hhv. 16 og $\frac{3}{4}$. Et Eksempel fra Elektricitetsværket er ligesaa lærerigt, hvor man finder, hvormeget Forbrugeren skal aftage, naar man ikke skal tabe paa ham.

Efter at have omtalt Reglerne for en Virksomheds Udvidelse undersøger han, om det betaler sig bedre at overarbejde til højere Løn eller at udvide og finder her en net Formel. Ligeledes finder han paa en smuk Maade af den før omtalte Arbejdslikning $C = F + B \cdot T$, om det kan betale sig at sætte en Maskine ind, naar den ikke kan udnyttes mere end et vist Antal Timer. I Forbindelse hermed sammenligner han Virksomheder med forskellige Anlægskonstanter og finder f. Eks. Reglerne for, om den ventede Omsætning kræver, at man skal have stor eller lille Anlægs-kapital i Forhold til Arbejdslønnen, eller som en Økonom vilde udtrykke sig: hvilket Sæt af tekniske Komponenter blandt flere, der vil være mest fordelagtig med en given Omsætning.

Ingeniør Marstrand har efter Bogtrykkerforeningens Ønske gjort et Arbejde, der dækker Ingeniør Jantzens, kun at det er en konkret Udregning af Bogtrykkerpriser; ligesom sin Kollega gaar han ud fra, at en normal Virksomhed skal bære sig med $\frac{3}{4}$ Udnyttelse, og at Profit eller Tab skal fremkomme, eftersom man gaar over eller under denne Grænse. Som Eksempel paa Forfatterens Metode skal jeg gengive hans Beregning over Maskinsætningens Udgifter ved Linotype. Værdien af denne Maskine var i 1914 16000 Kr.; dens Bogstavydelse pr. Time 6000; 2 Hold arbejdede tilsammen 15 Timer og producerer 86 000 Bogstaver, hvorfor de tilsammen fik lidt over 16 Kr., hvad der for 10 000 Bogstaver giver 190 Øre i Arbejdsløn. Maskinlejen beregner han for 10 000 Bogstaver til 153 Øre. Dette finder

han saaledes: Til Forrentning 5 pCt., til Amortisation $4\frac{3}{4}$, til Assurance $\frac{1}{4}$, til Reparation $\frac{3}{4}$, Smøring $\frac{1}{4}$ og Administration 10 pCt., dette forhøjer han med $3\frac{1}{2}$ pCt. for Slid etc. ved Natholdet; ialt naar han saaledes op til $24\frac{1}{2}$ pCt af Maskinkapitalen, der jo er 16 000 og faar saaledes pr. Dag i Maskinleje 13 Kr., hvad der er lidt over 150 Øre pr. 10 000 Bogstaver. Tallet er sikkert for højt, idet Administrationen er rigeligt regnet til 10 pCt.; ialt burde Maskinlejen sættes ned til 20 pCt. af de 16 000 Kr., hvad der vilde give 120 Øre og ikke 150. Huslejen sættes til 3 Øre, Maskinen optager 10 □ Meter à 17 Kr. inclusive Belysning og Varme. Under Driftsudgifter har vi Metallejet til Sættemaskinen; han regner, at Metallet løber 15 Gange rundt om Aaret og ved hver Omsmeltning tabs 2 pCt.; han kommer saaledes til 3 pCt. af Kapitalen, der er sat i Type-metallet; 10 000 Bogstaver vejer $8\frac{1}{2}$ kg og kostede lidt over 4 Kr., saa Lejen for 10 000 Bogstaver blev 12 Øre; Elektricitetsforbruget sætter han til 4, Gasforbruget til 13 og Matriceforbruget til 5 Øre; de her nævnte Driftsudgifter bliver tilsammen 34 Øre; atter her kan man gøre Indvendinger overfor enkelte Ting, 30 Øre vilde ogsaa dække. Til Løn, Maskine, Husleje og Driftsudgifter tildeler Forf. altsaa 382 Ører for 10 000 Bogstaver, hertil lægger han 33 pCt., fordi Udnyttelsen kun er $\frac{3}{4}$ eller 127 Øre; dette sidste Tal er nu for højt, fordi Arbejdsløn, Administration og de fleste af det, han kalder Driftsudgifter, kun paaløber i det Omfang, Sætteriet virkelig er i Arbejde; i Virkeligheden skal Tillægget kun være 33 pCt. af ca. 150 Øre eller 50 Øre. Forf. faar for den raa Sats saaledes en Pris af 510 Øre, efter mit Skøn mindst 115 Øre for meget; hertil lægger Forf. 75 Øre for at samle Satsen. Tallet findes ved at tage de 144 000 Bogstaver, en Haandsætter kan ordne pr. Dag, endvidere regner han, at Færdiggørelsen til Paketsats kræver 500 Kr. til Utensilier, og at Arealet, der kræves, er 52 □ m. Husleje bliver 2,25 Kr., Utensilieleje 30 Øre, den ordnende Sætter faar 734 Øre pr. Dag; atter her giver Forf.

et Tillæg af 85 Øre, denne Gang med Rette, fordi Sætteriet ikke fuldt udnyttes; ialt bliver det for de 144 000 Bogstaver, der ordnes i Kolummer, i Løbet af 1 Dag $10\frac{3}{4}$ Kr. eller 75 Øre pr. 10 000. Forf. naar saaledes til en Kost-Pris af 585 pr. 10 000 Bogstaver, efter mit Skøn er Tallet 470. En Ting har Forf. derimod glemt: Tab ved at Sats ikke bruges, Prøvesats o. lign., saaledes at en Kostpris i 1914 maa sættes til 5 Kr. pr 10 000 Bogstaver (uden Korrektur), idet Fortjeneste først er mulig, naar Anlægget udnyttes over $\frac{3}{4}$ af Kapaciteten. Paa samme Vis udregner Forf. Haandsætteriets og Trykkeriets Udgifter for 1914 og 1917 og 18. Arbejdet er i høj Grad betimeligt under Henblik paa, at under normale Forhold før Krigen har Bogtrykkerne ført en saadan Konkurrence med hinanden, at den Bogtrykker, der skulde lægge noget til Side, maatte være en ualmindelig klog og nøjeregnende Mand, naar han da ikke havde Arbejde for offentlige Myndigheder og Begravelses-Salmer. De andre Fag burde følge Bogtrykkernes Eksempel og udregne deres Omkostninger. Sker denne Udarbejdelse ærligt og samvittighedsfuldt, vil en Overenskomst om disse Omkostninger som Minimalpris ikke kunne kritiseres af selv den mest nøjeregnende Trustkommission. Desværre vil andre Fag, hvis Produkter er mindre ensartede end Bogtrykkeriets, have betydelig Vanskelighed ved at opstille en saa ræsonabel Kalkyle som Hr. Marstrands. De to Ingeniører, hvis Studier her er kritiseret, fortjener Tak af deres Fag, af hele Industrien, men ogsaa af Nationaløkonomien.

Dr. L. V. Birck.

G. SILVERSTOLPE: **Kapitalbildning.** En teoretisk-økonomisk undersökning. Stockholm 1919. 185 S.

Den foreliggende Bog er en Afhandling for den filosofiske Doktorgrad ved Stockholms Højskole. Som de

fleste Doktorafhandlinger øser den for en stor Del af andres Værker. Den første Del af Bogen er en Gengivelse af, hvorledes Teorien om Kapitaldannelsen har artet sig i Tidens Løb fra Merkantilisternes Blomstringstid og indtil Marshall, Cassel og Wicksell. Men denne Litteraturoversigt er kun mindste Parten af Bogen. Største Delen af den er optaget af en, som det forekommer mig, ret selvstændig Udvikling af Kapitaldannelsens Teori og en statistisk Udredning af Kapitaldannelsens faktiske Omfang og dens Svingninger efter Konjunkturerne.

Bogens Genstand er Kapitaldannelsen, ikke Kapitalen. Men naturligvis maa Forfatteren opstille et bestemt Kapitalbegreb. I knappest mulig Form er Kapitalen for ham producerede Produktionsmidler. Ved en noget nærmere Udformning af Begrebet stiller han sig ret liberalt over for den Maade, hvorpaa de forskellige Opfattelser snart trækker Grænserne snævrere, snart videre for Begrebet Kapital. Men i øvrigt mener han i Modstrid med Böhm-Bawerk og i Tilslutning til Wicksell, at Beboelseshuse, Lejebiblioteker og lignende maa regnes med til Kapital, medens Ting, som ikke er Genstand for Udleje, ikke kan regnes med til Kapital. Det forekommer mig, at man ved et saa vidt Kapitalbegreb kommer uden for Forfatterens egen Definition af Kapital som producerede Produktionsmidler. Sagen er vel den, at man staar sig ved som f. Eks. Philippovich at skelne mellem Produktivkapital og Erhvervskapital. Ved Bestemmelsen af, hvad der hører til Produktivkapitalen, gaar man ud fra det rent objektive: hvad der tjener Produktionen. I denne Forstand vil Kapital blive staaende under enhver Samfundsordning. Men ved Bestemmelsen af, hvad der hører til Erhvervskapitalen, gaar man ud fra det subjektive, dertil hører alt, hvad det enkelte Menneske kan bruge til at skaffe sig en Indtægt, dertil kan ogsaa høre Beboelseshuse og Bøger, som lejes ud. Og dette er en mere historisk Kategori, idet det er muligt ved Lovens Indgriben eller paa anden Maade at indskrænke Mængden af de Genstande, som kan være Erhvervskapital.

Det er imidlertid som sagt ikke Kapitalens, men Kapitaldannelsens Teori, der staar i Forgrunden i denne Bog. Med Rette gør Forfatteren opmærksom paa, at da Kapitalen ikke som Jorden er uforgængelig, men efterhaanden konsumeres, maa der skelnes mellem den Kapitaldannelse, der kun tjener til Opretholdelse af det, der er, og Tilvejebringelsen af forøget Kapital. Det er den sidste Form for Kapitaldannelsen, Tilvæksten i den forhaandenværende Kapital, som Forfatteren især dvæler ved.

Det kan ikke nægtes, at den Maade, hvorpaa Forfatteren ræsonnerer, er meget abstrakt. Der abstraheres fra nær sagt alle faktiske Forhold, en Fremgangsmaade, som er langt mindre udbyttegivende i Socialøkonomien end i Fysiken. Som Udgangspunkt tænker Forfatteren sig et Samfund, hvor der kun findes Agerbrug og lige store Agerbrug, hvor Udbyttet af Korn er det samme Aar for Aar, men hvor der saa indføres som noget nyt, at en af Arbejderne i Steden for at anvendes til Agerbruget sættes til i Løbet af et Aar at tilvirke en Plov. Lidt efter lidt indføres mere konkrete Forhold, men for den, der ikke særlig ynder den abstrakte Tænkning i økonomiske Forhold, svarer Udbyttet maaske ikke til Forfatterens Anstregelser, skønt det forekommer mig, at Undersøgelsen gennemføres med stor Skarpsindighed.

Størst Udbytte inden for den teoretiske Undersøgelse har Anmelderen haft af et Kapitel om den individuelle Opsparing. Forfatteren angriber den gængse Grænsenyttepsykologi, ifølge hvilken Opsparing beror paa, at man foretrækker et Fremtidsgode, hvortil et Nutidsgode ved Tillæg af Rente og Rentes Rente er vokset om saa og saa mange Aar, for Nutidsgodet selv. Forfatteren hævder, og vistnok med nogen Ret, at selv om dette Tilfælde forekommer, saa vil dog i de fleste Tilfælde Opsparingen bero paa, at man ønsker at sikre sig eller eventuelt sine Efterkommere Kapitalens Renteafkastning som Indkomstilskud. Noget i Modstrid med denne Forfatterens Opfattelse af Motivet til Op-

sparing synes det at være, naar han i Modsætning til Cassel ikke kan antage, at en stærk Sænkning af Rentefoden maatte føre til Opsparingsens Ophør.

Den foreliggende Bog giver imidlertid ikke blot noget for rene Teoretikere. Paa de sidste halvhundrede Sider søger Forfatteren ved Statistikkens Hjælp, skønt dens Ufuldkommenhed netop paa dette Omraade først betones, at give et Billede af Kapitaldannelsens Omfang i Nutiden. For Sveriges Vedkommende kommer han til det Resultat, at den aarlige Nydannelse af Kapital i Landbruget er 1 %, i Industrien 4 % og for Handelsflaadens Vedkommende $4\frac{1}{2}$ %. Alle disse Tal gælder Tiden omkring 1908. Ogsaa fra Tyskland og Amerika fremføres statistiske Opgivelser af Kapitaldannelsen. Trods Usikkerheden ved Tallene er her givet et interessant Bidrag til vor Tids økonomiske Karakteristik. Endnu interessantere er Forsøget paa at skildre Konjunkturernes Indflydelse paa Kapitaldannelsen. Hovedresultatet er, at Konjakterne i denne Henseende har langt mindre Indflydelse, end man er vant til at forestille sig. Kun for Skibsbygningens Vedkommende er Svingningerne fra Højkonjunkturaar til Depressionsaar meget store. Selv ved Raajernstilvirkningen, der jo er den nødvendige Forudsætning for Tilvirkning af en stor Mængde af de vigtigste Kapitalgenstande, har Udsvinget som Regel ikke været videre stort. Dog frembragte Krisen i 1907 en Nedgang af 20 % fra dette Aar og til 1908. Forfatteren fremhæver, at Forskellen mellem de gode og de daarlige Tider i det væsentlige er en psykologisk, medens den objektive Forskel ikke er saa stor. Sikkert er der heri meget rigtigt, og man læser i al Fald med Udbytte denne Fremstilling, som jeg ikke mindes at have set noget tilsvarende til andensteds.

Baade for Teoretikeren og for den, der interesserer sig for foreliggende Fakta, er der saaledes Udbytte at hente i denne Bog, der vidner fordelagtig om det Arbejde, som der i Sverige gøres for at vinde nyt Land for økonomisk Forskning.

Even Marstrand.

GUSTAV CASSEL: **Världens Penningproblem.** 156 Sider.
P. A. Norstedt & Söner. Stockholm 1920

Paa de første 108 Sider af denne lille Bog har Professor Cassel offentliggjort paa svensk det Memorandum, han efter Opfordring af Nationernes Forbund udarbejdede til Forelæggelse for Brysseler-Konferencen. De resterende 46 Sider er forbeholdt „andra betraktelser öfver världsekonomiens aktuella frågor“, delvis Avisartikler om Krigsskadeserstatningen og Kampen om Varerne m. v., der slutter sig til og praktisk belyser forskellige af Memorandumets Teorier. Men hvor læseværdige disse betraktelser end er, saa er det naturligvis Memorandumet, der især beslaglægger Interessen, baade fordi det ifølge sin Tilblivelsesmaade maa modtages med den største Respekt: Overdragelsen af en saadan Opgave maa jo anses for en Slags Nobel-Pris til den, der faar Opgaven, men ogsaa fordi Skriftet i sig selv er beundringsværdigt ved sin Klarhed baade i Form og Indhold. Ingen, der interesserer sig for Penge- og Valuta-Spørgsmaalet — og det gør jo alle og det i en saadan Grad, at de ogsaa har sin Mening om dets Sammenhæng og dets eventuelle Løsning — bør gaa denne Bog forbi. Den kan læses af enhver, og den, der har læst den, vil i høj Grad faa sin Forstaaelse for den økonomiske Sammenhæng og de Kræfter, der styrer her, beriget og udvidet. Endskønt Professor Cassel gentagne Gange anvender Ordet „populær“ til dermed at udtrykke den højeste Foragt, maa jeg dog sige, at jeg ikke kunde tænke mig dette store Problem paa bedre Maade fremstillet populært paa 100 smaa Sider, end Tilfældet her er.

Sagen er jo den — saa mærkeligt det end ved første Øjekast ser ud — at den gennemførte Abstraheren, Forf. anvender, fordi den medfører en stærk Forenkling af de Begivenheder, der er til Undersøgelse, gør Fremstillingen baade let og efter Omstændighederne saa let tilgængelig. De Resultater, der vindes, kan ikke antastes i og for sig, fordi de er en logisk Udvikling af nogle faa uomtvistelige

økonomiske Maximer, hvorunder Tankegangen ikke forstyrres af socialpolitiske eller andre „populære“ Betragtninger.

Bogen begynder med en Oversigt over Pengesituationens væsentligste Træk og Papirpengeudstedelsens Betydning. Det paavises, hvorledes Frembringelsen af denne kunstige Købekraft skaber Inflationen, og i et ypperligt Kapitel gøres der Rede for Inflationsprocessen ud fra rent økonomiske Synspunkter. Forf. paaviser de Ulykker, der opstaar ved Regeringsmagternes Indgriben i det økonomiske Liv, naar de først udsteder Omløbsmidler, til hvilke der ikke svarer Varer, og siden, naar den uundgaelige Følge heraf er blevet en Prisstigning, ved Indgreb og Understøttelser (der hyppigt betales med ny udstedte Sedler) gør Forholdene værre — en stadig Svikmølle. Han siger herom adskillige Sandheder. Men er det hele Sandheden? Efter at Forf. f. Eks. har gjort Rede for, at en kunstig Nedsættelse af Prisen paa nogle Varer maa have den Virkning, da den samme Sum af Købekraft er tilstede, at bidrage til at hæve Prisen paa andre Varer, ligesom de produktive Kræfter, der var beskæftigede med de regulerede Varer, drages fra denne Virksomhed til anden, mere uøkonomisk, hedder det: „Hele Prisdannelsen har i det moderne Samfund den grundlæggende sociale Opgave at foranledige den til Efterspørgselen bedst svarende Fordeling af Samfundets produktive Kræfter, og samtidigt at regulere Efterspørgselen i Overensstemmelse med Mulighederne for at faa den tilfredsstillet. Denne elementære Sandhed er paa den mest betænkelige Maade tilsidesat af den populære Prispolitik, som har været raadende siden Krigens Udbrud“. Jeg indrømmer, at den kunstige Nedsættelse af Prisen paa nogle Varer, naar stadig den samme Købekraft er forhaanden, utvivlsomt ikke paa langt nær har den Betydning, der almindeligvis tillægges den, fordi den kan medføre Prisstigning for andre Varer, maaske delvis uden for Kredsen af dem, for hvilke Prisen nøjagtig kan konstateres. Men jeg vil dog tro, at man igennem ret lange Tider ved Hjælp af Indgrebene (ved

Maximalpriser eller Tilskud) faktisk i nogen Grad har holdt Prisniveauet nede, og derigennem ogsaa har kunnet fastholde et lavere Løn- og Indtægtsniveau. Ingen drømte jo om, at Prisstigningen skulde blive dels saa langvarig, dels saa stærk, at det sluttelig ikke blev muligt at holde ud. Men hvis Krigen var hørt tidligere op, og dens økonomiske Virkninger ikke gennem Fredstraktaten var gjort saa ødelæggende, vilde det sikkert have været muligt for en Del Lande at vedblive med at holde Pris- og Indtægtsniveauet nede, til det store almindelige Prisfald kom. Og hvis dette kunstige Pres paa Prisniveauet var ført igennem ved økonomisk legitime Midler (Maximalpriser eller Tilskud tagne gennem Skatter eller faste Laan), mener jeg, at det ogsaa økonomisk vilde have været en Fordel i den Henseende, at man derved maaske havde undgaaet den for den hele Produktion saa skadelige Arbejdsuro og alt, hvad dermed fulgte. Men yderligere kan jeg heller ikke tiltræde den ovenfor citerede Udtalelse i den absolute Form, hvori den fremtræder, fordi den størst mulige Samfundsproduktion ikke eo ipso giver Samfundet den størst mulige Nytte. Dette vilde den jo kun gøre under Forudsætning af, at alle Samfundsborgere havde den samme Indtægt. Men denne Forudsætning, der normalt aldrig er tilstede, var jo mindre end nogensinde tilstede i de Aar, hvorom Talen her er, og en Række af de Foranstaltninger, den „populære Prispolitik“ iværksatte, havde jo netop til Formaal at raade Bod paa den uhyre Forskydning i Indtægterne, som det stigende Prisniveau havde ført med sig¹⁾.

¹⁾ En lignende Betragtning kan anlægges overfor Forf., naar han om de gamle Valuta-Guldpariteter siger (S. 29): „Disse gamle Pariteter har fuldstændig mistet deres Betydning og kan ikke længere i nogen Henseende betragtes som normale.“ Men al den Stund mange Lønninger, hele Realkrediten og mange andre kontraktlige Forpligtelser er fastsat i den før Krigen gældende Møntværdi, saa betyder Afvigelserne fra det da gældende Pris- og Valutaniveau en i de fleste Tilfælde ganske uretfærdig Forskydning indenfor Indtægtsgrupperingen i Samfundet.

Efter at Forf. har paavist Inflationens Betydning for Pengenes Værdi indenfor et Lands Grænser, gaar han over til at paavise dens Betydning for Pengenes internationale Værdi, d. v. s. for Valutakurserne. Spørgsmaalet om Bevægelserne i Vexelkurserne har jo under hele Krigen været et af de centrale økonomiske Spørgsmaal; Politikere og Teoretikere har søgt at ordne det og forklare det, som Regel med lidet Held for de første og under store indbyrdes Stridigheder mellem de sidste. I denne teoretiske Diskussion har Prof. Cassel indtaget en ledende Stilling, idet han paa et tidligt Tidspunkt fastslog „Købekraftspariteterne“ som det for Vexelkurserne afgørende. De Afsnit af den her foreliggende Bog, der behandler dette Spørgsmaal, bærer da ogsaa Præg af, at det er Stof, dets Forf. Gang paa Gang har behandlet og tilfulde har sin Mening om.

Med „Købekraftspariteterne“ forstaar Forf. Forholdet mellem to Landets Valutaer, saaledes som dette Forhold er bestemt ved de to Landes Prisniveauer. Om f. Eks. Vexelkursen mellem Landene A og B er Pari, og der derefter finder en Prisstigning Sted i Landet A, saaledes at dettes Prisniveau stiger fra 100 til 320, er det givet, at man nu ikke i Landet B mere vil give saa meget for A's Valuta, da den køber mindre end før. Har Inflationen samtidig i Landet B medført en Stigning fra 100 til 240, vil A's Valutakurs i B aabenbart ikke synke i Forholdet $\frac{100}{320}$, men

— alt andet lige — kun i Forholdet $\frac{100}{320} : \frac{100}{240} = \frac{3}{4}$, da jo ogsaa B's Valuta nu vurderes lavere i A end før. Den Kurs, siger Forf., der beregnes paa den her angivne Maade, maa betragtes som de ny Paritet mellem Valutaerne. Denne Paritet kaldes Købekraftpariteten, da den bestemmes af Forholdet mellem de forskellige Valutaers Købekraft.

Det er utvivlsomt, at Prof. Cassel har bragt Forstaaelsen af Valutaspørgsmaalet et stort Stykke frem ved igennem en Aarrække gentagende og stærkt at hævde dette Forholds

afgørende Betydning for Valutakursen. Thi først ud fra denne Betragtning bliver det forstaaeligt, at et Lands Handelsbalance, der jo iøvrigt indenfor nogenlunde korte Tidsrum maa udjævnes gennem Betalingsbalancen (ved Laan, ved Salg af Værdipapirer eller andre Værdier), f. Eks. kan forbedres samtidig med at Landets Valuta stadigt falder paa det udenlandske Marked. Naar Inflationen stadig er stigende paa et saadant Lands Hjemmemarked, er dets Valuta i fremmed Omdømme aabenbart mindre og mindre værd. Alle kendte Valutarestriktioners sørgelige Resultat i Henseende til Forbedring af Valutaen bliver forstaaelige paa denne Maade.

Om Rigtigheden af denne Hovedbetragtning kan der da næppe tvistes — den lystige Diskussion mellem Prof. Cassel og Frk. van Dorp i *Economic Journal* skyldes da ogsaa gensidig Mistillid til Forstaaelsen af Forklaringens absolute og udtømmende Rigtighed. Imidlertid er de jo dog saadan, at vi ikke ved, hvor Købekraftspariteten imellem de to Lande befinder sig, fordi vi ikke tilstrækkelig nøjagtig kan maale Landenes Prisniveauer; følgelig er vi uden Kendskab til, hvormegget af en Vexelkurs' Bevægelse, der skyldes Ændringer i Pariteten (der ifølge Sagens Natur i og for sig selv maa være i ustadig Ligevægt), og hvor meget der skyldes andre Aarsager. At et Udsving fra Pariteten kan finde Sted, nægter Forf. ikke; han omtaler (S. 35), hvorledes det store Salg af tyske Mark til Udlandet til noget nær hvilken som helst Pris, der kunde opnaaes, har trykket Markens internationale Værdi under Købekraftspariteten, og siger (S. 41), at Vexelkurser, der er trykkede stærkt ned under Købekraftspariteten, er underkastede heftigere og mere tilfældige Svingninger end Kurser, der bevæger sig i Nærheden af Pariteterne. Men naar det altsaa indrømmes, at Teorien om Købekraftspariteten ikke er udtømmende, naar den kun giver Hovedretningslinien, er det aabenbart nødvendigt at vie Udsvingene den tilbørlige Opmærksomhed. Prof. Cassel anfører da ogsaa, som berørt, Salg af et Lands Valuta i Ud-

landet for à tout prix at skaffe Betalingsmidler som en Faktor, der kan foranledige saadant Udsving fra Pariteten; endvidere Eksport-Hindringer, hvorved et Lands Valuta i Udlandet falder i Værdi, da dens Anvendelighed er begrænset (aabenbart et Forhold, der spiller en ikke ringe Rolle i Forholdet mellem £ og danske Kroner, da den danske Landbrugs-Eksport til England er begrænset fra engelsk Side. Derved faar den danske Kr. i Englands Haand en forringet Anvendelighed og Værdi), endvidere Mistro til en Valutas Fremtid — Tillid virker modsat (jfr. den Indflydelse, Udsigterne til en Fastsættelse af Krigsskadeerstatningen havde paa Forbedringen af den tyske Mark) —, og Spekulanter Operationer m. v. Endelig anfører Forf. (S. 34) Handelsbalancen: „Saaledes tenderer de strenge franske Importforbud paa Luxus-Artikler til at forøge Francens internationale Værdi, eller maaske snarere til i et vist Omfang at opveje andre Indflydelser, som truer med at trykke Francen ned under dens Købekraftsparitet. Forklaringen er, fra fransk Synspunkt, at fremmed Mønt ikke længere har saa stor Værdi, naar man ikke kan anvende den til derfor at forskaffe sig fremmede Luxusvarer; og fra Udlandets Synspunkt, at Import-Forbudet gør det vanskeligere at forskaffe sig Francs.“ Dette er utvivlsomt rigtigt, men i saa Fald kan man næppe, som Forf. gør det S. 43 „helt og holdent forlade den populære Teori om Handelsbalancen som Forklaring paa Bevægelserne i de internationale Vexelkurser siden Krigens Udbrud;“ hvis f. Eks. en forøget Eksport¹⁾ her fra Landet

¹⁾ Sekretær Korst siger foran (S. 368), at en „stimuleret Eksport“ ikke vil kunne hæve Valutakursene, fordi „den logiske Konsekvens vilde være, at Vexelkurserne stod i Zenith, naar Landet exporterede alt, hvad det havde, og intet indførte. Det er dog klart, at Udlandet ikke vilde have megen Tillid til et Lands Penge, hvis det førte en saadan Politik.“ Nej, naturligvis! Hvis en Mand forøger sin Indtægt ved at sælge alt ud, sine Varer, sine Raastoffer, sit Værktøj, saa vil man ikke give stort for den Indtægtsforøgelse, han paa denne Maade skaffer sig; men hvis han forøger sin Indtægt ved at producere og sælge flere Varer, end han plejer, saa kan man dog virkelig

giver et større Udbud af Sterling, vil disses Kurs her falde, eller hvis de engelske Importrestruktioner for danske Landbrugsvarer skærpedes, vilde vi faa færre £ til Raadighed, og da vi væsentlig anvender vore £ til Køb af Kul i England, og disse er af en saa stor Betydning for os, kunde maaske en saadan Indskrænkning medføre en betydelig Stigning i £-Kursen. I det ene Tilfælde vilde vi altsaa faa billigere, i det andet dyrere £ her, og da £-Kursen er bestemmende for, til hvilken Pris i danske Kr. de fleste af vore Importvarer kan hjemtages, vil Faldet eller Stigningen paavirke vort Prisniveau og derigennem den Værdi, hvormed danske Kr. indgaar i de internationale Købekraftspariteter. Eller — for at tage et andet Exempel: medens disse Linier skrives (første Dage af December 1920), falder den engelske Kulpris stærkt. Da ingen Ændringer iøvrigt synes at være indtrufne i Prisforholdet mellem Danmark og England, skulde £-Kursen her efter Købekraftsparitets-Teorien være i Stigning. Men den falder. Aarsagen hertil er aabenbart den, at Handelsbalancen er ved at undergaa en betydelig Ændring, idet den faldende Kulpris og de store danske Lagre holder Køberne tilbage; de udbudte £ optages derfor til vigende Kurser, hvad enten man nu vil forklare dette med, at skal vi nu købe Varer i England, er det Varer med en mindre Nytte for os end Kullene, og vi vil derfor ikke give saa meget for disse Varer og altsaa heller ikke for de £, der skal muliggøre Købet af dem, eller man vil tage den rent banktekniske Forklaring og sige, at det forholdsvis store Udbud af £ trykker Kursen. I alle Tilfælde falder Kursen. Men derved bliver de Klædevarer, Foderstoffer, Jernvarer o. s. v. vi betaler med £ billigere her i Danmark, og da vore Exportvarer (Smør, Flæsk, Mælk o. s. v.) ogsaa er betalt i £, falder disses Pris¹⁾

ikke sige, at da Manden produktionsmæssigt set bliver mindre værd ved at sælge alt ud, hvad han ejer og har, maa ogsaa enhver Forøgelse af hans Salg „logisk“ være skadelig for hans økonomiske Standard.

¹⁾ En Indskrænkning i Produktionen af vore Exportvarer, hvorved

ogsaa. Herved paavirkes hele det danske Prisniveau nedad, og dette lavere Prisniveau vil altsaa øge den danske Krones internationale Værdi. Dette vil altsaa sige, at Valutakurserne paavirker Købekraftspariteterne og disse igen Valutakurserne. Men i saa Fald kan man næppe tillægge Pariteterne Betydning som andet og mere end primus inter pares af de Faktorer, der bestemmer Valutakurserne. Og derfor er jeg enig med Prof. Heckscher (Svensk Tidsskrift 1920, S. 463) i, at det foreliggende Skrift i Behandlingen af Udsvingene fra Købekraftspariteterne har et svagt Punkt; thi en mere indgaaende Behandling af Udsvingene havde sikkert medført en noget ændret Fordeling af Lys og Skygge; Købekraftspariteterne vilde ikke være blevet trukket saa stærkt frem, de „midlertidige“ Udsving — der er jo iøvrigt noget af et Temperamentsspørgsmaal, hvad man her i Verden vil kalde midlertidigt og hvad varigt — vilde efter nærværende Anm.'s Skøn være kommet mere til deres Ret. Denne Diskussion om, hvorvidt det er de Kræfter, der fremkalder de „midlertidige“ Udsving eller det er Prisniveauerne, der er afgørende for Valutaerne (en Diskussion, i hvilken Sekretær Kost i sin foran S. 352 aftrykte Afhandling: Merindførselen og Valutaen ogsaa tager saa stærkt Standpunkt paa den ene Side) minder i det hele meget om den gamle Uenighed i Økonomiens Teori: Er det Tilbud og Efterspørgsel eller er det Produktionsomkostningerne, der bestemmer en Vares Pris. Denne Knude har Marshall jo saa lykkelig løst ved at sige, at indenfor korte Perioder, hvor nye Varer ikke kan fremskaffes, er det Tilbud og Efterspørgsel for de forhaanden-værende Varer, der afgør Prisen, som naturligvis „midlertidigt“ kan svinge ret stærkt ud fra Produktionsprisen om end med et vist Korrektiv i denne; men i længere Perioder vil Prisen og Produktionsomkostningerne afpasse sig efter

skulde følge en Modvirkning eller Ophævelse af Prisfaldet, er i det foreliggende Tilfælde ikke at vente, fordi Markedsprisen utvivlsomt kan falde et Stykke, før den naar Tilbudsprisen.

hinanden. Mutatis mutandis spiller Købekraftspariteterne aabenbart en til Produktionsomkostningerne svarende Rolle.

Saaledes mener jeg da, at Forf. ved saa stærkt at træde i Skranken for de teoretisk saa værdifulde Købekraftspariteter overfor Valutakurserne bærer sig ad som overfor Krigsaarenes Prispolitik: han fører sin Fremstilling igennem som økonomisk Logik, og opnaar herved en overordentlig Styrke og Klarhed i Argumentationen. Men derved bliver efter mit Skøn de mindre Afvigelser, de „populære“ Forklaringer og Foranstaltninger i nogen Grad undervurderede, ikke blot i deres økonomisk praktiske Virkninger, men ogsaa i teoretisk Henseende.

Einar Cohn.

J. A. HOBSON: *Work and Wealth*. 460 S. Macmillan, New York. 1915.

J. A. Hobson minder som Forfatterpersonlighed om Wilckens, som denne bevægede sig i det „no mans land“, hvor baade Nationaløkonomien og Sociologien kan komme, og hvorfra de som oftest begge holder sig. Forf. gør Forsøg paa at omskrive Nationaløkonomien, maalede den økonomiske Virksomheds Resultat ikke i Term'iner af Rigdom, men af offentlig Velfærd. Under Begrebet Omkostning tager han den Lidelse eller Ubehag, Arbejdet forvolder, sammen med den Skade eller Gavn, Samfundet eller Individet selv faar ved, at Arbejdets Byrde lægges paa Skuldrene efter disses Bæreevne: om det end tilsyneladende kan betale sig nok saa meget at have en Industri med Børne- eller „svedet“ Kvindearbejde, saa er det en vanvittig Omkostning, naar man betænker, at Mødre og næste Generation fysisk ødelægges; Forf. har iøvrigt her en Række fornuftige Bemærkninger om Træthedsfølelsen (i dette Sammenhæng skal jeg omtale, at den engelske Regering i Øjeblikket udgiver en Række „Reports of the industrial fatigue research board“).

Han siger ogsaa, at overfor den tekniske Fordel af Maskinerne skal man stille den Forringelse af Arbejderens Initiativ, det ødelæggende ved specialiseret Rutine- og Repetitionsarbejde og den midlertidige Arbejdsløshed, Maskinen forarsager ved sin Ankomst.

Omkostningen ved Kapitalens Fremkomst fører ham til at undersøge „Abstinensens“ Offer; den Kapital, der opsamles af de rige, er efter hans Skøn uden menneskelig Omkostning, idet man kun, hvor der foreligger Selvfornægtelse, kan tale om Offer. Ogsaa Konsumptionen undersøger han: de riges Overforbrug er skadeligt for dem selv, men værre ved det Eksempel, de sætter for Befolkningen, og værst maaske ved, at de leder Samfundets Kræfter fra en Produktion af gavnlige Ting til Produktion af Varer, der i bedste Fald er unyttige og neutrale, i værste Fald direkte skadegørende; her har han nogle morsomme Bemærkninger om den fornemme Societetsdames saakaldte sociale Pligter: Visitter og Selskaber, saavel som om den engelske Overklasses Sportsliv, som gaar ud paa, at det er en sand Gentlemans Beskæftigelse at gøre Sport og Væddemaal til sit Livs Hovedformaal. Forf. Bemærkninger om, at Befolkningen ikke forstaar at „konsumere“ rigtig, er interessant. Forf. burde heraf have draget den Slutning, at en bedre Fordeling af Indkomsten, for at være social nyttig, forudsætter en høj Intelligens hos Landets Underklasse; thi denne forstaar endnu mindre end de rige at give sine Penge fornuftigt ud: at 2- Værelsers Lejlighed har kunnet holde sig hos velstillede danske Arbejdere, taler ikke til Ære for Klassen, og bortset fra Nic-Carter Romaner og 2 Øres Pressen, er der ingen, der vil paastaa, at Arbejderen giver Bogtrykkeren meget at bestille.

Forf. vender sig imod Grænseværdilæren, som han beskylder for Hjerteløshed; han vender sig f. Eks. mod Teorien om, at Arbejdslønnen falder sammen med, hvad Grænsearbejderen kan indtjene, og vender sig særlig mod Clarks af Cannan kritiserede Slutning: at følgelig faar Ar-

bejderen just, hvad han fortjener. Nu er denne Teori ikke fremsat som absolut, men kun som gældende i et Samfund, hvor Arbejdsgiveren staar i Monopolstilling overfor Arbejderen, og der tales ikke om Arbejdets tekniske Produktivitet, men kun om dets økonomiske Rentabilitet, og dernæst har ikke alle Grænseværdi-Teoretikere opstillet en saa foreløbig og derfor overfladisk Lære, som bliver urigtig, naar man ikke husker, at Arbejdet kun er en af Produktionens Komponenter, og at dets Rentabilitet er en Funktion af, hvad de andre Komponenter faar.

Forf. egentlige Bidrag til Økonomien er Læren om, at hver af Økonomiens Faktorer har en Minimumspris, under hvilken den ikke kommer til Stede (for Kapitalen fastslaar han den til 3 % foruden Vedligeholdelsen), og at der i den meste Produktion er et Overskud herud over; men dette „Surplus“ gaar efter Forf. Mening gennem Profit og Grundrente, gennem uproduktive Kanaler til skadelig Brug. Forf. vender sig med Voldsomhed mod den Doktrin, at man skal tillade de store Profitter, fordi de kun repræsenterer en Risikopræmie, som afbalanceres af Tabene i de uheldige Forretninger; dette er Misbrug af Gennemsnitsstatistikken.

Forf. benægter at være Socialist, forsaavidt som han anerkender Forskellen mellem den skabende og imaginative Hjerne og den blot efterlignende, men Forf. hævder, at de sociale og retlige Institutioner i Øjeblikket kunstig skaber store Indkomstmuligheder, som Samfundet ikke bør opretholde. Her kommer han ind paa Kravet om, at „the spirit of service“ i det mindste skal co-ordineres med „the spirit of profit“, og at Ejendoms- og Gevinstsynspunktet skal vige for det almindelige Velfærds Hensyn.

Forf. vender sig endnu engang mod Nationaløkonomien, fordi den begrænser sine Opgaver; hvor megen Ret han end kan have ved at paapege, at Nationaløkonomien ogsaa bør undersøge økonomisk Virksomhed belyst fra det almene Velfærds Stade, d. v. s. under Henblik til Slægtens varende

Gavn, og at der er andre Omkostninger i Produktionen end de, der giver sig Udtryk i Penge, f. Eks. Slægtens fysiske Svækkelse, Skadeligheden ved et specielt Erhverv eller det fordærvelige i visse Former af Konsumption, saa maa den rene Teori baade have Ret og Pligt til at sætte en Grænse for sine Undersøgelers Omfang, og maa endelig have Ret til at udskyde alle de Elementer, som ikke lader sig rationelt behandle. Jeg er villig til, hvis jeg kan det, at lære mine Studenter Samfundsetik ud fra et rent Bentham'sk Utilitetsprincip, om end hellere fra Princippet om Individets Selvfornægtelse og Underordnelse, men jeg er absolut uvillig til at gøre Værdilæren til en Tumbleplads for kontraversionale moralske Anskuelser. Værdilæren har ingen anden Opgave end at finde Prisdannelsen for Varer, for Tjenester og for de produktive Faktorer baade i et Konkurrencesamfund og i et Samfund, hvor Monopolet hersker. Vi skal paa den anden Side gøre opmærksom paa, at de Love, vi kommer til, ofte er historiske Kategorier, d. v. s. betinget af tekniske og retlige Forudsætninger, og vi skal frem for alt være i Stand til at skære gennem det Væv af Taage, som Eksistensen af Penge lægger over det økonomiske Liv, og hvori Virkelighedens Straaler brydes skævt og i misvisende Retning og Form naar vort Øje. Men det maa Økonomien gøre med sine egne og ikke med Etikens Midler.

Dr. L. V. Birck.

MODTAGNE BØGER

Dr. L. V. BIRCK: **Told og Accise.** Forelæsninger over Forbrugs-skatternes Historie. 245 S. G. E. C. Gad. København 1920.

Bogen, der er trykt som M. S., slutter sig til „Rigets Jordegods og Regaler“ og tilsigter at give en praktisk Forstaaelse af Merkantilismens Politik, som denne skiller sig baade fra Middelalderens og Liberalismens økonomiske Politik.

R. BERG: **Det produktive danske Samfund** (24 S.) og **Produktionens Grundlove** (35 S.). G. B. N. F. 1920.

De to Smaaskrifter betegner sig som „Ledetraad til Brug ved Undervisningen i de tekniske Skoler og paa Højskoler“.

P. BJERGE og T. J. SØEGAARD: **Danske Vider og Vedtægter.** III, 3. Lehmann & Stage. København 1913—20.

J. F. AYUSAWA: **International Labour Legislation.** 258 S., New York 1920.

I et Hefte af Columbia Universitetets: *Studies in History, Economics and Public Law* har den japanske Forfatter givet en Oversigt over den internationale Arbejdslovgivning fra Begyndelsen af det 19. Aarh. til Washington Conferencen i fjor Efteraar.

CARL HØYER: **Socialiseringsfrasen og Retsforholdet paa Arbejdspladsen.** En organiseret Arbejders Betragtninger. 37 S. Milo'ske Boghandel. Odense 1920.

W. H. STEINER: **Some aspects of banking theory.** 158 S. W. D. Gray. New York, 1920.

NOTITSER

I.

Diskontoen i 1919.

Den danske Nationalbanks Diskonto hævedes den 3. Januar 1919 fra 5 til $5\frac{1}{2}$ 0/0 og den 7. Oktober yderligere til 6 0/0, og var saaledes gennemsnitlig 5.61 0/0, mod 5 0/0 i Aarene 1916—1918 og 5.27 0/0 i 1915.

Med Hensyn til Diskontoens Højde i 1919 i vore Nabolande og paa de vigtigste udenlandske Pladser kan anføres følgende:

Stockholm: Sveriges Riksbank noterede ved Aarets Begyndelse 7 0/0, hvilken Sats den 25. April sænkedes til $6\frac{1}{2}$ 0/0 og 13. Juni yderligere til 6 0/0, hvorefter Rentefoden var uforandret Aaret ud.

Kristiania: Norges Bank sænkede den 9. Maj sin Diskonto fra 6 til $5\frac{1}{2}$ 0/0, men forhøjede den atter den 28. December til 6 0/0.

Bank of England forhøjede den 6. November Diskontoen fra 5 til 6 0/0, medens Deutsche Reichsbank og Banque de France uforandret noterede 5 0/0 gennem hele Aaret 1919.

Nedenstaaende gives for hver af de nævnte Pladser en Oversigt over Diskontoen den 1. Januar og den 31. December 1919 samt over Gennemsnitsdiskontoen i Aarene 1913, 1916, 1918 og 1919:

	1919			1918	1916	1913
	1. Jan.	31. Dec.	Aaret			
Kjøbenhavn ..	5	6	5.6	5.0	5.0	5.8
Stockholm ...	7	6	6.4	6.0	5.2	5.5
Kristiania	6	6	5.7	6.0	5.1	5.5
London	5	6	5.2	5.0	5.5	4.8
Berlin	5	5	5.0	5.0	5.0	5.9
Paris	5	5	5.0	5.0	5.0	4.0

II.

Engros-Pristallet for 1919 og Storbritanniens
Vareomsætning med Udlandet.

Ifølge The Statist's Pristal (Fortsættelse af Sauerbecks Pristal) var Prisniveauet for 1919: 206 mod 192 for 1918, 174 for 1917, 136 for 1916, 107 for 1915, 86 for 1914 og 85 for 1913¹⁾, jfr. nedenstaaende Oversigt:

The Statist's (Sauerbecks) Pristal.

1912	85	1916	136
1913	85	1917	174
1914	86	1918	192
1915	107	1919	206
Januar 1919	192.1	Oktober 1919	224.8
Februar —	187.8	November —	231.0
Marts —	184.7	December —	235.2
April —	184.6	Januar 1920	245.8
Maj —	194.6	Februar —	260.4
Juni —	199.4	Marts —	261.8
Juli —	206.4	April —	266.1
August —	212.7	Maj —	260.0
September —	214.8	Juni —	255.7

¹⁾ Se i øvrigt nærværende Tidsskrift 57. Bd., S. 608. Sauerbecks Pristal angiver Prisniveauet paa Grundlag af Gennemsnitspriserne for 45 Hovedvarer, idet Gennemsnittet for Perioden 1866—77 er sat lig 100.

Prisniveauet i England var saaledes i 1919: 142 % højere end i 1913, et Forhold, der naturligvis maa have i Betragtning overfor nedenstaaende Tal for Storbritanniens Vareomsætning med Udlandet:

	Indførsel	Udførsel	Indførselsoverskud
	Mill. £	Mill. £	Mill. £
1913...	769	635	134
1914...	697	526	171
1915...	852	484	368
1916...	949	604	345
1917...	1065	594	471
1918...	1319	529	790
1919...	1632	963	669

Det vil dog ses, at Aaret 1919 viser en meget bemærkelsesværdig reel Fremgang i Værdien af Englands Export.

III.

Skatterne paa den ny engelske Finanslov.

Den engelske Finanslov for indeværende Aar, der blev stadfæstet den 5. August 1920, er i forskellige Henseender af stor Interesse. Det skal saaledes efter en Oversigt af R. F. Tucher i Novemberheftet 1920 af The quarterly Journal of Economics anføres, at med Undtagelse af The Mineral rights duty blev ved denne Finanslov samtlige Grundskatter fra den saa berømte Lloyd George'ske Finanslov af 1900/10 ophævet¹⁾. Allerede siden 1914 er der ikke paalignet nogen Skat af den Jord, der „ikke anvendes saa godt som den kunde anvendes“ (Undeveloped land duty), og nu er altsaa baade Grundværdistigningsskatten (Increment

¹⁾ Over de paa denne Finanslov optagne Skatter findes en Oversigt i Statistiske Efterretninger, 1909, S. 26.

duty) og Hjemfaldsafgiften (Reversion duty) ogsaa stedet til Hvile. Aarsagen hertil angives at være de svingende og usikre Værdiansættelser og de af det abnorme Prisniveau forårsagede illusoriske Værdistigninger; det maa i denne Sammenhæng erindres, at Increment duty betales med 20 % af den Værdiforøgelse, der er tilført Ejendommen ved Samfundets eller Naboers Foranstaltning, idet dog Skatten først betales, naar Grunden sælges, og Værdiforøgelsen beregnes fra det Øjeblik, Loven i sin Tid traadte i Kraft. Reversion duty paahviler bortlejet eller bortforpagtet Jord, der atter kommer i Hænderne paa den oprindelige Ejer, med 10 % af Forskellen mellem den tidligere Lejeafgift og Grundens nuværende Værdi. En medvirkende Aarsag til at man har opgivet de tre Grundskatter kan maaske findes i den Omstændighed, at de i 19^{19/20} indbragte 1 329 000 £, medens Omkostninger ved deres Opkrævning (indbefattet Udgifterne til Grundvurderingen af Englands Jord) androg 5 Mill. £. Man har standset Vurderingen og anvist Valuation Department andet Skattearbejde.

Med Hensyn til den ordinære Indkomstskat skal det anføres, at den ny Finanslov tillader et Forhaands-Fradrag paa $\frac{1}{10}$ (dog ikke over 200 £) af Arbejdsfortjenester; for disse saavel som for de øvrige Indtægter tillades endvidere følgende Fradrag i den ansatte Indkomst, forinden det skattepligtige Indkomstbeløb fremkommer:

For ugifte eller Enkemænd	135 £
— Ægtepar	225 -
plus et Beløb svarende til $\frac{9}{10}$ af Hustruens	
Arbejdsindtægt, dog ikke over 45 £.	
— Kvindelige Slægtninge, der tager sig af Børnene	45 -
— Et Barn	36 -
— Hvert følgende Barn	27 -
— Hver forsørgt Slægtning	25 -

De første 225 £ af Skatteindtægten, efter at alle Fradrag og Lettelser har fundet Sted, betaler kun halv Skat (3 sh. pr. £), idet the standard rate of tax er 6 sh. Til

Belysning af Reglernes Anvendelse kan maaske opstilles følgende Exempel: En Familie med 3 Børn og 10 000 Kr. (regnet til 500 £) Arbejdsfortjeneste og en anden Familie med 50 000 Kr. (2 500 £):

Arbejdsfortjeneste	500 £	2 500 £
$\frac{1}{10}$ Fradrag (højest 200 £)	50 -	200 -
Rest...	450 £	2 300 £
Fradrag for		
Ægtepar	225 £	225 £
1 Barn	36 -	36 -
2 Børn (à 27 £)	54 -	54 -
Tilsammen...	315 £	315 £
Skattepligtig Indtægt	135 £	1 985 £
Skat	20 £ 5 sh.	561 £ 15 sh.

Men den sidste Familie skal endvidere, da den har over 2 000 £, betale en Extra-Skat (Super-tax), hvis Satser stiger fra 1 sh. 6 d. til 6 sh. pr. £ for de Indkomster, der ligger over 30 000 £. Regner man med 1 sh. 6 d. af de 1 985 £, faaes yderligere 148 £ 18 sh. 6 d., altsaa ialt ca. 610 £.

Endelig paalægger Loven en ny Selskabsskat paa 5 % af Udbytte ud over 500 £, dog ikke over 10 % af det Beløb, der bliver tilbage efter at der er betalt Renter og Udbytte af Obligationer og Præference-Aktier.

NATIONALØKONOMISK FORENING

Generalforsamling.

Tirsdag den 19. Oktober 1920 afholdt Foreningen sin aarlige Generalforsamling.

Formanden, Generaldirektør Koefoed, aflagde Regnskabet for Aaret 1919, der udviste en Kassebeholdning ved Aarets Begyndelse paa 8 083 Kr. 51 Øre
Indtægten i Aarets Løb var 2 477 „ 01 „

Ialt . . . 10 560 Kr. 52 Øre

Udgiften i Aarets Løb var 5 958 „ 04 „
hvoraf bl. a.:

Underskud ved Tidsskr. Kr. 3 260.29

Udgift ved Møderne . . „ 806.00

saaledes at Aaret sluttede med en Kasse-

beholdning, der var gaaet ned til . . 4 602 Kr. 48 Øre

Foreningens Status var saaledes i Aarets Løb forringet med 3 481 Kr. 03 Øre, der næsten alene skyldtes Underskudet ved Tidsskriftet, saaledes at den Forhøjelse for 1920 af 2 Kr. pr. Medlem i Foreningen (ca. 1 200 Kr.) og 2 Kr. pr. Aargang af Tidsskriftet (ca. 900 Kr.), ialt ca. 2 100 Kr., der vedtoges ved Generalforsamlingen i 1919, ikke paa langt nær vil kunne dække Underskudet, der formentlig vil blive større i 1920 end i 1919, idet de store Forhøjelser paa Trykkeriarbejde ikke virkede gennem hele sidstnævnte Aar. Bestyrelsen mente derfor at maatte foreslaa General-

forsamlingen, at Kontingentet til Foreningen forhøjedes fra 6 til 10 Kr., altsaa med 4 Kr., hvorved yderligere vilde indvindes ca. 2 400 Kr., og Abonnementsafgiften for Tidsskriftet forhøjedes med 2 Kr. for Medlemmer, fra 8 til 10 Kr., for Ikke-Medlemmer fra 10 til 12 Kr., hvorved vil indvindes ca. 900 Kr., ialt 3 300 Kr., der sammen med de ovennævnte 2 100 Kr. formentlig vil muliggøre, at Regnskabet atter kunde balancere. Men da denne Forøgelse jo først vilde komme Regnskabet for 1921 tilgode, og da der for 1920 vilde kunne forudses et mindst lige saa stort Underskud som for 1919, hvorved Foreningens Kassebeholdning vilde blive næsten opbrugt, foresloges det yderligere, at der for indeværende Aar opkrævedes et Ekstra-Kontingent af Foreningens Medlemmer paa 4 Kr. Der fremkom ingen Indvendinger mod Forslagene, som derefter er vedtaget.

Formanden udtalte endvidere, at som det vilde være Medlemmerne bekendt, afholdtes der i Dagene 31. August, 1. og 2. September 1920 et Nordisk nationaløkonomisk Møde i Stockholm. Mødet forløb overmaade tilfredsstillende, var udmærket planlagt fra svensk Side, og havde sikkert givet Deltagerne en stor Berigelse baade gennem Forhandlingerne og ved Samværet med norske og svenske økonomisk interesserede. Fra dansk Side havde man kun Grund til at være taknemlig over det af Sverige tagne Initiativ i denne Sag, som havde hvilet siden 1888, hvor et saadant Møde afholdtes i København samtidig med den store Udstilling. Det blev iøvrigt i Stockholm vedtaget, at et nyt Møde af lignende Art skulde afholdes i Løbet af tre Aar, og den norske Forening havde indbudt til, at Mødet afholdtes i Kristiania. — Forhandlingerne fra Stockholm-Mødet var, meddelte Formanden endvidere, under Trykning og vilde blive tilstillet Deltagerne i Mødet, medens de Medlemmer af Nationaløkonomisk Forening, der ikke havde kunnet deltage i Mødet, saavel som enhver anden, der ønskede at komme i Besiddelse af Forhandlingerne, kunde erholde Skriftet igennem Boghandelen for 10 svenske Kr.

Endelig meddelte Formanden, at der i Bestyrelsesmødet i September var trukket Lod mellem Statsminister N. Neergaard og Professor H. Westergaard om, hvem af de to Herrer der skulde afgaa uden at kunne genvælges til Medlem af Bestyrelsen. Loddet havde truffet Professor Westergaard. Formanden foreslog derefter Generalforsamlingen at genvælge Statsminister Neergaard og nyvælge Lensbaron Rosenkrantz, Rosenholm, hvilket vedtoges uden Afstemning.

NATIONALØKONOMISK FORENING

MEDLEMSLISTE

December 1920.

MF = Medlem af Folketinget. — ML = Medlem af Landstinget.
— MB = Medlem af Københavns Borgerrepræsentation. — MFK =
Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse. — MVS = Medlem af
Videnskabernes Selskab. — En Stjerne (*) foran Navnet betyder, at
Vedkommende er Medlem af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse.

Æresmedlemmer:

Falbe Hansen, V., Dr. jur., Konferensraad, Direktør i Forsikringselskabet
„Danmark“.

Rubin, Marcus, Nationalbankdirektør. MVS.

Medlemmer:

Åhman, Else Giøe, Toldassistent.

Abrahamsen, Axel, Grosserer.

Ahlefeldt-Laurvig, B., stud. polit.

Ahlefeldt-Laurvig, C. W., Greve.

Amdrup, V. M., Sparekassedirek-
tør.

Amsinck, Johs., Kontorchef i Køben-
havns Sparekasse.

Andersen, Alfred, Bankbestyrer.

Andersen, C. F., Skibsmægler.

Andersen, Ferd., Grosserer.

Andersen, G., Bankier.

Andersen, Gustav, Bankbestyrer.

Andersen, P. O. A., Departements-
chef, Statsgældsdirektør.

Andersen, R. G., Direktør.

Andersen, V., Fuldmægtig.

Anderskov, C., Toldinspektør.

Angelo, A., Direktør.

Arendrup, G., Expeditionssekretær
i Handelsministeriet.

Asmussen, J., Grosserer.

Asmussen, P., Grosserer.

Axt, P., Grosserer.

Bache, C., Kammerherre, Stiftamtmand. Aalborg.

**Ballin, Max*, Direktør.

Bang, Axel, Overretssagfører.

Bang, F. D., Toldinspektør. Aarhus.

Bang, Imm., Næstformand i Landsoverskatteraadet.

Bang, N., Direktør.

Bang, Nina, f. *Ellinger*, mag. art. ML. MB.

Bang, Oluf, cand. jur.

Bay, J. L., Grosserer.

Bech, Gustav, stud. polit.

Bech, J., Fuldmægtig i Finansministeriet.

Bendix, Georg S., Grosserer.

Bendix, Will., Grosserer.

Bentzon, Viggo, Dr. jur., Professor.

Benzon, Alfred, Apoteker.

Berg, V., Direktør i „Bikuben“.

Berg, Vilh. C., Direktør.

Bertelsen, E., Kontorchef.

Berthelsen, S., Godsinspektør.

Bierbum, R. P. C., Bankdirektør. Holbæk.

Bing, Kaj, Ingeniør.

Bing, Otto, Overretssagfører.

Birck, L. V., Dr. polit., Professor.

Birkmose, A., Kontorchef i Arbejderforsikringsraadet.

Bjarne, H., Kontorchef i Finansministeriet.

Bjertling, E. G., Fuldmægtig i Arbejderforsikringsraadet.

**Black, Clara*, Arbejdsløshedsinpektør.

Blom, Gotfred, Grosserer.

Boeg, N. V., Overretsassessor.

Bohn, Axel, Fuldmægtig i Skatte-departementet.

Boldsen, F. C., Direktør.

Bondesen, S. V., stud. polit.

Bonnevie, A. E., cand. polit., kgl. Pakhusforvalter.

Borberg, W., cand. polit., Vicekonsul.

Boserup, H. W., Direktør.

Bramsen, Aage, Direktør.

Bramsnes, C. V., Sekretær i Statistisk Departement. ML. MFK.

Brock, Henrik, Grosserer.

Brock, Jørgen, cand. jur. & polit., Kontorchef i Diskontobanken.

Brosted, C., Direktør.

Bruun-Rasmussen, P., cand. polit., Sekretær i Arbejderforsikringsraadet.

Buch-Andersen, E., Ingeniør.

Buhl, Vilh., Viceskattedirektør.

Busck-Nielsen, G., Departementschef.

Busck-Sørensen, Aage, Ass. i Revisions- og Forvaltningsinstitutet.

Bülów, Edvard, Direktør.

Bülów, F. v., stud. polit.

Bülów, Frits, Højesteretssagfører. ML.

Byrdal, V., Overretssagfører.

Bützow, O., Sekretær.

Børresen, Johs. E., Belysningsdirektør.

Carlsen, Ad., Direktør i Københavns Sparekasse.

Christensen, A. R., Professor.

Christensen, Emma, Sekr. i Arbejderforsikringsraadet.

Christensen, H. Krøyer, Grosserer.

Christensen, Ulf.

Christoffersen, M., cand. polit., Sekretær i Ø. K.

Clan, J., Kammerherre, Departementschef.

Clausen, C. C., Bankdirektør.

Clausen, V., Ingeniør.
Cohn, Einar, Kontorchef i Statistisk Departement.
Cohn, Harald, Fabrikant.
Cohn, Jeannette, f. *Steenberg*, Frue.
Cohn, Martin, Direktør.
Colding, R. E., cand. polit., Expeditionssekretær under Københavns Magistrat.
Collstrop, A., Grosserer.

Dahlgård, B., cand. polit. MF.
Dalgaard, K., stud. polit.
Dalgas-Rasmussen, Fr., cand. polit.
Dalhoff, J., Kontorchef i Statistisk Departement.
Dam, G., cand. polit., Fm. i Arbejderforsikringsraadet.
Damkier, Oskar, Departementschef.
Damm, E., Bankdirektør.
Daniel, H., Kontorchef i Sygekasseinspektoratet.
Daugaard-Jensen, J., Direktør for Styrelsen af Kolonierne i Grønland.
David, L. M., Grosserer.
Dessau, Benny, Direktør.
Dessau, E., Direktør.
Dohn, Knud, cand. polit., Ass. i Hospitalsforvaltningen.
Drachmann, Poul, cand. polit. Redaktør. MF.
Dreyer, B., Direktør.
Dreyer, Erik, Sekr. i Indenrigsministeriet.
Drucker, Robert, Grosserer.
Dyrberg, L., Malermester.

Ehlers, A., Direktør.
Eigtved, V., Grosserer.
Elberling, V., Fuldmægtig i Statistisk Departement.

Ellbrecht, A. G., Kontorchef i Generaldirektor. for Postvæsenet.
Elsass, Ludvig, Direktør.
Elwarth, V., Grosserer.
Enevold-Sørensen, K., stud. polit.
Engel, W., Dr., Ingeniør.
Erslev, R., Driftsinspektør.
Essen, H. v., Bankdirektør.
Estrup, L., cand. polit., Redaktør.

Faber, Vilh. L., Sygekasseinspektør.
Falbe Hansen, V., Overretssagfører.
Faurholt, Bankassistent.
Federspiel, Holger, Dr. jur.
Fisker, J., Fabrikant.
Foss, Alex., Ingeniør.
Franck, Jean W., Bankdirektør.
Frandsen, M. F., Ingeniør.
Friis, Finn T. B., cand. polit.
Friis, L. N. Trolle, Kontorchef i Indenrigsministeriet.
Friis-Skotte, J., Trafikassistent. MF. MFK.

Gamborg, V. E., Forsikringsdirektør. MF.
Gammelgaard, Hj., cand. polit., Kontorchef.
Gammeltoft, C., Direktør.
Garde, Axel, Direktør.
Gjessing, H., Grosserer.
Gjessing, Kirsten, cand. polit.
Gloerfelt-Tarp, B., cand. polit.
Gloerfeldt-Tarp, Sigrd, Frue.
Godske-Nielsen, O., Ekspeditionssekretær i Marineministeriet.
Goldschmidt, A., Grosserer.
Goldschmidt, Valdemar, Bankier.
Gredsted, M., Kontorchef i Telegrafdirektoratet.
Greisen, A. C. P., Kontorchef i Generaltolddirektoratet.
Gries, H. K., Sparekasseassistent.
Groes-Petersen, N. C., Grosserer.

Groth, K. V., Toldassistent.
Groth, Poul, Grosserer.
Grønvold, P. R., cand. polit., Sekretær i Generaltolddirektoratet.
Gyring, J. N., Sparekassedirektør.
Göthgen, L. C. W., Kontorchef.

Haar, Chr. N., Grosserer.
Haarløv, R., Kontorchef ved Statsbanerne.
Hage, C.
Hage, H., Direktør.
Hage, Joh., Godsejer. Nivaagaard.
Hagen, Gunnar Kühnel, Sekr., cand. polit.
Hammerich, H., cand. polit., Fuldm. i Arbejderforsikringsraadet.
Hansen, A. B. C., Direktør.
Hansen, Adolph, Ass. i Privatbanken.
Hansen, Frederik, Grosserer.
Hansen, H. J., cand. polit.
Hansen, Hannibal, Overretssagfører.
Hansen, Hans Jacob, cand. polit.
Hansen, Harriet, cand. polit., Afdelingschef i Arbejderforsikringsraadet.
Hansen, Henning, cand. polit., Assistent.
Hansen, J. A., Formand for Dansk Smede- og Maskinarbejderforb.
Hansen, J. S., Grosserer.
Hansen, Jens Henr., Bankfuldmægtig.
Hansen, Johan, Generalkonsul.
Hansen, M., Bogholder.
Hansen, Meta, cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.
Hansen, N. J., stud. polit.
Hansen, Oscar, Inspektør.
Hansen, S. V., Fuldmægtig i Marineministeriet.

Hansen, Vilh., Etatsraad, Direktør i „Hafnia“.
Hansen, Vilh., Kontorchef, Redaktør.
Harboe, E., Højesteretssagfører. MF.
Harhoff, P. C. C., Bankdirektør.
Harhoff, Poul, Sekretær, Overretssagfører.
Harreschou, Vald., Fuldmægtig i Finansministeriet.
Hartmann, Fritz, Sekretær i Nord. Livsforsikring.
Hassing, V., Direktør.
Hassing Jørgensen, J.
Hatt, Helga, stud. polit.
Heckscher, Esther, cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.
Heilbuth, H., Direktør.
Heise, Peter, Overretssagfører.
Helsted, V., Kontorchef i Landbrugsministeriet.
Helweg-Larsen, Borge, Overretssagfører.
Hemmingsen, P., Fuldmægtig i Generaldirektoratet for Postvæsenet.
Henrichsen, O. H., Overtelografbestyrer.
Henriksen, Victor, Inspektør.
Henriques, C. O., Vexellerer.
Henriques, Otto, Vexellerer.
Henriques, Walter, Bankier.
Henzen, C., Driftsbestyrer.
Herschend, P., Kontorchef i Handelsministeriet.
Hertel, H., Kontorchef i det kgl. Landhusholdningsselskab.
Hertz, Alfred, Direktør.
Hertz, Emil, Grosserer.
Hessel, Holger, Kasserer.
Hessel, Karen, Frue, MB.
Hey, F., Konsul.

Heyman, N., Redaktør.

Hillerup, Axel, Godsejer, Gl. Kir-
stineberg.

Himmelstrup, Otto, cand. polit.,
Sekretær.

Hirschsprung, Holger, Direktør.

Hjert-Hansen, H. P., Direktør,
Medl. af Gross.-Societ.s Komité.

Hjort, Emil, Grosserer.

Hjorth Hansen, Georg, cand. polit.,
Sekretær ved Jernindustriens
Sammenslutning.

Hoffmann, U. O., Assistent i Tele-
grafdirektoratet.

Holck, Povl, cand. jur., Sekretær i
Indenrigsministeriet.

Holm, Aug., Forretningsfører.

Holm, Axel, stud. polit.

Holm, C. P., Bankdirektør.

Holm, Chr., Etatsraad, Grosserer.

Holmblad, V., Kontorchef i Gene-
raldirektoratet for Postvæsenet.

Holmdal, C., Kontorchef i Finans-
ministeriet.

Holmer, A., Direktør.

Holst-Andersen, R., Ingeniør.

Holstein-Holsteinborg, Lensgreve.
Holsteinborg.

Hornbech, H. T., Sekretær i Fi-
nansministeriet.

Horwitz, Alfred, Vexellerer.

Horwitz, Carl, Vexellerer.

Horwitz, Nanny, Frue.

Hude, Eiler, Kontorchef i Skatte-
departementet.

Huass, Vald., Forretningsfører.

Heffding, Aage, Grosserer.

Høst, Harald, cand. polit., Sekretær
i Statistisk Departement.

Høyer, A. E., Kontorchef i Arbejds-
giverforeningen.

Høyup, C. A., cand. polit., Under-
direktør.

Ipsen, S., Sekretær.

Iversen, C. A., Direktør for Kjø-
benhavns Brandforsikring.

Iversen, L., Dr. phil., Direktør i
Statsanstalten for Livsforsikring.

Iversen, Mads, Dr. rer. pol., Sekr.
i Statistisk Departement.

Jacob, E. F., Fabrikant.

Jacobsen, J. C., cand. polit.

Jacobsen, Johan, Grosserer.

Jansen, M. J., Direktør.

Jantzen, Ivar, Ingeniør.

Jarl, C. F., Ingeniør.

Jensen, Adolph, Chef for Statistisk
Departement.

Jensen, Alfred, Bogholder.

Jensen, Carl, stud. polit.

Jensen, Eggert, Hypotekforenings-
direktør.

Jensen, Ernst, Murermester.

Jensen, Henrik, Toldinspektør.

Jensen, J., Borgmester.

Jensen, J. C., Direktør i „Absalon“.

Jepsen, Ove, cand. jur.

Jespersen, H., Sekretær.

Jespersen, V., Kontorchef i Køben-
havns Magistrat.

Johannsen, Fr., Telefondirektør.

Johansen, A., Hovedkasserer for
Dansk Smede- og Maskinarbej-
derforbund.

Johansen, J. M., Formand for
Hovedstadens Brugsforening.

Johansen, Jens, Forretningsfører.

Johansen, Ellen, cand. phil., Frue.

Johansen, Kjeld, cand. polit.

Johansen, Oskar, Overretssagfører.

Johansen, T. V., Postinspektør.

Johnsen, A. C., cand. jur. Kon-
torchef i Generaltolddirektoratet.

Johnsen, C., cand. polit.

Jonquières, F. de, Overpræsident,
Kammerherre.

- Juhl, J. T.*, cand. polit. Fabrikant.
Jürgensen, Dethlef, Grosserer.
Jørgensen, Alb., Direktør.
Jørgensen, J., Tømrermester.
Jørgensen, J. C., cand. polit., Sekretær.
Jørgensen, Jul., Prokurist.
Jersboe, P., cand. polit.
- Kaarsen, A. C.*, cand. polit., Redaktør.
Kalckar, M., cand. polit., Sekretær under Frbgs. komm. Forvaltning.
Karstens, Aa., Fuldm. i „Hafnia“.
Kauffmann, Ernst, stud. polit.
Kiellerup, K., Sparekassekasserer.
Kier, Fr., Bankdirektør.
Kjørboe, H., cand. polit., Assistent i Arbejderforsikringsraadet.
Kjørboe, Henning, Fuldmægtig i Statistisk Departement.
Kjørboe, V. O., Generaldirektør for Postvæsenet.
Kjær, Edith, Frk., stud. polit.
Klein, Johs., Grosserer.
Klingsey, Ebba, Kommunelærerinde.
Klinke, C. O., Overretssagfører.
Klitgaard, J., Departementschef i Finansministeriet.
Klubien, P., cand. jur. Birkerød.
Koch, C. H., Handelsgartner.
Koed, Holger, cand. polit.
**Koefoed, Michael*, Generaldirektør for Skattevæsenet.
Koefoed, Leif, stud. jur.
Koefoed, Ove, Kontorchef i Skatte-departementet.
Kofod, A., Formand for Forsikringsraadet.
Kofoed, O. B., Fuldm. i Statistisk Departement.
Korsgaard, Agnes, Frue.
Korsgaard, K., cand. polit.
Krabbe, Jon, Overretssagfører.
- Krabbe, Oluf H.*, Byretsdommer.
Krarup, A., Direktør.
Krebs, C. E. B., Dr. phil., Beregner.
Krebs, Carl, Fuldmægtig.
Krieger, A., Kammerherre, Kabinetssekretær.
Kristensen, K. J., cand. polit. Sekretær i Statistisk Departement.
Kruse, Fr. Vinding, Dr. jur., Prof. ved Universitetet.
Krøger, V. A., Bankdirektør.
Koedt, A. Peschcke, Grosserer.
- la Cour Andersen, C. R.*, cand. polit, Hospitalsforvalter.
Lamm, A., Vexellerer.
Langkjær, H., Bogtrykker.
Langkjær, H., Direktør.
Larsen, Albert, stud. polit.
Larsen, Anders, Købmand. Holbæk.
Larsen, Ernst, stud. polyt.
Larsen, H., Grosserer.
Larsen, L. P., Kontorchef i Landbrugsministeriet.
Larsen, O. H., Professor ved Landbohøjskolen.
Larsen, W., Kontorchef i Generaldirektoratet for Postvæsenet.
Lehmann, Carl, fhv. Borgmester.
Lehmann, Johs., stud. polit.
Lendorf, S., Vexellerer.
Lerche, C., Sekretær i Finansministeriet.
Lerche, Otto, Baron, Ingeniør.
Levin, A. M., Ekspeditionssekretær i Københavns Magistrat.
Levin, E., Direktør.
Levin, Leon, Direktør.
Levy, Herman, Grosserer.
Levysohn, Albert, Grosserer.
Levysohn, William, Grosserer, Medlem af Gross. Soc. Komité.
Levysohn, Willie W., Grosserer.
Liebe, A., Frøken.

Lindberg, J. Kr., Direktør for Fabriktilsynet.

Lindholm, E., stud. polit.

Lomholt, E., cand. polit.

Ludvigsen, H. P., Direktør.

Lund, A., Toldinspektør.

Lund, C. F. J., Fuldmægtig i Finansministeriet.

Lund, Carl, cand. polit.

Lund, Finn, Bankdirektør.

Lundbye, J. T., Docent.

Lunn, Viggo, Ingeniør.

Lütken, Ove, Bankassistent.

Lüttichau, H., Kammerherre. Tjele.

Lytting, C. F., Kontorchef.

Lützen, L. P., Justitsraad. Spjellerupgaard.

Löppenthien, Fritz, Direktør.

Mackeprang, E. Ph., Dr. polit.

Madsen, Hjalmar, Fabrikant.

Madsen, Otto, Grosserer.

Madsen-Mygdal, Th., Landbrugsminister.

Maegaard, E., cand. jur., Sekretær i Fragtævnet.

Marstrand, E., cand. polit., Præst. Venge.

Marstrand, Jacob, fhv. Borgmester.

Marstrand, Vilh., Ingeniør.

Martensen-Larsen, Fr., Departementschef i Indenrigsministeriet.

Melchior, C., Grosserer.

Melchior, J. H., Grosserer.

Melchior, Moritz, Grosserer.

Meyer, Ernst, Grosserer. Medlem af Grosserer-Societetets Komité.

Meyer, Ernst, Mægler.

Meyer, Holger, Grosserer.

Meyer, Karsten, Overretssagfører.

Meyer, Louis, Grosserer.

Meyer, O. J., Ingeniør.

Meyer, Phil. Mik., Kontorchef.

Meyer, Richard, Afdelingsbestyrer.

Meyer, Torben, Vexellerer.

Michelsen, A., Inspektør i Østifternes Land-Hypotekforening.

Michelsen, Har., Grosserer.

Moesgaard-Kjeldsen, C., Godsejer. Lidsø.

Mogensen, J. C., Sekretær.

Molde, F., Skattedirektør.

Monies, Kaj, cand. polit.

Munch, Ove, Direktør.

Møller, Erik, Vekselmægler.

Møller, Harry, stud. polit.

Møller, Jens, cand. polit., Fuldm. i Rigsdagens Bureau.

Møller, Poul, Grosserer.

Møller, Poul, statsautoriseret Revisor.

Møller-Holst, C., Overassistent i Generaldirektoratet for Statsbanerne.

**Neergaard, N. T.*, Statsminister. MF.

Neumann, Sv., Kontorchef i Indenrigsministeriet.

Nielsen, A. C., Fuldm. i Telegrafdirektoratet.

Nielsen, Anton E., cand. polit., Prokurist.

Nielsen, Axel, Dr. polit., Professor ved Universitetet.

Nielsen, J. Chr., Kontorchef i Generaldirektoratet for Postvæsenet.

Nielsen, Johan, Kontorchef ved Foreningen „Dansk Arbejde“.

Nielsen, K. M., Hospitalsdirektør.

Nielsen, Oluf, Kontorchef.

Nielsen, Svend, cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.

Nielsen, Vald., Bagermester.

Nielsen, Vilh., Bankdirektør. Roskilde.

Nyholm, Carl, Fuldmægtig i Skattedepartementet.

Nøhr, P. R., cand. polit., Bogholder i Fabrikdirektoratet.

**Nørgaard, F.*, Etatsraad, Bankdirektør.

Nørgaard, P., Konsul.

Ohlsen, Knud, Kaptajn.

Olesen, A., Sagfører. Nørresundby.

Olesen, Chr. H., Direktør.

Olsen, Axel, stud. polit.

Olsen, C. V., Departementsdirektør i Marineministeriet.

Olsen, Chr., cand. polit., Sekretær i Statistisk Departement.

Olsen, P. Chr., Direktør.

Oppermann, A., Professor ved Landbohøjskolen.

Ottesen, Carl J., Fabrikinspektør.

Oxholm, V. T., Kammerherre, Stiftamtmand. Nykøbing p. F.

Paludan-Müller, Gudrun, Ass. i Sygekasseinspektoratet.

Parkov, Inger, Frk., cand. polit.

Paulsen, F., Bankdirektør.

Pedersen, Henrik, Kontorchef i Statistisk Departement.

Pedersen, Jens, Dr. polit., Direktør.

Pedersen Birkkjær, Niels, Grosserer.

Permin, P. A., cand. polit., Fuldm. i Sygekasseinspektoratet.

Peschardt, Carl, stud. polit.

Petersen, E., Bogholder i Kbhvns. Sparekasse.

Petersen, H. C., Ingeniør.

Petersen, Joh. F., Direktør.

Petersen, Jørgen, Skotøjsfabrikant.

Petersen, N., Postkontrollør, Nyborg.

Petersen, Niels, Overretssagfører.

Petersen, Otto, Grosserer, Medlem af Grosserer-Societetets Komité.

Philipsen, Bernhard, Grosserer.

Philipsen, Gustav, Raadm., Form. for Arbejderforsikringsraadet.

Philipson, Paul, Vekselmægler.

Pio, Frantz, Dr. polit., Overretssagfører.

Piper, Ellen, Frk., cand. polit.

Poulsen, Svenn, Redaktør.

Prior, H. P., Direktør.

Prytz, C. V., Professor ved Landbohøjskolen.

Prætorius, S., stud. polit.

Rafaelsen, R., Kommuneråder.

Rahbek, H., cand. jur., Sekretær i Skattedepartementet.

Rambusch, Erik, stud. polit.

Rambusch, J., Direktør, Nielsen og Winther A/S.

Raskov, Hans, stud. polit.

Rasmussen, Einer, stud. polit.

Rasmussen, J. R., cand. polit.

Rasmussen, S. A., stud. polit.

Rée, J. M., Veksellerer.

Reedtz-Thott, O., Baron, Fedgaarden. MF.

Reedtz-Thott, T., Geheimsekretærsraad, Lensbaron. Gaunø.

Reimann, V., Veksellerer.

Repsdorph, H., Overretssagfører.

Riemann, G. E., cand. polit.

Riis-Hansen, K., Departementschef i Finansministeriet.

Riis-Magnussen, H., Statsaut. Revisor.

Ringberg, O., Bankdirektør.

Rode, Ove. MF.

Rode, Sv., Fuldmægtig i Statistisk Departement.

**Rosenkrantz, H. C. O.*, Kammerherre, Lensbaron. Rosenholm.

Ross-Christensen, O., Bankassistent.

Rothe, F., cand. polit., Bankdirektør.

Rothe, Tyge, Handelsminister.

Rothenberg, H., Direktør.
Rottboll, Chr., Godsejer. Børg-
 lumkloster.

Rubin, Carl, Bankfuldmægtig.

Rubin, D., Fabrikant.

Rubin, Edgar, Dr. phil.

Rubow, Axel, Dr. polit.

Rubow, Carl, Direktør.

Ryyd, Peter, Sekretær i Indenrigs-
 ministeriet.

Røgend, S., cand. polit., Lektor.

Sachs, Aa., cand. jur.

Sak, Søren, cand. pharm. Direk-
 tør.

Salomon, Jacob, cand. polit.

Salomonsen, C. E., cand. jur.

Salomonsen, Carl, Grosserer.

Sand, Jens, Grosserer.

Schaarup, Johannes, Direktør i
 Københavns Magistrat.

Schaldemose, Ib, Sekr. i Inden-
 rigsmministeriet.

Scheitel, Viggo, Underdirektør.

Schiøler, Eigil, stud. polit.

Schlichtkrull, Aage, Stiftamtmand.
 Odense.

Schlichtkrull, C. E., Skovkasserer.
 Esrom.

Schmidt, Axel, Grosserer. Medlem
 af Grosserer-Societetets Komité.

Schmidt, Th., Møbelfabrikant.

Schneider, Peter, Overretssagfører.

Schou, Ph., Konferensraad.

Schou, Ragna, f. Wieth-Knudsen,
 cand. polit., Assistent i Fabrik-
 direktoratet.

Schou-Nielsen, V., cand. jur., Fm.
 i Generaltolddirektoratet.

Schröder, F., Departementschef i
 Justitsministeriet.

Schröder, Harald, Vexellerer.

Sehested, Jørgen, cand. jur., Sekret.
 i Justitsministeriet.

Sehested, Ove, cand. polit., Sekret.
 i Udenrigsministeriet.

Sehested-Hansen, P., Fuldmægtig.

Seidelin, A. P., Direktør for Rigs-
 hospitalet.

Simonsen, Georg, Grosserer.

Skade, H., cand. polit., Sekretær i
 Statistisk Departement.

Skiern, J. N., Bogtrykker.

Skovgaard-Petersen, O., Grosse-
 rer.

Skovgaard-Petersen, V., Grosse-
 rer.

Skriver Svendsen, Niels, cand. polit.
 Ass. i Arbejdsanvisningen.

Smith, Helge, cand. polit., Inspektør
 ved Tobaksbeskatningen.

Smith, Margrethe, Frue.

Smith, Oscar, Direktør.

Smith, Winkel, Direktør i Sparekas-
 sen for København og Omegn.

Smitt, A. Wagner, Ingeniør.

Soele, H., cand. polit., Fuldmægtig
 i Finansministeriet.

Sonne, Chr., Forpagter.

Spur, O., cand. polit., Ass. i Syge-
 kasseinspektoratet.

Spåth, J. v., Fuldm. i Kbhvns Spare-
 kasse.

Stage, Svend, stud. polit.

Stauning, Th. MF.

Steenberg, Andr. Sch., Professor,
 Bogsamlingskonsulent.

Steenberg, Fr., Kontorchef.

Steenstrup, Carl, cand. polit., Se-
 kretær i Statistisk Departement.

Stihr, Hans H., Grosserer.

Stihr, Selgen, Grosserer.

Stilling-Andersen, B., Grosserer.
 Medlem af Grosserer-Societetets
 Komité.

Strobel, J. P., Statsaut. Revisor.

Suhr, P. O., Veksellerer.

Sundberg, J. C., Bankdirektør.

- Svarre, Søren*, Redaktør. Køge.
Svejstrup, P. P., Sekretær, cand. polit.
- Svendsen, E. S.*, Prokurist.
Svendsen, Erik, Ingeniør. Ringsted.
Svendsen, Ludv., cand. jur. Ringsted.
- Svendsen, Niels*, Sagfører. Ringsted.
Søchting, G., stud. polit.
Søndergaard, Ax. R., Gaardejer, Søgaard, Galten.
- Teisen, J.*, Direktør.
Thalbitzer, C., cand. polit., Redaktør.
Thalbitzer, V., cand. jur., Fuldm. i Finansministeriet.
- Thamsen, Sigurd*, Overretssagfører.
Theilmann, F. B., Rentier.
Thomsen, D., Konsul.
Thorborg, Johs., stud. polit.
Thorkildsen, Aa., Fuldmægtig i Finansministeriet.
- Thorsen, Chr.*, cand. polit., Redaktør.
- Thygesen*, Forvalter.
Tiemroth, Chr., Overretssagfører.
Tillisch, C. J., Kontorchef.
Tillisch, P. C., Auditor.
- Tobiesen, Poul*, Kontorchef i Kjøbenhavns Magistrat.
- Toft, G.*, Amtmand. Ringkøbing.
Toftegaard, Jens, cand. polit., Fuldmægtig i Generaltolddirektoratet.
Topsøe, V., Fuldm. i Indenrigsministeriet.
- Tork, J. A.*, stud. polit.
Tornøe, E., Prokurist.
Torup, Emil, Sekretær i Arbejdsgiverforeningen.
Trap, Cordt, Chef for Københavns Statistiske Kontor.
- Trier, Adolph*, Grosserer.
Trier, L., Fuldmægtig.
- Trier, Sven*, Kontorchef i Fabrikdirektoratet. MF.
Trier, Th. S., Veksellerer.
- Tønnesen, Einar Huus*, stud. polit.
Tønnesen, M. P., Proprietær. Øbakkegaard.
- Ussing, Alf*, cand. polit.
Ussing, C. Th., Dr. jur., Nationalbankdirektør.
- Uttenreitter, J. L. H.*, Kontorchef i Statsanstalten for Livsforsikring.
- Waage, H.*, Departementschef i Landbrugsministeriet.
Waldorff, L., Kontorchef i Hypotekbanken.
- Valentiner, Axel*, cand. jur., Bankbestyrer.
Valloe, Knud, Kammerh., Amtmand. Rønne.
- Wandel, Ejnar*, Grosserer.
Wandel, O., Grosserer.
Vang-Lauridsen, O., Ingeniør. Vejen.
- Warburg, Alexander*, Grosserer.
Warburg, Axel, Assistent.
Warburg, C., Fuldmægtig i Forsikringsselskabet „Danmark“.
- **Warming, Jens*, Professor ved Universitetet. MB.
- Vedel, Henrik*, Departementschef i Indenrigsministeriet.
Vedel-Petersen, K. O., cand. polit.
- Wedell-Neergaard, J.*, Hofjægermester, Baron. Svenstrup.
Wegener, Einar, cand. polit., Afdelingschef i Arbejderforsikringsraadet.
- Weitemeyer, Erik*, cand. polit.
Venge, H., Representant.
Wentzel, Margrethe, cand. polit., Sekretær i Finansministeriet.

<p> <i>Werner, Jean</i>, Direktør.
 <i>Werner, S.</i>, Grosserer.
 <i>Werner, Sigvart</i>, Grosserer.
 <i>Werner, Viggo</i>, Grosserer.
 <i>Wesche, Oskar</i>, Grosserer.
 <i>Vestberg, Jens</i>, cand. polit.
 <i>Vestbirk, A.</i>, cand. polit.
 <i>Westergaard, H.</i>, Dr. polit., Prof.
 ved Universitetet.
 <i>Westergaard, N.</i>, Kommunaldirek-
 tør.
 <i>Wilkens, Cl.</i>, Dr. phil., fhv. Pro-
 fessor ved Universitetet.
 <i>Wilkens, Fritze</i>, cand. polit., Ass.
 i Arbejderforsikringsraadet.
 <i>Willer-Petersen, P.</i>, Grosserer.
 <i>Vinding, Povl</i>, Brandinspektør.
 <i>Winther, Jens</i>, Nationalbankdirektør. </p> | <p> <i>Visby, Erik</i>, Afdelingschef.
 <i>Withpetersen</i>, cand. jur., Toldkas-
 serer.
 <i>Wognsbeck, Thomas</i>, Sekretær.
 <i>Woldbye, Ernst</i>, cand. polit., Re-
 daktør.
 <i>Wraae, Peter</i>, Boghandler.
 <i>Wreschner, J.</i>, Redaktør.
 <i>Wulff, Jul.</i>, Konsulent.
 <i>Wulff, Nic. Hertel</i>, Kontorchef ved
 Statsbanernes Hovedrevisorat.
 <i>Wærum, E.</i>, cand. polit.

 <i>Zeuthen, F.</i>, cand. polit., Fuldm. i
 Arbejderforsikringsraadet.

 <i>Øllgaard, G. R.</i>, Ingeniør.
 <i>Østergaard, O.</i>, Direktør. </p> |
|---|--|

Ialt: 591 Medlemmer.

EMNELISTE

Befolkningsforhold 203, 207.

Boligkommissionen 296.

Diskonto 437

Forsikringsvæsenet

Brandforsikring 40.

Monopoler 310.

Risikooplysninger 105.

Grundskyld 230, 439.

Haandværk og Industri 200.

Landbruget

Driftsforhold 107.

Landbrugets Ordbog 204.

Landbokommissionen 389.

Merindførselen 175, 352, 424.

Nationaløkonomisk Forening

Generalforsamling 442.

Medlemsliste 445.

Regnskab 442.

Nordiske nationalekonomiske Møde

327, 442.

Prisniveauet 438.

Prisopgaver

Ørstedeske Prismedaille 111.

Travers-Borgstroemske Prisopgave
112.

Prisregulering

Indtægts- eller Priskontrol 113.

Samfundøkonomiens Teori 154,
269, 308, 352, 399, 420, 424.

Skatter

Indkomst- og Formueskat 65,
329.

Toldskatter 81, 329.

England 439.

Tyskland 373.

Sociale Spørgsmaal 211, 325.

Statistikens Teori 403.

Studentermatriklen 217.

Trustlovgivning 1.

Valutakurserne 175, 208, 306,
352, 424.

Verdenskrigens Indflydelse

Alm. økonomiske Forhold 308,
318.

Alm. finansielle Forhold 321.

Danmarks Finanser 329.

Folkenes Forbund 323.

Valutaforholdene, se disse.

Meddelelse til Abonnenterne paa Nationaløkonomisk Tidsskrift.

Fra 1. Januar 1921 er Betalingen for Nationaløkonomisk Tidsskrift forhøjet til 10 Kr. pr. Aargang for Medlemmer og 12 Kr. pr. Aargang for Ikke-Medlemmer.

